

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

**TEK PARTİ DÖNEMİNDE TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ
(1923–1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUZAFFER BAŞKAYA

TEMMUZ–2008

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

TEK PARTİ DÖNEMİNDE TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ

(1923–1950)

MUZAFFER BAŞKAYA

Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Tarih)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 30/7/2008

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 21/08/2008

Tezin Danışmanı: Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

Jüri Üyesi: : Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Jüri Üyesi: : Doç. Dr. Mehmet OKUR

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

TEMMUZ–2008

TRABZON

0.SUNUŞ

00. Önsöz

Bu tez çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında Yapılmıştır.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte ülkede, o zamana kadar görülenlerle karşılaştırılmayacak derecede sosyal ve kültürel, reformlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları, giriştikleri bu modernleşme hareketi içinde, eğitim ve öğretim sahasına özel bir önem göstermişler, elde bulunan kısıtlı imkânlarla rağmen "eğitim davasını" her şeyin üzerinde tutmuşlardır. Gerek Osmanlı Devleti içinde gerekse de Türkiye Cumhuriyeti zamanında, bulunduğu bölgenin içersinde bir eğitim merkezi durumunda olan Trabzon'da da, söz konusu "eğitim davası" gereğince özellikle 1923 yılından sonra büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu mütevazı çalışmada Cumhuriyet Hükümetleri'nin Trabzon Vilayetinde eğitim-öğretim sahasında neler gerçekleştirdiği, ne gibi faaliyetlerde bulunduğu incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, 27 yıllık bir dönemi kapsamakla birlikte aynı zamanda Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen modernleşme sürecinde Trabzon Vilayeti'nin bu modernleşme ve çağdaşlaşma çabaları içinde hangi noktalara geldiği de belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışması süresince, gerek tez konusunun seçiminde gerekse de çalışmanın çeşitli aşamalarında bana her konuda yardımını esirgemeyen değerli hocam sayın Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ'e teşekkür ederim. Araştırma süresi boyunca, özellikle tez çalışması içinde gerekli materyallere ulaşmamda bana yol gösteren ve destek olan saygıdeğer hocam Veysel USTA'ya ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Trabzon, Ağustos 2008.

Muzaffer BAŞKAYA

01.İçindekiler

Sayfa Nr

0.SUNUŞ.....	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	IX
03. Summary.....	X
04. Kısaltmalar Listesi.....	XII
05. Tablolar Listesi.....	XIII
GİRİŞ	1-8

BİRİNCİ BÖLÜM

1.CUMHURİYET ÖNCESİ TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ	9-60
10. Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri.....	9
100. Medreseler.....	9
101. Sıbyan Mektepleri.....	13
102.İptidai Mektepler.....	17
11. Trabzon'da Ortaöğretim	21
110. Rüştüyeler.....	21
1100. İnas (Kız) Rüştüyeleri	26
1101. Askeri Rüştüyeler.....	28
111. İdadiler.....	30
1110. Mektep-i Hamidiye	33
1111. Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki	33
112. Mesleki Eğitime Yönelik Kurumlar.....	42
1120. Darülmuallimin	42
1121. Islahhane Mektebi	49
1122. Polis Mektebi.....	51
1123. Trabzon Jandarma Efrad-ı Ceride Mektebi.....	51
12. Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okulları	51
120. Trabzon Vilayetinde Rum Okulları	53

1200. Kemer kaya Rum Koleji.....	53
1201. Jimnasyum Mektebi	54
1202. Trabzon Rum Kız Okulu	55
1203. Manastır Okulları	55
1204. Trabzon'da Bulunan Diğer Rum Okulları.....	55
121. Trabzon Vilayetindeki Ermeni Okulları	56
1210. Gregoryen Ermeni Okulu	56
1211. Gregoryen Ermeni Kız Okulu	56
1212. Mekitarist Ermeni Lisan Mektebi	57
1213. Özel Ermeni Okulları	57
122. Trabzon'da Fransız Okulları	58
1220. Trabzon Sen Greguer Fransız Okulu.....	58
1221. Trabzon Fransız Sörlük Okulu	58
123. Trabzon'da İtalyan Okulları.....	58
124. Trabzon'da Amerikan Okulları.....	59
125. Trabzon'da İran Okulları	59
1250. Mektep-i Nasırı	59

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1923–1938 YILLARI ARASINDA TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ.....	61-129
20. Cumhuriyetin İlanından Sonra Yapılan Eğitim Hamlelerine Genel Bir Bakış	61
200. Heyet-i İlmiye Toplantıları	64
201. Tevhid-i Tedrisat Kanununun Kabulü	66
2010. Tevhid-i Tedrisat Kanunundan Sonra Yabancı ve Azınlık Okulların Durumu ..	70
202. Harf Devrimi ve Millet Mektepleri.....	71
21. Cumhuriyetin İlk Beş Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri	77
210. 1923–1924 Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri.....	77
2100. 1923–1924 Yılında Trabzon'da Medreselerin Vaziyeti.....	77
2101. 1923–1924 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri	78
2102. 1923–1924 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler.....	80
21020. 1923–1924 Öğretim Yılında Trabzon Darülmuallimin Mektebi	82
211. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri.....	83
2110. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri	83
2111. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler.....	85
21110. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Darülmuallimin Mektebi	85

212. 1926–1927 Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	86
2120. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	86
2121. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	88
21210. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu.....	88
213. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	89
2130. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	89
2131. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	91
21310. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu.....	92
22. 1928–1939 Yılları Arasında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	92
220. 1928–1929 ve 1929–1930 Eğitim- Öğretim Dönemlerinde Trabzon’da Eğitim.....	92
221. 1930–1931 Öğretim Döneminde Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	93
2210. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	93
2211. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	94
22110. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu.....	95
222. 1931–1932 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	95
223. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	96
2230. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	96
2231. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	97
22310. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu.....	98
2232. Trabzon Halkevi’nin Açılışı.....	99
224. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	100
2240. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	100
2241. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	102
22410. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu.....	104
225. 1934–1935 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetlerine Genel Bakış.....	104
226. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	108
2260. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	108
2261. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	111
227. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	115
2270. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	115
2271. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	119
228. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	122
2280. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	122
2281. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	123
229. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	126
2290. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri.....	126

2291. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	127
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1939–1950 YILLARI ARASINDA TRABZON’DA EĞİTİM FAALİYETLERİ.....	130-192
30. 1939–1943 Yılları Arasında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	130
300. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	130
3000. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	131
3001. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	133
301. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	135
3010. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	135
3011. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	137
3012. Köy Enstitüleri ve Beşikdüzü Köy Enstitüsü’nün Açılışı	139
302. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	144
3020. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	144
3021. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	145
303. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	147
3030. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	147
3031. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	148
31. 1943 – 1950 Yılları Arasında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	151
310. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	151
3100. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	153
3101. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	154
311. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	156
3110. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	156
3111. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	158
312. 1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	161
3120. 1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	161
3121. 1945–1956 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	164
313. 1946 –1947 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	166
3130. 1946–1947 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	166
3131. 1946–1947 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	169
314. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	173
3140. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	173
3141. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	175
315. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	180

3150. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	180
3151. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	181
316. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri.....	185
3160. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri	185
3161. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler.....	188
4. SONUÇ	193-196
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	197-223
ÖZGEÇMİŞ	

02.Özet

Bu tez çalışmasının amacı, 1923–1950 yıllarında yani Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda kaldığı ve tek parti iktidarı olarak bilinen dönemde Trabzon Vilayetindeki eğitim-öğretim faaliyetlerini ortaya koymak ve şehirde eğitim alanında görülen gelişmeleri incelemektir. Çalışmanın kapsamı 27 yıllık tek parti dönemi ile sınırlandırılmış, bu dönemde her eğitim-öğretim yılı ayrı ayrı ele alınarak 1923–1950 yılları arasındaki faaliyetler kronolojik olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ana materyal olarak, Devlet İstatistik Enstitüsü'nden eğitim alanında alınan kaynaklar, konu ile ilgili Trabzon Vilayeti hakkındaki arşiv kaynakları, Trabzon'da yayın yapan yerel gazeteler ve Trabzon Maarifinin en kıymetli şahsiyetlerinden ve bir dönem Üçüncü Umum Müfettişlik Kültür Müdürlüğü görevinde bulunan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun hatıratları kullanılmıştır. Bunlara ek olarak konu ile ilgili çeşitli kitap, makale ve bazı web sitelerindeki bilgiler ile Trabzon'la ilgili yazılmış bazı yüksek lisans ve doktora tezlerinden de istifade edilmiştir.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Cumhuriyetin ilanına kadarki süreçte Trabzon'daki eğitim faaliyetleri ve eğitim kurumlarının yapısı incelenmiş, ikinci bölümde, cumhuriyetin ilan edildiği tarih olan 1923 yılından Atatürk'ün ölüm tarihi olan 1938 yılı arasında Trabzon ilindeki eğitim faaliyetlerine değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Trabzon'da 1938–1950 yılları arasındaki eğitim faaliyetleri yani Milli Şef dönemi olarak nitelendirilen ve Mayıs 1950 tarihine kadar cumhurbaşkanlığında kalan ve ülkede görülen eğitim seferberliğini hayata geçiren İsmet İnönü dönemi incelenmiştir.

Çalışma sonunda elde edilen en büyük izlenim, Trabzon vilayetinin gerek Osmanlı Devleti gerekse de Cumhuriyet döneminde, bulunduğu bölgede adeta bir irfan merkezi durumunda olduğudur. Trabzon halkının bütün zorluklara rağmen eğitim davasına sahip çıktığı ve devlet-millet seferberliği ile yapılan okullarda binlerce öğrencinin eğitim göreyerek hayata atıldığı, bin bir zorlukla inşa edilen okullardan birçok değerli şahsiyetlerin yetişerek devlet hizmetinde bulunduğu görülmüştür.

03. Summary

The objective of this thesis study is to introduce the education and teaching activities in the province of Trabzon (Trabzon Vilayeti) in the period 1923 – 1950 namely when People's Republican Party (Cumhuriyet Halk Fırkası) was in power which was called as the era of single-party government, and to analyze the developments observed in education and teaching in the city. The scope of the study has been limited with the 27-year era of single-party government, and handling each teaching year distinctively in this period the activities between 1923 and 1950 have been tried to examine chronologically. The core materials used in the study are; the sources taken from the State Institute of Statistics about education, the related archive sources about the province of Trabzon, the local newspapers in Trabzon and the memoirs of Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, one of the most prominent personalities of the Ministry of Education of Trabzon and having worked for one term as the cultural director of the third Inspectorship General. In addition to these sources, various books, articles, and some information from certain websites related to the subject, and some Master's and PhD theses written about Trabzon have been benefited from.

The study consists of 3 parts. In the first part, educational activities and the structure of educational institutions in Trabzon in the period until the Republic was declared have been examined, and in the second part, the educational activities in Trabzon between the years 1923 when the republic was declared and 1938 when Atatürk died have been mentioned. And in the third part of the study, the educational activities between 1938 and 1950, namely, the term called that of the National Chief when İsmet İnönü, who continued to be the president until May 1950 and implemented the educational campaign throughout the country have been examined.

The most significant impression having been had in the end of the study is the province of Trabzon's being so to say an enlightenment center in the region it was located in the periods of both the Ottoman Empire and Republic. It has been noted that; in spite of all adversities, Trabzon citizens looked after the case of education, thousand of students started in life after attending the schools built thanks to the educational campaign, and many valuable personalities tendered their service for the state after growing in the schools built with endless number of difficulties.

04.Kısaltmalar Listesi

a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.b.	:Adı Geçen Bildiri
a.g.m.	:Adı Geçen Makale veya Madde
a.g.t.	:Adı Geçen Tez
B.C.A.	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bknz.	:Bakınız
c.	:Cilt
CHF.	:Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP.	:Cumhuriyet Halk Partisi
çev:	:Çeviren
der.	:Derleyen
D.G.B.İ.T.	:Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi
edit:	:Editör
Haz.	:Hazırlayan
M.E. B.	:Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	:Milattan Önce
M.S.	:Milattan Sonra
OTAM.	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
s.	:Sayfa
TBMM.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
T.V.S	:Trabzon Vilayet Salnamesi
USA.	:United States of America
Vb.	: Ve Bunun Gibi
Yay.	:Yayın

05. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1.	1881 yılında Trabzon Merkez Kazada Bulunan Medreseler.....	11
2.	1888 yılında Trabzon Merkezde Bulunan Medreseler.....	11
3.	1903 yılında Trabzon Sancağı'ndaki Medreseler ve Öğrenci Sayıları.....	12
4.	1898 Yılında Trabzon Merkez'de Bulunan Sıbyan Mektepleri.....	14
5.	1869 Maarif Nizamnamesi'ne Göre Sıbyan Mektepleri'nde Okutulacak Dersler.....	15
6.	1922 Yılında Trabzon Vilayeti'nde Mevcut Bulunan İlkokullar.....	16
7.	1899 Yılı Vilayet Salnamesine Göre Trabzon Merkez İptidai Mektebi.....	19
8.	1902 Yılı Vilayet Salnamesi'ne Göre Trabzon Sancağındaki İptidai Mektepler.....	19
9.	Trabzon Rüştüye Mektebi'nin Öğretmen Kadrosu.....	21
10.	1875 Yılı Trabzon Rüştüye İdadisi'nin Öğretmen Kadrosu.....	22
11.	Trabzon Sancağı'nda Bulunan Rüştüye Mektepleri.....	22
12.	Trabzon Mektep-i Rüştüye-i Mülkiyesi'nin Öğretmen Kadrosu.....	23
13.	Trabzon Mektep-i Rüştüye-i Mülkiyesi'nde Öğretilen Dersler.....	23
14.	1903 Yılı İtibariyle Giresun Kazasında Bulunan Rüştüye Mektepleri.....	24
15.	1888 Yılı İtibariyle Ordu Kazasında Bulunan Rüştüye Mektepleri.....	24
16.	1898 Yılı İtibariyle Lazistan Sancağında Bulunan Rüştüye Mektebi.....	25
17.	1902 Yılında Trabzon Sancağında Bulunan Rüştüye Mektepleri.....	25
18.	Osmanlı İmparatorluğu'nda Bazı Vilayetlerde Açılan Kız Rüştüyeleri.....	27
19.	1894 Yılı Trabzon Kız Rüştüyesi'nin Öğretmen Kadrosu.....	27
20.	1903 Yılı Trabzon Kız Rüştüyesi'nin Öğretmen Kadrosu.....	28
21.	Trabzon Askeri Rüştüye'sinde Görevli Öğretmen ve Memur Kadrosu.....	28
22.	Trabzon Askeri Rüştüye'sinde Okutulan Derslerin Çizelgesi.....	29
23.	1898 Yılında Trabzon Askeri Rüştüye'sinde Görevli Öğretmen ve Memur Kadrosu.....	30
24.	1885 Yılında Osmanlı Devleti'nde Açılan İdadi Mektepler.....	32
25.	1888 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Öğretmen Kadrosu.....	36
26.	1892 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Öğretmen Kadrosu.....	36

27.1892 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Ders Programı.....	37
28.1894 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin İdare Heyeti	38
29.1894 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Öğretmen Kadrosu	38
30.1898 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Öğrenci Sayısı	39
31.1903 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin İdare Heyeti	39
32.Trabzon Sultani'sinin Cumhuriyetin İlanından Önceki Yıllarda Verdiği Mezun Sayısı	40
33.1911–1912, 1912–1913 Yıllarına Ait İstatistikler	44
34.1890 Yılı Trabzon Dar'ül Muallimi'nin İdare Heyeti.....	45
35.1898 Yılı Trabzon Dar'ül Muallimi'nin Öğretmen Kadrosu	47
36.1875 Vilayet Salnamesi'ne Göre Trabzon Islahhane Mektebi.....	50
37.1877 Vilayet Salnamesi'ne Göre Trabzon Islahhane Mektebi'nin Öğretmen Kadrosu.....	50
38.Osmanlı Devleti'nde Birinci Dünya Savaşından Önce Ülkedeki Yabancı Okullar.....	52
39.Trabzon'da Merkezde Gayr-ı Müslimlere Ait Mektepler	57
40.1898 yılında Trabzon Bölgesinde Okullar ve Dağılımı	60
411923–1924 Öğretim Yılında Türkiye Cumhuriyet'inde Okullar	62
421927 ve 1935 Yıllarında Ülkede Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı.....	76
431923–1924 Öğretim Yılında Trabzon Merkezdeki İlkokullar	79
44.1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Merkez İlçedeki İlkokullar	84
45.1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Merkez Köylerdeki İlkokullar	84
46.1926–1927 Öğretim Yılında Türkiye'deki Öğretim Kurumları.....	86
47.1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokullar	87
48.1927 Yılında Türkiye'de İlk-Orta-Lise ve Meslek Okulları	90
49.1928–1929 ve 1929–1930 Öğretim Yıllarında Trabzon'da Eğitim	92
50.1931–1932 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri	95
51.1932–1933 Yılı İtibarıyla Trabzon Merkezi ve Kazaları ve Köylerinde İlköğretim	97
52.Trabzon Halkevi'nde Oluşturulan Şubeler.....	100
53.1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlköğretim Kurumlarının Sayısı.....	102
54.1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon'da Yapılmış ve Yapılmakta İlkokul Binaları.....	109
55.1937 Yılında Trabzon ve Kazalarındaki İlkokul ve Öğrenci Sayıları.....	116
56.1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokul Sayısı.....	122
57.1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokul Sayısı.....	126
58.1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokul Sayıları	136
59.Köy Enstitüleri'nde Yıllara Göre Öğretmen Öğrenci Sayıları.....	143

60.1941–1942 Öğretim Döneminde Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumları	146
61.1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon’daki İlkokul Sayısı.....	148
62.1942–1943 Öğretim Döneminde Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumları	149
63.1939–1940 Öğretim Yılı ile 1942–1943 Öğretim Yıllarının Karşılaştırılması	152
64.1944–1945 Öğretim Yılında Türk Maarifinin Genel Durumu.....	156
65.1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumlarının Durumu	159
66.1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Kurumları.....	162
67.1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumları.....	164
68.1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da Bulunan Ortaokulların Öğretmen Durumu.....	184
69.1950 Yılında Trabzon’da İlköğretim	186
70.1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon İline Bağlı İlçelerdeki İlköğretim Kurumları.....	186
71.1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaokulların Genel Durumu.....	189
72.1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’da ki Ortaokullarda Öğretmen Durumu	189
73.1949–1950 Ders Yılında Trabzon Ticaret Lisesi’nin Öğrenci Durumu	191
74.1949–1950 Ders yılında Trabzon Lisesi’nin Öğrenci Durumu.....	192

GİRİŞ

Anadolu'nun en eski merkezlerinden biri olan Trabzon'da ilk yerleşimin ne zaman yapıldığı konusunda elimizde kesin bilgiler mevcut değildir. Fakat yapılan araştırmalar sonucu şehre ilk hâkim olan topluluğun İyon kökenli Miletler olduğunu görüyoruz. M.Ö. 7. yüzyılda Karadeniz'e gelerek burada koloniler kuran¹ Miletler zamanında şehir, Kafkaslardan gelen Kimmerler ve İskitlerin akınına uğramış, İskitler'in egemenliğine M.Ö. 606 yılında Med Kralı Keyaksares son vermiştir. Medler, Asur Devleti'ni yıktıktan sonra, Lidyalılar ile Anadolu'yu bölüşmek amacıyla anlaşıp Doğu Karadeniz Bölgesini eline geçirmiş ve bu sırada İran'da güçlenen Persler, Medler'in bu güçsüzlüğünden yararlanarak Med Devleti'ne son vermişlerdir.² Böylece M.Ö. 6. yüzyılda Trabzon, Perslerin egemenliğine girmiştir. Persler'den sonra bölgeye, Büyük İskender hâkim olmuş, fakat İskender'in ölümünden sonra Trabzon'da önemli bir yetki boşluğu ortaya çıkmıştır. İskender'in Komutanlarının paylaşmak için büyük mücadele verdikleri Trabzon şehri, bu sırada kendisinin bir Pers soylusu olduğunu öne süren Mitridat'ın (Mithridates) kurmakta olduğu ve daha sonraları Pontus Devleti³ olarak ortaya çıkacak olan devlete merkezlik etmiştir. Bu dönemde Trabzon'un ekonomik ve askeri alanlarda önemini iyice kavrayan Roma İmparatorluğu, deniz yoluyla gönderilen komutanları aracılığıyla şehri üç defa kuşatmak istediye de bunda başarılı olamamış ve dördüncü seferde General Pompeyüs, M.S.50. yılında Trabzon'u fethederek Roma İmparatorluğu topraklarına katmıştır.⁴ Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında parçalanarak ikiye ayrılmasıyla, Trabzon şehri, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalmıştır. Bizans döneminde Trabzon, Yeşilirmak'ın ağzından Batum'a dek tüm Doğu Karadeniz Bölgesi'ni içine alan Pontus Palemoniakos “*eyalet*”inin merkezi konumundaydı. Bizans döneminde yapılan yeni eyalet düzenlemesi ile Zile, Niksar gibi kaleler de Trabzon'a bağlanmış, böylece Trabzon

¹ Melek Öksüz, “Trabzon Tarihine Kısa Bir Bakış (I)”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri)**, Sayı: 5, Çorum 2005, s. 14.

² Melek Öksüz, On Sekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon Tarih-Kültür-Ekonomi, Trabzon 2006. s. 23.

³ Pers asıllı Mitridates Ktistes'in M.Ö. 298'de kurduğu Pontos Devleti, Kral I. Farnakes Dönemi'nde Karadeniz kıyılarına kadar yayılmıştır. Kral Mitridates Eupator VI. zamanında (M.Ö.120–63) ülkede çatışmalar ve istikrarsızlıklar görülmüştür. M.Ö. 86–66 yılları meydana gelen ve Mitridates Savaşları olarak bilinen Roma komutanlarıyla yapılan savaşlar, Pontus Krallığı'nın kaderini etkilemiştir. Öksüz, a.g.e.,s. 24.

⁴ Komisyon, “ Trabzon Tarihinin Dönüm Noktaları”, **Bir Tutkudur Trabzon**, İstanbul 1997, s.9.

Eyaleti'nin sınırları, Batı'da Samsun, Doğu'da Gürcü Krallığı topraklarına değin uzanmıştır.⁵

İslamiyet'in doğuşu ile birlikte Müslümanlar, Anadolu'ya yayılmaya başlamış, bu bağlamda, II. Justianos döneminde (705–711) Müslüman akıncılar, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne kadar gelmiştir. Trabzon bir ara bu akıncılar tarafından ele geçirilmişse de 715 yılında Bizanslı komutan Leon tarafından geri alınmıştır. Bundan sonraki dönemlerde Trabzon, sürekli olarak iki taraf arasında el değiştirdiyse de 739 yılında şehir, nihai olarak Bizans hâkimiyetine girmiş,⁶ ancak şehrin surları dışında güçlü bir Müslüman Türk varlığı devam etmiştir. 1091 yılına gelindiğinde İmparator Alexis tarafından Trabzon' a Gregoire Tronites tayin edilmiş, daha sonra Konstantin Gabras, Trabzon'a hâkim olarak bir Rum Dukalığı meydana getirmiştir.⁷ 1185 yılında şehirdeki Bizans halkı ayaklanarak Komnenos hanedanını tahtan indirmiş yerine Angelos hanedanını atamış, İmparator Andronikos Kommen ve oğlu Manuel öldürülmüş, imparatorun diğer çocukları Aleksios ve David Gürcistan'a kaçırılmış, Gürcistan'da büyütülen bu iki kardeş, 1204 yılında Gürcü Kraliçesi Tamar'ın desteğiyle, çoğunluğunu Kumanlar'ın oluşturduğu bir ordu ile

⁵ İmparator Leon ve İsva'ra'nın saltanatları sırasında (VIII. yy.), Bizans İmparatorluğu, mülki ve askeri örgüt, bakımından yeniden eyaletlere ayrılmış, Trabzon bu yeni düzenleme sonucunda 8'inci eyalet olan Chaldia'nın merkezi konumuna gelmiştir. Heraklius Sülalesi zamanında (610–617), Anadolu'daki eyaletler, askeri bir konum kazanmış, özellikle İmparator İsva'ra zamanında askeri yönden Trabzon, büyük önem kazanmıştır. Komisyon, Cumhuriyetin 50. Yılında Trabzon (1973 Yıllığı), Trabzon 1974, s. 6.

⁶ Bu dönemde ortaya çıkan Emeviler, Anadolu'nun güney doğusunu ele geçirmiş ve böylece Trabzon, 705 yılında Arapların eline geçmiştir. Ancak 715 yılında Doğu Romalılar burayı Araplardan geri almış, bundan sonra Trabzon ve çevresi Arap ve Doğu Romalılar arasında sürekli el değiştirmiştir. Nihayet 739 yılında Doğu Romalılar yöreye tekrar hâkim olmuş, fakat bu iki güç arasındaki savaşlar sonucunda Anadolu şehirleri büyük tahribata uğramış ve Anadolu büyük oranda nüfus kaybetmiştir. Bunun üzerine Doğu Roma, Balkanlardaki Peçenek, Kuman ve Uz gibi Türk topluluklarını Anadolu'ya geçirerek onlara yurt vermiş, böylelikle hem Balkanlardaki Türk akınlarından kurtulmuş hem de doğudaki sınırlarında tampon bölge oluşturmuştur. Bu doğrultuda Trabzon ve yöresine büyük bir oranda Türk nüfusu yerleştirilmiştir. Haşim Albayrak, Tarih Boyunca Doğu Karadeniz'de Etnik Yapılanmalar ve Pontus, İstanbul 2003, s.70.

⁷ Anadolu'ya yapılan akınlar sırasında Türk kuvvetlerinin Karadeniz bölgesi'nde çeşitli fetih hareketleri yaptıkları bilinmektedir. Ancak Selçuklular, Bizans'ı takip ettiği ve Selçuklu Devleti'nin ağırlık merkezi Marmara sahillerine kaydığı için, Türk nüfusunun yoğunluğu batıya doğru artmış ve bu nedenle Doğu Karadeniz sahilleri, zayıf bir ele geçirilmeden sonra tekrar Rumların eline geçmiştir. Bu arada Bizans kaynaklarının ifadesine dayanılarak, 1075 yılında Trabzon'un Theodore Gabras tarafından geri alındığı ve bu tarihten sonra, Trabzon'da müstakil bir idare kurulduğu belirtilmektedir. Muhammet Beşir Aşan, "Bazı Anadolu Türk Beyliklerinin Trabzon İle Olan İlişkileri ", **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, 2.Baskı, Yay. Haz: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam, Trabzon 2000, s.125.

Trabzon üzerine yürümüş ve şehri ele geçirerek Trabzon'da 1461 yılına kadar devam edecek olan Komnenoslar Dönemini başlatmıştır.⁸

Osmanlı Devleti'nin, Trabzon İmparatorluğu ile ilk karşı karşıya gelişi Yıldırım Bayazıd dönemine (1398–1402) rastlamaktadır. Yıldırım Bayazıd'ın daha önce Erzincan ve Ordu'yu almasıyla Trabzon, Osmanlı Kuvvetleri ile sarılmış, bu durumdan faydalanmak isteyen Osmanlı Kuvvetleri II. Murad zamanında (1421–1451) Trabzon üzerine yürümüş, fakat şiddetli deniz fırtınası sebebiyle şehir ele geçirilememiştir.⁹ Trabzon'un II. Murad zamanında feth edilememesi bütün Anadolu'yu Türkleştirmek ve İslamlaştırmak ülküsü güden Osmanlı İmparatorluğu'nun önünde büyük bir engel teşkil etmekteydi. Ayrıca Trabzon, Akkoyunlu ve Osmanlı Devletleri arasında ciddi bir rekabet konusuydu.¹⁰ 1456 yılına gelindiğinde Safeviye Tarikatının, bir devlete dönüşmesinde büyük rolü olan Şeyh Cüneyd, Anadolu'daki faaliyetleri esnasında uzun süre kaldığı Samsun bölgesinde, kendi safına çektiği kalabalık bir Türkmen kuvveti ile Trabzon'a saldırmıştır. Şeyh Cüneyd'in gayesi, Trabzon İmparatorluğu'nu yıkıp yerine kendi devletini kurmaktır. Bu hareketi, Osmanlıların hayat alanına giren bölgeye saldırı olarak gören Fatih, Şehzade Bayazıd adına Amasya'yı yöneten Hızır Bey komutasındaki bir orduyu Trabzon'a göndermiş, bunu haber alan Şeyh Cüneyd, kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu olayın sonucunda Osmanlı hâkimiyetine giren Pontus Devleti, her yıl muayyen miktarda haraç ödemeyi kabul etmiştir.¹¹ Trabzon Rum Devleti'nin başına, Yuannes'in ölümünün ardından kardeşi

⁸ Komisyon, Cumhuriyetin 50. Yılında... s. 9.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.II, Ankara 1998, s.52. Osmanlı Kuvvetlerinin bölgeden çekilişleri bir bozgun havasında olmamış aksine Trabzon İmparatorluğu yıllık 3000. altın vergi vermek zorunda kaldığı bir anlaşma imzalamıştır. M. Hanefi Bostan, XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, Ankara 2006, s.4.

¹⁰ Bilindiği gibi İlhanlı Devleti yıkıldıktan sonra Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da Karakoyunlu Devleti, ardından Akkoyunlu Devleti kurulmuştur. Akkoyunlu Devleti Doğu Anadolu'da yayılmaya ve siyasi nüfuzunu genişletmeye çalışırken, Osmanlı Devleti de Anadolu'ya hâkim olma yönünde ilerliyor ve bu bölgedeki iktidarını güçlendirmeye çalışıyordu. Güney Karadeniz sahilleri Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği gibi Karadeniz'in kuzey sahilleri de Osmanlı yönetimi altına girmiş, bu aşamada Trabzon Rum Devleti, Doğu Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin rakibi olan Akkoyunlu Devleti ile karşı karşıya gelmiştir. İşte Trabzon Rum İmparatorluğu'nun bu tutumu, Fatih Sultan Mehmet'i Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vermeye sevk eden en önemli nedendir. Mikail Bayram, "Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u Feth Edişinin Gerekçeleri", **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, 2.Baskı, Yay. Haz: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam, Trabzon 2000,s.140.

¹¹ Bu durum karşısında devletin geleceğini tehlike altında gören Trabzon İmparatoru Yuannes, kendisine Anadolu'nun içinden ve dışından müttefikler aramaya başlamış, bu hususla ilgili olarak Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'a bir elçilik heyeti göndermiş ve kızı Katerina'yı onunla evlendirmek istemiştir. Kızının çeyizi olarak da Uzun Hasan'a, İmparatorluğunun nüfuz alanında gördüğü Kapadokya bölgesini teklif etmiş ve sonunda 1458 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu ve Akkoyunlu Devleti arasında bir ittifak yapılmıştır. İlhan Şahin, "Osmanlı–Akkoyunlu Nüfuz Mücadelesinde Trabzon",**Trabzon Tarihi**

David geçmiştir. David tahta geçtikten kısa bir süre sonra, Uzun Hasan'ın da desteği ile Kafkasya'dan, Fransa'daki Burgond Dükalığı'na kadar uzanan sahada yaşayan milletleri, Osmanlılara karşı bir ittifak teminine girişmiş, bu iş için de Papanın elçisi Bologna'lı Ludovico'dan da yardım görmüştür. Anlaşıldığı kadarıyla bu elçi, önce İsfendiyaroğlu İsmail Bey'i, sonra Karamanoğlu İbrahim Bey'i ziyaret ederek kendilerini Osmanlıya karşı ittifaka çağırılmış, yapılan bu diplomatik faaliyetler sonucunda Trabzon İmparatorluğu ile Gürcistan Beyleri'nin ve Uzun Hasan'ın, Osmanlılara karşı Batı'da bir sefer yapılacak olursa, birlikte hareket edecekleri konusunda anlaşmışlardı.¹² Osmanlı Devleti tarafından dikkatle takip edilen bu gelişmeler, Fatih Sultan Mehmed'i acil bazı tedbirler almaya sevk etmiştir. Bunun üzerine Sultan, 1461 yılında sefere çıkarak Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını tamamen Osmanlı hâkimiyetine dâhil etmiş, sırasıyla Cenevizler'in elinde bulunan Amasra, Candaroğlularının elinde bulunan Kastamonu, Sinop ve son olarak da Trabzon feth edilmiştir.¹³ Fetihten sonra kısa bir süre Trabzon'da kalan Fatih,¹⁴ İstanbul'a dönmüş, böylece Trabzon, 15 Ağustos 1461 tarihinde¹⁵ bir Osmanlı şehri haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti Trabzon şehrini feth ettikten sonra uzun bir müddet boyunca şehri, her hangi bir eyalet teşkilatına bağlı bulunmaksızın, müstakil olarak idareci ve kumandanlar, kale dizdarları, subaşları, şehir ve kasabalarda bulunan kadılar, zaim ve ümera tarafından idare etmiştir.¹⁶ Anadolu'da Türkleşmenin en son başladığı şehir olan Trabzon, bünyesinde barındırdığı farklı yaşam biçimlerine sahip topluluklarla uzun süre bir arada yaşama deneyimine sahip olduğundan bu deneyim, şehrin sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda

Sempozyumu 6–8 Kasım 1998 Sempozyuma Sunulan Bildiriler, 2.Baskı, Yay. Haz: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam, Trabzon 2000, s.155.

¹² Şahin, a.g.m., s. 156.

¹³ Kenan İnan, “ Trabzon’un Fethi”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, 2.Baskı, Yay. Haz: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam, Trabzon 2000, s.144.

¹⁴ Fatih, bir Türk geleneği uyarınca ilkin, kentın azizi St. Öjen adına yapılan kiliseyi “ cami ”ye çevirir ve ilk Cuma namazını burada kılar. Bugün bu nedenle bu camiye “*Yeni Cuma*” camii denmektedir. Fatih, Trabzon’da kaldığı süre zarfında kenti yönetsel bakımdan düzenlemiş, Vali Hızır Bey’in emrine 400 Yeniçeri bırakmış ve şehrin surlarını tamir ettirmiştir. Komisyon, Cumhuriyetin 50. Yılında... s. 16.

¹⁵ Trabzon’un fetih tarihiyle ilgili kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Trabzon’un fethinin Venedik elcisine bildirildiği bir belgeye dayanarak fethin 26 Ekim 1461 tarihinde olduğunu söylemektedir. bkz. Uzunçarşılı, a.g.e., C.III, s.55, Mahmut Goloğlu’da aynı tarihi vermektedir. Bknz. Goloğlu, a.g.e., s. 19, M. Hanefi Bostan, bu görüşün yanlış olduğunu, yağışlı bir mevsimde fethin gerçekleşmesinin zorluğuna dikkat çekmiştir. Bknz. Bostan, a.g.e., s.7. Ayrıca, Şakir Şevket, Şehabettin Tekindağ ve Cumhur Odabaşoğlu, 15 Ağustos 1461 tarihinin doğru olduğunu kabul etmişlerdir. Bknz. Şevket, a.g.e., s.58, Tekindağ, a.g.m., s.462. Cumhur Odabaşoğlu, “ Fatih Sultan Mehmet’in Trabzon’u Fetih Tarihi ”, **Akademik Yorum** , Sayı: 2, Trabzon 1992, s.49-50.Trabzon.

¹⁶ M. Tayyip Gökbilgin, “XVI. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, **Bellekten**, Sayı:102, Ankara 1962, C. XXVI, s. 293.

gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Trabzon'un bir eyalet merkezi olması ve ayrıca Doğu Karadeniz ve Kafkasların en önemli şehirlerinden biri olması şehre önemli bir nüfus akışını sağlamış ve bu vesileyle Trabzon'un bölgedeki önemi, çevresindeki vilayetlere oranla daha da artmıştır.¹⁷ Feth edildikten kısa bir süre sonra bulunduğu bölgede en önemli merkez haline gelen Trabzon şehrinde, fetihten bir süre sonra şehrin Türkleşmesi ve İslamlaşması adına bazı eğitim ve kültür müesseseleri açılmıştır. Bu açılan müesseselerin öncelikli amacı; şehir halkından Müslüman olanların dini eğitim almalarını sağlamak ve şehrin İslamlaşmasını hızlandırmaktır.

Açılan bu kurumlar sayesinde şehirde özellikle maarif hayatının 1520 tarihinden itibaren geniş ölçüde inkişafa geçtiğini söyleyebiliriz. Bu dönemde kurulan başlıca eğitim ve kültür müessesesi, Yavuz Sultan Selim'in annesi Ayşe Hatun tarafından inşa ettirilen Hatuniyye Medresesidir. 400 kadar öğrencisiyle çalışmalarını genişletmiş olan bu kültür müessesesinin memleket ölçüsünün bile dışında, kuvvetli ilim sahibi kimseleri yetiştirdiği bilinmektedir.¹⁸ Bundan başka şehirde, İskenderpaşa, Zeytinlik, Hamzapaşa, Pazarkapı ve Çarşı Camii Medreselerinde de birçok talebe yetiştirilmiş ve memleketin maarif hayatına önemli hizmetlerde bulunulmuştur. Bu kurumlardan yetişen zeki ve olgun insanların tarihimize nam bırakmış olmaları Trabzon Maarif tarihi açısından ayrıca bir önem arz etmektedir.¹⁹ Tanzimat Devri ile birlikte şehirde maarif alanında yeni atılımlar gerçekleşmiş ve Trabzon'da 1890 tarihinde sivil ve askeri birer Rüştüye Okulu açılmış, bunu takiben şehirde bir İdadi ve bir de Darümuallimin Mektebi faaliyete geçmiştir.²⁰ Bu ortaöğretim kurumlarının yanı sıra şehirde bulunan Sıbyan Mektepleri ile ilköğretim çağındaki çocuklara yönelik eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmüş, böylece Trabzon şehri Osmanlı Devleti toprakları içinde ve bulunduğu bölgede önemli bir eğitim merkezi durumuna gelmiştir. Trabzon şehrinin, bulunduğu bölgede özellikle maarif alanında merkezi bir konuma gelmesinde, şehirde açılan Müslüman Okullarının yanı sıra vilayetteki yabancı ve Gayrı Müslimlerin açtıkları okulların fazla olmasının da katkısı olmuştur. Zira

¹⁷ Necmettin Aygün, "XVIII. Yüzyılda Trabzon'un Ticari Yapısı", **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3-5 Mayıs 2001**, C.1, Yay. Haz. Mithat Kerim Arslan-Hikmet Öksüz, Trabzon 2002, s. 249.

¹⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 2409, 18 Ekim 1949.

¹⁹ Söz Konusu Medreselerden yetişen bazı önemli simalar şunlardır: Semerci Mehmet Efendi, Derviş Efendi, Hatipzade Emin Efendi, Müftü İmamettin Efendi, Ahmet Mahir Efendi ve İbrahim Cudi Efendi. Halk Gazetesi, Sayı: 2405, 19 Ekim 1949.

²⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 2409, 18 Ekim 1949.

1897 yılında tüm Osmanlı şehirleri içinde en fazla yabancı ve azınlık okulu bulunan 4. şehir Trabzon dur.²¹

Trabzon, imparatorluk döneminde olduğu gibi cumhuriyet devrinde de eğitim-öğretim faaliyetleri açısından bir pilot bölge olarak konumlandırılmıştır. Cumhuriyet ilan edildiği tarihte şehirde kökleri Osmanlı dönemine dayanan 2 ortaöğretim kurumu ve 48 adet ilkokul bulunuyordu. Cumhuriyetin ilanından ve ülkede bir eğitim seferberliği başlatıldıktan sonra, öncelikle 1925 yılında açılan Kız Ortaokulu, 1933 yılında açılan Erkek Ortaokulu, 1940 yılında yapılan yeni lise binası, Türkiye sathında sadece birkaç ilde bulunan Ticaret Lisesi, Kız ve Erkek Sanat Okulları, Halk Odaları, Ulus Okulları, Gezici Köy Kursları, Trabzon Halkevi, Beşikdüzü Köy Enstitüsü ve 1934 yılına kadar şehirde bulunan Öğretmen Okulu gibi kurumların sayesinde Trabzon, Cumhuriyet döneminde Doğu Karadeniz Sahilinde önemli bir eğitim ve kültür merkezi durumuna gelmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'daki eğitim-öğretim faaliyetlerinin incelendiği bu çalışma, 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Cumhuriyet dönemine kadar Trabzon'daki eğitim-öğretim faaliyetleri incelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içinde, Anadolu coğrafyasında gerek politik, gerek ekonomik gerekse de kültürel anlamda en önde gelen şehirlerden biri olan Trabzon'un, bu döneme dair eğitim-öğretim faaliyetlerinin incelendiği birinci bölümde, genelde Vilayet Salnameleri ve bu konuda hazırlanmış doktora ve yüksek lisans tezleri ile çeşitli kitap, makale ve bildirilerden faydalanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde en fazla yararlanılan kaynak Trabzon Vilayet Salnameleridir. Bunlar, şehirde açılan okulların idareci, öğretmen ve öğrencileri ile buralarda okutulan derslerin neler olduğu hakkında zengin bilgiler içermektedir. Bu bölüm içersinde, Cumhuriyet öncesi Trabzon'daki eğitim öğretim kurumları ile ilgili ilk ele alınan müessese Medreseler olmuştur. Daha sonra şehirde ilköğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü Sıbyan Mektepleri ve İptidai Mekteplerin sayıları ve idareci kadroları ayrıntılı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Ardından şehirdeki ortaöğretim faaliyetleri içinde yer alan Rüştîyeler ve Kız Rüştîyelerinin Trabzon'daki mevcudiyeti incelenmiş, daha sonra Trabzon Mektep-i İdadi-Mülki(Trabzon Lisesi) ve Trabzon Darülmuallimin Mektebi(Trabzon Öğretmen Okulu) ve şehirde mesleki

²¹ Hüseyin Albayrak, "19.Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar", **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3-5 Mayıs 2001 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, C.1,Yay. Haz: Mithat Kerim Arslan- Hikmet Öksüz, Trabzon 2001, C.1, s.438.

eğitime y6nelik diğer eğitim kurumları ile son olarak Şehirdeki azınlık ve yabancıların aıtıkları okullar hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci b6l6m6nde Trabzon'da, Cumhuriyetin ilanından Atat6rk'6n 6l6m tarihi olan 1938 yılına kadarki eğitim faaliyetleri incelenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında imk6nların yetersiz olması nedeniyle Trabzon'da eğitim faaliyetleri, genelde Osmanlı d6neminden kalan binalarda devam ettirilmiştir. Bu d6nemde Şehirde yeni okul yapımı gibi çalışmaların gerektiği hızla ilerlemediği de g6ze çarpmaktadır. Bu b6l6mde yararlanılan kaynaklar ise başta, Devlet İstatistik Kurumundan Trabzon'a dair alınan eğitim istatistikleri, arşiv belgeleri, yerel gazeteler, kitap, makale ve tezler olarak sıralanabilir. Çalışmanın bu b6l6m6nde yararlanılan diğer bir kaynak ise, Trabzon Maarifinin yetiştirdiği g6zide Őahsiyetlerden olan Mustafa Reşit Tarakçioğlu'nun²² hatıratlarıdır.

Çalışmanın 6ç6nc6 ve son b6l6m6nde ise 1938–1950 yılları arasında Trabzon'daki eğitim faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır. Trabzon'da eğitim sahasında g6r6len en b6y6k yeniliklerin ve atılımların gerçekteŐirildiđi bu d6nem, çeşitli istatistik6 veriler, arşiv

²² Trabzon'un değerli evl6dı, eğitimci, siyaset adamı Mustafa Reşit Tarakçioğlu, 1892 yılında Trabzon'da doğdu. Hen6z beş yaşında iken Dabağhane Mahallesi'ndeki Sıbyan Mektebinde bir yıl okuduktan sonra Őirin Hatun Mektebi'ne, bir yıl sonra da İmaret Mahallesi'ndeki okula devam etmiştir. D6rt yıllık bu okul s6resini, ikinci sınıftan başladığı için 6ç yılda tamamlayan Tarakçioğlu, 1902 bu okulu da bitirerek diploma almıştır. Aynı yıl, 275 numara ile Trabzon Mekteb-i İdadisi'ne kaydını yaptırdı. Başarılı yedi yıllık bir 6đretimden sonra 1911 yılında derece ile Trabzon İdadisi'nden mezun oldu., 6ok arzu ettiği y6ksek 6đrenim i6in girdiği yatılı imtihanları kazanarak 1911 yılında İstanbul Y6ksek 6đretmen Okulu'na girmiştir. Bir yıl sonra Balkan Savaşı 6ıkınca, g6n6ll6 asker olmuş ve cepheye gitmiştir. 1913 yılında yarım kalan 6đrenimi i6in İstanbul'a gelen Mustafa Reşit, 1914 yılında Birinci D6nya Savaşı'nın 6ıkması 6zerine yine 6đrenimini yarım bırakarak yedek subay (İhtiyat zabiti) olarak Erzincan'a gitmiştir. Ancak 1309 doğumlarının terhis edilmeleri 6zerine İstanbul'a d6nm6Ő, 1916 yılında Y6ksek 6đretmen Okulu tabiiye (Biyoloji)b6l6m6nden 19 numara ile Pekiyi derece alarak diploma almıştır. 6đretmen olarak hayata atılan Tarakçioğlu İzmir, Denizli ve Trabzon Sultanilerinde 6đretmenlik yapmış, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kemerkaya Mahallesi'ndeki Rum Kolejinde (Şimdiki Anadolu Lisesi) "Trabzon Muallim Mektebi" m6d6r6 olarak g6revini s6rd6rm6Őtir. 16 Eyl6l 1924'de Trabzon'u ilk defa ziyaret eden Atat6rk, g6rd6đ6 6st6n başarı nedeniyle Tarakçioğlu'nu ve Mektebin 6đretim kadrosunu tebrik etmiş, Tarakçioğlu daha sonraki yıllarda sırasıyla Ordu, İstanbul ve Trabzon liselerinde Kimya 6đretmenliđi yapmıştır. 1928–1933 yılları arasında da Maarif Amirliği g6revinde bulunan Tarakçioğlu, 1933–1934 yılında Diyarbakır, 1934–1935 yılında Erzurum Milli Eğitim M6d6rl6đ6, 1937–38–39 yıllarında Maarif M6Őavirliđi g6revini b6y6k bir başarı ile s6rd6rm6Őtir. 1941–1943 yıllarında İzmir Milli Eğitim M6d6r6 olan Tarakçioğlu 1938 yılında bir ara G6m6Őhane Vali Yardımcısı olarak da g6rev yaptı. En son İzmir Milli Eğitim M6d6r6 iken 1946'da emekli oldu. Hayatında yeni bir d6nem a6ılan Mustafa Reşit Tarakçioğlu, Trabzon Milletvekili olarak aralıksız 1946'dan 1957 yılına kadar 8.9.10.11.d6nemlerde hizmet verdi. Ceval ve cemiyet6i bir karaktere sahip olan Mustafa Reşit, Trabzon 6đretmenler Cemiyeti, T6rk Ocağı, M6d6faa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti'nde faal g6revler aldı, baŐkanlıklarını yaptı. Son yıllarında, Trabzon'un Bah6ecik Mahallesi'ndeki evinde hatıralarını yazan Tarakçioğlu, tedavi i6in gittiği Ankara'da vefat etti. Hikmet 6ks6z- Veysel Usta, Mustafa Reşit Tarakçioğlu (Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi), Trabzon 2008, s. 23–35

belgeleri, yerel gazeteler, kitap, makale, bildiri, tezler ve Tarakçıoğlu'nun hatıratlarından yararlanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Tek Parti Dönemi olarak adlandırılan 1923–1950 yılları arasındaki dönemde Trabzon'da eğitim faaliyetlerinin incelendiği bu çalışmada yararlanılan kaynaklar öncelikle Trabzon'a ait eğitim istatistikleridir. Devlet İstatistik Enstitüsü'nden alınan ve devletin resmi rakamları olması nedeniyle çalışmanın içine koymakta tereddüt edilmeyen bu istatistikler, özellikle 1926 yılından sonra vilayetteki eğitim ve öğretim faaliyetleri hakkında çok ayrıntılı bilgiler vermektedir. Çalışmada en önemli ikinci kaynak ise Trabzon'da yayın yapan yerel gazetelerdir. Hiç şüphe yok ki böylesine bir araştırmada en önemli başvuru kaynaklarından birisi de elbette ki, “yerel gazeteler” dir. Biz, bu çalışmada Trabzon'da 1923–1950 yılları arasında yayın yapan Yeni Yol, Halk ve Trabzon Gazetelerinden istifade etmeye çalıştık. Fakat maalesef bu gazetelerin bazı yıllarına ait sayıları günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan sayılar ise özensiz bir şekilde saklandığı ve kullanıldığı için yakın bir gelecekte araştırmalarda kullanılamayacak duruma gelecektir.

Trabzon'da eğitim faaliyetlerini inceleyen ve bu alanda birçok eser kaleme alan değerli araştırmacı Hüseyin Albayrak'ın eserleri, bu çalışmada azami ölçüde istifade edilen kaynaklardandır. Albayrak'ın yapmış olduğu araştırmalarda 1935–1955 yılları arasındaki dönemde ciddi boşluklar ve eksiklikler dikkatli bir göz tarafından hemen fark edilebilmektedir. Bizde araştırmamızda bu boşluğu, istatistiksel veriler, arşiv malzemeleri ve gazete koleksiyonları vasıtasıyla doldurmaya çalıştık.

Bu araştırma, bundan sonra bu yönde yapılacak olan çalışmalara katkı sunduğu ölçüde amacına ulaşmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET ÖNCESİ TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ

10. Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri

100. Medreseler: Trabzon, Anadolu'da bulunan Osmanlı şehirlerinden pek çok alanda daha ileri bir konumdaydı. Bölgede siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda zengin bir kültür mirasına sahip olan Trabzon, eğitim açısından da bölgenin en önemli merkezi durumundaydı.²³ Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi Trabzon'da da eğitim ve öğretim faaliyetleri öncelikle camiler ve bu camilerin etrafında kurulan medreseler aracılığı ile yapılmıştır. Fatih, 1461 yılında şehri feth ettikten hemen sonra şehirde bulunan bazı kiliseleri camiye çevirmiş, camiye dönüştürülen bu mabetler aynı zamanda birer eğitim- öğretim kurumu haline getirilmiş, bu dönemde diğer bölgelerde bulunan medreseler ve sıbyan mektepleri yavaş yavaş Trabzon'da da varlığını göstermeye başlamıştır. Fetihden kısa bir süre sonra Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilip yerleştirilen Müslümanların eğitim ihtiyacını karşılamak amacıyla şehirde medreseler kurulmuştur. Trabzon'da ilk kurulan medreseler şunlardır: Fatih Medresesi,²⁴ İmaret

²³ Şehrin böylesine bir merkez haline gelmesinde Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu Türkleştirme ve Müslümanlaştırma siyasetinin de etkisi vardır. Zira Fatih Sultan Mehmed, Trabzon'un alınmasından hemen sonra, Samsun, Niksar, Bafra, Osmancık, Tokat ve Torul'dan Türk aileleri getirtilip kente yerleştirmiş, Türk ailelerin kente getirtilip yerleştirilmesi işlemi özellikle Yavuz Sultan Selim'in Trabzon valiliği yaptığı sırada (1498-1499) yoğunluk kazanmıştır. Komisyon, Cumhuriyetin 50. Yılında... s. 16.

²⁴ Trabzon'un fethiyle birlikte, Ortahisar'daki Altınbaş Kilisesi "*Fatih Camii*"ne dönüştürülünce hemen yanında bir de medrese yapılmış, iki katlı olan Medrese ile ilgili bir kitabe günümüze kadar ulaşmamıştır. Fakat Fatih Camii kapısındaki kitabede "*Tarih-i Fethi Trabzon 866*" tarihi yazıldığına göre medresenin de bu tarihte veya bu tarihe yakın bir zamanda açıldığı sanılmaktadır. Nitekim Goloğlu'da Fatih Medresesi'nin Hızır Bey'in valiliği sırasında 1462 yılında yapıldığını ifade etmektedir. Öksüz, a.g.e., s.83. Trabzonlu tarihçi Şakir Şevket, Fatih Medresesinden bahisle şöyle demektedir. "*Berü taraftan Şehr-yar-ı madelet – asar (İşleri adaletli padişah Fatih) düşman askerlerinin hanelerini cünüd-i İslamiyyeye (Müslüman Askerlerine) temlik (mülk olarak verilmiş) ve bazı kiliseyi cevami ve mesacid –i şerifiye tebdil (cami ve mescitlere çevrilmiş) ve la-siyyema (özellikle) Ortahisar'daki meşhur Altınbaş Kilisesi'ni Fatih Cami-i Şerifi namıyla ta'mir ve tağyir buyurup onarıp değiştirmiş) etrafındaki bazı hücreler ve medrese ve bina ihdas eylemişlerdir*". Murat Yüksel, Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler, Trabzon 2000, s.76.

Medresesi,²⁵ İskender Paşa,²⁶ Hamza Paşa, Zeytinlik, Çarşı Camii, Müftü Camii, Pazarkapı Camii ve Saraçzade Medreseleridir.²⁷

Osmanlı Devleti'nin geleneksel eğitim kurumlarından olan medreselerin 1875 yılı Vilayet Salnamesine göre sayısı 40, merkez kazalardaki sayısı ise 14'tür.²⁸ 1876 yılında Trabzon Sancağı genelinde 38 medrese bulunmakla birlikte, kazalarda bu sayının 4 olduğunu görmekteyiz.²⁹ 1877 yılında da bir önceki yıl olduğu gibi şehir merkezinde 38 adet medrese olduğunu görüyoruz.³⁰ 1878 yılına gelindiğinde Trabzon Vilayeti genelindeki medrese sayısı yine bir yıl önceki rakam olan 38 olarak görülürken,³¹ 1879 yılında Trabzon Sancağı dâhilinde bu rakam 172 olarak tespit edilmiştir.³² 1881 yılında medreselerin sayısı şehir merkezinde 4 adet olarak görülürken, bu dönemde Of kazasında ise bu sayının 65, Sürmene kazasında 34 olduğunu görmekteyiz.³³ İngiliz elçisi Biliotti, medrese sayılarının Of ve Sürmene civarlarında merkezden bu kadar fazla olmasının en önemli nedenini, bu bölgelerde yaşayan halkın 150 yıl önce İslam'ı kabul etmeleri ve kendilerinin dini şuur edinebilmeleri gerektiği için çok sayıda medrese açtığıyla açıklamıştır.³⁴

1881 yılına gelindiğinde Trabzon'da mevcut bulunan medreseler ve burada okuyan öğrenci sayılarını bir araya getirdiğimizde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır.

²⁵ Yavuz Sultan Selim'in annesi 1505 tarihinde ölünce onun adına daha sonra bir cami ve medrese yapılmıştır. Halil Edhem, İmaret Camii, medresesi, imareti, şadırvanı vb. yapıların Gülbahar Hatun'un hayratı olduğunu belirtip Evkaf Nezareti'nde buna dair hiçbir vakıfnamenin bulunmadığını yazar. Öksüz, a.g.e., s. 85.

²⁶ Bu medrese 1529 yılında Vali İskender Paşa tarafından kurulmuştur. Şakir Şevket, medresenin ne zaman yapıldığı hakkında bilgi vermeden İskender Paşa'nın 1533/1534 yılına kadar Trabzon'da kaldığını, adı ile anılan bir camii, medrese ve çeşme yaptırdığını ifade etmektedir. Öksüz, a.g.e., s. 84.

²⁷ Mesut Çapa, "Eğitim", **Trabzon 2000**, s. 127. Ortahisar Mahallesi'nde, Saraçzade Medresesi zamanla tahrip olup ve de yangına maruz kalmasıyla, Fatih Camii'nin kuzeyinde yer alan bu eser, duvarındaki kitabesinde de anlaşılacağı üzere 1283/1866 yılında Sultan Abdülaziz'in ve halkın yardımlarıyla ve vakıf işlerine bakan Pir Nazifi'nin önderliğinde Saraçzade'nin yaptırdığı medrese'nin üzerine yapılmıştır. Yüksel, a.g.e., s. 147.

²⁸ 1875 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi (Bundan Sonra T.V.S.), s. 263.

²⁹ 1876 Yılı T.V.S. s. 261.

³⁰ 1877 Yılı T.V.S. s. 203.

³¹ 1878 Yılı T.V.S. s. 247.

³² 1879 Yılı T.V.S. s. 251.

³³ 1881 Yılı T.V.S. s. 283.

³⁴ Abdurrahman Okuyan, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde (1875–1900) Trabzon", Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun 2003. s. 89.

Tablo: 1

1881 yılında Trabzon Merkez Kazada Bulunan Medreseler³⁵

Medresenin Adı	Öğrenci Sayısı
İmaret Medresesi	125
Ortahisar Medresesi	110
Pazarkapı Medresesi	70
İskenderpaşa Medresesi	85
Hamzapaşa Medresesi	42
Zeytinlik Medresesi	27
Çarşı Medresesi	21

Kaynak, İsmail Hakkı Demircioğlu, “1881–1908 Döneminde Trabzon Sancağı”, Basılmamış Yüksek Tezi, Trabzon 1996, s.38.

1888 yılına gelindiğinde Trabzon şehir merkezinde 8 adet medrese tespit edilmiş,³⁶ bu medreselerin isimleri ve öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo: 2

1888 yılında Trabzon Merkezde Bulunan Medreseler ve Bu Medreselerin Buldukları Yerler ve Öğrenci Sayıları

Medresenin Adı	Yeri	Öğrenci Sayısı
Hatuniyye Medresesi	İmaret Mahallesi	120
Pazarkapı Medresesi	Pazarkapı Mahallesi	95
İskenderpaşa Medresesi	İskenderpaşa Mahallesi	80
Saraçzade Medresesi	Camii Kebir Mahallesi	61
Hamzapaşa Medresesi	Kavak Meydanı Mahallesi	45
Çarşı Medresesi	Çarşı Mahallesi	35
Müftü Medresesi	Çarşı Mahallesi	30
Zeytinlik Medresesi	Muhyiddin Mahallesi	25

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 243

³⁵ İsmail Hakkı Demircioğlu tarafından bu tabloda 1881 yılına ait gösterilen Medreseler, Mehmet Emin Yolalıcı tarafından, (1321)1904 yılına ait olarak gösterilmiştir. Bknz, Mehmet Emin Yolalıcı, “Maarif Salnamelerine Göre; Trabzon Vilayetinde Eğitim ve Öğretim Kurumları”, OTAM, Ankara 1994, s. 445–446.

³⁶ 1888 Yılı T.V.S. s. 243.

1888 yılında Trabzon merkezde bulunan 8 adet medreseye ilaveten merkeze bağlı nahiyelerden Akçaabat'ta 6, Yomra'da 5, Tonya'da 4, kazalardan, Vakfikebir'de 2, Sürmene'de 15 medrese bulunmaktadır. Trabzon'a bağlı sancaklardan Lazistan Sancağı merkezinde 6, merkeze bağlı nahiyelerden Karadere'de 2, Mapavri'de 1, kazalardan Of'ta 42, Gümüşhane Sancağı'nda 13 medrese olmak üzere sancak dâhilinde toplam 118 medrese olduğunu görmekteyiz.³⁷ 1900 yılına gelindiğinde ise Trabzon merkezinde 7 adet medrese bulunurken bu medreselere devam eden öğrenci sayısı 468 olarak kaydedilmiştir.³⁸

Tablo: 3

1903 yılında Trabzon Sancağı'ndaki Medreseler ve Öğrenci Sayıları

Medresenin Bulunduğu Yer	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı
Trabzon Merkez	7	480
Ordu	6	453
Giresun	4	188

Kaynak, Demircioğlu, a.g.t, s.38.

Rus işgali sırasında Trabzon'daki hemen her bina gibi eğitim kurumları da büyük bir yıkıma uğramış,³⁹ işgalden önce eğitim veren 8 medrese işgal esnasında tahrip olmuştur. Zeytinlik Medresesi hariç Trabzon'da daha önce eğitim faaliyeti içinde bulunan şehrin en önemli medreseleri, 1921 yılına gelindiğinde kapalı durumda bulunuyordu. Bu durum karşısında şehrin ileri gelenleri, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teklifi üzerine, Darülhilafiyeye programı esas olmak üzere on iki senelik öğretime tabi bir medrese

³⁷ 1888 Yılı T.V.S. s. 243–267.

³⁸ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2380, 10 Haziran 1937.

³⁹ İşgal yılları Trabzon şehrini adeta bir yokluk ve perişanlık kenti haline getirmiştir. Şehirde açlık, sefalet diz boyu idi. Trabzon şehrini işgal yıllarından hemen sonra ziyaret eden bir yazar Trabzon şehrinin o günkü durumunu şöyle kaleme alıyor: “Her yer tahrip edilmiş. Perişan kıyafetli halk, büyük ve korkunç bir yangından sonra sönen ocaklarını, yanan evlerini görmeye gelen, çocukluk hatıralarını muhafaza eden köşelerin mahvolduğu acı bir tebessümle seyreden insanlar vaziyetinde. Ötede, önünde bir çuval fındık, fakir bir ihtiyar duvar diplerinde düşünüyor. Beride, ufak, sarışın ve yalınayak çocuklar kirli yüzleri ile sokak köpekleri arasında koşuyor. Şehrin en muazzam, en el değmemiş binaları kayaların dibindeki Rum kilisesi, Rum okulu, Rum mezarlığı ve çoğunluğu Rum evleri. Eski Trabzon, Kahraman Yavuz'un gençlik yıllarına şahit olan mahalleler, Bizans ve Osmanlı surlarının içi kâmilen tahrip edilmiş. Her şey, her köşe, her ev, her sokak ve her türbe tahrip edilmişti. Bu korkunç yangın enkazı ortasında camiler; çıplak minarelerin, mezarlıkların tamamen kırılmış taşları, arabalıklara çevrilmiş meydanlarıyla kalbe hüüün veriyor. Sokaklar teneke, eşya, elbise, çizme, Rus kalpakları, araba tekerleri, hayvan ölüleri ve kiremit yığınlarıyla dolu”. Ahmet Refik Altınay, “Ahmet Refik'in Gözlemleriyle İşgal Sonrası Trabzon”, **Hatıralarda Trabzon'un Yakın Tarihi(1860–1950)**,Yay. Haz: Mehmet Akif Bal, Trabzon 2004, s.217.

kurulmasına karar vermiştir. Kurulması düşünülen medrese, 1921–22 yılında faaliyete geçecek ve ilk yılında otuz öğrenci alacaktı. Mektebin teşkilatı ve programların düzenlenmesi için şehrin ileri gelen ulemalarından Hatipzade Emin ve Hacı İbrahim Cudi Efendilerin görüşleri alınmış ve bu kişilerden söz konusu medresede ders vereceklerine dair söz alınmıştır.⁴⁰

Medreselerden mezun olan öğrenciler genel olarak camilerde imam veya hatip ve müezzin olarak görev almaktaydılar. Bu öğrencilerden istekli olanlar Bursa ve Edirne'deki diğer medreselere giderek yüksek diploma alabiliyorlardı. Fakat bu uygulama öğrenciler tarafından pek rağbet görmeyen bir uygulamaydı. Bu dönemdeki medrese mezunları genelde Felsefe ve diğer pozitif bilimlerden yeteri kadar bilgi sahibi olmadan medreselerden mezun oldukları için genelde köylerde imamlık yapmayı tercih ediyorlardı.⁴¹

101. Sıbyan Mektepleri: Medreseler, bir taraftan çocukluktan çıkmış, yetişkin ve bir delikanlı haline gelmiş olanlara daha çok dini konular üzerine bilgiler verirken, diğer taraftan çocukluk çağında bulananlara; mahallelerin bazılarında açılmış olan Sıbyan Mektepleri'nde⁴² okuma-yazma öğretilmekteydi. 1908–1910 senelerine kadar gittikçe zayıflamak üzere devam etmiş bulunan bu okulların tam olarak nerelerde bulunduğu hakkında elimizde kesin bilgiler mevcut değildir.⁴³ Osmanlı Devleti'nde ilköğretim kurumu olarak varlığını sürdüren Sıbyan Mektepleri'nin Trabzon'da ki durumuna bakacak olursak, 1869 tarihli Vilayet Salnamesi'ne göre; Trabzon şehrinin merkezindeki 41 okulda 1.764, yine Trabzon merkezde bulunan 7 Rum Sıbyan Mektebi'nde 987, 3 Ermeni Sıbyan Mektebi'nde 153 ve 3 Katolik Sıbyan Mektebi'nde 272 olmak üzere merkez kazada toplam 54 Sıbyan Mektebi'nde 3.176 öğrenci öğrenim görmekteydi.⁴⁴ 1871 Yılı Vilayet

⁴⁰ Mesut Çapa- Rahmi Çiçek, Yirminci Yüzyılın Başlarında Trabzon'da Yaşam, Trabzon 2004, s. 206.

⁴¹ Okuyan, a.g.t., s. 91.

⁴² İlk eğitim ve öğretim veren bu mekteplerde, beş altı yaşlarındaki çocuklara okuma yazma, bazı dini bilgiler ve dört beş işlemde oluşan matematik dersleri verilirdi. İslam dünyasının ilk asırlarında “*küttap*” adıyla tanıdığımız bu okula, Müslüman Türk devletlerinden Karahanlı ve Selçuklular, “*Sıbyan Mektebi*” diyordu. Osmanlılar da bu okula aynı isimle birlikte “*Dar't-Talim, Mektep, Taş Mektep, Mahalle Mektebi, Mektep-i İptidaiye*” gibi isimler verilirdi. Bu mekteplerde “*sabi*” denilen beş-altı yaşındaki çocuklar okudukları için “*Sıbyan Mektebi*”, hemen her mahallede bulunduğu için de “*Mahalle Mektebi*”, genellikle taştan inşa edildikleri için ise “*Taş Mektep*” adını veriyorlardı. Osmanlılarda bu mektebin hocasına “*muallim*”, yardımcısına “*kalfa*” veya “*halife*” denilmekteydi. Ziya Kazıcı, Osmanlı'da Eğitim Öğretim, İstanbul 2004, s.86.

⁴³ Murat Uraz “Trabzon'da Kültür Hayatı”, **Hamsi Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 5, Trabzon 1952, s. 17.

⁴⁴ 1869 Yılı T.V.S. , s.151.

Salnamesinde Trabzon’da 130 adet Mektep-i İslam olduğu belirtilmiştir.⁴⁵ 1877 ve 1878 Vilayet Salnamelerinde ise Trabzon ve Lazistan Sancakları’nda toplam 106 Mekatib-İslam’dan söz edilmiş⁴⁶, 1881 tarihli Salnamede de ise Trabzon Sancağında 917 Mektep-i İslam olduğu tespit edilmiştir.⁴⁷ Trabzon şehrindeki Sıbyan Mektepleri hakkında en önemli bilgi kaynağı olarak değerlendirebileceğimiz Vilayet Salnameleri’nin vermiş olduğu bilgilere bakacak olursak 1892–1893 tarihlerinde Trabzon Sancağında 2.390 adet Sıbyan Mektebi bulunuyordu.⁴⁸

Tablo: 4

1898 Yılında Trabzon Merkezde Bulunan Sıbyan Mektepleri

Mektebin Adı	Mektebin İdarecisi	Öğrenci Sayısı
Ortahisar Sıbyan Mektebi	Hafız Hasan Efendi	53
Debbağhane Sıbyan Mektebi	Hafız Necip Efendi	33
Yenicuma Sıbyan Mektebi	Abdullah Efendi	57
Hacıkasım Sıbyan Mektebi	Halim Efendi	31
Boztepe Sıbyan Mektebi	Ahmet Efendi	147
Arasta Sıbyan Mektebi	Ahmet Efendi	97
Sotka Sıbyan Mektebi	Hafız Ruşen Efendi	41
Kavakmeydan Sıbyan Mektebi	Reşit Efendi	28
Faroz Sıbyan Mektebi	Hüseyin Mehmed Efendi	97
Ayasofya Sıbyan Mektebi	Mehmed Efendi	41
Arafilboy Sıbyan Mektebi	Ali Efendi	55
İmaret Sıbyan Mektebi	Hafız Mesud Efendi	59
Saçlı Hoca Sıbyan Mektebi	Hafız Fehmi Efendi	13
İskenderpaşa Sıbyan Mektebi	Mehmet Efendi	55

Kaynak, 1898 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.539

⁴⁵ 1871 Yılı T.V.S. , s.207.

⁴⁶ 1877 Yılı T.V.S., s. 203. Ayrıca 1876 Yılı Salnamesinde de 106 adet Mektep-i İslam’dan söz edilmiştir. 1876 Yılı T.V.S. ,s. 261.

⁴⁷ 1881 Yılı T.V.S., s. 283.

⁴⁸ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2004, 9. Baskı, Ankara 2005, s. 211.

Tablo: 5

1869 Maarif Nizamnamesi'ne Göre Sıbyan Mektepleri'nde Okutulacak Dersler

Usul-i Cedide Vechile Elifba	Sınıf-1 Gayrimüslime etfaline kendi usül-i diniyeleri tedris olunacaktır ve iş bu usül-i diniye tedrisleri rüesa-yı ruhaniye maarifleri bittaniyin tedris kılınacaktır.
Kuran-ı Kerim	
Tecvid	
Ahlaka Müteallik Resail	
İlm-i Hal	
Muhtasar Fenn-i Hesap	
Muhtasar Tarih-i Osmanî	
Muhtasar Coğrafya	İş bu dersler Sınıf-1 Gayrimüslime-ye kendi lisanları üzere okutturulacaktır.

Kaynak, Mahmud Cevad İbnü'ş- Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Ankara 2002, s.405

1898 Yılı Vilayet Salnamesi'ne göre Trabzon merkez kazada toplam 14 adet Sıbyan Mektebi ve bu mekteplerde okuyan toplam 807 öğrenci bulunmaktadır.⁴⁹ 1899 yılına gelindiğinde ise Trabzon merkezde 14 Sıbyan Mektebinde toplam 783 öğrenci eğitim görüyordu. 1869 yılında 41 mektepte toplam 1. 764 öğrencinin eğitime devam ettiği göz önüne alınırsa, 1899 yılındaki rakamlarda mektep ve öğrenci sayılarındaki bu düşüşleri, Osmanlı Devleti'nde yapılan modern eğitim çalışmalarına bağlamak gerekmektedir.⁵⁰

Milli Mücadele yıllarında Trabzon'daki Sıbyan Mekteplerinin durumuna bakacak olursak; bu yıllarla ilgili Trabzon ilindeki ilköğretim faaliyetleri hakkında bilgi bulmak gayet zor olduğunu görmekteyiz. Zira Trabzon halkı, Kurtuluş Savaşı boyunca bir yandan cephelere gidip göğüs güğüse çarpışmış, diğer yandan da sosyal ve kültürel hayatını devam ettirmek amacıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine katılmıştır. Bu dönemde Trabzon'da, Fatimiye, İnas, Fatih, Numune İnas, Osman Gazi, Tatbikat, Selim-i Evvel, Numune-i Edep

⁴⁹ 1898 Yılı T.V.S., s. 539.

⁵⁰ Okuyan, a.g.t., s. 93.

ve Zeytinlik⁵¹ (Cudi Bey) Mekteplerinde eğitim-öğretim yapılmaktaydı. Trabzon'daki okulların eğitim-öğretime başlama tarihleriyle ilgili haberleri o günün yerel gazetelerinde görmek mümkündür. 1920 yılında, Trabzon Merkezdeki okulların Eylül'ün ilk gününden itibaren eğitime başlayacağı anlaşılmaktadır. Selim-i Evvel Okulu (bayram ertesi) 1 Eylül 1920'de açılırken, Fatih İnas Mektebi ise bayramdan hemen sonra açılmıştır.⁵²

1921 yılında Trabzon'daki Eğitim hareketleri ile ilgili şu örnekler verilebilir: İnas (kız) Numune Mektebi öğrencilerinin biçki-dikiş ve nakışa ait elişleri sergisi 22–24 Mayıs tarihleri arasında erkeklerin, 25–28 Mayıs tarihlerinde de kadınların ziyaretine açık bulundurulmuş, 8 Mart 1921'den itibaren askeriye'nin Değirmendere'deki tamirhanesinde aynı zamanda memlekete ve orduya sanatkâr yetiştirmek maksadıyla Şoför Darüssınasına öğrenci alınmıştır.⁵³ 1922 yılında yayımlanan Zafer Gazetesi'nde Trabzon'daki okullarla ilgili verilen küçük bir habere göre şehirdeki okul çeşidi ve sayısı hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bu habere göre 1922 yılında Trabzon'da bulunan ve faal halde eğitim-öğretime devam eden okullar şunlardır:

Tablo: 6

1922 Yılında Trabzon Vilayeti'nde Mevcut Bulunan İlkokullar

1- Fatimiye İnas Mektebi	Şimdiki Boztepe İlkokulu
2- Osman Gazi Mektebi	Halk Evi Sokak'ta Eski Adliye Karşısında
3- Fatih İnas (Kız) Mektebi	Şimdiki Gazipaşa İlkokulu
4- Zeytinlik Mektebi	Şimdiki Cudi Bey İlköğretim Okulu
5- Sultani (Lise)	Şimdiki Trabzon Lisesi
6-Darülmualimin(Öğretmen Okulu)	Zağnos'taki Askerlik Şubesi

Kaynak, Hüseyin Albayrak, "Eğitim", **Trabzon 2006**, s. 2.

⁵¹ 1888'de Zeytinlik Mektebi adıyla kurulan okul, Milli Mücadele döneminde Vahdettin Numune Mektebi veya Zeytinlik Vahdettin Numune Mektebi adıyla anılmıştır. Bu yıllarda okul üç dönemden oluşuyordu: Devre-i Ula, Devre-i Mutavassıta, Devre-i Aliye. Fransızcanın zorunlu olduğu bu okulun ilk iki devresinden mezun olan ilkokulu, üçüncü devresinden mezun olanlar ise ortaokulu bitirmiş sayılıyordu. Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 208.

⁵² Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 209.

⁵³ Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 209.

1922–1923 öğretim yılına giren Trabzon okulları için hiç bir yenilik yapılmamıştır. Savaşın getirdiği ağır yük, Cumhuriyeti ve buna dayalı parlamenter yeni rejimi kurma gayretleri, vatanın dirlik düzeninin kurulması çalışmaları içinde bir eğitim yılı da geçip gitmiştir.

102. İptidai Mektepler: Tanzimatçıların eskiye dokunmadan yenisini yapma siyasetine uygun olarak daha 1863’lerde Sıbyan Okulları seviyesinde iptidai namıyla yeni okulların açılması fikri önem kazanmış bu fikir, ancak 1872 yılında açılan “*İptidai Numune Mektebi*” ile tatbikata geçmiş, böylece ilköğretimde de bir ikili sistem ortaya çıkmıştır.⁵⁴ Osmanlı Devleti, 1871 tarihinde yeni usule göre hazırlanmış olan eğitim programının uygulanabilmesi için Maarif Nezareti’ne yük olmadan, toplanacak yardımlardan her köye bir İptidai Mektebin açılmasını kararlaştırmış ve çalışmalara başlanmıştır. Bu anlamda açılan ilk mektep, İstanbul’da Nur-i Osmaniye Camii içinde bulunan kargir binadaki bir iptidai okuldur.⁵⁵ Osmanlı Maarif Nezareti, açılan bu okulların yönetimini halka bırakmak istemiş, bu hususta bir de talimatname yayımlamıştır.⁵⁶ Sultan II. Abdülhamit döneminin başlarında imparatorluk sathında toplam İptidai Okul sayısı ancak 200 kadardı.⁵⁷ 1876 Anayasası hazırlanırken anayasaya konulan ilköğretim mecburiyeti maddesi ve 1879 yılında maarif teşkilatında yapılan bir dizi yenilikler sonucu,⁵⁸ İptidai Okulların sayısı giderek artmaya başlamış, 1905 yılına gelindiğinde imparatorluk sathında İptidai Mektep sayısı 9347’ye yükselmiş, böylece Tanzimatçı eğitimin yapılanması ülke geneline yayılarak, batılı tarzda eğitim anlayışının öne açılmıştır.⁵⁹

⁵⁴ Bayram Kodaman, “II. Abdülhamid Devrinde Eğitim-Öğretim”, **D.G.B.İ.T.**, Edit: Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1989, s. 465.

⁵⁵ Hayrettin Arıcı, “XIX Yüzyılda Trabzon Vilayeti’nde Eğitim (Vilayet Salnamelerine Göre)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı, Erzurum 2006, s. 28–29.

⁵⁶ Söz konusu Talimatname’nin 4. maddesinde konuyla ilgili olarak şunlar zikr edilmiştir: Sıbyan Mektepleri’nin mesarif-i inşaiye ve tamiriyesi ve muallimlerin muhassasatı ve mesarif-i sairesi mahalle ve karyesinde bulunan cemaatlerin heyet-i umumiyesi tarafından tesviye olunacaktır. Bu nizamname ile hükümet, Türk ve Müslüman olan unsurun kendi okullarıyla ilgilenmesini sağlamaya çalışmıştır. Hasan Ali Koçer, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773–1923), İstanbul 1991, s.92.

⁵⁷ Bayram Kodaman, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Ankara 1999, s. 77.

⁵⁸ 1879 yılında Maarif Teşkilatı içinde “*Mekatib-i Sıbyaniye Dairesi*” kurulmuş, 1881 yılında bu isim değiştirilerek “*Mekatib-i İptidaiye İdaresi*” yapılmıştır. Kodaman, a.g.e., s. 67.

⁵⁹ Ahmet Gürsoy, “Tek Parti Döneminde Giresun’da Eğitim 1923–1950”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum 2003, s. 13.

Trabzon'da İptidai Okulların mevcudiyetine bakacak olursak, Trabzon Vilayeti Meclis İdaresi'nden 17 Kasım 1890 tarihinde Maarif-i Umumiye Nezareti'ne yazılan yazıda maarifin en temel taşı olarak Mektep-i İptidaiye gösterilmiş ve “*Usul-i Cedide*” üzere eğitim ve öğretim yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda yeni yapılan ve tamir edilen mekteplerin sayısınının 162'ye çıktığı da ayrıca belirtilmiştir.⁶⁰ II. Abdülhamit devri ile birlikte İptidai Mekteplerin sayısındaki çoğalmaya paralel olarak Trabzon ilinde de söz konusu okulların sayısında gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. II. Abdülhamit döneminde Trabzon Sancağı'nda 229 Usul-i Cedit (İptidai) , 2390 Usul-i Atika (Sıbyan Mektebi) olduğu tespit edilmiştir.⁶¹

Trabzon'da ki İptidai Okullar ile ilgili olarak, Vilayet Salnameleri'nde 1892 tarihinde Akçaabat Mekteb-i İptidaiyesi'nden söz edilmektedir. Söz konusu mektep ile ilgili verilen bilgide, mektebin Muallim-i Evveli Hacı Mahmud Efendi, Muallim-i Sanisi Hasan Efendi ve Bevvabı (kapıcı) Reşit Ağa olarak söz edilmiş,⁶² Akçaabat Mekteb-i İptidaiyesi'nin 1894 yılındaki mevcudu 75 olarak kaydedilmiştir.⁶³ 1896 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde ise mektebin Muallim-i Evveli Osman Fehmi Efendi, Muallim-i Sanisi ise Hafız Yakup Efendi olarak gösterilmiş ve okulun mevcudu 72 kişi olarak tespit edilmiştir.⁶⁴ 1898 tarihli Vilayet Salnamesi'nde ise Akçaabat Mekteb-i İptidaiyesi'nin yönetim kadrosunun değiştiğini görüyoruz. Söz konusu salnamede verilen bilgilere göre mektebin yeni idareci kadrosu: Muallim-i Evvel Hafız Hasan Efendi, Muallim-i Sani Mahmut Efendi, Bevvap Tayyip Efendi olarak kaydedilmiş, ayrıca okulun öğrenci mevcudu 45 kişi olarak gösterilmiştir.⁶⁵

⁶⁰ Mahmud Cevad İbnü'ş- Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Ankara 2002, s.215.

⁶¹ Akyüz, a.g.e, s.211.

⁶² 1892 Yılı T.V.S s. 413. 1894 Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Akçaabat Mekteb-i İptidaiyesi ile ilgili verilen bilgilere bakacak olursak, 1892 tarihli salnamede mektebin idarecilerinden biri olarak gösterilen Hasan Efendi'nin yerine Yakup Efendi'nin atandığını görmekteyiz. Ayrıca söz konusu mektepte bir de Muallim-i Salis kadrosu açılmış ve bu kadroya Haşim Efendi atanmıştır. Arıcı, a.g.t., s. 36.

⁶³ 1894 Yılı T.V.S., s. 251.

⁶⁴ 1896 Yılı T.V.S., s. 381.

⁶⁵ 1898 Yılı T.V.S., s. 561.

Tablo: 7

1899 yılı Vilayet Salnamesine Göre Trabzon Merkez İptidai Mektebi ve Yönetici Kadrosu

Muallim-i Evvel	Mehmet Efendi
Muallim-i Sani	Hacı Vehbi Efendi
Muallim-i Salis	Muhiddin Efendi
Muallim-i Rab-i	Seyit Efendi
Muallim-i Hamis	Hafız Rahmi Efendi
Hüsn-i Hat Muallimi	Mehmet Nuri Efendi
Bevvap ⁶⁶	Ahmet Ağa

Kaynak, Hayrettin Arıcı, “XIX Yüzyılda Trabzon Vilayeti’nde Eğitim (Vilayet Salnamelerine Göre) ”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, , Erzurum 2006, s. 37.

1899 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi’nde Trabzon merkezde adı geçen İptidai Mektebin öğrenci mevcudu ise yine söz konusu salnameye göre 189’dur.⁶⁷ 1902 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi’nde Trabzon ilindeki İptidai Mekteplerle ilgili daha ayrıntılı bilgilerin verildiğini görüyoruz. 1902 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi’nde bütün İptidai Mekteplerin öğrenci sayıları, adetleri ayrı ayrı zikr edilmiştir.

Tablo: 8

1902 Tarihli Vilayet Salnamesi’ne göre Trabzon Sancağındaki İptidai Mekteplerin Adedi ve Öğrenci Sayısı

	Kız		Erkek	
	Mektep Adedi	Öğrenci Sayısı	Mektep Adedi	Öğrenci Sayısı
Trabzon Sancağı	399	11838	832	39271
Lazistan Sancağı	198	5782	432	11862
Gümüşhane Sancağı	91	1571	169	4961
Toplam	688	19191	1433	560947

Kaynak, Arıcı, “a.g.t. , s. 37.

⁶⁶ Bevvap, Kapıcı anlamına gelmektedir. Ferit Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 2006, s.93.

⁶⁷ Arıcı, a.g.t., s. 37.

1904 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Trabzon Sancağı'nda eğitim öğretim yapan iki İptidai Mektepten söz edilmiş ve bunların öğrenci sayıları ve yönetici kadroları hakkında bilgiler verilmiştir. Söz konusu salnamede adı verilen Hatuniye İptidaiyesi ve Zeytinlik İptidaiyesi'nin yönetim kadrosu şu kişilerden oluşuyordu.

Hatuniye İptidaiyesi:

Müdür: Abdullah Efendi

Muallim: Hafız Hasan Efendi

Muallim: Osman Efendi

Muallim: İzzet Efendi

1904 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre Hatuniye İptidaiyesi'nin öğrenci mevcudu 203 kişidir.⁶⁸

Zeytinlik İptidaiyesi

Müdür: Hacı İbrahim Efendi

Muallim: Hacı Hafız Hasan Efendi

Muallim: Hasan Efendi

Muallim: Hurşit Efendi

Muallim: Ragıp Efendi

Muallim: Mehmet Efendi

Muallim: Mehmet Nuri Efendi

1904 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre Zeytinlik İptidaiyesi'nin öğrenci mevcudu 170 kişidir. 1905–1906 tarihine gelindiğinde Trabzon'da 82'si Erkek, 1'i Kız, 443'ü karma olmak üzere toplam 526 resmi İptidai Mektep bulunuyordu.⁶⁹

⁶⁸ Arıcı, a.g.t., s. 38.

⁶⁹ Arıcı, a.g.t., s. 38.

11. Trabzon'da Ortaöğretim

110. Rüştîye Mektepleri: Osmanlı Devleti Maarif Teşkilatı içerisinde bir ortaöğretim kurumu olarak hizmet veren Rüştîye Mektepleri'nin⁷⁰ Trabzon ilindeki gelişimine bakacak olursak; II. Abdülhamit Döneminde Trabzon'da 7 adet Rüştîye Mektebi'nin olduğu ve bu mekteplerde okuyan 330 öğrenci bulunduğunu görüyoruz.⁷¹ Maarif alanında II. Abdülhamit devrinde yapılmaya çalışılan reformlara paralel olarak zamanla söz konusu dönemde Trabzon'da da Rüştîye Mektepleri'nin sayısında bir artış meydana gelmiştir. Nitekim daha önce şehirde mevcut bulunan 7 Rüştîye Mektebi'nin yanı sıra II. Abdülhamit döneminde 15 yeni Rüştîye Mektebi daha açılmıştır. Bu dönemde Trabzon'da 12'si erkek, 1'i kız, Lazistan'da 6 ve Gümüşhane'de 3 olmak üzere toplam 22 Rüştîye Mektebi'nin olduğunu söyleyebiliriz.⁷² Trabzon ilindeki Rüştîyelerle ilgili Vilayet Salnameleri'nde verilen bilgilere göre, Trabzon'da 1869 yılında bir Rüştîye Mektebi'nin var olduğunu görüyoruz. Söz konusu mektepte öğrenim gören öğrenci sayısı ise 92 kişi olarak belirtilmektedir.⁷³

Tablo: 9

Trabzon Rüştîye Mektebi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallim-i Evvel	Ömer Şaban Efendi
Muallim-i Sani	Mehmet Efendi
Rik'a Muallimi	Hacı Pir Efendi
Sülüs Hocası	Mehmet Efendi

Kaynak, 1869 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.163.

⁷⁰ 1839 tarihinde Sultan II. Mahmut'a sunulan bir layihada eğitimde reform yapılmasının zorunlu olduğu hatta memleketin kurtuluşunun buna bağlı olduğu vurgulanmıştır. Bu layihada, ilk mekteplerin ıslah edilmesi geniş bir şekilde ele alınmış ve öncelikle İstanbul'da daha önce padişahlar tarafından büyük camilerin yanına yaptırılmış olan, Sıbyan Mekteplerinin devamı olarak Sınıf-Sani adıyla yeni mekteplerin kurulması öngörülmüştür. Ancak, Sultan II Mahmut, bu Sınıf-ı Sani ismini beğenmeyerek yeni açılan okullara Mekatib-i Rüştîye adını vermiştir. Muammer Demirel, "Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüştîye Mektepleri", **Türkler**, C.15, Ankara 2000, s. 44.

⁷¹ Kodaman, a.g.e, s. 95.

⁷² Kodaman, a.g.e, s. 104.

⁷³ 1869 Yılı T.V.S., s.163. 1870 Yılı Trabzon Vilayet Salnameleri'nde Trabzon Merkez Rüştîyesi'nin bir önceki yıl 92 olan mevcudu 80 olarak gösterilmiştir. 1870 Yılı T.V.S. s. 155.

1874 tarihli Vilayet Salnamesi'nde Trabzon'daki Rüştiye Mektebi'nin öğrenci sayısı 95 olarak verilmiş,⁷⁴ 1875 yılında ise okuldaki öğrenci sayısı birden artarak 133 kişiye ulaşmıştır. ⁷⁵ 1875 yılı Vilayet Salname'sinde ayrıca 280 öğrencisi olan bir Rüştiye İdadisi'nden söz edilmiş ve okulun öğretmen kadrosunun kimlerden oluştuğu ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo: 10

1875 Yılı Trabzon Rüştiye İdadisi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallim-i Evvel	Hafız Hüseyin Efendi
Muallim-i Sani	Hafız Osman Efendi
Muallim-i Sanis	Hafız Mehmet Efendi
Muallim-i Rab'i	Arif Efendi
Mübeyyiz ⁷⁶	Mahmut Ağa

Kaynak, 1875 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.227

1879 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde, Trabzon Sancağı'nda ki Rüştiye Mektepleri ve bu mekteplerdeki öğretmen kadrosu verilmiştir.

Tablo: 11

Trabzon Sancağı'nda Bulunan Rüştiye Mektepleri ve Burada Görev Yapan Öğretmen Kadrosu

Mektebin Yeri	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Rik'a Muallimi
Trabzon	Abbas Efendi	Mehmet Efendi	Hacı Pir Efendi
Rize	Hasan Efendi	Dursun Efendi	Mahmut Efendi
Giresun	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	Mehmet Talat Efendi
Akköy	Rüştü Efendi	Mahmut Efendi	-----
Ordu	Mehmet Efendi	-----	Şakir Efendi
Hopa	Hüseyin Efendi	-----	Ahmet Efendi
Gümüşhane	İsmail Efendi	Raşit Efendi	Agâh Efendi

Kaynak, 1879 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 222.

⁷⁴ 1874 Yılı T.V.S., s. 151.

⁷⁵ 1875 Yılı T.V.S., s. 227.

⁷⁶ Mübeyyiz, Kalem Kâtibi anlamına gelmektedir. , Develioğlu, a.g.m., s. 701.

Trabzon Sancağı'ndaki Rüştiye Mektepleri ile ilgili bilgi veren, 1888 tarihli Vilayet Salnamesi'nde, Trabzon'da " Mekatib-i Rüştiye-i Mülkiye"⁷⁷ adı altında bir mektepten söz edilerek bu mektebin yönetici kadrosu ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo: 12

Trabzon Mektep-i Rüştiye-i Mülkiyesi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallim-i Evvel	Abbas Zihni Efendi
Muallim-i Sani	Mehmet Efendi
Muallim-i Salis	Abdullah Efendi
Faris-i Muallimi	Zühtü Efendi
Fransızca Muallimi	Konstanti Efendi
Rik'a Muallimi	Abdullah Efendi
Resim Muallimi	Nuri Efendi
Bevvap	Hacı Sait Efendi

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 271.

Tablo: 13

Trabzon Mektep-i Rüştiye-i Mülkiyesi'nde Öğretilen Dersler

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf
Arabî	Arabî	Arabî	Arabî
Farisi	Farisi	Farisi	Farisi
Ulum-i Diniye	Matematik	Matematik	Geometri
Ahlak	Coğrafya	Coğrafya	Coğrafya
Gramer	Tarih	Tarih	Tarih
Rik'a	Fransızca	Fransızca	Fransızca
	Resim	Resim	

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 273.

1903 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde ayrıca, Akçaabat'ta, Sürmene'de, Canik'te, Bafra'da, Çarşamba'da, Terme'de, Ünye'de, Fatsa'da, Lazistan Sancağı'nda, Merkez

⁷⁷ Siyasal Bilgiler Okulu, genelde idare memuru yetiştirmek üzere kurulan mektep.Develioğlu, a.g.m., s. 720.

Sancağı'nda, Kelkit, Giresun Ordu ve Tirebolu kazalarında birer Mektep-i Rüştiye'den söz edilmektedir.⁷⁸

Cumhuriyet Dönemine kadar Trabzon Sancağı içersinde yer alan Giresun ilinde Rüştiye Mektebi'nin 1868 yılına kadar açılmadığını biliyoruz. 1869 Maarif Nizamnamesi'nde, bir yerde Rüştiye Mektebi açılması için söz konusu yerin 500. kişilik bir nüfusa sahip olması şartı konmuş Giresun ili bu şartlara haiz olduğundan dolayı 1870 yılından itibaren şehirde Rüştiye Mektepleri açılmaya başlanmıştır.⁷⁹

Tablo: 14

1903 Yılı İtibariyle Giresun Kazasında Bulunan Rüştiye Mektepleri

Okulun Yeri	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
Giresun	1	102
Tirebolu	1	81
Görece	1	73
Akköy(Bulancak)	1	32
Şebinkarahisar	1	40

Kaynak, Gürsoy, a.g.t., s. 16.

Giresun gibi Cumhuriyet öncesine kadar Trabzon Sancağı içersinde yer alan Ordu Kazasında bulunan Rüştiye Mektepleri ve bu mekteplerdeki öğretmen ve öğrenci sayıları ile ilgili en ayrıntılı bilgi 1888 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde verilmiştir.

Tablo 15

1888 Yılı İtibariyle Ordu Kazasında Bulunan Rüştiye Mektepleri

Okulun Yeri	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sani	Öğrenci Sayısı
Ordu	Hafız Mehmet Efendi	Ahmet Efendi	70
Bolaman	Mustafa Efendi	-----	35
Perşembe	Osman Nuri Efendi	-----	25

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, 501

⁷⁸ Arıcı, a.g.t., s. 46.

⁷⁹ Gürsoy, a.g.t., s. 16.

Trabzon Sancağı'na bağlı olan Lazistan Sancağı ve bu sancaktaki Rüştîye Mektepleri'nin durumu ile ilgili 1898 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgilere göre söz konusu mektepte görev yapan öğretmen kadrosu şu şekilde idi:

Tablo: 16

1898 Yılı İtibariyle Lazistan Sancağında Bulunan Rüştîye Mektebinin Öğretmen Kadrosu

Muallim-i Evvel	İbrahim Ethem Efendi
Muallim-i Sani	Dursun Efendi
Hat Muallimi	Süleyman Tevfik Efendi
Fransızca ve Resim Muallimi	Mustafa Saffet Efendi
Bevvap	Abdulhalim Efendi

Kaynak, 1898 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 631.

Trabzon Vilayeti ve bu vilayete bağlı sancaklardaki Rüştîye Mektepleri hakkında belki de en ayrıntılı bilgi 1902 tarihli Vilayet Salnamesi'nde verilmektedir. Burada verilen bilgilere göre Trabzon Sancağı'ndaki Rüştîye Mektepleri ve bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo: 17

1902 Yılında Trabzon Sancağında Bulunan Rüştîye Mektepleri ve Burada Okuyan Öğrenci Sayıları

	Kız		Erkek	
	Mektep Sayısı	Öğrenci Sayısı	Mektep Sayısı	Öğrenci Sayısı
Trabzon Sancağı	1	45	9	815
Canik Sancağı	2	131	6	426
Lazistan Sancağı	0	0	6	409
Gümüşhane Sancağı	0	0	2	159
Toplam	3	176	23	1809

Kaynak, Arıcı, a.g.t., s. 53.

1100. İnas (Kız) Rüştüleri: Osmanlı Devleti'nde 1858 yılına gelinceye kadar kız çocukların eğitilmesi işiyle pek uğraşılmamıştır. İmparatorlukta 1838'den, 1858 yılına kadar maarif sahasında yapılan hizmetler ve açılan mektepler hep erkek çocukların okutulması ve yetiştirilmesi gayelerine göre idi. Sıbyan Mektepleri'nde kız ve erkek çocukları bir arada okudukları için bu tarihlere kadar ülkede kızların tahsil derecesi Sıbyan Mekteplerini öteye geçmezdi. Osmanlı Devleti'nde, ilk Kız Rüştüyesi'nin nasıl ve niçin açılmış olduğu Maarif Nezareti'nin, sadarete yazmış olduğu 12 Ekim 1858 tarihli tezkereden öğrenilmektedir. Söz konusu tezkerede, kız ve erkek çocukların bir arada eğitim görmelerinin sakıncalı olacağından, kızlar için ayrı bir yer ile güvenilir, ehliyetli öğretmenlerin tayin olunması gerekliliğinden, ancak bunun uygulanmasının oldukça masraflı olacağından, şimdilik Sultanahmet ve çevresindeki 26 Sıbyan Mektebinde okuyan kız ve erkek çocukların ayrı okullarda okutulması ve yine Sultanahmet'te bulunan Cevri Usta Mektebi'nin kızlara mahsus olan mesleki eğitim için müstakil bir Kızlar Rüştüyesi şekline getirilmesi teklifinde bulunulmuştur.⁸⁰ 15 Nisan 1869 tarihinde Maarif Nezareti tarafından, Şuray-ı Devlet'e, 7 İnas Rüştüyesi'nin açılması yönünde bir öneri getirilmiş, bu önerinin olumlu bulunmasının ardından o tarihe kadar karma eğitim veren bazı okullar İnas Rüştüyesi'ne çevrilmiştir. 1869 Maarif Umumiye Nizamnamesi'nde, Kız Rüştüleri'nin sayılarının artırılması yönünde maddeler bulunmakta ve böylece Kız Rüştüyelerinin bütün imparatorluk sathına yayılması yönünde adımlar atılmaktaydı.⁸¹ Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentti İstanbul'da kızlar için Rüştüyeler açılırken, 1874 yılına gelindiğinde bu mekteplerin taşrada da açılması yönünde karar alınmış ve bu maksatla valilere birer yazı gönderilmiştir.

⁸⁰ Süleyman Tenger, “ Rüştüye Mektepleri'nin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı (Din Eğitimi), Ankara 2005, s.51.

⁸¹ Bu Nizamnamede Kız Rüştüyelerine değinen maddeler bulunmaktaydı. Söz konusu maddelerde; büyük şehirlerin halkı Müslüman ise sırf Müslüman Kız Rüştüyesi, halkı Hristiyan ise yalnız Hristiyan Kız Rüştüyesi olacaktır. Halkın bir kısmı Müslüman bir kısmı Hristiyan olan kasabalarda ise Hristiyan Rüştüyesi ayrı Müslüman Rüştüyesi ayrı olacaktır. Bu şekilde halkı karma olan şehirlerde ve Rüştüye Okulu bulunacak yerlerde halkın adedi 500 haneyi geçecek kadar olmalıdır. (Madde 27) Kız okullarının öğretmenleri kadın olacaktır. İstenen sayıda kadın öğretmen bulunamaması durumunda yaşlı ve bilgili erkek öğretmenler de bu okullarda görev yapabilecektir. (Madde 28). Cevad, a.g.e., s. 410.

Tablo: 18

Osmanlı İmparatorluğu'nda Bazı Vilayetlerde Açılan Kız Rüştîyeleri'nin Kuruluş Tarihleri

Vilayet Adı	Okulun Bulunduğu Yer	Kuruluş Tarihi
Kastamonu	Kastamonu	1873-74
Konya	Konya	1874
Selanik	Selanik	1874
Girit	Hanya	1875
Trabzon	Trabzon	1875

Kaynak, Tenger, a.g.t., s.56.

Trabzon Vilayeti'nde Kız Rüştîye'si açılması fikri, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve burada verilen talimatlara paralel olarak hayata geçirilmiş ve 1875 yılında Trabzon'da bir Kız Rüştîyesi açılmıştır.⁸² Söz konusu mekteple ilgili Vilayet Salnameleri'ne yansıyan bilgilere bakacak olursak okulun, 1894 yılına ait öğretmen kadrosu hakkında bilgiler verilmektedir. Salnamede verilen bilgilere 1894 yılında Trabzon'daki Kız Rüştîyesi'nin öğretmen kadrosu şu kişilerden oluşuyordu:

Tablo: 19

1894 Yılı Trabzon Kız Rüştîyesi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallime-i Evvel	Hacer Hanım
Muallime-i Saniye	Gülsüm Hanım
Nakış Muallimesi	Ağnas Hanım
Bevvabe	Esmâ Hanım

Kaynak, 1894 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.289

1903 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgilere göre söz konusu tarihte Trabzon Kız Rüştîyesi'nin Öğretmen kadrosu tamamen değişmiştir. 1903 tarihinde okulda görev yapan öğretmenler, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁸² Tenger, a.g.t., s. 56.

Tablo: 20

1903 Yılı Trabzon Kız Rüştîyesi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallime-i Evvel	Fatma Zehra Hanım
Muallime-i Saniye	Hafız Nezihe Hanım
Kur-an Muallimesi	Hafız Asiye Hanım
Nakış Muallimesi	Ayşe Hanım

Kaynak, Arıcı, a.g.t., s. 59.

1101. Askeri Rüştîyeler: Osmanlı Devleti'nde 1845'ten itibaren açılmaya başlanan Askeri İdadilerin, ihtiyaç duyduğu öğrencileri yetiştirmek için daha önce açılan okullar yeterli olmayınca Askeri Rüştîyelerin açılmasına karar verilmiş ve Askeri İdadi olan vilayet merkezlerinde birer Askeri Rüştîye Mektebi açılmıştır.⁸³

Tablo: 21

Trabzon Askeri Rüştîye'sinde Görevli Öğretmen ve Memur Kadrosu

Okulda Bulunan Öğretmenin Görevi	İsmi	Rütbesi
Müdür	Mustafa Cavit Efendi	Kol Ağası
Arapça Öğretmeni	Derviş Efendi	İlmiyeden
Arapça Öğretmeni	Tevfik Efendi	İlmiyeden
Kavaid-i Osmaniye Muallimi	İmameddin Efendi	İlmiyeden
Farsça Öğretmeni	Zühtü Efendi	İlmiyeden
İmla Öğretmeni	Raşit Efendi	İlmiyeden
Hüsn-i Hat Öğretmeni	Zühtü Efendi	Ketebeden
Coğrafya Öğretmeni	Zühtü Efendi	Yüzbaşı
Resim Öğretmeni	Nuri Efendi	Yüzbaşı
Dil Öğretmeni	Şükrü Efendi	Mülazım-ı Evvel
Matematik Öğretmeni	Mustafa Efendi	-
Memur	Ahmet Şükrü Efendi	Yüzbaşı
Memur	Osman Efendi	-

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.275–276.

⁸³ Arıcı, a.g.t, s.61- 62.

1888 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde okulun mevcudu 258 olarak gösterilmiş,⁸⁴ söz konusu mektebin öğretim kadrosundan başka, bir de okulda okutulan derslerle ilgili bilgiler verilmiştir. Burada verilen bilgilere göre Trabzon Askeri Rüştiyesi'nde okutulan derslerin çizelgesi şu şekildedir.

Tablo: 22

Trabzon Askeri Rüştiye'sinde Okutulan Derslerin Çizelgesi

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf
İlm-i Hal	Sarf-ı Arabî	Hesap	Mantık ve Tatbikat-ı Arabî
İmla-i Türkî	Kavaid-i Fars	Coğrafya	Kavaid-i Osmaniye
Kavaid-ül Talim	Hesap	Fransızca	Hesap
Esmâ-i Türkî	Fransızca	Hüsn-i Hat	Coğrafya
Hüsn-i Hat	İmla-i Türkî	Resim	Fransızca
	Hüsn-i Hat	Nahv-i Arabî	Hüsn-i Hat
	Resim	Gülistan	Resim

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.276–277.

1896 tarihli Vilayet Salnamesi'nde Trabzon Askeri Rüştiye'sinin öğrenci mevcudu 260 olarak verilmiş,⁸⁵ 1898 yılına gelindiğinde ise okulun öğretim kadrosunda bazı değişiklikler olmuştur. Söz konusu salnamede verilen bilgilere göre okulun 1898 yılındaki öğretmen kadrosu şu kişilerden oluşuyordu:

⁸⁴ 1888 Yılı T.V.S., s. 277

⁸⁵ 1896 Yılı T.V.S., s. 291.

Tablo: 23

1898 Yılında Trabzon Askeri Rüştiye'sinde Görevli Öğretmen ve Memur Kadrosu

Müdür	Tevfik Efendi
Arapça Öğretmeni	Derviş Efendi
Arapça Öğretmeni	Tevfik Efendi
Kavaid-i Osmaniye Muallimi	İmameddin Efendi
Farsça Öğretmeni	Zühtü Efendi
İmla Öğretmeni	Hamdi Efendi
Hüsn-i Hat Öğretmeni	Zühtü Efendi
Coğrafya Öğretmeni	Zühtü Efendi
Resim Öğretmeni	Refet Efendi
Dil Öğretmeni	Sabih Efendi
Matematik Öğretmeni	Mustafa Efendi
Memur	Abdi Efendi

Kaynak, 1898 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 537.

Trabzon'da açılan ve Osmanlı ordusuna çok sayıda subay yetiştiren bu okulun öğrenci mevcudunun 1899 yılında 297'ye ulaştığıdır.⁸⁶

111. İdadiler: İdadiler, Osmanlı eğitim sisteminin ikinci kademesini oluşturan eğitim kurumlarıdır. Hazırlamak, geliştirmek, manasına gelen Arapça “*idad*” kökünden türemiş olan idadi kelimesi, hazırlama yeri anlamına gelmektedir.⁸⁷ Bu anlama geldiği içindir ki Osmanlı Devleti'nde özellikle 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayımlanmadan önce, pek çok okulun hazırlık sınıflarına “*idadi*” denmiştir. Ancak söz konusu Nizamname ile İdadilerin durumları da açıklığa kavuşmuş ve İdadi terimi ilk defa başlı başına bir orta öğretim kademesi olarak görülmeye başlanmıştır. Böylece idadi kelimesi, eskiden ifade ettiği manayı kaybederek, yeni ve bir mana ve muhteva kazanmıştır.⁸⁸

⁸⁶ Ahmet Gedikli, “İkinci Meşrutiyet (1908–1918) Döneminde Trabzon (Eğitim ve Kültür Hayatı)”, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Trabzon 2002, s. 33

⁸⁷ Develioğlu, a.g.m., s.409.

⁸⁸ Kodaman, a.g.e, s. 114.

Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat döneminde açılmaya başlanan Rüştiyelerin sayıları büyük bir hızla artmış, ülke sathında birçok Rüştiye Mektebi açılmıştır. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen Rüştiyelerden mezun olan öğrenciler için bir üst okul durumunda bulunması gereken okullar henüz açılmamıştı.⁸⁹ Dolayısıyla İdadi Okulların açılması hem eğitim-öğretim hem de siyasi bakımdan zaruret haline gelmiştir. Bu zarurettten dolayı, Osmanlı Devleti, Maarif işlerini düzenlemek amacıyla yayınladığı 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde yeni açılmak istenen İdadilerle ilgili bazı hükümler koymuştur.

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde idadi okullar ile ilgili şu hususlar yer almıştır:

1. İdadi okulları, Rüştiyelerden mezun olan Müslim ve Gayr-ı Müslim çocukların bir arada öğrenim yaptıkları yerdir.
2. 1000 haneden fazla ve buldukları yerin önemine göre seçilecek her kasabada birer İdadi okul yapılacaktır.
3. İdadilerin yapım masrafları, öğretmen ve hademe maaşları ve diğer giderleri vilayet maarif idaresi sandıklarından karşılanacaktır.
4. Her İdadinin muavinleriyle birlikte beraber altı öğretmeni bulunacaktır.
5. Her İdadinin yıllık tahsisatı, personel giderleriyle birlikte 80.000 kuruş olacaktır.
6. İdadilerin öğrenim süresi üç yıldır.⁹⁰

Bu kararlar altında ülke çapında İdadi Mektepleri açmaya yönelik Osmanlı Maarif Teşkilatı, bu amaç doğrultusunda türlü çalışmalar yapmasına rağmen bunda fazla da başarılı olamamıştır. Bu başarısızlığın en büyük nedeni ise bu okulların getirdiği mali yüküdür. Açılacak okulların masraflarını karşılamak amacıyla Sait Paşa'nın Maarif Vakiliği sırasında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelere göre, 1300 mali yılından itibaren aşarın 1/7'si ve 1/4'ü alınmış, ayrıca müsakkafat vergisinin de %6'sının maarife ayrılması temin edilmiştir. Böylece taşrada da idadi mektep açılması yönündeki mali zorluklar ortadan kaldırılmıştır.⁹¹ 1302 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde açılan İdadi Mektepler şunlardır:

⁸⁹ Sibel Hayta, "1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitimine Katkıları", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995, s. 66.

⁹⁰ Hayta, a.g.t., 67.

⁹¹ Osmanlı Devleti'nde İdadi Mektepler özellikle, Mustafa Nuri Paşa ve Münif Paşa'nın Maarif Vekilliği sırasında yaygın bir şekilde açılmıştır. Açılan bu okullar sayesinde gelişen orta öğretim, ilçe ve büyük bucak merkezlerine kadar yayılan Rüştiyelerle birlikte şehir ve kasaba halkı arasında yüksek öğretim için

Tablo: 24

1885 Yılında Osmanlı Devleti'nde Açılan İdadi Mektepler

1. Bursa	15. Adana
2. Edirne	16. Manisa
3. Yanya	17. Gümölcüne
4. Çanakkale	18. Serfice
5. İzmir	19. Çankırı
6. Selanik	20. Teke
7. Trabzon	21. Bitlis
8. Rodos	22. Muş
9. Konya	23. Kastamonu
10. Elazığ	24. İzmit
11. Ankara	25. Sivas
12. Üsküp	26. Maraş
13. Priştine	27. Halep
14. Kırşehir	28. Kudüs

Kaynak, Arıcı, a.g.t. s. 69.

Taşrada açılan mektepler önce nehari olarak açılmış, yani sadece buldukları şehrin çocuklarına hizmet verecek şekilde açılmış, fakat açılan okullardan daha fazla yarar sağlamak amacıyla okulların leylîye çevrilmesi kararlaştırılmıştır.⁹² Leyli ve Nehari olarak açılan İdadi mekteplerde her iki grup öğrencilere ayrı ayrı eğitim programları uygulanmaya çalışılmıştır. İdadiler, büyük masrafları nedeniyle hükümetin rağbetine mazhar olamamıştır. Zira bu dönemde Osmanlı Devleti içinde bulunduğu zor şartlar sebebiyle halka, bu okulların masrafları için yeni vergiler koyma zorunluluğu içine girmiş fakat yapılan tüm çabalara rağmen istenen verim alınamamıştır. Halkın bu okullara rağbet göstermemesinde bu okulların kendilerine yükledikleri vergi yükünün yanında, Rüştîyelerden mezun olan kişilerin bu eğitimlerini meslekleri için yeterli görmeleri olmuştur.⁹³

öğrenci hazırladıkları gibi, serbest meslekler, mahalli ve resmi hizmetler için de memur yetiştiren kaynak durumuna gelmiştir. Koçer, a.g.e., s 130–131.

⁹² Kodaman, a.g.e., s. 121.

⁹³ Arıcı, a.g.t., s.75.

1110. Mekteb-i Hamidiye: Sultan II Abdülhamit döneminde Trabzon'daki Rüştîyelerin sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Ancak bu Rüştîyelerden mezun olan öğrenciler için Trabzon'da üst bir okul(lise) bulunmadığı için buradan mezun olan öğrencilerin, eğitimlerine devam etme şansları kalmıyordu.⁹⁴ 1880 yılında Trabzon'da İdadi (lise) seviyesinde öğrenim veren bir Türk okuluna kavuşma ihtiyacı ve arzusunu göz önünde bulunduran şehrin ileri gelen ailelerinden Nemlizade Hikmet, Nemlizade Hacı Ahmet ve Mehmet Efendilerin öncülüğünde, on kişilik bir grup Trabzonlu harekete geçmiş, çözüm olarak da Trabzonlu eğitimci ve şair Ali Naki Efendi'yi İstanbul'dan davet ederek, kendisinden özel bir lise kurmasını istemişlerdir. Yapılan daveti kabul eden Ali Naki Efendi, şimdiki Cumhuriyet Mahallesi'nde "*Mekteb-i Hamidiye*" adı ile bir idadi okulunu açmış ve buranın ilk müdürü de kendisi olmuştur. Tamamen özel olan bu okulun masraflarını başta Nemlizade'ler olmak üzere, Trabzon halkı karşılamıştır.⁹⁵

1887 yılında Trabzon Mekteb-i Mülki İdadi'si, Kavak Meydan Mahallesi'nde hizmete açılınca, özel bir okulu yaşatabilmenin ekonomik ve mali zorluğu içinde Trabzon yöresi halkı ve Vilayet yönetimi, Mekteb-i Hamidiye'nin öğrenci, öğretmen ve yönetici kadrosu ile toptan yeni yapılan İdadi'ye taşınmasının daha uygun olacağına karar vermiş ve özel Mekteb-i Hamidiye İdadisi kapatılmıştır.⁹⁶

1111. Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki: 19. yüzyılın son çeyreğine girerken Osmanlı Devleti'nin önemli merkezlerinden biri olan Trabzon'da İdadi seviyesinde bir okul bulunmamaktaydı. Şehirde bu seviyede bir okulun gerekli olduğunu gören şehir ileri gelenleri, 1880 yılında İdadi seviyesinde özel bir okul açmışlarsa da Mektep-i Hamidiye ismi verilen bu okulun, şehrin ihtiyaçlarına cevap verebilecek seviyede olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle Trabzon'da daha büyük ve devlet desteğinde resmi bir İdadi Okulu açma fikri yaygınlaşmıştır. Ortaya çıkan bu ihtiyaca rağmen, o dönemde devlet desteğiyle bir okul açma imkânı hemen hemen bulunmamaktaydı. Bu açıdan şehirde yapılacak olan bir İdadiye şehir halkının da katkıda bulunması gerekiyordu. Bu dönemde Trabzon Valiliği'ne ikinci defa Giritli Sırrı Paşa (1880–1882) getirilmiş, çalışkan bir kişiliğe sahip olan Sırrı Paşa, eğitime çok önem vermiş ve Trabzon halkı gibi kendisi de

⁹⁴ İsmail Hakkı Demircioğlu, "1881–1908 Döneminde Trabzon Sancağı", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Programı, Trabzon 1996, s. 45.

⁹⁵ Hüseyin Albayrak, "Eğitim", Trabzon 2006, s. 4.

⁹⁶ Albayrak, "Eğitim"... , s. 4.

şehirde bir İdadi Mektep açılması fikrini desteklemiştir. Sırrı Paşa, ilk iş olarak şehrin ileri gelenleriyle, üst düzey memurlarını toplayarak ne yapılabileceğini tartışmaya açmış, yapılan tartışmalar sonucunda, herhangi bir ayırım gözetmeksizin bütün öğrencilerin okuyabileceği bir İdadi Mektebinin açılmasına karar verilmiştir.⁹⁷ Ancak açılacak okulun inşaat ve diğer masrafları için ekmeğin değerine ikişer, etin okkasına beşer pare zam yapılması teklif edilmiş, hazır bulunan halktan muteber 18 kişilik bir heyet seçilerek Trabzon'da bir İdadi Mektep açılması yönünde çalışmalara başlanmıştır.⁹⁸ Şehirde İdadi seviyesinde bir okul açma fikri, Müslüman halk tarafından olumlu karşılanırken, şehirdeki Gayr-ı Müslim halk tarafından destek bulmamıştır. Bu konuda Sırrı Paşa şu bilgileri vermektedir: “ *Trabzon'da tesis ve küşadı ittifakı ile karargir olan mektep-i kebirin masarif-i lâzime-i daimesi için kezalik-i ittifak-ı umumi ile ekmek fiyatına zam edilen iki para, güya fukaraya ağır geldiğinden ve böyle bir mektebe lüzum görülmediğinden bahisle mezkûr kararın feshi hakkında bazı ifadeyi havi Kavak Meydan Mahallesi'nden Konizade Rasim Efendi'nin ve Rum Metropolit ve Ermeni murahhası efendilerin hükümete verdikleri varakalar ol babdaki tahrirat-ı aliyyeleriyle bilvürud mütealaya kuzar acizanem oldu ve leffen iade kılındı* ”⁹⁹ diyerek şehirdeki Gayr-ı Müslim halkın açılacak olan okula destek vermediklerini belirtmiştir. Faaliyete geçirilmesi düşünülen okulun işleri ile meşgul olması için seçilen 18 kişilik heyetin hazırladığı rapor doğrultusunda okulun masrafları için yarısı Müslüman diğer yarısı Hıristiyan halktan oluşan 6 kişilik bir komisyon kurulmuş, ayrıca şehirdeki Gayr-ı Müslimlerin desteğinin alınması için Sırrı Paşa, şehirdeki Gayr-ı Müslim halkın ileri gelenleri ile bir araya gelmiştir. Bu sıralarda Gayr-ı Müslim cemaate ilaveten Balayızade Hacı Osman Efendi, Abanozzade Ali Ağa ve Kavak Meydan Mahallesi Muhtarı Rasim Efendi'de, şehirde açılması düşünülen İdadi Mektep aleyhine çalışma ve propaganda faaliyetine girişmiş ancak Sırrı Paşa'nın gerekli müdahaleleri sonucu bu çalışmalar boşa çıkarılmıştır.¹⁰⁰ 1884 yılına gelindiğinde Maarif Nezareti'yle gerekli yazışmalar yapılmış, yapılan yazışmalarda halktan sağlanacak olan yardım miktarı belirlenmiş, İdadinin inşa edileceği arazi Kavak Meydanı Mahallesi'nde tespit edilmiş¹⁰¹ ve Maarif Nezareti'nden alınan izin ile 27 Eylül 1883 tarihinde İdadinin inşası

⁹⁷ Demircioğlu, a.g.t., s.46.

⁹⁸ Hasan Ali Yücel, “Trabzon Lisesi”, **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kayaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, İstanbul 1997, s. 416.

⁹⁹ Demircioğlu, a.g.t., s. 46

¹⁰⁰ Demircioğlu, a.g.t., s. 47.

¹⁰¹ Trabzon'daki bugünkü Lise binasının bulunduğu arsa, eski lisenin inşası için Hacı Ömer Bey vereselerinden oğlu Süleyman Bey'e ait olup Vali Sırrı Paşa'nın teşebbüsü ile hükümetçe satın alınmıştır. Komisyon, Trabzon Lisesi 100. Yıl Albümü, Trabzon 1987, s.33.

çalışmalarına başlanmıştır.¹⁰² 1883 yılında inşasına başlanan İdadi Mektebi 1885 yılında bitirilmiş aynı yıl içinde eğitim öğretim faaliyetine başlanmıştır.¹⁰³ Okulun gerek inşasında gerekse de diğer ihtiyaçlarında tüm engellemelere rağmen muvaffak olan Sırrı Paşa, okulun giriş kapısına şu şiiri yazdırmıştır: “*Şems-i burcu saltanat Abdülhamit Han mülkini, Neşr-i envar-ı maarif ile ihya eyledi. Bendesi hüsn-ü hitamında dedi tarihin şah-ı vala mektep-i idadi inşa eyledi*”¹⁰⁴ Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki’sinin açılışını takiben 1889 yılında okulda tamirata ihtiyaç duyulmuş ve bu amaçla aynı yıl içinde Maarif Nezareti’nden 5750 kuruş ödenek alınmıştır. Okulun kuruluşunu takip eden yıllarda okulda eğitim ve öğretim için gerekli olan malzemelerin temininde bazı sıkıntılar meydana gelmiş, 1891 yılında okulun söz konusu ihtiyaçlarını temin için hükümet tarafından 3000 kuruş gönderilmiş,¹⁰⁵ Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki adı altında açılan okul, 1892–1893 ders yılında altı kişiden oluşan ilk mezunlarını vermiştir.¹⁰⁶ Okulun açılmasıyla Trabzon’un kültürel yaşamında gelişmeler meydana gelmiş, kaliteli eğitimi ile Osmanlı Devleti’nin her tarafına ünü yayılan okuldan mezun olan öğrencilere devlet yöneticileri tarafından madalyalar verilmiştir.¹⁰⁷

¹⁰² Okuyan, a.g.t., s. 101.

¹⁰³ Demircioğlu, a.g.t., s. 47. Cumhuriyet Döneminin ünlü Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Ali Yücel, Trabzon Lisesi’nin açılış sırasındaki olaylar ve Sırrı Paşa’nın karşılaştığı zorluklarla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “1884 tarihlerinde Trabzon’da Rumların bir lisesi olduğu halde Türklerin Rüştüye’den (ortaokul) büyük bir tahsil müessesesi yoktu. Milli benliği kuvvetli yöre münevverlerine bu hal pek ağır gelmiş ve Vali Sırrı Paşa içinde bu durum bir dert olmaya başlamıştı. Sırrı Paşa günden güne derinleşen, mevcuttan bu boşluğu doldurmak için tedbir aramakta iken, hâsılatı köy okullarının tanzim ve ıslahına tahsis edilmek üzere çift başına yirmi okka buğday ektirip biçtirilmesine müsaade edilmesi hakkında Sivas Valisi Rıfat Paşa tarafından Babıâli’ye sunulan layihanın takdim ve kabulünden sonra tamim edilmesi, Sırrı Paşa’yı da harekete geçirmiştir. O da, buna yakın bir istekle harekete geçmiş, şehir ileri gelenlerinin de desteğini arkasına almıştır. Fakat idare ve tahsil komisyonlarının teşkilinden sonra Sırrı Paşa’nın şehir dışında bulunmasından istifade eden Metropolit’in teşvikiyle şehrin bazı ileri gelenler, ekmeğe ve et fiyatlarına yapılan zammın fakir halka ağır geldiği ve şehirde böyle bir mektebe ihtiyaç olmadığı yönünde şikâyetlerde bulunmaya başlamış, Sırrı Paşa hemen Trabzon’a dönmüş ve duruma hâkim olmuştur. Mektep için güzel bir yer aranmaya başlamış, Kavakmeydan’ında Gazioğulları’ndan Hacı Ömeroğlu Süleyman Bey’e ait arsa münasip görülerek istimlak edilmiş, temel atma töreni 27 Eylül 1884’te Sırrı Paşa’nın “*Vatanın evladı vatan içindir*” diye başlayan kısa ve özlü nutkuyla yapılmıştır.” Hasan Ali Yücel, Türkiye’de Ortaöğretim, Ankara 1994, s.517–518. **Hatıralarda Trabzon’un Yakın Tarihi (1860–1950)**, Haz: Mehmet Akif Bal, Trabzon 2004, s.18.

¹⁰⁴ Komisyon, Trabzon Lisesi 100 Yıl..., s.33.

¹⁰⁵ Demircioğlu, a.g.t., s. 47.

¹⁰⁶ Komisyon, Trabzon Lisesi 100. Yıl..., s.33.

¹⁰⁷ 1890 yılında İdadinin en başarılı öğrencilerinden olan Tayyar Efendi’ye Sultan tarafından iftihar madalyası verilmiş, yine aynı dönemde Ali Şefik Efendi, Ahmet Münir Efendi ve Hasan Feyzi Efendi’nin İstanbul’da yapılan sınavda başarılı olarak yüksekokula geçtikleri belirtilmiştir. Okuyan, a.g.t.,s. 102.

Tablo: 25

1888 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin Öğretmen Kadrosu

Müdür	Ahmet Fevzi Efendi
Tarih Öğretmeni	Abbas Efendi
Arapça Öğretmeni	Mustafa Efendi
Osmanlıca Öğretmeni	Mustafa Efendi
Matematik Öğretmeni	Cavit Efendi
Coğrafya Öğretmeni	Zühtü Efendi
Hesap Öğretmeni	Mustafa Efendi
Ser Mubassır ¹⁰⁸	Ahmet Muhtar Efendi
Mubassır-ı Sani	Ömer Efendi

Kaynak, 1888 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.269.

1888 yılına ait Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgiye göre Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin öğrenci sayısı 55 ve okulda görevli hademelerin sayısı ise 3'tür.¹⁰⁹

Tablo: 26

1892 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin Öğretmen Kadrosu

Müdür	İhsan Bey
Hıfzısıhha Öğretmeni	Celal Bey
Coğrafya Öğretmeni	İhsan Bey
Osmanlıca Öğretmeni	Abbas Efendi
Arapça Öğretmeni	Mehmet Bahaddin Efendi
Fransızca Öğretmeni	Jozef Efendi
Hüsn-i Hat Öğretmeni	Vasıf Efendi
Hesap Öğretmeni	Mustafa Efendi
Tarih Öğretmeni	Edip Efendi
Resim Öğretmeni	Nuri Efendi
Cerr-i Eskal Muallimi	Nazmi Efendi

Kaynak, 1892 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.269.

¹⁰⁸ Mekteplerde talebenin durumu ile yakından ilgilenen, düzeni sağlayan kimse. Develioğlu, a.g.m, s. 660.

¹⁰⁹ 1888 Yılı T.V.S. s. 269.

1892 yılı Vilayet Salnamesi'nde ise verilen bilgilere göre Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin öğrenci sayısı 49'dur.¹¹⁰ Bu ve bundan önceki yıllara verilen öğrenci sayılarına bakacak olursak açılan mektebe ilginin fazla olmadığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeni olarak okulun leyli sınıfının henüz açılmamış olması ve bundan dolayı öğrencilerin sadece Trabzon merkezinden alınması olarak gösterilebilir.¹¹¹ 1892 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde söz konusu mektebin ders programı hakkında da bilgiler verilmiştir.

Tablo: 27

1892 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin Ders Programı

Birinci Sene	İkinci Sene	Üçüncü Sene	Dördüncü Sene	Beşinci Sene
Arapça	Arapça	Arapça	Arapça	Arapça
Farsça	Farsça	Osmanlıca	Osmanlıca	Osmanlıca
Osmanlıca	Osmanlıca	Fransızca	Fransızca	Fransızca
Fransızca	Fransızca	Tarih	Tarih	-
Tarih	Tarih	Coğrafya	-	Kavanin
Coğrafya	Coğrafya	Hesap	Matematik	Fen
Hesap	Hesap	Matematik - Resim	Tarih	Müsellesat
Matematik	Matematik	Tarih	Fizik	İlm-i Heyet
Hüsn-i Hat	Tarih	Fizik	Kimya	Fen
Resim	Resim	Jeoloji	Kavanin-Resim	Sağlık-Resim

Kaynak, 1892 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.271.

Trabzon'un en eski eğitim kurumlarından olan Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin 1894 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgilere göre İdare Heyetinin kimlerden oluştuğu, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹¹⁰ 1892 Yılı T.V.S., s. 269.

¹¹¹ Arıcı, a.g.t., s. 79.

Tablo: 28

1894 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin İdare Heyeti

Müdür	Abdullah Bey
Baş Muavin	Mehmet Ali Efendi
Yardımcı Muavin	Şahbaz Efendi
Ambar Memuru	Recep Efendi
İmam	Hurşit Efendi

Kaynak, Arıcı, a.g.t., s.80.

Tablo: 29

1894 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'nin Öğretmen Kadrosu

Edebiyat Öğretmeni	Reşit Bey
Arapça ve Farsça Öğretmeni	Abbas Efendi
Coğrafya ve Kimya Öğretmeni	Mehmet Ali Efendi
Hesap ve Matematik Öğretmeni	Ali Arslan Efendi
Müsellesat Öğretmeni	Abdullah Bey
Fransızca Öğretmeni	Jozef Efendi
Hüsn-i Hat Öğretmeni	Abdullah Efendi
Din Bilgisi Öğretmeni	Bahaddin Efendi
Hendese ve Hukuk Öğretmeni	Şahbaz Efendi

Kaynak, Arıcı, a.g.t., s.80.

1894 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgilere göre Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin o yılki öğrenci sayısı 86 kişidir.¹¹² 1896 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde, okulun, söz konusu tarihte ilk defa yatılı şubelerinin açıldığı görülmektedir. Burada verilen bilgilere göre, yatılı şubenin öğrenci mevcudu 30, gündüzlü okuyan öğrenci sayısı ise 73'tür. Okulda okuyan toplam öğrenci sayısı ise 124'tür.¹¹³ Burada verilen rakamlara baktığımızda okulun, yatılı şubesinin açılmasıyla öğrenci sayısının da arttığı görülmektedir.

¹¹² Arıcı, a.g.t., s. 80

¹¹³ 1896 Yılı T.V.S., s. 287.

Tablo: 30

1898 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin Öğrenci Sayısı

Sınıf	Nehari	Leyli	Toplam
Birinci Sınıf	44	1	45
İkinci Sınıf	45	5	50
Üçüncü Sınıf	28	3	31
Dördüncü sınıf	15	11	26
Beşinci Sınıf	12	11	23
Altıncı Sınıf	6	10	16
Yedinci Sınıf	4	11	15
Toplam	153	53	206

Kaynak, 1898Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s.535.

1903 yılı Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgilere bakacak olursak Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin öğretim kadrosunda büyük değişikliklerin olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo: 31

1903 Yılı Trabzon Mektep-i İdadi-i Mülki'sinin İdare Heyeti

Müdür	Kazım Efendi
İkinci Müdür	İbrahim Efendi
Baş Muavin	İzzet Bey
Yardımcı Muavin	Penayut Efendi
Kâtip	Remzi Efendi
Ambar Memuru	Nuri Efendi
Tabip	Sıtkı Bey
İmam	Hafız Şakir Efendi

Kaynak, Arıcı, a.g.t., s.83.

1906 yılına gelindiğinde Trabzon İdadi'sinin eğitim-öğretim yaptığı binaya sığmaz hale geldiğini görüyoruz. Bu sebepten dolayı Vilayet Maarif Müdürlüğü, bundan bir süre önce Zağnos Köprüsü civarında yapımına başlanan İnas Rüştüyesinin inşaatını tamamlamış ve bu yeni binadan bazı sınıflar, İdadi'ye ittihaz edilmiş,¹¹⁴ 1906 yılında okul öğrencilerinden Ali Şefik, Ali Münir ve Hasan Feyzi adlı öğrenciler, İstanbul'da Mekteb-i Mülkiye-i Şahaneye girmek için yapılan imtihanlarda başarılı olmuşlar ve söz konusu okula girmeye hak kazanmışlardır.¹¹⁵

1910–1911 yılında Sultani adını alan Trabzon İdadi'si (Trabzon Lisesi), I. Dünya Savaşı sebebiyle 1914–1915 yıllarında hastane olarak kullanılmış, 1915–1916, 1916–1917 öğretim yıllarında Rus işgali sebebiyle kapalı kalmıştır. 1917–1918 ders yılında Trabzon, Rus işgalinden kurtarılmış olup, 1918–1919 ders yılında son sınıfı teşkil eden öğrenci bulunmadığından okul, bu yıl için mezun vermemiştir.¹¹⁶ İşgal sonrasında yaraların sarılmaya başlanması, yakılanların ve yıkılanların onarılması ile geçirilen bir yaz döneminden sonra, 1918–1919 ders yılında açılan fakat mezun veremeyen okulun, bu tarihten sonra verdiği mezun sayısı aşağıda gösterildiği gibidir:

Tablo: 32

**Trabzon Sultani'sinin Cumhuriyetin İlanından Hemen Önceki Yıllarda Verdiği
Mezun Sayıları**

Öğretim Yılı	Mezun Sayısı
1919–1920	2 Mezun
1920–1921	Mezun Yok
1921–1922	1 Mezun
1922–1923	1 Mezun

Kaynak, Komisyon, Trabzon Lisesi Kuruluşunun 100. Yılı Armağanı, s. 3.

Bu dönemde okulda yaşanan diğer gelişmeler ise şunlardır: 15 Ağustos 1920 tarihinden itibaren Sultani'nin orta kısmı (Kısm-ı tali) ve ilk (İptidai) kısmına gündüzlü ve yatılı

¹¹⁴ Gökhan Selçuk, “Trabzon Gazetesi'ne Göre Trabzon Vilayeti (1906–1907)” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, Trabzon 2002, s. 66.

¹¹⁵ Selçuk, a.g.t., s. 68.

¹¹⁶ Komisyon, Trabzon Lisesi 100.Yıl... s. 33.

öğrenci kaydına başlanmış, müracaatlar tatil günleri dışında her gün sabahdan öğleye kadar devam etmiştir. 1920 yılında Trabzon Sultanisi yüksek (Devre-i Aliye) kısmı Tabiat Bilimleri öğretmenliğine, Balıkesir Sultanisi Tabiat Bilimleri öğretmeni ve Sorbon Üniversitesi mezunu Hasan Tahsin Bey atanmış, Trabzon Sultanisi Müdür Yardımcısı Mustafa Sabit Bey, Rize Maarif Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 1921 yılında Sultani Öğretmenlerinden, İbrahim Cudi, Osman ve Tahir Efendilere Maarif Vekâletince, yaptıkları üstün hizmet karşılığı, ellışer lira maarif ikramiyesi verilmiştir. Mart 1922’de Trabzon’a gelen Dâhiliye Vekili Fethi Okyar Bey, Vali Vekili Sami Sabit (Karaman) Bey’le birlikte diğer okulların yanı sıra Trabzon Sultanisi’ni de ziyaret etmiş, Sultanide müşahede etikleri “*intizam ve terakkiden dolayı*”, Müdür Ali Canip Bey’e memnuniyetini bildirmiş, okulun ihtiyaçları için ödenek vaadinde bulunmuştur.¹¹⁷ Aynı yıl içinde Trabzon Sultanisi’ne bazı tayinler yapılmıştır. Maarif Vekâleti’nce, Trabzon Sultanisi Beden Eğitimi ve Müzik öğretmenliğine vekâleten getirilen Vilayet Yaveri Fuat ve Darümuallimin Müzik Öğretmeni Murtahanzade İskender Beyler, Maarif Vekâleti’nin onayı ile asaleten atanmış, Trabzon Sultanisi orta (Tali Devre) birinci devre Fransızca Öğretmenliğine Cavit Korkut Efendi terfian tayin edilmiş, birinci devre matematik öğretmeni Osman Efendi’nin Erzurum Sultanisi’ne nakli üzerine yerine, Fazıl Bey atanmış, okulun Fransızca öğretmenliğine Zeki Bey, Tabiat Bilimleri öğretmenliğine de Galatasaray Sultanisi öğretmenlerinden Mazhar Fikri Bey atanmıştır. Boş bulunan üç yüz kuruş maaşlı Beden Eğitimi öğretmenliğine, ihtiyat zabıtlığından terhis edilmiş olan Seyfeddin Efendi, Maarif Vekâletince maaşına iki yüz kuruş zam ilave edilerek atanmış, ikinci devre İngilizce öğretmeni Münir Pertev Bey’in maaşına da Maarif Vekâletince üç yüz kuruş zam yapılmıştır.¹¹⁸ Bu dönemde Trabzon Sultanisi’nin adında da bir değişiklik olmuş ve 1923 yılında Sultaniler Heyet-i İlmiye tarafından verilen karar gereğince¹¹⁹ liseye dönüştürülünce, Trabzon Sultani’sinin de adı Trabzon Lisesi olmuştur.

¹¹⁷ Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 218–219.

¹¹⁸ Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 218–219.

¹¹⁹ Birinci Heyet-i İlmiye'nin aldığı önemli kararlar şöyle sıralanabilir: İlköğretim altı yıldır. Öğretim zorunluluğu 7–14 yaşları arasındadır. Birinci ve ikinci sınıf mevcudu 30’u, diğerleri 40’ı aşamaz; öğrenci çok olursa şubelere ayrılır. Zorunlu eğitim yaşında bulunan çocukların yabancı okullara devamları yasaktır. Maarif Vekâletinden başka bakanlıklar ilköğretim yaptıramaz. Bu bakanlıkların elinde var olanlar Maarife devredilecektir. Yabancılar dâhil, bütün özel okullar Maarif Vekâleti’nin denetimi altındadır. Yasa ve yönetmeliklere uymayan ve başka amaçlarla açıldığı anlaşılanlar, derhal kapatılacaktır. Küçük köyler için, seçilecek yerlerde “Leyli Köy Mektepleri” (Yatılı Bölge Okulları gibi) kurulacak, hatta gezici öğretmenler kullanılacaktır. İlkokul öğretmenleri hakkında bir yasa hazırlanmıştır. İlköğretimden sonra ortaöğretime gidemeyecekler için, zorunlu öğretim iki yıl daha devam eder. İki yıllık “ihzarî mekteplerde” hayati ve meslekî eğitim yaptırılır. Kadınlar, Heyet-i İlmiye’ye girebilecekler ve ilköğretim müfettişi olarak da atanabileceklerdir. Din dersi öğretmenlerinin

Cumhuriyet'in ilanına kadar Trabzon Sultani'sinin müdürlüğünü 17 farklı kişi yapmıştır. 1887–1924 yılları arasında okulun müdürlüğünü yapan kişiler şunlardır. Ali Naki Bey(1887-), Fevzi Bey, Naili Bey, Abdullah Hilmi Bey (Okyar), Mehmet Tevfik Bey, Şerif Bey, Kazım Bey, Osman Faruk Bey, Hasan Bey, Tevfik Bey, Bahattin Bey, Yervant Bey, Servet Bey (Hacısalihoglu) , Rıfki Bey (Resülzade) (1920) ,Şevki Bey (1920–1921), Hüsnü Uluğ Bey (1922–24) , Ali Canip Bey (Yöntem)(1922).¹²⁰

112. Mesleki Eğitime Yönelik Kurumlar

1120. Darümuallimin (Öğretmen Okulu) : Osmanlı Devleti'nde, eğitimin gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan öğretmen yokluğu meselesi, Tanzimat döneminde eğitimin modernleştirilmesi yolunda yapılan bütün çalışmalara rağmen bu alanda istenilen başarının yakalanılamamasının en önemli nedeni olarak gösterilebilir.¹²¹ Osmanlı İmparatorluğu'nda çağdaş anlamda öğretmenlik mesleğinin gelişimi ise, II. Mahmut döneminde temelleri atılan Rüştüye Mektepleri ve bu mekteplerde ortaya çıkan yeni öğretmen ihtiyacı sebebiyle 1848 yılında yeni tip öğretmen yetiştirmek amacıyla Darümuallimin adı verilen öğretmen okulları açılmasıyla ortaya çıkmıştır.¹²² Vilayetlerdeki öğretmen açığının kapatılması için ise ilk defa II. Abdülhamit devrinde pek çok vilayet merkezinde Darümualliminler açılmış ve öğretmen açığını kapatmak için kısa süreli kurslar yaygınlaştırılmıştır. Bu dönemde uygulanan maarif anlayışının en can alıcı noktaları şunlardır:

- a. Kanuni tedbirler: İlköğretim zorunlu hale getirilmiştir.
- b. İdari tedbirler: Merkez ve taşrada ilköğretim teşkilatının kurulması.
- c. İptidai okulların açılması ve çoğaltılması
- d. Sıbyan okullarına yeni usül öğretimin sokulması

seçiminde, diğer öğretmenlerdeki şartlar aranılacaktır. Din dersleri programı, din ve eğitim adamlarından kurulu bir komisyonca yapılacaktır."Sultani" adının "lise" olmasına karar verilmiştir. Liselerin 4+4+3 = 11 yıl olmasına; fen ve edebiyat şubelerinin lise son sınıfta ayrılmasına karar verilmiştir. Lise ve dengi okullarla yüksek okullar ve yüksek medrese mezunları için "*hidmet-i maksureden istisna yoktur*". Göreve başlayınca askerlik yaşları gelen öğretmenlerin bir defa ve bir yıldan fazla tecil hakları yoktur. Yüksek okul ve medresede okuyanlarla Avrupa'da tahsil yapanların "*hidmet-i maksure*"leri tecil olunur. Diplomalı ve ehliyetnameli ilkokul öğretmenleri, askerliklerini, öğretimi aksatmayacak şekilde yaparlar. Öğretmenlerin nedensiz azlını önlemek için, Meclis'ten yasalar çıkartılacaktır. Mustafa Ergün, "Atatürk Devri Türk Eğitimi", Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi Afyon Kocatepe Üniversitesi, www.eğitim.aku.edu.tr/ata1.htm, s.5. (19.11.2007)

¹²⁰ Komisyon, Trabzon Lisesi 100. Yılı..., s. 3.

¹²¹ Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara 1973, s. 203.

¹²² Yahya Akyüz, "Türkiye'de Çağdaş Anlamda Öğretmenlik Mesleğinin Doğuşu", **Türkler**, C.15, Ankara 2000.s.15.

- e. Müslüman halkın kalabalık olduğu yerlerde ilköğretime öncelik ve ağırlık verilmesi.
- f. Taşrada Darümuallimlerin açılması.¹²³

Açılan mekteplere öğretmen yetiştirme meselesi 1869 Maarif Nizamnamesi'nde de ele alınmış, 1848 yılında açılan Darümualliminleri 1868'de Darümuallimin-i Sıbyan izlemiş, aynı yıl içinde açılan Kız Rüştîyeleri'nin öğretmen ihtiyacını karşılamak için iki yıl sonra Darümuallimat açılmıştır. II. Abdülhamit döneminde Darümuallimin-i Kebir adıyla İstanbul Muallim Mektebi açılıp burada sıbyan, rüştiye ve sultani şubeleri bir araya getirilmek istenmiştir.¹²⁴ II. Abdülhamit'in eğitim-öğretimi İstanbul dışına çıkarma çalışmaları çerçevesinde Taşra Darümuallimin'leri için ilk teşebbüs 1880 yılında yapılmış, Maarif Meclisi 1882 yılında toplanarak taşrada öğretmen okulu açılması kararını almıştır.¹²⁵ İstanbul dışında ilk Darümuallimin, 1880 yılında Kosova Vilayeti'nde açılmış, 1882 yılına gelindiğinde ise aralarında Edirne, Bağdat, Adana, Beyrut, Halep, Diyarbakır, Şam, Kastamonu, Elazığ, Musul, İzmir'inde bulunduğu 14 vilayette bu okullardan açılmış, 1906 yılına kadar bu sayı 32'ye çıkmıştır.¹²⁶ II. Meşrutiyet yıllarında, Maarif Nezareti'nin yayınlamış olduğu İhsaiyyat Mecmuları'nın¹²⁷ vermiş olduğu bilgilere bakacak olursak bu dönemdeki eğitim faaliyetleri hakkında daha gerçekçi fikirlere varabiliriz.

¹²³ Kodaman, a.g.m., s. 466.

¹²⁴ Abdülkadir Özcan, "II. Abdülhamit Dönemi Eğitim ve Kültür Hayatı", **II. Abdülhamit Dönemi Paneli 6- Şubat 2000**, İstanbul 2000, s. 53.

¹²⁵ Kodaman, a.g.e. s. 153.

¹²⁶ Cevad, a.g.e., s. 227.

¹²⁷ II Meşrutiyet'in ilanından sonra Maarif Nezareti'nde yeniden teşkil edilen istatistik idaresi 1911 ve kısmen 1909-1910 mali senesi ders yıllarını içeren bir istatistik mecmuası neşretmiştir. Bu mecmuada daha çok Dersaadet'de bulunan okullar hakkında malumat verilirken, az da olsa diğer vilayetler hakkında da umumi istatistiksel bilgilere yer verilmiştir. Bir müddet sonra patlayan Balkan Savaşı sebebiyle, adı geçen idare kapatıldığından uzun süre başka bir mecmua neşredilememiştir. Maarif Nezareti "*İhsaiyyat Kalemi*" tarafından 1334/1916 tarihinde yayımlanan ilk "*İhsaiyyat Mecmuası*" 45 büyük sahifede 47 levha ve 12 renkli grafik haritadan oluşmaktadır. Mecmua, Mekatib-i İptidaiye, Dar'ül Mualliminler, Mekatib-i Sultaniye, Mekatib-i İdadiye, Mekatib-i Hususiye, Mekatib- Aliyye ve Müze-i Hümayun ile Maarif Nezareti'ne bağlı kütüphanelere ait istatistikî bilgilere ait istatistikî bilgileri içeren yedi kısımdan oluşmaktadır. Şamil Mutlu, "II. Meşrutiyet Devrinde İstatistik Bilgileriyle Eğitim", **Belgeler(Türk Tarih Belgeleri Dergisi)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları C. XVII, Sayı: 21, Ankara 1996.s. 132.

Tablo: 33

1911–1912, 1912–1913 Yıllarında Mekatib-i Umumiye, Mekatib-i Hususiye, Darül Muallimin Sayıları ve Okuyan Öğrencileri

Mekatib-i Umumiye	Erkek Okulu Sayısı	Kız Okulu Sayısı	Karışık	Toplam	
1911–1912	3433	395	366	4194	
1912–1913	3554	489	479	4522	
Mekatib-i Hususiye	Müslim Okulu Sayısı	Gayr-ı Müslim Okulu Sayısı	Ecnebi Okulu Sayısı	Toplam	
1911–1912	6692	1962	-	8654	
1912–1913	4687	2596	215	7498	
Dar'ül Mualliminler	Müslim Öğrenci Sayısı	Gayr-ı Müslim Öğrenci Sayısı	Diploma alan Öğrenci Sayısı	Toplam	
1911–1912	1516	34	454	2004	16.adet Darülmuallimin vardır.
1912–1913	-	-	34	34	

Kaynak, Şamil Mutlu, “II. Meşrutiyet Devrinde İstatistik Bilgileriyle Eğitim”, **Belgeler (Türk Tarih Belgeleri Dergisi)**,s. 133–134.

Osmanlı Devleti’nde, açılan okulların öğretmen ihtiyacını gidermek amacıyla taşrada faaliyete geçen öğretmen okullarından biri de 1 Mart 1890 tarihinde, Trabzon Valisi Ali Bey (1882–1892) ile Maarif Müdürü Celal Bey’in çalışmaları sonucunda Trabzon’da da açılmış okula, ilk defa Islahane Mektep-i İptidaiyesi binasının iki odası tahsis edilmiştir.¹²⁸ Açılan okulun öğretmen heyeti ise şu kişilerden oluşuyordu.

¹²⁸ Hüseyin Albayrak, “ Trabzon’da Asırlık Bir Eğitim Kurumu: Mekteb-i Dar-ul Muallimin ve Asırlık Eğitimciler (1890–1978)”, **Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25–26 Mayıs 2005) Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, C.2, Trabzon 2007, s. 707.

Tablo: 34

1890 Yılında Trabzon Darülmualimin'in İdare Heyeti

Baş Muavin	Hacı Vehbi Hafız Efendi
İkinci Müdür	Zurnacıoğlu Mehmed Efendi
Yardımcı Muavin	Toprakoğlu Servet Bey

Kaynak, Albayrak, “ Trabzon’da Asırlık Bir Eğitim Kurumu.” ..s.707

Bu kişilerden oluşan idare heyeti, okulun açıldığı ilk yıllarda ücretsiz çalışmayı kabul etmişler ve her biri günde üç saat devam eden üç ders vermişlerdir. Burada okutulan başlıca dersler ise, Kur’an-ı Kerim, Ulum-u Diniye, Tecvit, Kıraat, Hüsn-i Hat, Hesap, Coğrafya ve Tarih idi. İlk zamanlar Darülmualimin’in mahiyeti ve önemi bilinmediği için, programsız ve rehbersiz işe başlanılmış, on günlük cüzi bir öğretim süresi sonunda imtihan yapılarak ilk “ehliyet-name” verilmiştir. İkinci “ehliyet-name” bir aylık, üçüncü “ehliyet-name” iki aylık bir öğretimden sonra verilmiş ve bu durum iki yıl sürmüştür. Daha sonraki çalışmalarla Darülmualimi’nin programı şu şekilde tespit edilmiştir.

- Giriş Şartları: Esaslı bir kayda bağlı olmayıp iyi Kur’an okumak, okur-yazar olmak ve biraz da dini bilgi sahibi olmak yeterli görülmüş, yaş sınırı koyulmamıştır.
- Öğretim Süresi: Süre kesin olmayıp, ilk zamanlarda birkaç hafta, sonraları ikişer aylık kurslar halinde devam edilmiş ve devreler sonunda öğrenciler imtihandan geçirilerek kendilerine birer öğrencilik belgesi verilmiştir. Okul, gündüzlü olup, üç ders saati öğrenim yapılmıştır.
- Okutulan Dersler: Kur’an-ı Kerim, Ulum-u Diniye, Tecvit, Kıraat, Hüsn-i Hat, Hesap, Coğrafya ve Tarih.
- İmtihanlar: İki aylık öğretim sonunda Maarif Müdürü’nün seçtiği ve valinin onayından geçmiş İdadi’nin Edebiyat ve Ulum-u Diniye öğretmenleri ile vilayet matbaa müdüründen oluşan komisyon huzurunda imtihanlar yapılırdı. İmtihanlarda tam not 10 ve en düşük başarı notu da 6 olarak tespit edilmiş, başarı gösterenlere verilen “ Muallimlik Ehliyetnamesi”nde; öğretmenlerin, imtihan komisyonu üyelerinin, maarif müdürü’nün, vali’nin onayından geçtiğine dair imzalar bulunurdu.¹²⁹

¹²⁹ Komisyon, Trabzon Tedrisat Yıllığı, Trabzon 1958, s. 10.

Osmanlı Devleti, 29 Mayıs 1892 tarihinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin Darümuallimler'e ait kısmında bazı değişiklikler yapmış, yapılan bu değişikliğe göre; vilayetlerde açılmış olan ve bu defa Muallim-i Sıbyan şubesi olarak adlandırılan okulların öğretim süreleri de iki yıla çıkarılmıştır. Bu şubeler için düzenlenmiş olan yönetmeliklerin bir hükmüne göre vilayet dâhilinde öğretmen okulu eğitimi görmeden görev almış hocaların, bir müddet bu okullara devamlı eksiklerini tamamlamaları mecburiyeti konulmuştur. Bu tarz kurslara katılım ise yüksek seviyede olmuş, 1890–1891 yılında Trabzon'da açılan öğretmenlik ve hizmet içi eğitim kurslarına 358 köy imamı ve Darümuallimin mezunu olmayan sıbyan/iptidai mektep mezunu öğretmen katılmıştır.¹³⁰

Trabzon'da bulunan Darümuallimin Okulu, iki yıl süren bu deneme süresinden sonra Vilayetin de gayretleriyle 1892 yılında resmen açılmış ve İstanbul'dan gelen Abdullah Efendi, 600 kuruş maaşla okulun müdürlüğüne atanarak 1 Mart 1892 tarihinde görevine başlamıştır.¹³¹ Trabzon'da ki Darümualliminle ilgili Vilayet Salnamelerinde verilen bilgilere 1896 yılında rastlıyoruz. Salnamede verilen bilgilerde okulun ilk müdürü Abdullah Efendi olarak zikr edilmiş ayrıca burada Bekir Ağa adında bir hademeden söz edilmiştir.¹³² Aynı salnamede Lazistan Sancağı'ndaki Darümualliminle ilgili bilgilere de yer verilmiş bu okulun baş muavini olarak Remzi Efendi, yardımcı Muavini ise Hafız Yakup Efendi'nin adları verilmiştir.¹³³ 1898 tarihli Vilayet Salnamesi'nde verilen bilgiler göre 189 öğrencisi bulunan¹³⁴ Trabzon Darümuallimin Okulu'nun Öğretmen kadrosu şu kişilerden oluşuyordu:

¹³⁰ Albayrak, “ Trabzon'da Asırlık Bir Eğitim Kurumu..., s. 711.

¹³¹ Giritli Sırrı Paşa'nın birinci Trabzon Valiliğinde (1879–1880) Islahhane binasında geçici olarak eğitim-öğretime başlayan “ Mekteb-i Askeri Rüştîye”, 1891 yılında Zağnos'taki Sivil Rüştîye'nin “ Trabzon Mekteb-i Mülki İdadî”(Lise) ye nakledilmeleri ile boşalan binaya taşınmış, 1913 yılında Askeri Rüştîye Mektepleri'nin kapanması üzerine de , Hatuniyye Mektebi'nde eğitim-öğretim yapmakta olan “Dar-ul Muallimin” de aynı yılda boşaltılarak bu binaya taşınmıştır.Albayrak, “ Trabzon'da Asırlık Bir Eğitim Kurumu., s. 710.

¹³² 1896 Yılı T.V.S., s. 289.

¹³³ 1896 Yılı T.V.S., s. 539.

¹³⁴ 1898 Yılı T.V.S., s. 537.

Tablo: 35

1898 Yılı Trabzon Dar'ül Muallimi'nin Öğretmen Kadrosu

Muallim-i Evvel	Mehmet Efendi
Muallim-i Sani	Hacı Vehbi Efendi
Muallim-i Salis	Muhittin Efendi
Muallim-i Rabia	Sait Efendi
Muallim-i Hamis	Hafız Rahmi Efendi
Hüsn-i Hat Muallimi	Mehmet Nuri Efendi
Bevwap	Ahmet Ağa
Resim Öğretmeni	Nuri Efendi

Kaynak, 1898 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 537.

Trabzon Darümuallimin Mektebinde okuyan öğrencilerin, özellikle okulun ilk yıllarında sefil bir hayat geçirdiği, öğretmenlerin ise maddi olarak zorluklar içerisinde eğitim-öğretime devam ettikleri, bu durumun 1909 yılına kadar yani 20 yıl kadar sürdüğü, II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte okulun maddi olarak ilerleme kaydettiği görülmüş¹³⁵, yeni programlar uygulanmaya çalışılmış ve okulun öğretim süresi 3 yıla çıkarılmıştır. Bu arada okulun ilk müdürü olarak görev yapan Abdullah Efendi'nin mebus olarak seçilmesi üzerine yerine 1000. kuruş maaşla Mevlüt Rıza Efendi getirilmiştir. Mevlüt Efendi'nin 6 Mart 1910 tarihinde görevinden ayrılmasıyla yerine, 7 Mart 1910 tarihinde Servet Efendi göreve başlamışsa da ancak 4 ay görev yapmış ve onun yerine okul müdürlüğüne önce, Ahmet Rasim Efendi, 2 Eylül 1911 yılında ise Besim Atalay Efendi, daha sonra 1913 yılında Hüseyin Avni Bey tayin edilmiştir.¹³⁶

1915 yılında Trabzon Darümuallimin'in yatılı hale getirilmesi için çalışmalar yapılmış, gerekli tahsisat ayrılmış ise de devam eden Türk-Rus Savaşı sebebiyle ve Trabzon'un savaş alanında bulunması yüzünden bu fikir, gerçekleşme imkânı bulamamıştır. Seferberliğin çıkmasıyla birlikte öğrencilerin bir kısmı askere alınmış, 14

¹³⁵ Sıkıntılı durumda bulunan Osmanlı Devleti, bu zor şartların da etkisiyle Maarif Nezaretine yeterli miktarda kaynak aktarımı yapamamıştır. 1910 yılında Emrullah Efendi'nin bakanlığı sırasında Maarife biraz para kazandırmak için çeşitli girişimlerde bulunmuş, bir yandan okul ücretleri artırılmış, okullara alınacak yatılı öğrencilerin miktarları belirlenmiş ve bakanlığa ait birimlerdeki harcamaların kısılması yönünde bir genelge yayınlanmıştır. Mustafa Ergün, İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri, Ankara 1996, s.167.

¹³⁶ Albayrak, "Trabzon'da Asırlık Bir Eğitim Kurumu...", s. 713.

Nisan 1916 tarihinde Trabzon halkının Giresun'a doğru göç etmesi yüzünden okul mecburen, işgal sebebiyle 1916–1917 ve 1917–1918 öğretim yıllarında kapalı kalmıştır.¹³⁷ Kurtuluştan sonra, Trabzon Darülmuallimin Mektebi'nin Müdürlüğüne Besim Atalay Efendi ikinci kez atanmış ise de bu görevi birkaç ay sürmüş, onun yerine 1400. kuruş maaşla Trabzonlu Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, atanmıştır. İşgal sırasında tahrip olan¹³⁸, öğrenci sayısı azalan mektep, 4 Aralık 1918'de Zağnos'ta ki Rüştüye binasında eğitim-öğretime başlamıştır.¹³⁹ Okulun yatılı öğrencilerin masrafları ile öğretmenlerin maaşları “ Vilayet-i Hususiye Muhasebe Şubesi” tarafından karşılanmış okula, askerden dönen eski öğrenciler ile çevre illerden gelen öğrencilerin gündüzlü olarak devam etmelerinin imkânsızlığı göz önüne alınarak okulun, yatılı duruma getirilmesi için askeriye yatak malzemesi sağlanmıştır.¹⁴⁰ 1920 yılında Darülmuallimin'in öğretmen kadrosu Maarif Vekâleti'nce tasdik edilmiş ve kadrodaki öğretmen maaşlarına beşer yüz, müdür maaşına da altı yüz kuruş zam yapılmıştır. 2 Aralık 1920 tarihinde, Muallimler Cemiyeti tarafından açılması kararlaştırılan anaokulu'nun masrafları için Darülmuallimin binasında bir müsamere düzenlenmiş, müsamereye askeri bando ile şehrin musikişinaslarından oluşan ince saz heyeti katılmış, okulun müdürü Mustafa Reşit Bey, açılacak olan anaokulu hakkında bir konferans vermiştir. 1921 yılında Darülmuallimin'e yatılı ve gündüzlü öğrenci kayıtları yapılmış, kayıtlar Ağustos ayının sonuna kadar devam etmiştir. Trabzon Darülmuallimin Mektebi'nin kuruluş yıldönümü 13 Mart 1921 günü Pazar akşamı Zağnos'taki okul binasında yapılmış, yapılan törene Vali, şehrin ileri gelenleri, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri de katılmış, toplantıyla katılanlar okulun tarihçesi ile ilgili

¹³⁷ Albayrak, “Trabzon'da Asırlık Bir Eğitim Kurumu....s. 714.

¹³⁸ Trabzon Dar'ül Muallim'i Müdürü Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, hatıralarında yıkılan mektebin durumunu şöyle anlatmıştır: “ Sapasağlam olarak bırakıp çıkmış olduğumuz okul binaları, Trabzon'a döndüğümüz zaman kapısız, penceresiz, bölme duvarları yıkılmış, bazılarının döşemeleri sökülmüş, yarı harap bir halde bulduk. Muhacir olmadan önce bu okulların öğrenci sıraları, öğretmen kürsüleri, yazı tahtaları, öğretim araçları, dershaneleri, idareci odalarının her türlü örtüleri tam olarak bırakılmış iken, bunlar şimdi harabeler halinde çırılçıplak elimize geçmiş durumda idiler.” Öksüz- Usta, a.g.e., s.146.

¹³⁹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, okulun tekrar faaliyete geçebilmesi için yaptığı çalışmaları, hatıratlarında şöyle anlatmaktadır: “ Ben Trabzon'a Ekim ayı içinde gelmişim, geldiğim gibi Öğretmen Okulu'na uygun bir bina aradım. Ruslar, burada bulunan bütün Türk binalarını ve bu arada okul binalarını barınılmaz hale getirmişlerdi. İdarehaneye, nihayet Zağnos Mahallesinde vaktiyle Maarif Müdürü Tevfik Bey'in hizmeti ile İnas Rüştüyesi adıyla yapılmış olan ve benim henüz Sultani Mektebinin ilk sınıflarında iken gitmiş olduğum binayı buldum. Bu binanın altında iki büyük salon, birinci katta dört dersane, bir öğretmenler odası, ikinci katta büyük bir salon ve iki dersane vardı. Ruslar bu binayı hastane olarak kullanmışlar, fakat Ruslar çekilince kapılarını hırsızlar çalmış, bina harabeye çevrilmişti. O sırada Trabzon'da bulunan fırkanın kumandanı ile görüşüm ve okulun kapı ve çerçevelerini taktırdım.Şehirde Ruslar tarafından bırakılan cephaneliğin birinde patlama olmuş ve okul, bundan zarar görmüştü , ikinci defa okulu tamir ettirdim. Binayı tedrise elverişli hale getirdim. Bütün bu tamirler için beş para harcanmadı”. Öksüz- Usta, a.g.e., s.47.

¹⁴⁰ Albayrak, “Trabzon'da Asırlık Bir Eğitim Kurumu: Mekteb-i Dar-ul Muallimin... s. 715.

yapılan konferansı ilgiyle dinlemişler ve yapılan kutlama iki saat kadar sürmüştür.¹⁴¹ 1922 yılında, Ankara Darülmualimin Müdürüyetine tayin olunan Rahmi Bey'den boşalan Trabzon Darülmualim'i müdür muavinliğine aynı okuldan tarih ve coğrafya öğretmeni Halil Bey tayin edilmiş, 1922–23 öğretim yılında Darülmualimin'e öğrenci kabulü şu ilanla duyurulmuştur: “*Trabzon Darülmualimin'i bu sene on biri yatılı ve yeter derecede gündüzlü öğrenci kaydı ve kabul eyleyecektir. Kayıt işlemleri 18–28 Ağustos tarihleri arasında yapılacaktır. Öğrenciler belirlenen sayıdan fazla olduğu takdirde imtihana tabii tutulacaktır. Gerek yatılı ve gerek de gündüzlü olarak kayıt yaptırmak isteyenlerin şu şartlara sahip olmaları gerekmektedir: Yaşları on altıdan aşağı, on sekizden yukarı olmayanlar, yani on altı- on yedi ve on sekiz yaşlarında olanlar, mekatip-i İptidaiye-i umumiye tasdiknamesini veya bulunduğu okulun nakl-i ilmühaberini taşıyanlar veyahut ilkökul derecesinde öğretim gördüklerini imtihanla ispat eyleyenler. Sakat ve salgın hastalıktan uzak ve öğretmenliğe mani olmayanlar. Bu şartlara sahip olanlar, nüfus kâğıdı, aşı ilmühaberiyile 18 Ağustos'tan itibaren Alaturka dörtten sekize kadar Zağnos'taki Darülmualimin Müdürüyetine müracaatları gerekmektedir.*”¹⁴² Mustafa Reşit Bey'in gayretleriyle türlü zorluklar altında eğitim-öğretime devam eden Trabzon Darülmualimin Mektebi 1922 yılı içersinde kendisine yetmemesine rağmen Zağnos'taki binada eğitim-öğretime devam etmiştir. Fakat mevcut binanın ihtiyaca cevap veremediği aşikâr hale gelince yeni bir bina aranmaya başlanmıştır. Nihayet 1923–24 öğretim yılında, müdür Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun da gayretleriyle okul, Kemer kaya Mahallesi'nde bulunan Rum Koleji binasına taşınmıştır.¹⁴³

1121. Islahhane Mektebi: Trabzon Islahhane Mektebi¹⁴⁴, büyük bir ihtimalle 1867'lerde Trabzon'da açılmıştır. Zira 1879 yılında Askeri Rüştüye açılması için uygun bina olup olmadığı İstanbul Hükümeti tarafından Trabzon Vilayetindeki yetkililere sorulduğunda, Trabzon Valiliği'nce verilen cevapta: “*Evvelce Islahhane olarak inşa olunup, sonradan tedrisat yetersizliğinden talebe dağıldığı için üç yıldan beri boş durumda*

¹⁴¹ Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 213.

¹⁴² Çapa- Çiçek, a.g.e., s. 216.

¹⁴³ Öksüz- Usta, a.g.e., s.51.

¹⁴⁴ Osmanlı Devleti eğitim teşkilatında, şehrin sahipsiz çocuklarını meslek sahibi yapmak yoluyla topluma kazandırılması yönünde hizmet veren okullara verilen addır. İlk defa Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında hizmete açılan okul, 1868 yılında İstanbul'da daha sonra da Anadolu'nun diğer bölgelerinde açılmaya başlanmıştır. Mehmet Koçer, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları” **Türk Eğitim Tarihi**, Edit: Sabahattin Arıbaş- Mehmet Koçer, İstanbul 2008, s. 127.

olan binanın tamir edilerek Askeri Rüştiye'ye tahsisi..." şeklinde bilgi verilmesiyle Islahhane binasının 1879'dan önce hizmete girdiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁵

Tablo: 36

1875 Vilayet Salnamesi'ne Göre Trabzon Islahhane Mektebi

Memurlar		Öğretmenler	
Müdür	Ömer Efendi	Kundura Ustası	Muhammed Ağa
Kâtip	Mehmet Saffet Efendi	Marangoz Ustası	Hacı Murtaza Ağa
Kâtip	Mehmet Sıdkı Efendi	Terzi	Manuel Usta
Barut Memuru	Nazif Efendi		

Kaynak, 1875 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 157.

1875 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nin verdiği bilgiye göre Trabzon Islahhane Mektebi'nde öğrenim gören öğrenci sayısı 60'dır.¹⁴⁶ 1877 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre Trabzon Islahhane Mektebi'nde 25 öğrenci bulunmakta, okulun daha önceki öğrenenlerine ilaveten bir aşçı, bir de bevvap'ın göreve başladığı görülmektedir.¹⁴⁷

Tablo: 37

1877 Vilayet Salnamesi'ne Göre Trabzon Islahhane Mektebi'nin Öğretmen Kadrosu

Öğretmenler	
Kundura Ustası	Muhammed Ağa
Marangoz Ustası	Hacı Murtaza Ağa
Terzi	Manuel Usta
Aşçı	Süleyman Ağa
Bevvap	Mehmet Ağa

Kaynak, 1877 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 97.

Kimsesiz çocuklara bir dereceye kadar ve basit ölçüde sanat öğreten ve ilk bilgileri veren Islahhane, daha sonra teşkilatı değiştirilerek ilkokul haline getirilmiş, bu durum 1907

¹⁴⁵ Albayrak, "Eğitim", ..., s. 6.

¹⁴⁶ 1875 Yılı T.V.S.,s. 157.

¹⁴⁷ 1877 Yılı T.V.S, s. 97.

senesine kadar devam etmiş, o sene içinde ise burası Sanayi Mektebi'ne çevrilmiştir. ¹⁴⁸ 1911 yılında okul binasının bahçesinde ve dış kapısının yanında bir “ Sütlüceler Mektebi” açılmış, bu mektep I. Dünya Savaşına kadar varlığını sürdürmüştür. ¹⁴⁹

1122. Trabzon Polis Mektebi: Tanzimat'tan sonra, 1845 yılında İstanbul'da Tophane Müşirliğine bağlı olarak kurulan Polis Mektebi, aradan geçen 46 yıl sonra 1909 yılında Bağdat, Beyrut, Erzurum ve Trabzon'da açılmıştır. Trabzon'daki Polis Mektebi, şimdiki Kanuni Süleyman İlkokulu'nun giriş kapısı karşısında, bugünkü çocuk yuvasının bulunduğu yerde faaliyette bulunuyordu. ¹⁵⁰

1123. Trabzon Jandarma Efrad-ı Ceride Mektebi: Osmanlı Devleti'nde Polis Mektebi'nden ayrı olarak jandarma erlerini okutup yetiştirmek için 1908'den sonra teşebbüse geçilmiş, buna en büyük sebep ise Makedonya illerinde yapılan yenilikler olmuştur.

Trabzon'da ki Jandarma Mektebi'nin açılış tarihi ise 6 Haziran 1909'dur. Söz konusu tarihte açılan mektep aynı yıl öğrenci kayıtlarına başlayarak, eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. ¹⁵¹

12. Trabzon Vilayeti'nde Azınlık ve Yabancı Okulları: : Osmanlı Devleti'nin kendilerine tanıdığı özgürlük ortamı içerisinde ülkedeki azınlıklar, diğer sahalarda olduğu gibi eğitim alanında da kendi eğitim-öğretim kurumlarını kurarak tam bir özgürlük içerisinde bu ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Gayri Müslim ahali, özellikle Islahat Fermanı ile eğitim öğretim alanında birçok haklar kazanmış, ¹⁵² 1869 Maarif-i Umumiye Nizamname'si ile daha önce kazanılan haklarını

¹⁴⁸ Albayrak, Tarih İçinde Trabzon Lisesi, Trabzon 1987, s. 52.

¹⁴⁹ Uraz, a.g.m., s. 19.

¹⁵⁰ Albayrak, “Eğitim” ...,s.8.

¹⁵¹ Albayrak, “Eğitim” ...,s.8.

¹⁵² Söz konusu fermanla azınlık okulları ile ilgili madde de şunlar zikr edilmiştir: “ *Ahalisi edyan-ı muhtelifede bulunan cemaatlerden mürekkep olan şehir ve kasaba ve karyelerde her bir cemaatin takımı ile sakin olduğu ayrıca mahallede kendi kilise ve hastane ve mektep ve mezarlıklarını tamir ve temime muktedir olabilmesi ve saltanatı seniyye tebaasından bulunanlar mekatip-i şahanemin nizam-ı mevzularında gerek yaşça ve gerek imtihanca mukarrer olan şartlar ifa eyledikleri takdirde cümlesi bilafark ve temyiz devlet-i aliyenin mekatip-i askeriye ve mülkiyesinde kabul olunması ve bundan başka her bir cemaat, maarif ve hiref ve sanayi dair milletçe mektepler yapmaya mezun olup fakat bu makule mekatip-i umumiyenin usul-i tedris ve muallimlerinin intihabı; azası taraftı şahanemden mansup muhtelit*

muhafaza ederek daha da genişletmişlerdir.¹⁵³ İmparatorluk içindeki azınlıklar, Islahat Fermanı'nda kendilerine tanınan “istedikleri her okula” girme hakkını, 93 Harbi sırasında ve sonrasında kötüye kullandıkları için askeri okullara alınmamış, diğer okullarda ise böyle bir kısıtlamaya gidilmemiştir.¹⁵⁴ Osmanlı Devleti'nde özellikle meşrutî idare yıllarında, özel öğretim ve azınlık okullarının sayısında gözle görülür bir artış olduğunu görmekteyiz. Yabancı okulların sayısının artmasında azınlıklar ve büyük devletler, o dönemin özgürlükçü havasından yararlanmış ve bu hava etrafında kurdukları okullar sayesinde imparatorluğun dört bir yanında misyonerlik faaliyetlerine girişmişlerdir.¹⁵⁵ Söz konusu dönemde sayıları iyice artan yabancı okullar bir taraftan yıkıcı faaliyetlerine devam etmişler bir taraftan da kendi sistematiikleri içinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Fakat 1914 yılında Osmanlı Devleti, kendisiyle savaşa tutuşan yabancı devletlerin çoğunun okullarını kapatmış, ne var ki 1918 yılında gelen yenilgi ile beraber azınlık ve yabancılar, ülkedeki yabancı okul sayısını artırmışlardır.

Tablo: 38

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girmesinden Önce Ülkedeki Yabancı Okullar ve Yaklaşık Öğrenci Sayıları

Ülke	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
Fransa	530	54,000
A.B.D	273	18,000
İngiltere	126	10,000
Rusya	105	12,000
İtalya	67	5,000
Almanya	23	3,000
Toplam	1,124	102,000

Kaynak, Mustafa Ergün, İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri, s. 390.

bir meclisi maârifin nezaret ve teftişi tahtında olması...” Suna Kili- Şeref Gözübüyük, Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze) , İstanbul 2000, s.26.

¹⁵³ 1869 Maarif-i Umumiye Nizamname'si, İlköğretimi her din ve mezhep çocukları için Türkçe olarak düzenleniyor, ancak rüştiyelerden sonra herkesin kendi dilinde öğrenim görebileceği belirtiliyordu. İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 2006, s. 184.

¹⁵⁴ Arıcı, a.g.t., s.98.

¹⁵⁵ Osmanlı İmparatorluğunda kurulan yabancı okullar ve bu okulların yaptıkları misyonerlik faaliyetleri hakkında daha geniş bilgi için Bknz. Necmettin Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Ankara 1991.

Trabzon, tarih boyunca Karadeniz’de, kara ve deniz ticaretinin en önemli merkezlerinden biri olma özelliğini korumuş ve limanı, bu özellikleri sayesinde Doğu Karadeniz hatta Anadolu’nun Karadeniz’e kıyısı bulunan şehirleri içinde en fazla dikkat çeken olmuştur.¹⁵⁶ Trabzon şehri, Rum ve Ermeni azınlıkların vilayette bulunması sebebiyle ayrı bir ilgi konusu olmakla birlikte Ermenilerin yaşadığı Doğu Anadolu’nun, kendileri için denize açılan kapı olma özelliği ile de ayrı bir önem arz etmekteydi.¹⁵⁷ Trabzon, Tanzimat sonrası yıllarda özellikle Kırım Savaşı sırasında; bu harbin etkisiyle önemli bir ticari patlama yaşamıştır. Canlı ticaret ve kozmopolit tüccar nüfus sebebiyle şehirde birçok yabancı konsolosluk ve konsolosluk heyetleri bulunmuştur.¹⁵⁸

Gayrı Müslimlerin Trabzon’da eğitim faaliyetlerinde bulunmaları 19. yüzyıldan çok daha öncelerine dayanmaktadır. Bu faaliyetler zamanla artmış ve 19. yüzyılda en yüksek seviyesine ulaşmıştır.¹⁵⁹ 1869 tarihli Vilayet Salnamesi’nde Trabzon’da, 3 Katolik Sıbyan Mektebi’nde 272 Katolik Öğrenci, 21 Ermeni Sıbyan Mektebi’nde 361 Ermeni Öğrenci, 69 Rum Sıbyan Mektebi’nde 22.284 Rum Öğrencinin öğrenim gördüğü belirtilmiştir.¹⁶⁰ 1871 tarihli salnamede ise, vilayette, 3 Katolik mektebi ve 3 Rum Mektebinden söz edilmiştir.¹⁶¹ Vilayet Salnamesinde de verilen sayılarda da görüldüğü gibi Trabzon şehrinde azınlıklar ve Gayrı Müslimlerin açtığı birçok okul bulunmaktadır.

120. Trabzon Vilayeti’ndeki Rum Okulları

1200. Kemer kaya Rum Koleji: XIX. Yüzyılın son çeyreğinde Trabzon’da bulunan Rum azınlık, mahalle mekteplerinin yanı sıra, papazların dinsel eğitim verdikleri manastırlarda da eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmekteydi. Trabzon’da faaliyet gösteren bu okulların içinde en meşhur olanı, Trabzon’a bağlı Merkez Hos (Çimenli) Köyü

¹⁵⁶ İdris Bostan, “Karadeniz’in Dış Ticarete Kapalı Olduğu Dönemde Trabzon Limanı”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz: Kemal Çiçek-Kenan İnan-Hikmet Öksüz- Abdullah Saydam, Trabzon 2000, s. 303.

¹⁵⁷ Muammer Demirel, “Belgelerin Diliyle İngiliz Konsolos Raporlarına Göre Trabzon ve Çevresi (1899–1907)” **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz: Mithat Kerim Arslan- Hikmet Öksüz, C.1, Trabzon 2002, s.487.

¹⁵⁸ Münir Aktape “19.Yüzyılda Trabzon Vilayeti ve Giresun Üzerine Gözlemler” **Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim**, Ankara 2000, s.195.

¹⁵⁹ Demircioğlu, a.g.t., s.49.

¹⁶⁰ 1869 Yılı T.V.S, s. 150.

¹⁶¹ 1870 Yılı T.V.S, s. 211.

halkından Kimmos adlı bir Rum tarafından 1682 yılında Kemer kaya Mahallesi'nde¹⁶² yaptırılan ve uzun yıllar hizmet veren Kemer kaya Rum Koleji'dir.¹⁶³ İlk, orta ve lise seviyelerinde öğretim yapan okulun 1902 yılında ilkokul seviyesinde 358, ortaokul seviyesinde 298 ve lise seviyesinde ise 126 olmak üzere 782 öğrencisi bulunmaktaydı. Okulda öğretilen dersler ise Tarih, Coğrafya, Kimya, Matematik, Fizik, Almanca, Rusça, Fransızca gibi derslerdir. Söz konusu okulda, gündüzlü ve geceli öğretim yapılmakla birlikte, burada okuyan öğrencilerin yatılı ve fakir aile çocuklarından herhangi bir ücret talep edilmez, zenginlerden ise bir miktar aidat alınır. Kemer kaya Rum Koleji¹⁶⁴, Kurtuluş Savaşı'na kadar varlığını sürdürmüş, savaş yıllarında askeri maksatla kullanılmış, 1923-1924 öğretim yılında da, Zağnos'ta eski Rüştüye binasında öğretime devam eden Trabzon Darülmualimin Mektebi, Rum Koleji'nin binasına taşınmıştır.¹⁶⁵ Trabzon'da açılan bir diğer Rum Mektebi ise Jimnasyum Mektebidir.

1201. Jimnasyum Mektebi: Trabzon'da açılan bir diğer Rum Mektebi olan Jimnasyum Mektebi'nin kuruluş tarihi hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Ancak İngiliz elçisi Biliotti'nin ifadesi, okulun açılış tarihinin 1885'ten kısa bir süre önce olduğu yönündedir.¹⁶⁶ Jimnasyum Mektebi, üçü yüksek Grek çalışmalarına yönelik toplam altı bölümden oluşmaktadır. Bu okula giden öğrencilerden yıllık iki lira öğrenci harcı alınmakta, bütün Rum Okulları'nı yöneten müdür yanı sıra, bu okulda 8 adet öğretmen, 170 kadar da öğrenci mevcut bulunmaktaydı.¹⁶⁷ Bu öğretmenlerden ikisi Türkçe ve Fransızca derslerini verirdi. Okulun müdürü yılda 240 lira maaşla çalışırken, öğretmenler ise 30 ila 80 lira arasında maaş almaktaydı.¹⁶⁸ Jimnasyum Mektebi'nin bulunduğu binada

¹⁶² Eski öğretmen okulu, sonraki yıllarda Fatih Eğitim Fakültesi ve şimdi de Kanuni Anadolu Lisesi'nin bulunduğu binada yapılan okul, uzun yıllar kullanılmış, 1898 yılında Rumlar tarafından yıktırılarak bugünkü şekliyle yeniden yaptırılmıştır. Binanın 15.000 altın liraya mal olduğu, bu paranın 2000 altınını dört Rum tüccarın verdiği, diğer kısımlarının ise yine Rumlar arasında bağış yoluyla toplandığı, inşaat malzemelerinin ise her türlü gümrük vergisinden muaf olarak yurt dışından getirildiği belirtilmektedir. Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s.417.

¹⁶³ Okuyan, a.g.t., s. 112.

¹⁶⁴ İngiliz elçi Biliotti'nin ifadesiyle bu okul, 1778 yılında bir tamir görmüştür. Okula İskenderiye'den bir hoca getirilmiş fakat şehrin havasının nemli olduğundan şehre gelen yabancı öğretmenlerin dayanamayarak şehri terk ettikleri belirtilmiştir. Bu durum Trabzon'da ki okulun eski önemini kaybetmesine yol açmış ve öğrenci sayısı yıllar geçtikçe azalmaya başlamıştır. Böylece, koleje yerli Rum öğretmenler ağırlık kazanmış ve okuldaki eğitim kalitesi düşmüştür. Okuyan, a.g.t., s. 113.

¹⁶⁵ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 417.

¹⁶⁶ Okuyan, a.g.t., s. 113.

¹⁶⁷ Burada verilen rakamlar 1885 yılına aittir.

¹⁶⁸ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 418.

erkekler için ayrı bir okul bulunmakta, bu okulda eğitim altı kategoriye ayrılmaktaydı. Burada toplam 360 öğrenci, altı öğretmenden eğitim alıyordu.¹⁶⁹

1202.Trabzon Rum Kız Okulu: 1885 yılında şehirde yaşayan Rumlar tarafından açılan Trabzon Rum Kız Okulu'nda eğitim iki kategoriye ayrılmıştır. 1885'te inşa edilen aynı okulun binalarından birisi, kızlar için ilkokula dönüştürülmüş ve bu okulda iki erkek ile dört bayan öğretmen görev yapmıştır. Ayrıca bir de stajer öğretmenin görev yaptığı okulda, öğrenci sayısı 250 dir.¹⁷⁰

1203. Manastır Okulları: Trabzon'da bulunan üç büyük manastır'a bağlı köylerde de eğitim faaliyetleri sürdürülmekteydi. Buna göre dini açıdan *Vazelona Manastır'ına* bağlı 20 köyde 14 okul, bu okullarda birer öğretmen ve toplam 1.025 öğrenci, *Sümela Manastır'ına* bağlı 15 köyde 15 okul, 17 öğretmen ve 1.213 öğrenci, *Peristera Manastır'ına* bağlı 11 köyde 9 okul, 10 öğretmen ve 523 öğrenci eğitim-öğretim ihtiyacını karşılıyordu.¹⁷¹

1885 yılında Rumların, Trabzon'da bulunan eğitim kurumlarına yıllık gelir sağladıkları başlıca kaynaklar şunlardır: 1- Kilise gelirlerinden 250 lira, 2- Maddi durumu iyi olan öğrencilerden 600 lira, 3- Rum vatandaşlarından alınan aidatlar 300 lira, 4- İstanbul ve Bakü'deki zengin Rumlardan alınan 50 lira ile toplam 1.350 liraya ulaşılıyordu.¹⁷² Toplanan bu parayla Trabzon Vilayetindeki Rumlar eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmekteydiler.

1204.Trabzon'da Bulunan Diğer Rum Okulları: Trabzon'un değişik mahallelerinde beş öğretmenli üç Rum ilkokulu ve 50 kadar kız-erkek öğrencinin karma eğitim gördüğü iki de özel Rum Okulu bulunmaktaydı. Bugün Trabzon merkezde Kaledibi İlköğretim Okulu'nun eski binası bir Rum İlkokulu idi. 1902 yılında Kemerkaya Mahallesi'nde Rum Maarif Cemiyeti tarafından yapılan şimdiki Dumlupınar İlköğretim Okulu'nun yıkılan eski binasında açılan Kız Ortaokulu ile Zeytinlik Mahallesi'ndeki 55 mevcutlu erkek ortaokulu birleştirilerek karma bir öğretimle 1910 yılında, Ayvasıl Mahallesi'ndeki eski Ticaret

¹⁶⁹ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 418

¹⁷⁰ Okuyan, a.g.t., s. 113.

¹⁷¹ Okuyan, a.g.t., s. 114.

¹⁷² Okuyan, a.g.t., s. 114.

Okulu'nun bulunduğu binaya taşınmıştır. Okulun bilinen en son öğrenci mevcudu ise 345 dir. Bundan başka Rum azınlığa ait Tuzlu Çeşme'de 155 mevcutlu erkek, 65 mevcutlu kız ilkokulu, Sotka Mahallesi'nde de 80 mevcutlu erkek, 142 mevcutlu kız okulu bulunuyordu. Yine, Kemer kaya Mahallesi'nde bulunan Rum Metropolitliği tarafından idare edilen okulda 75, diğer mektepte ise 81 öğrenci bulunmakla beraber, şimdiki Boztepe İlkokulu da Rumlara ait düşkünler evi olarak kullanılıyordu.¹⁷³ Sürmene Kazasında bulunan dokuz Rum köyünün tümünde ilkokul bulunmakla birlikte bu dokuz köyde toplam 460 Rum öğrenci eğitim görmekteydi. Ayrıca Sürmene'de *Hellenic School* adında genel bir Rum Okulu olmakla birlikte bu okulun öğrenci sayısı ise 50 kişi olarak tespit edilmiştir.¹⁷⁴

121. Trabzon Vilayeti'ndeki Ermeni Okulları: 1877 Yılı Vilayet Salnamesine göre Trabzon'da 1 adet Ermeni Mektebi görülürken¹⁷⁵, 1878 yılında ise bu rakam 5'e çıkmıştır.¹⁷⁶ 1885 yılı için verilen bilgilere göre ise Trabzon Sancağı'nda 37 Ermeni Okulu'nda 67 erkek ve bayan ile 1981 öğrenci bulunuyordu. Trabzon Vilayeti'ndeki Ermeni nüfusundan yüzde 9,66'sı okullara devam ediyordu. Trabzon'daki Ermeni öğrencilerin toplam nüfusa oranları ise, erkekler için yüzde 9.10, kızlar için ise yüzde 3,99 ve ortalama olarak da yüzde 6.50 idi.¹⁷⁷ Trabzon'da açılan bazı Ermeni Okulları ise şunlardır:

1210. Gregoryen Ermeni Okulu: 1830 yılında Kemer kaya Mahallesi'nde kurulan okulun oldukça kaliteli bir eğitim verdiği belirtilmektedir. 1885 yılında okulda 8 öğretmen ve 320 erkek öğrenci öğrenim görmekte ve okulda öğretilen dersler arasında Türkçe ve Fransızca da bulunmaktaydı.¹⁷⁸

1211. Gregoryen Ermeni Kız İlköğretim Okulu: Trabzon'da yaşayan Ermeniler 1884 yılında kız öğrencilerin de ilköğretim görebilmeleri için büyük bir bina inşa etmişler ve eski kız okulunu bu binaya taşımışlardır. Böylece açılan Gregoryen Ermeni Kız

¹⁷³ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar" ...s. 418

¹⁷⁴ Okuyan, a.g.t., s. 114.

¹⁷⁵ 1877 Yılı T.V.S., s. 207.

¹⁷⁶ 1878 Yılı T.V.S., s. 251.

¹⁷⁷ Albayrak, "Eğitim", ..., s. 13.

¹⁷⁸ Okuyan, a.g.t., s. 115.

İlköğretim Okulu'nda, 200 kadar öğrenci öğrenim görmekte ve beş bayan ve beş erkek olmak üzere okulda toplam 10 adet öğretmenin görev yaptığı belirtilmektedir.¹⁷⁹

1212. Mekitarist Ermeni Lisan Mektebi: Müdürü Ohannes Nerico adında bir Ermeni olan okulun açılış tarihi 1903 yılı Vilayet Salnamesi'ne göre 1879'dur. 19 Haziran 1897 yılında gerekli ruhsatları alarak eğitim-öğretim faaliyetine başlayan okulun ilk yılında 17 öğrenci bu faaliyetten yararlanabiliyordu.¹⁸⁰

1213. Özel Ermeni Okulları: Yukarıda saydığımız okullardan başka şehirde dört tane daha özel Ermeni Okulu'nun varlığından söz edebiliriz. Kemer kaya Mahallesi Halk Evi Sokak'ta 1894 yılında inşa edilen Ermeni azınlık için ilk-orta derecesinde eğitim veren okul bunlardan biridir. Mihadiyan adlı bir rahibin müdürlüğünü yaptığı okulun, yapımı için 2000 lira harcandığı tahmin edilmektedir. Ermenilere ait bilinen ikinci okul, Cumhuriyet (Hacıkasım) Mahallesi'nde 1893 yılında Karagözoğulları tarafından ev olarak yaptırılmış, sonra Ermeni Okulu olarak kullanılmıştır.¹⁸¹

Tablo: 39

Trabzon'da Merkezde Gayr-ı Müslimlere Ait Mektepler

Mektebin Adı	Cemaati	Derecesi	Kuruluş Tarihi	Müdürü
Mikitarist	Ermeni	Rüşdi	1253	Rahip Minas
Mikitaris Kız Mektebi	Ermeni	Rüşdi	1276	Murahhashane
Lisan Mektebi	Ermeni	Rüşdi	1294	Ohannes
Rum Mektebi	Rum	Rüşdi	-	Metropolithane
Ortodoks Mektebi	Rum	Rüşdi	-	Metropolithane
Ortodoks Mektebi	Rum	Rüşdi	-	Metropolithane
Ortodoks Mektebi	Rum	Rüşdi	-	Metropolithane

Kaynak, Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 426.

¹⁷⁹ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 425.

¹⁸⁰ Okuyan, a.g.t., s. 116.

¹⁸¹ Albayrak, "Eğitim"...s. 14.

Trabzon, Rum ve Emeni Okulları'nın yanında başka milletlere mensup insanların da okullarının bulunduğu bir eğitim merkezi durumundaydı.

122. Trabzon'daki Fransız Okulları

1220. Trabzon Sen Greguer Fransız Okulu: 1875 yılında ilk-orta derecede öğretim yapmak üzere misyoner Mösyö Edliben tarafından Uzun Sokak'ta üç katlı bir taş binada açılan okula, sonradan verilen ruhsat tarihi 6 Mayıs 1897'dir.¹⁸² Bu okulun hizmete açılabilmesi için Fransız Hükümeti'nin 5.200 lira yardımda bulunduğu¹⁸³, Cumhuriyetten sonra 1942–43 yılında okulun, Ömer ve Atif Saruhan adlı kişilerin mülkiyetine geçtiği ve bu binanın Ticaret Lisesi'ne tahsil edildiğini görüyoruz.¹⁸⁴

1221. Trabzon (Fransız) Sörler Okulu: 1903 veya 1904 yılında Fransız Katolikleri tarafından açılan Sörler Yatılı Okulu'nda, kimsesiz çocuklar Fransız ve Hıristiyan kültürüne göre yetiştirilmiş okulda, 1914 yılına kadar yani I. Dünya Savaşı çıkana kadar eğitim-öğretime devam edilmiş fakat okul, savaş boyunca hastane olarak kullanılmıştır. 24 Şubat 1918'de Trabzon'un işgalden kurtulması üzerine okul kapanmış okul binası ise 1918–1921 yılları arasında Kızılay'ın bünyesinde hastane olarak kullanılmış, daha sonraki yıllarda boş kalan okul binası, 1930–35 yılları arasında fındık fabrikası olarak kullanılmak üzere bir Alman Şirketine kiraya verilmiştir.¹⁸⁵

123. Trabzon'daki İtalyan Okulları: Trabzon'da Latin Katolik cemaatine yönelik din adamları 1845 yılında şehirde bir ilkokul açmış, 1885 yılında bu okulda sadece 16 öğrencinin mevcut olduğunu görmekteyiz. 1889 yılında İtalyanların Trabzon'da bir okul

¹⁸² Uraz, a.g.m, s. 19.

¹⁸³ Okuyan, a.g.t., s. 117.

¹⁸⁴ Uraz, a.g.m, s. 19.

¹⁸⁵ Musa Şaşmaz, İngiliz Konsolosu Alfred Biliotti'nin 1885'teki raporuna göre düzenlediği "Trabzon Vilayeti'nde Eğitimin Durumu" başlıklı makalesinde, Fransız Okulları ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "... Fransız Rahibeler 1852 yılında 60 kız öğrencinin ilköğretimini alabileceği bir ilkokul kurmuşlar ve bu rahibelerden beşi 1885'te bu okulda görev yapmaktaydı. Her inanç ve mezhebe mensup Katolik, Ermeni, Rum hatta Müslüman aile çocukları bu okuldan gayet iyi denecek derecede eğitim almaktaydı. Bu öğrencilere, diğer genel derslere ilaveten, eliş ve müzik dersleri de veriliyor, dersler genel olarak Fransızca olarak yapıyordu. 1885 yılında Trabzon'da görev yapan Freres des Ecoles Chretiennes misyonerlerinden beşi tarafından Trabzon'da parasız bir okul daha açılmış, bu okulda Fransızca, Ermenice, Türkçe, Rumca, aritmetik, geometri ve resim dersleri verilmekteydi". Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 431.

daha açmak için müracaat ettikleri ve Maarif Nezareti'nden ruhsat almak için girişimde buldukları anlaşılmaktadır.¹⁸⁶

124. Trabzon'da Amerikan Okulları: Amerikalı misyonerlerin faaliyetlerini Anadolu topraklarında yaygınlaştırma çalışmaları XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinden sonraki dönemlere rastlamaktadır. Bu amaçla 1834 yılında Trabzon'a gelen misyoner Johnson'un öncülüğündeki Amerikan misyoner heyeti bölgede, söz konusu amaçlarına yönelik bir okul açma girişimlerine hız vermişlerdir.¹⁸⁷ 1865 yılına gelindiğinde Trabzon'da bir Amerikan Sıbyan Mektebi'nin var olduğunu ve bu okulun müdürlüğünü Mösyö Palmers'in yaptığı ve okulun mevcudunun da 20 kişi olduğunu görüyoruz.¹⁸⁸ 1884 yılında *American Board* adlı misyoner teşkilatına mensup Palmers'in öncülüğünde Trabzon'da kız-erkek karma eğitim yapan yeni bir ilkokul açılmıştır. Okulda 38 erkek 12 kız çocuğu eğitim görmekte ve okulda Ermenicenin yanı sıra Türkçe ve İngilizce de öğretilmekteydi.¹⁸⁹

125.Trabzon'da İran Okulları:

1250. Mekteb-i Nasiri: İran Okulu, 1300 (1884) yılında Mirza Mehmet Ağa tarafından, ilk ve orta derecede eğitim-öğretim yapmak üzere açılmıştır. Bu okula Trabzon'da yaşayan İranlı ailelerinin çocukları ile bazı Türk çocukları devam ediyordu. Okulun hizmete açılabilmesi için gerekli ruhsat ise 1895 tarihinde verilmiştir.¹⁹⁰ 1885 yılında 30 erkek öğrencinin okuduğu okulda eğitim, İranlı kervancıların ülkelerine taşıdıkları her paketten alınan bir gürüş ile sürdürülmekte ve bu yolla toplanan para yılda 120 lirayı bulmaktaydı. İran okulu'nun ilk açıldığı yer bilinmemekle birlikte sonradan Gazipaşa Mahallesi Merdivenli Sokak, parsel 41, ada 236, Parsel 43 noda kayıtlı, şal satıcısı Tebrizli Hacı Mehmed Cevad tarafından 1909 yılında yaptırılan geniş avlulu, üç katlı binada eğitim-öğretime devam edildiği anlaşılmaktadır.¹⁹¹

¹⁸⁶ Okuyan, a.g.t., s. 118.

¹⁸⁷ Tozlu, a.g.e., s. 36.

¹⁸⁸ Uraz, a.g.m., s. 19.

¹⁸⁹ Okuyan, a.g.t., s. 119. Bazı kaynaklar Trabzon'da, yukarıda sözünü ettiğimiz okullar haricinde Uzun Sokak ve Boztepe'de üç Amerikan Okulu'nun daha varlığından söz etmekte fakat bu okullar hakkında daha fazla bilgi vermemektedirler. Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 435.

¹⁹⁰ Uraz, a.g.m., s.19.

¹⁹¹ Albayrak, "19. Yüzyılda Trabzon'da Azınlık ve Yabancı Okullar"...s. 437-438.

Trabzon Vilayeti'ndeki Gayr-ı Müslim ve azınlıkların eğitim-öğretim faaliyetleri hakkında daha ayrıntılı rakamlar veren raporlardan biri de 1898 yılında İngiliz Konsolosu Longwroth tarafından yayınlanan rapordur.¹⁹² Söz konusu raporda şehrin ekonomik-siyasi durumu hakkında bilgilerle birlikte, şehirdeki eğitim faaliyetleri hakkında da önemli istatistikler verilmiştir. Raporda verilen istatistik bilgilerine göre 1898 yılında Trabzon Sancağı'ndaki okulların ve öğrencilerin sayısı ve bölge bazındaki dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo: 40
1898 yılında Trabzon Bölgesinde Okulların ve Öğrenci Sayılarının Bölge Bazında Dağılımı

Bölge	İnanç	Okul			Öğrenci			Okuyanların Nüfusa Oranları	
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
Trabzon	Müslüman	728	398	1126	28882	10002	39784	%12	% 6,65
	Rum	101	45	146	6803	1070	7873	%19	%3,10
	Ermeni vd.	25	13	38	2100	655	2755	% 14,3	% 5
	Toplam	854	456	1310	37785	12627	50312	% 13	% 4,5
Rize	Müslüman	407	192	599	11678	5597	17275	% 15,5	% 7,60
	Rum	2	1	3	77	24	101	% 18	% 5,50
	Ermeni vd.	-	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	409	193	602	11755	5621	17376	% 16	% 7,6
Gümüşhane	Müslüman	158	87	245	4824	1370	6194	% 11,4	% 3,55
	Rum	42	33	75	3923	3054	6977	% 26	% 2,16
	Ermeni vd.	4	4	8	140	100	240	% 16	% 13
	Toplam	204	124	328	8887	4524	13411	% 15	% 8,10

Kaynak, Ahmet Halaçoğlu, İngiliz Konsolosu Longwroth'a Göre Trabzon Vilayeti(1892-1898),s.10

¹⁹² Söz konusu rapor için bkz. Ahmet Halaçoğlu, "İngiliz Konsolosu Longwroth'a Göre Trabzon Vilayeti (1892-1898)", http://www.ttkorg.tr/templates/resimler/File/fulltext/Belleten_Makale/bel_250-881_909.pdf.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1923–1938 YILLARI ARASINDA TRABZON'DA EĞİTİM FAALİYETLERİ

20. Cumhuriyetin İlanından Sonra Yapılan Eğitim Hamlelerine Genel Bir Bakış

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'yla Türk tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Artık silahlı mücadele dönemi geride kalmış, hem adıyla hem de kurumlarıyla Çağdaş Türk Devleti'ni kurma çalışmaları başlamıştır.¹⁹³ 1923'ten sonra, ülkede, o zamana dek görülenlerle karşılaştırılamayacak kadar önemli siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel değişimler gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁴ Bu dönemde eğitim alanında yapılan yenilikler ve reformları¹⁹⁵ belirtmeden önce genç cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim konusunda hangi noktada olduğunu bilmekte fayda vardır.

Cumhuriyet'in ilân edildiği 1923 yılını izleyen 1923–1924 öğretim yılında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 11–12 milyon seviyesindeydi. Bu nüfusun ancak %10'u ve kadın nüfusun ise ancak %3'ü okuma yazma biliyordu.¹⁹⁶ Aşağıdaki tablo, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim-öğretim durumumuzu ortaya çıkartacak niteliktedir.

¹⁹³ Ünsal Yavuz, İmparatorluktan Milli Devlete, Ankara 1999, s. 85.

¹⁹⁴ Akyüz, a.g.e. , s. 297.

¹⁹⁵ Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasının ancak eğitimle olabileceğini görmüş olan Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin gereklerine göre çağdaş Türk insanını yetiştirmek, yeni kuşaklara devrimin ruhunu eğitim yoluyla vererek onu sürekli kılmak, akılcı, laik ve demokratik bir eğitim sistemi kurmak için çalışmalara başlamıştır.

¹⁹⁶ Galip Karagözlü, “Atatürk'ün Eğitim Savaşı ”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu 21–23 Eylül 1987 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Ankara 1994, s. 321. Bu sayısal veriler den de anlaşılacağı gibi, cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede eğitim-öğretim faaliyetlerinin iyi bir seviyede olması bir yana, halkın çoğu okuma-yazma dahi bilmiyordu. Bu durumun önüne geçilebilmek için 1923 yılından itibaren, ülkede eğitim sahasında köklü ve benzeri olmayan reformlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Tablo:41

1923–1924 Öğretim Yılında Türkiye Cumhuriyet’inde İlk, Orta, Lise ve Yüksekokul Sayıları ve Bu Okullarda Görev Yapan Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Öğretim Kurumu	Öğretim Kurumu Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	4894	10.238	341.941
Ortaokul	72	796	5905
Lise	23	513	1241
Meslek ve Öğretmen Okulu	64	64	6547
Fakülte	9	307	2914
Toplam	5062	11918	358.548

Kaynak, 1923–1932 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul 1933, s. 3.

Sayısal özelliklerin bu denli düşük olmasının yanı sıra eğitimin niteliksel özellikleri de pek iç acıcı bir durum göstermemektedir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu mesleki formasyondan geçmemiş, eğitim ve öğretimin bilimsel yöntemlerini öğrenmeden yetişmişlerdi. Öğretim programları ise günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak, ya dinsel içerikli ya da sadece genel kültür veren bir yapıya sahipti. Okul binalarından İstanbul ve birkaç büyük yerleşim merkezinde bulunanlardan bir kısmı dışındakiler eğitim ve öğretime elverişli değildir. Özellikle ilkokullar ve ortaokulların büyük bir bölümü ya büyükçe bir evden bozma ya da derme çatma binalardan ibaretti. Eğitim araç ve gereçleri yönünden ise okullarımız acınacak bir haldeydi. Özetle belirtmek gerekirse; Cumhuriyet’in ilân edildiği yıllarda Türk eğitim sistemini tam bir harabe halindedir.¹⁹⁷ Bu durumun bilinciyle Milli Mücadele ve Türk İstiklâl Savaşı’nın sona ermesiyle kurulan yeni devletin ve rejimin en önemli meselelerinin başında Milli Eğitim hizmet ve çalışmalarının düzenlenmesinin geldiği bilinmektedir.¹⁹⁸ Cumhuriyet’in ilânından hemen önce kurulan Ali Fethi Bey(Okyar) Hükümetinin Maarif’ten sorumlu bakanı İsmail Safa Bey’dir. Yeni kurulan bu

¹⁹⁷ Karagözlü, a.g.m., s. 321.

¹⁹⁸ Alemdar Yalçın, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Durumumuz”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 7, Ankara 1985, s.38.

hükümet, maarif ile ilgili yapmak istedikleri yenilikleri V. İcra Vekilleri Heyeti Programında belirtmiştir Söz konusu programda milli eğitimde yapılmak istenen yeniliklerle ilgili en önemli maddeler şunlardır:

1-) Maarifin terbiyevi vazifelerinden birincisi çocukların terbiye ve talimi, ikincisi halkın terbiye ve talimi, üçüncüsü ise millî güzidelerin yetişmesi için lazım gelen vasıtaların ihzar (hazırlama) ve teminidir. Çocukların terbiye ve talimi elbette mektepler vasıtasıyla temin edilecek ve mekteplerin asrî tekemmülata (olgunlaşmaya) mazhar olabilmeleri için muallimlerin daha iyi yetiştirilmesine ve tatil zamanlarında açılacak dersler ile tevsi-i malumat (bilgilerini genişletme) etmelerine, binaların ıslahına, alata derslerin (ders araç gereçlerinin) ikmaline çalışılacaktır.

2) Hükümet, tahsilin bütün derecelerine azamî inkişaf temini için aynı ehemmiyeti verecektir. Yani ilk tahsil mektepleriyle idadi ve liselerin, Darülfünun'un ve âli meslek mekteplerinin mütevaziyen (paralel olarak) tekemmülüne itina olunacak, iptidaî darülmualimiler ile idadilere muallim ve muhtelif mıntikalara ehliyetli ilk tedarisat müfettişleri yetiştirmek için darülmualimatlar açılacak.

3) Maarif Vekâleti'nce bu seneden itibaren memleketin muayyen noktalarına Darülmualimin ve Darülmüallimat ve tam devreli liseler açmak ve bunları vesaitle teşhiz etmek suretiyle kuvvetli irfan merkezleri tesis edilecektir.

4) Tahsil-i iptidaînin mecburiyetine önem verilecek ve kadınların da tahsiline erkekler kadar ehemmiyet verilecektir.

5) Maarif Vekâletinin ıslahat ve icraatında takip edeceği ilmi esasları tespit vazifesiyle mükellef bir Heyet-i İlmiyesi bulunacaktır.¹⁹⁹

Bu programın en önemli yanı Cumhuriyetin ilanından hemen önce kurulan hükümetin planının olması dışında, birkaç ay sonra ilan edilecek Cumhuriyet dönemindeki eğitim reformlarının işaretlerini vermesidir. Tüm bu reformların yapılabilmesi için maarif örgütünün yeniden yapılandırılması gerekmektedir. 1920 yılında Maarif Vekilliği

¹⁹⁹ Yusuf Ekinci, Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920–1994), Ankara 1994, s.4.

kurulduğunda merkez örgüt İlk Tedrisat Müdürlüğü, Orta Tedrisat Müdürlüğü ve Telif Tercüme Heyetinden oluşan basit bir yapıda idi. Bakanlığın merkez örgütü, 1923 yılında, İ. Safa Bey'in bakanlığı sırasında yeniden yapılandırılmıştır.²⁰⁰

200. Heyet-i İlmiye Toplantıları: Türkiye Cumhuriyeti Devleti, eğitim alanında hedeflediği yukarıda sözü edilen gayelere ulaşmak amacıyla özellikle Maarif Vekâleti bünyesinde bir dizi çalışmalara girişmiştir. Bu çalışmalardan birisi de Maarif Vekâleti'nin düzenlediği Heyet-i İlmiye toplantılarıdır. Bakanlığın Maarif Heyeti İlmiyesi'nin 15 Temmuz 1923'te başlayan toplantısı, hazırlık dönemi Cumhuriyet eğitiminin en olumlu çalışması, Maarif Şûralarının bir çeşit başlangıcıdır. 15 Temmuz 1923'te Ankara'da toplanan Birinci Heyet-i İlmiye, eğitim işlerinin bütün yönleriyle ele alındığı, tartışıldığı ilk ciddi tartışma olarak bilinir. 15 Ağustos'a kadar süren bu çalışmalara, Maarif Vekili İsmail Safa, Müsteşar Semih Rifat, Matbuat Müdürü Ağaoğlu Ahmet, diğer bakanlıkların üst düzey temsilcileri, Maarif Vekâleti Daire Müdürleri, Telif ve Tercüme Encümeni Reisi Ziya Gökalp gibi isimler katılmıştır.²⁰¹

Son derece önemli konuların tartışıldığı bu toplantıda, Maarif-i Umumiye icraat programı, Millî Hars, çevirilerde uyulacak esaslar, İstatistik Umum Müdürlüğü teşkili, Millî Hazine-i Evrak, Millî Tarih ve Coğrafya Enstitüleri, Etnografya Müzesi, Millî Müze, Mektep Müzesi, Ankara'da Âli Dersler, ilköğretim programları, ilkokul sonrası hayatî öğretim programı, Tedrisat-ı İptidaiye Kararnamesinin Tadili Lâyihası, öğretmen okulları program ve yönetmelikleri, sultani teşkilatı, ad değiştirme ve öğretim süresi, Sultani programlarını değiştirme, Ortaöğretim Muallimleri Yasa Tasarısı, İzcilik Teşkilât-ı Esasiyesi, Heyet-i Teftişîye Nizamname Lâyihası, gibi konular tartışılmış ve bu toplantıda son derece önemli kararlar alınmıştır. Heyet-i İlmiye 15 Temmuz–15 Ağustos 1923 tarihleri arasında çok yoğun ve ciddi bir çalışma yaparak, Maarif Vekâletine, uygulayacağı ayrıntılı ve çok sağlam bir program vermiştir. Toplantıdan sonra, Heyet'in "Maarifin Erkân-ı Harbiye Heyeti" olduğunu belirten Hasan Ali (Yücel), heyet kararlarının aynen uygulanmasını istemiştir.²⁰²

²⁰⁰ Ergün, "Atatürk Devri Türk Eğitimi..." s. 10.

²⁰¹ Hasan Yılmaz, "Heyet-i İlmiyeler 1923–1924–1926", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1988, s.58.

²⁰² Ergün, "Atatürk Devri Türk Eğitimi...", s.15.

İkinci Heyet-i İlmiye, Türk eğitim sistemini yeni devlet düzenine uydurmak, eğitim binasını yeniden kurmak amacıyla toplanmıştır. Çünkü Tevhid-i Tedrisat yasası, Eğitim Bakanlığı'nın elindeki okulların sayısını arttırmış, medreseler ve diğer dinî okullar kapatılmış, bütün okullarda laik bir eğitim zihniyeti yerleştirilmeye çalışılmıştır. Orta dereceli askerî okulları da bünyesine alan bakanlık, okullar ve programlar sorununu çözmek için tekrar bir Heyet-i İlmiye toplamıştır. Bu yüzden İkinci Heyet-i İlmiye toplantısı yeni eğitim sistemini kurmaya yönelmekten çok, okulların dereceleri, ders kitapları, müfredat programları vs.. üzerinde durmuştur.²⁰³

20 Aralık 1925'te Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilen Mustafa Necati döneminde yüklü bir gündemle üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. Toplantı, 26 Aralık 1925-Ocak 1926 tarihleri arasında Maarif Vekili Necati Bey başkanlığında, Bakanlık ileri gelenlerinden, önemli liselerin müdürlerinden ve müfettişlerden oluşan 19 kişilik bir heyet halinde yapılmıştır.

12 oturum olarak yapılan toplantılarda, şu konular görüşülmüştür:

1. Devlet ve vilayet bütçelerinden maarife ayrılan paraları en verimli bir şekilde kullanmak.
2. Okullara, okumak için başvuran bütün çocukları alabilecek şekilde genişletecek önlemleri almak.
3. Liselerin azaltılması, belirli merkezlerde liseler yapılması ve yavaş yavaş çoğaltılması.
4. Öğretmen okulları ve meslek okullarının belirli merkezlerde toplanması ve kuvvetlendirilmesi.
5. Yatısız ortaokullarda karma eğitim yaptırılması.
6. Stajyer öğretmenlere verilecek meslek eğitimi;
7. Öğretmenlerin terfileri için yasal temeller konulması; Eğitim ve öğretim işleriyle meşgul olacak bir "Millî Talim ve Terbiye Dairesi" kurmak.²⁰⁴

²⁰³ Maarif Vekâleti ders müfredatlarını iyileştirmek ve ders araç-gereçlerini temin etmek amacıyla birçok kez Avrupa ve Amerika'dan öğretim filmleri ve araç gereçler satın almıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (Bundan Sonra BCA), 30.04.1941, Dosya No: 14435, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 143.26.9.

²⁰⁴ Ergün, "Atatürk Devri Türk Eğitimi ...", s. 23.

201. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Kabulü: 29 Ekim 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hedefi, muasır medeniyetler seviyesine gelebilmek olmuş ve bu bağlamda bir dizi reform hareketlerine girişilmiştir. Atatürk devrimleri adını verdiğimiz bu devrimler, tüm yönleriyle çağdaş, bağımsız, demokratik bir ulusal toplum oluşturma hareketidir. Bu amacın başka alanlardaki gerekleri gibi eğitim alanındaki gerekleri de evrensel değerlerde, kalıcı ilkelere bağlanmıştır.²⁰⁵ Eskiden imparatorluk içinde *kul* olan, *tebaa* olan insanlar artık *vatandaş* oluyordu. Eğitim devrimi dediğimiz zaman anlaşılması gereken, bu tebaa'nın vatandaş yapılabilmesine yönelik çalışmalardır.²⁰⁶ Osmanlı Devleti'nde de daha önce batılılaşma ve modernleşme bağlamında bir takım reformlar ve yenilikler yapılmıştır. Özellikle Tanzimat Dönemiyle birlikte İmparatorlukta daha önce hiç görülmemiş bir yenileşme ve batılılaşma hareketine girişilmiş, fakat bunun yanında imparatorluğun geleneksel eğitim kurumlarına dokunulmamış ve böylece ortaya sosyal ve kültürel anlamda bir ikilik çıkmıştır. Tanzimat'tan Atatürk devrimlerine kadar geçen süre içinde, hemen her alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanında da bir ikilik mevcut bulunmuş,²⁰⁷ ülkede skolâstik ve din ağırlıklı öğretimle, ulusal ve müspet öğrenim bir arada yürütülmek istenmiştir.²⁰⁸ Oysa Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra girişilen çağdaşlaşma hareketi, kendisinden önce girişilen çağdaşlaşma hamlelerinden farklı özellikler taşımaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'in giriştiği batıya yönelik kavramı, kendisinden önce yapılan girişimlerden farklı ve daha kapsamlıdır. Örneğin Tanzimatçılar, batının maddi kültürünü, yani, teknik ve örgütlenme biçimini almak istiyor, manevi dinamikleri almaya pek yanaşmıyordu. Kültür kavramı “iç”, ve “dış” değerler olarak algılanıyordu. Oysa Atatürk bütün bu değerler sistemini devirmek ve değiştirmek istiyordu. Onun girişiminin dayandığı sav, bir uygarlığın dış değerleriyle, iç değerleriyle bir bütün olduğudur.²⁰⁹

²⁰⁵ Özer Ozankaya, “Atatürkçü Düşüncede Eğitimin Yeri”, **Ankara Üniversitesi 60. Kuruluş Yıldönümü Armağanı**, Edit: Doğan Atılğan, Ankara 2006, s. 170.

²⁰⁶ Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi*, 10 Baskı, İstanbul 2003, s. 364.

²⁰⁷ Mustafa Baydar, *Atatürk ve Devrimlerimiz*, İstanbul 1973, s. 191.

²⁰⁸ Üstelik tüm yapılan yeniliklere ve açılan yeni kurumlara rağmen unutulmaması gereken bir nokta vardır ki, medreselerin bu kalkınma çabaları arasında, tam anlamıyla etkinlikte olmasıdır. Böylece, yüzlerce medrese mezunu insan ile yeni kurulan okullardan çıkan insanlar bir arada yaşamakta ve Türk toplumunda büyük bir çelişki ortaya çıkmaktaydı. Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, 5. Baskı, İstanbul 1979, s. 153.

²⁰⁹ Mahmut Tezcan “ Sosyoloji Açısından Atatürk” , **Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu 9-10 Nisan 1981 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Ankara 1981, s.38.

Mustafa Kemal, Türk toplumunun “mektepli” ve “medreseli” olarak ikiye bölünmesinin büyük sakıncalarını ve bu bağlamda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin tek elde toplanması gereğini gerek yurt gezilerinde gerekse de TBMM’deki konuşmalarında açıkça belirtmiştir. Nitekim Batı Anadolu gezisi sırasında 31 Ocak 1923’te İzmir’de halkla yaptığı bir söyleşide; medreselerle ilgili yöneltilen bir soru üzerine, bu kurumların durumu hakkında geniş bir açıklama yaptıktan sonra, “*milletimizin, memleketimizin Darülrifanları bir olmalıdır. Bütün memleket efradı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır*” diyerek öğretimin birleştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.²¹⁰ Mustafa Kemal, TBMM İkinci devre seçimleri için 8 Nisan 1923’te yayınladığı “*Dokuz Umde Programı*”nda “*terbiye-i umumiye de hâkimiyet-i milliye esasatı dâhilinde hareket olunacaktır. Teshil-i iptidaiye tedrisatın tevhid-i temin olunacaktır. Bilumum mekteplerimizin ihtiyacımıza ve asri esasata tevfiği temin edilecektir. Muallim ve müderrislerimizin terfih ve ikdarı temin edilecektir. Vesait-i münasibe ile halkın tenvir ve talimine tevessül olunacaktır*”, ifadeleriyle ulusa; eğitimin birleştirilmesi gerektiğini mektep-medrese ikiliğine son verileceğini ve çağdaş eğitime geçileceğini açıkça ilân etmiştir.²¹¹ 1 Mart 1924’te meclisin ikinci devre toplantı yılını açış konuşmasında Mustafa Kemal, “*milletin ara-yı umumiyesinde tespit olunan terbiye ve tedrisatın tevhid-i umdesinden bila-ifade- tatbiki lüzumunu müşahede ediyoruz. Bu yolda teahhurun zararları ve bu yolda tehlikün ciddi ve derin semereleri ve seri kararınıza vesile –i tecelli olmalıdır*” derken, Tevhid-i Tedrisatın bir an önce uygulanmaya konmasının ne kadar gerekli olduğunu vurgulamıştır.²¹² Mustafa Kemal’in 1 Mart 1924 meclisi açış konuşmasından bir gün sonra Halk Fırkası grubu toplanmış, bu toplantıda konuşan Recep Bey (Peker), “*herkesin bütün öğretim yuvalarını Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması konusunda düşünce birliği halinde olduğunu*” ifade etmiş, bu toplantıdan bir gün sonra Büyük Millet Meclisi’ne, Öğretim Birliği hakkında Vasıf Bey (Çınar) ve arkadaşlarının sunduğu kanun önergesinin müzakeresine girişilmiştir. Bu konuda önerilen kanun teklifi şöyle idi:

“*Riyaseti Celileye*”

Bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve his itibariyle vahdetini temin etmek için Tevhid-i tedrisat en doğru, en ilmi ve en asri ve her yerde fevait ve muhessenatı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hattı Hümayunundan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriye devrinde Saltanat-ı Munderise-i Osmaniye, Tevhid-i Tedrisata

²¹⁰ Komisyon, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Ankara 2006, s. 450.

²¹¹ Selami Kılıç, II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türk Devrimleri ve Fikir Temelleri, İstanbul 2005, s. 118.

²¹² Komisyon, Atatürk’ün Söylev..., s. 590.

başlamak istemişse de muvaffak olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdet-i terbiye ve tedris nokta-i nazarından birçok muzır neticeler tevhit etti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, vahdet-i his ve fikir ve tesanüt gayelerini külliye muhildir. Teklif-i kanunimizin kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde bilumum irfan müessesatın merci-i yegânesi Maarif Vekâleti olacaktır. Bu suretle bil cümle mekatipte bundan böyle cumhuriyetin irfan ve siyasetinden mesul ve irfanîyatımızı vahdet-i his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maarif Vekâleti müspet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir.

Teklifimizin bugün derakap ve müstacelen müzakeresiyle kanunîyet kesbetmesini heyet-i celileden rica ederiz. (2 Mart 1924) ²¹³

<i>Kayseri</i>	<i>Konya</i>	<i>Gelibolu</i>	<i>Saruhan</i>
<i>Ahmet Hilmi</i>	<i>Refik</i>	<i>Celal Nuri</i>	<i>Vasıf</i>

Tevhid-i Tedrisat hakkında verilen kanun teklifi:

1. Türkiye dâhilinde bütün müessesatı-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur
2. Şerriye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle
3. medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.
4. Şerriye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde Mekatib ve Medreseye tahsis olunan meblağ, Maarif Bütçesine aktarılacaktır.
5. Maarif Vekâleti, yüksek din uzmanları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir ilahiyat fakültesi tesis edilecektir.
6. Bu kanunun yayınlandığı tarihten itibaren daha önce müdafaa-i milliyeye bağlı olan askerî okullar ve Sıhhiye Vekâletine bağlı olan sağlık okulları Maarif Vekâletine bağlanacaktır.²¹⁴

Bu yasanın Meclisten çıkmasından sonra, yasanın uygulanmasıyla ilgili olarak Maarif Vekili Vasıf Bey görevlendirilmiş, Bakan, bu konu ile ilgili olarak verdiği demeçte şöyle demiştir: "*Memlekette medenî ve asrî bir kemali temin edecek bir terbiye ve maarif siyasetini Meclis-i Âlinin son mukarreratı tespit edilmiştir. Kararları vuzuh ve sarahatle tatbik etmek ve bütün Maarif meselelerini, tedrisatı, umumi terbiye cereyanlarını Cumhuriyetin ruh-u esasîyesine mutabık bir surette inkişaf ettirmek faaliyetinin*

²¹³ Baydar, a.g.e, s. 195.

²¹⁴ Baydar, a.g.e.,s. 195.

layetegayyer bir hedefi olacaktır. ...Türkiye'de bundan sonra bir tek terbiye, bir tek mektep, bir tek tedris olacaktır."²¹⁵ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun meclisten geçmesiyle birlikte, ülkede özellikle muhafazakâr odaklar tarafından belli bir muhalefet başlatılmış, bu muhalefetin ana teması ise medreselerin kapatılması olmuştur. 1925 yılında Muallimler Birliği'nde bir konuşma yapan İsmet Paşa, bu yasayı hazırlayıp kabul ederken bunun yanlış yorumlanacağını, dinsizlik suçlamasına uğrayacaklarını, halkın tahrik edileceğini vs... bildiklerini söylüyor ve şöyle diyordu: "*Fakat TBMM kararını verdi. Tedricen varılacak gayeleri tacil etmek, inkılâp yapmaktır. TBMM'nin zarurî bir neticeyi bir kanun ile tacil ve tespit etmesi, bir inkılâp addolunabilir. Bunu yapmak için ariz amil ve düşündük... Mugaletata, tezvîrata boyun eğmek, itiraf-ı acz olurdu. İnkılâplar kadir ve kahirdir. Bu hareket dinsizlik değildir. Aslında en saf ve gerçek din, bu yolla ortaya çıkacaktır. Bu hususta itiraz edecek sesler dinlenilmeyecek, hedefe varmak için her cahilâne itiraz ve girişim bertaraf edilecektir. Kânunun yetkileri tam uygulanacak, hiç bir engel karşısında durulmayacaktır.*"²¹⁶

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle ülkede tam bir eğitim birliği sağlanmış ve yıllardan beri devam eden eğitim ikiliğine son verilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu birleşik, modern, seküler, eşitlikçi ve millî bir eğitim sistemini beraberinde getiriyordu. Sistemin ulusçuluğu geliştiren bir rolü olması, özellikle millî kimlik yerine İslam kimliğine sahip olan ve aynı zamanda çok sayıda bölgeye, kabilelere, ırklara ve dil birimlerine ayrılmış olan bu ülke için hayati bir öneme sahipti.²¹⁷

Maarif alanında görülen bu seferberlik gayretlerinin amacı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne çağdaş ve düzenli bir eğitim sistemi kazandırmaktı. Bu amaca yönelik olarak 1925 yılında Maarif Vekâleti'nce yayınlanan raporda ülkede maarif alanında yapılan faaliyetler ele alınmıştır. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre; 1924 yılında çıkarılan Mektep Vergisi Kanunu ve Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu, ülkede maarifin gelişmesine olumlu katkıda bulunmuş, okulların teftişi meselesinde ilerlemeler kaydedilmiş, liseler ve öğretmen okullarının mevcut gelişimlerini izlemek amacıyla yabancı uzmanlar -25 kişi- getirilmiş, yurt dışında eğitim görmeleri amacıyla Avrupa'ya

²¹⁵ Hilmi Gürses, "Atatürk ve Milli Eğitim", **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu 21-23 Eylül 1987 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Ankara 1994, s. 321.

²¹⁶ Ergün, "Atatürk Devri Türk Eğitimi...", s. 14.

²¹⁷ Michael Winter, "Kemalist Türkiye'de Eğitimin Modernleşmesi", **Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi**, Yay. Haz: Jacop. M. Landau, Çev: Meral Alakuş, İstanbul 1999, s.239.

öğretmenler gönderilmiş, yeniden açılan leyli iptidailer ve orta mektepler merkezden gönderilen yardımlar sayesinde teşkilatlarını tamamlamışlar, Maarif Vekâleti namına Anadolu'ya gönderilen heyetler gittikleri yerlerde lisan, nakış ve musiki gibi alanlarda kurslar düzenlenmiş, ülkedeki müzelerin durumu ile ilgili Avrupa'dan yabancı uzmanlar getirilmiş, ilk muallim mekteplerine ve orta mekteplere muallim yetiştirmek amacıyla bir orta muallim mektebi vücuda getirilmiş, Darülfünuna on üç yeni müderris getirilmiş bunlardan biri de coğrafya müderrisi dünyaca ünlü Löfeber'in olduğu belirtilmiştir.²¹⁸

2010. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan Sonra Yabancı ve Azınlık Okulların Durumu: Söz konusu kanunun en önemli getirilerinden biri de azınlık ve yabancı okullarla ilgili hükmüdür. Ülkedeki yabancı okullara karşı, Mustafa Kemal, en baştan itibaren belli bir kararlılık içindeydi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu daha kabul edilmeden Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, 1921 yılında TBMM'de yaptığı konuşma Cumhuriyet Hükümeti'nin bu konuda yapacağı reformların adeta habercisi durumundaydı.²¹⁹ Fakat söz konusu kanun yürürlüğü girdikten hemen sonra, bu kanuna ilk tepki Fransız Hükümeti ve okulları tarafından gelmiştir. Fransızlar, özellikle kendi okullarının Türk yetkililerce teftişleri sırasında sorun çıkarıyorlardı. Fransa, bu konuda ne kadar ciddi olduğunu ispat etmek amacıyla Türk Hükümetine 1923 yılında bir nota vermiştir. Türk Hükümeti ise yapılan teftişin uluslar arası anlaşma ve kanunlara uygun olduğunu savunmuş,²²⁰ Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi'ne zıt olan bu istekler Türk Hükümetince kabul edilmemiştir. Türk Hükümeti'nin kesin prensipleri karşısında Fransa, 1924 Ocak ayında Türkiye'ye bir nota daha vermiş, Türkiye bu notaya verdiği cevapta, papaz okullarının laik bir Cumhuriyet ile uyuşamayacağını, onun için Türkiye'deki dinî okulların laik bir tarzda eğitim yapmaları gerektiği, aksi takdirde bu okulların kapatılacaklarını bildirmiştir.²²¹

²¹⁸ BCA, 27.10.1925/Dosya No: 1419, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 142.19.9.

²¹⁹ Hamdullah Suphi Bey bu konuşmasında: “ *Bazı sakıncaları olmasa, Türkiye dâhilinde bir tek ecnebi mektep bırakmam. Fakat bu, dâhili olduğu kadar harici bir meseledir. Amerikan Mekteplerini kapattığımız gün, Amerika üzerinde bunun yankıları ne olacaktır, düşünüp incelemeliyiz. İtalyan mekteplerini kapattığımız yine ne ortaya çıkacak bunu düşünmeliyiz. Demek ki elimizde bir çare vardır, oda mekteplerimizi, ailemizi, ecnebi mekteplere ihtiyaç göstermeyecek bir surette yükseltmektir. Kendi mekteplerimiz, lazım gelen irfan ve terbiyeyi temin etimi, emin olunuz tek bir aile çocuklarını ecnebi mekteplerine yollamaz*” demiş ve azınlık okulları ile ilgili tavrını önceden ortaya koymuştur. Sezen Kılıç, “Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, , Cilt. XXI, Mart 2005, Sayı:61, Ankara 2005, s. 272.

²²⁰ BCA, 19.3.1923, Dosya No: 1423, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 143.2.1.3.

²²¹ Ergün, “Atatürk Devri Türk Eğitimi ...”, s.16.

202. Harf Devrimi ve Millet Mektepleri: Türk eğitim sistemi batı örneğine göre kurulmaya ve Türk aydınları batı dünyasını bir başka gözle görmeye başladıktan sonra, yazının değiştirilmesi veya ıslah edilmesi sorunu, ülkede tartışılmaya başlanmıştır.²²² Millî Mücadele sona erdikten ve Ankara ‘da Milli Hükümet kurulduktan sonra, 1923 Şubat ayında İzmir’de toplanan İktisat Kongresi, bir kalkınma gayretiyle, ekonomik ve sosyal birçok meselelerin konuşulmasına yol açmıştı. Bu arada Latin harflerinin kabulü hakkında, kongrenin işçi delegelerinden İzmirli Nazmî ile iki arkadaşı tarafından bir önerge verilmişse de, genel toplantıda okunmayarak ret edilmiştir. Bununla birlikte kongre başkanı bulunan Kazım Karabekir Paşa bu konuyla ilgili bir demeçte bulunmuş ve bu konudaki düşüncelerini açıklamıştır. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi’nde “*Latin Harflerini Kabul Edemeyiz*” başlığı altında çıkan bu demeçte Karabekir Paşa şunları söylüyordu: “..... Arkadaşlar, bugün hangi ecnebi ile karşılaşsanız ilk işiteceğiniz sözler: Türkçe gayet güzel bir lisandır, kolaydır, fakat harfleri fenadır. Bunlar bütün ecnebilerin ağzında ve sizinle ilk görüşen ecnebinin size telkin edeceği şeylerdir. Ve bu fikir ekseriyetle gayr-ı İslam insanlardan ibaret olan bir takım tercümanlar vasıtasıyla her tarafta telkin edilmektedir. Binaenaleyh bugün bir kuvvet vardır ki, bu kuvvet bütün cihana karşı bu propagandayı yapıyor: Türk yazısı güçtür okunmaz. Bendeniz bu mesele ile bizzat uğraştım ve Arnavutluk ihtilali içinde bulundum. Acaba bu Latince kabul edilebilir mi? Bu kabul edildiği gün memleket herc ü merce gider. Her şeyden öte bizim kütüphanelerimizi dolduran mukaddes kitaplarımız, tarihlerimiz ve binlerce cilt kitaplarımız bu lisanla yazılmış iken büsbütün başka bir şekilde olan bu hilafını kabul ettiğimiz gün, en büyük bir felakette derhal bütün Avrupa’nın eline güzel bir silah vermiş olacak, bunlar âlem-i islama diyeceklerdir ki, Türkler ecnebi yazısını kabul etmişler ve Hristiyan olmuşlardır. İşte düşmanlarımızın üzerinde çalıştığı fikir budur”.²²³ Büyük Millet Meclisi kürsüsünde bu meseleye ilk dokunan kişi İzmir mebusu Şükrü Bey (Saraçoğlu) olmuştur. İkinci seçim döneminin birinci toplantı yılının 111’inci oturumunda 1924 yılı bütçesi görüşülürken ilk söz alan Şükrü Bey (Saraçoğlu), maarif bütçesini değerlendirmeye geçtiği sırada, ülkede

²²² Kemalizm’in ünlü altı ilkesinde özetlendiği üzere, Atatürk’ün amacı, ulusçu, laik, halkçı ve devletçi bir yapı kurmaktır. O’nun bu amacı gerçekleştirmek için yaptığı girişimler, Türk dilinde devrime yönelik çağdaş hareketten tamamen görülür. Kemalist ideolojinin temel ilkesi olan ulusçuluk kavramı kendisini, yabancı öğelerin yerine eski ya da yeni öz Türkçe sözcükler konularak Osmanlı dilinin özleştirilmesine yönelik güçlü bir talepte bulmaktadır. Bu dönemde, Osmanlı Türkçesinin sayısız Arapça ve Farsça sözcüğün istilasına uğramış olması artık utanç olarak görülüyordu. Gazi’nin ifadesiyle: “*Ülkesini, yüksek istiklalini savunmasını bilen Türk millet,i dilini de yabancı kelimelerin boyunduruğundan kurtarmalıydı*”. Uriel Heid, Türkiye’de Dil Devrimi, Çev: Nejdet Öztürk, İstanbul 2001, s.19.

²²³ Ağâh Sırrı Levent, “Latin Harfleri Meselesi”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9-10. s. 26.

bu kadar büyük fedakârlıklar yapıldığı halde halkın hala okuma yazma bilmediğini söyleyerek sözlerine şöyle devam etmiştir. “Benim kanaatimce bu büyük derdin en büyük sebebi harflerdir. Arap hurufatı, Türk lisanını yazmaya müsait değildir.”²²⁴ Saraçoğlu bu sözleri üzerine mecliste özellikle mutaassıp milletvekillerinin hücumuna uğramıştır.1926 yılına gelindiğinde bu mesele tekrar gündeme gelmiş Akşam Gazetesi'nin 28 Mart 1926 günü “Latin harflerini kabul etmeli mi, etmemelimi” başlığı altında açtığı anket, o günlerde büyük yankı uyandırmıştır. Bu tartışmalar sürüp giderken, devletin resmî yetkilileri hâlâ bu konuda ortamın olgunlaşmasını bekliyorlardı. Vasıf Bey, harflerimizin ıslaha muhtaç olduğunu, ama eğitimin yaygınlaşmamasının tek nedeninin harfler olmadığını, bunun ıslah ve değişmesinin kuru bir kararla da olamayacağını bildiriyordu. Bakan, bilim adamlarının bu hususta çalışmalarını ve tartışmalarını, ama en son kararın Bakanlık tarafından verileceğini de açıklıyordu. O sırada Maarif Müsteşarı Köprülüzade Fuat Bey de bakanlık çalışmaları hakkında bilgi verirken, harflerin ıslah ve değiştirilmesinin bir bilim meselesi olduğunu ama kendisinin ıslah taraftarı olduğunu, değiştirmenin, zor olduğunu belirtiyordu.²²⁵ Mustafa Necati de yazı sorununun medeniyet âleminin kabul etmiş olduğu esaslar dâhilinde çözümleneceğini, Bakanlığın bu işi halletmek için uzmanlardan bir komisyon kurduğunu, bunun uygulanır hale getireceği harflerin hemen Meclis'e sunulacağını söylemiştir. Hem rakamlar yasasının Meclis'te görüşülmesi sırasında, hem de Maarif Vekâleti'nde kurulan yarı resmî geçici Dil Komisyonundaki çalışmalardan, Lâtin harflerinin kabul edileceği iyice belli olmuştu. Artık herkes Lâtin harflerinden bahsediyor, sorun tamamen Lâtin harfleri etrafında tartışılıyordu. Türkiye'deki bu tartışma ve çalışmalar Avrupa'da da takdirle karşılanıyor, destekleniyordu. Başvekâlet'in 29 Mayıs 1928 tarihli emri gereğince Maarif Vekâleti, Haziran ayı ortalarında, "Lâtin harflerinin lisanımızda suret ve imkân-ı tatbikini" incelemek üzere resmen bir "Dil Encümeni" kurmuş,²²⁶ 14 üyeden oluşan bu komisyon ilk toplantısını 26 Haziran 1928'de Gazi Mustafa Kemal'in, başkanlığında yapmış ve Ağustos ayı başında

²²⁴ Komisyon, “Türkiye Büyük Millet Meclisinde Türk Yazı İnkılâbının Fikri Hazırlıkları”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 37.

²²⁵ Levent, a.g.m. , s. 28.

²²⁶ Mayıs 1928 tarihinde, Maarif Vekâleti'nin önerisiyle Bakanlar Kurulu, Alfabe konusunu incelemek, yazı hakkında ortaya atılan çeşitli görüşleri tespit etmek ve görüşlerini bildirmek üzere “Dil Encümeni” adını alan bu komisyon, Falih Rıfkı (Atay), Fazıl Ahmet(Aykaç), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ragıp Hulusi (Özdem) Ahmet Cevat (Emre), İbrahim Grandi, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Mehmet Emin (Erişirgil) ile Mehmet İhsan (Sungu)'nun katılımlarıyla çalışmalarına başlamıştır. Dil encümeni çalışmalarını yaparken, kendi aralarında seçtikleri üç kişinin de katılacağı bir “Latin Harfleri” komisyonu kurmuştur. Komisyon, “Dil Encümeni'nin Çalışmaları ve Latin Harfleri Komisyonunun Modifications'u”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 37.

meclise 41 sayfalık bir "Elifba Raporu" vermiş, komisyonun bu olumlu raporu üzerine Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 10 Ağustos 1928 günü Sarayburnu'nda düzenlediği halka açık bir toplantıda Atatürk, halka şunları söylemiştir: “ *Arkadaşlar, bizim uyumlu, zengin dilimiz, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız imlerden kendimizi kurtarmak, bu gerçeği anlamak zorundayız. Anladığımızın belirtilerini kısa bir süre içinde tüm dünya görecektir. Buna kesinlikle inanıyorum. Bu güne kadar çok iş yapılmıştır. Bununla birlikte bugün yapmak zorunda olduğumuz son değil, fakat çok gerekli bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Yurttaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bu ödevi yaparken düşününüz ki, bir ulusun, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez, bundan insan olarak utanmak gerekir. Bu ulus, utanmak için yaratılmış bir ulus değildir; övünmek için yaratılmış, tarihini övünçle doldurmuş bir ulustur. Bununla birlikte ulusun yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa, bu suç bizde değildir. Türkün, özyapısını anlamayarak, kafasını bir takım zincirlerle saranlarıdır. Artık geçmişin yanlışlarını kökünden temizleme günü gelmiştir. Aksaklıkları düzeltereğiz. Bu yanlışların düzeltilmesinde bütün yurttaşların çaba göstermesini isterim. En çok, bir iki yıl içinde bütün yurttaşlar, yeni harfleri öğrenecekleridir. Ulusumuz yazısıyla, kafasıyla bütün uygarlık dünyasının yanında olduğunu gösterecektir”.*²²⁷

Gülhane Parkı'ndaki bu nutuktan sonra yeni Türk harflerinin öğretilmesi konusunda Dolmabahçe Sarayı'nda dersler vermeye başlanmıştır. 11 Ağustos 1928'de yapılan ilk derse Cumhurbaşkanlığı maiyet memurları, milletvekilleri ve bazı ileri gelenler katılmıştır. 25 Ağustosta yapıları ikinci derse de genellikle milletvekilleri katılmışlar, "Yeni Alfabe"den okuma alıştırmaları yapmışlardır. 29 Ağustosta yapılan üçüncü derse şair ve yazarlarla, devlet ileri gelenleri katılmışlardır. Tüm bu çalışma ve toplantıların sonucunda 1 Kasım 1928'de TBMM'nin üçüncü devre ilk oturumunda yazı yasası hemen ele alınmış, süratle 15 kişilik bir geçici komisyon kurulmuştur. Komisyon da, toplantılarını derhal yapıp yasa tasarısının²²⁸ aynen kabul edilmesi kararını, Meclis Başkanlığına bildirmiştir.

²²⁷ Vasfi Bingöl, Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve İstekleri, İstanbul 2004, s.48.

²²⁸ Yeni Türk harflerinin kabul edildiği meclis oturumunda İsmet İnönü tarafından verilen kanun teklifi metninde: “*Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve ekli cetvelde şekilleri gösterilen harfler hakkında İcra Vekilleri Heyetinin 31 Teşrinievvel 1928 tarihli içtimaında tanzim olunan kanun layihası ile esbabı mucibe layihasının tasdik olunmuş suretleri leffen takdim kılınmıştır. İktizasının ifa ve neticesinin işar buyrulması arz olunur efendim*” ifadelerine yer verilmiştir. Söz konusu kanun ile ilgili verilen esbabı mucibe layihasında ise: “*Türk dili şimdiye kadar bünyesine uymayan Arap harfleri ile yazılıyordu. Arap harfi sistemi bir taraftan lisanımızın muhtaç olduğu sesli harfleri ihtiva etmiyor, diğer taraftan Türk, hakkıyla telaffuz eyleyemediği bir takım seslere malik*

Hükümet başkanı İsmet Paşa, yasa tasarısını Meclis'e sunarken yaptığı konuşmada yeni yazı girişiminin, milleti bilgisizlikten kurtarma girişimi olduğunu, milletin yeni harflerle ne kadar kolay okuma-yazma öğrendiğinin görüldüğünü belirtmiştir.²²⁹ Uzun süren münakaşalardan sonra Arap harflerine dayanan eski alfabe kaldırılmış,²³⁰ Yeni Türk Harfleri Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilmiştir.²³¹ Yeni harflerin kabulünden sonra hükümet, yeni harflerin ülkede daha yaygın hale gelmesi ve yeni harflerle baskı yapabilmek için adeta seferberlik başlatmış ve bunun için yeni baskı aleti ve dokümanlara ihtiyaç duyan gazetelere bazı mali yardımlarda bulunmuş, böylece Türk Basını da yeni harflerle gazeteler çıkararak söz konusu seferberliğe katılmıştır.²³²

Cumhuriyetin ilân edilmesiyle beraber ülkemizdeki oldukça fazla olan okuma-yazma bilmeyen kitlenin cumhuriyet ilkelerine göre nasıl eğitileceği, en azından nasıl okutulacağı tartışılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilân edildiği ilk günden itibaren teklif edilen önerilerin başında "Halk Mektepleri" veya "Halk Dershaneleri"nin kurulması geliyordu. Bu arada Türk Ocaklarının "Halk Evi" olması, gece okullarının veya seyyar okulların kurulması vs. de öneriler arasında idi. Mustafa Necati'nin yeni eğitim örgütünde, Bakanlıkta bir Halk Eğitimi Birimi kurması ve J. Dewey raporunda²³³ kurulması tavsiye

*bulunuyordu. Bu yüzden Türk çocuğu ana dilini yazabilmek için uzun zaman muayyen kalıpları bellemek mecburiyetinde kalıyor, hayali zihninde mevcut olmayan yeni bir kelimeyi doğru yazmak ve okuyabilmek için uzun uzadıya sarf ve kaidelerini öğrenmesi gerekiyordu. Bu halin meydana getirdiği zorluklar herkes tarafından malumdur. Medeni yazının düzgün imlaya sahip olması gerektiği halde eski yazı ile de buna imkân kalmıyordu. Çünkü aslen Türk olan kelimelerin sadalı harflerle yazılması icap eylediği halde eski harf sistemimizde bunun için kâfi işaret mevcut değildir” ifadeleri yer alıyordu. Komisyon, “Türk Harfleri Kanununun Kabulü”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 72.*

²²⁹ Ergün, “Atatürk Devri Türk Eğitimi...” s. 14.

²³⁰ Winter, a.g.m, s.187.

²³¹ Kabul edilen kanunun en önemli maddeleri şunlardır: 1- Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir. 2-Bu kanunun neşri tarihinden itibaren devletin daire ve müesseslerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerinde Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir. 3-Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbiki tarihi 1929 kânunusaninin birinci günü geçemez. 4-Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleri ile yazılı olanlar kabulü 1929 Haziranının birinci gününe kadar caizdir.5- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası yasaktır. Komisyon,“Türk Harfleri Kanununun Kabulü”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 72.

²³² Gazetelerin yeni harflerle yayın yapabilmesi için Matbuat Umum Müdürlüğü bütçesine 200. bin lira tahsisat koyulmuştur. BCA, 25.10.1928/ Fon Kodu: 030.10.00, Yer: 83.547.16.

²³³ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında milli eğitimimizin eksikleri konusunda çalışan ve raporlar veren en önemli bilim adamlarından biri de John Dewey'dir. Columbia Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. John Dewey, daha 1923 yılında Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından bir mektupla Türkiye'ye davet edilmiştir. Dewey önce İstanbul Dârülfünununda, liselerde, öğretmen okulunda, meslekî derneklerde vs.. 15 Ağustos'a kadar oldukça ayrıntılı incelemeler yapmış, bilgiler almıştır. Ankara'ya hareketinden önce de basına, Türkiye'de neler yapacağına dair bir mektup vermiştir. Bu

edilen Halk Dershaneleri'ni gerçekleştirme çalışmaları, 1927 yılında ürünlerini verdi. 8.11.1928 tarihinde, Türk harflerinin kabulü ve uygulanmasına ilişkin kanunun yayınlanmasından bir hafta sonra, başbakan, mecliste yaptığı ve hükümet programını açıkladığı konuşmasında :“*Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için daha bu yıl içinde Millet Mekteplerinin teşkilatını yapacağız*” diyor ve teşkilatlanmanın esaslarını şu şekilde açıklıyordu: “ *Bu teşkilat şehir ve köy, bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin, maiyetlerinin en uygun zamanlarında ve yanlarında ya iki aylık veya dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mektepler, belirli toplanma yerlerinde ve gelmeye zamanları olmayan vatandaşlar için seyyar öğretmen teşkilatı yapılacaktır; devletin en büyüğünden en küçüğüne bütün memurları Millet Mektepleri teşkilatının ihtiyacına göre çalışacaklardır. Cumhurbaşkanımız Hazretleri, Millet Mektepleri teşkilatının genel başkanlığını ve başöğretmenliğini kabul buyurmuşlardır*”. Bu esaslar dâhilinde Cumhuriyet Hükümeti, “*Millet Mektepleri Teşkilatına*” ilişkin kararnameyi ve buna bağlı talimatnameyi süratle hazırlamıştır. O tarihteki usule göre, talimatnamelerin Şurayı Devlet'in (Danıştay) incelemesinden sonra, hükümetçe uygulanmasına karar veriliyordu. Bu sebeple 11 Kasım 1928 tarihli kararnameye ekli talimatname ancak 24 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe konulabilmiştir. Millet Mektepleri bu suretle kurulmuş ve hukuki statü kazanmıştır.²³⁴ Millet Mektepleri talimatnamesinin 1. maddesinde gaye; “ *T.B.M.M. tarafından Türk dilinin ferdi ve umumi, hususi ve resmi bilcümle yazışmalarda Türk harfleriyle tespiti kanunen kabul edilmiş olmasından, buna müsteniden tatbikatta, Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay bir surette her ferde okuyup yazabilme imkânı bahşeden maiyetinden, Türk milletinin azami surette istifadesini temin etmek ve büyük halk kitlelerini süratle okur- yazar hale getirmek*” olarak açıklanmış,²³⁵ hükümet, bu mekteplerde görev alan ilkökul öğretmen ve eğitimcilerinin genel bilgi seviyesinin üst düzeyde tutmak ve onları memleket meselelerinden haberdar etmek amacıyla “*İlk Öğretim*” adlı bir gazete çıkarmıştır. Söz konusu gazete, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları müstesna olmak üzere Cumartesi

mektupta Türkiye'ye eğitim sistemini ıslah için geldiğini, hazır bir program ve metotları tatbik etmek niyetinde olmadığını belirtiyor; ne kendi fikirlerini, ne de başka bir ülkenin eğitim sistemini taklit etmenin tehlikeli olduğunu bildiriyordu. O, çeşitli ülkelerin eğitim sistemlerinin iyi yanlarını birleştirerek bir "Türk Sistemi" oluşturmayı teklif ediyordu. Bahri Ata, “John Dewey ve Türkiye’de İlköğretimde Tarih Öğretimi (1923–1930)”, **Atatürk’ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri**, İzmit 1998, s. 63.

²³⁴ Komisyon, “Millet Mektepleri- Köy Yatı Dershaneleri”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 100.

²³⁵ Komisyon, “Millet Mektepleri-”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Kasım-Aralık 1985, Sayı: 9–10. s. 100.

günleri neşr edilmiş ve vilayet merkezleri ile merkez kazalardaki öğretmen ve eğitimcilerin bu gazeteye abone olmaları istenmiştir.²³⁶

Bu esaslarla kurulan mekteplerin oluşum sistemi üç aşamadan oluşmaktaydı:

- A Programı ile okuma yazma öğretilmesi,
- B Programı ile A'yı bitirenlere yaşamları ve işleri için gerekli temel bilgilerin verilmesi,
- C Programı ile de B'yi bitirenlere daha üst düzeyde bilgi ve beceriler kazandırılacaktı.²³⁷

Millet Mektepleri meselesi o kadar ciddiye alınmıştı ki, ülkede yaşı 15 ila 45 arasında olan kadın erkek, okula gitmemiş tüm vatandaşlar Millet Mekteplerinin öğrencisi sayılmıştır. İstikrarlı ve kararlı uygulamalar sonucu, 1928–1935 arasında A ve B kurslarına devam ederek “ Millet Mektepleri Şahadetnamesi” alanların sayısı 2.376.845'i bulmuştur. 1935-1936'da bu kurslara katılan 59.202 kişi ile 1936-1937'de devam eden 84.732 de hesaba katıldığında 2.520.779 vatandaşın okur - yazar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, Mayıs 1929'a kadar kurslardan geçen ve çok iyi derecelerle yeni Türk alfabesiyle okuma yazma öğrenen 600 bin yurttaşın bir bölümü eski yazıyı bildikleri için esasen okuryazar olarak görülmüştür.²³⁸

Tablo: 42

1927 ve 1935 Yıllarında Ülkede Okuma-Yazma Bilenlerin Oranı

Yıllar	Kadın %	Erkek %	Genel %
1927	4	17.4	10.7
1935	10.5	29.3	19.9
Artış	6.5	11.9	9.2

Kaynak, Ergün, “Atatürk Devri Türk Eğitimi”..., s. 14.

²³⁶ BCA/ 23.02.1939/ Fon Kodu: 030.10.00, Dosya: 85254, Yer: 85.558.12.

²³⁷ Mehmet Bahadır İnanç, “Millet Mektepleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bölümü, Bursa 2002, s. 40.

²³⁸ Bu sırada Maarif Bakanlığının Halk Terbiyesi şubesi, "Halk Dershane ve Konferansları Talimatnamesi" hazırlamış, İlk Halk dershanesi veya mektebi kuruluşları da 1927 yılı içinde gerçekleşmiştir. Bakanlık 1928 Temmuzunda yeni bir "Halk Mektepleri Talimatnamesi" hazırlamış, 1928 Eylülünde, Halk Fırkasında, Halk dershanelerinin durumu görüşülmüştür. Sayıları 3.304'ü bulan bu dershanelerde 64.302 kişiye halk eğitimi çalışmaları yapıyordu. Yazı inkılabından sonra ise bu dershanelerin "Millet Mektepleri" adı altında örgütlenmesi ve işlevinin daha ziyade halka yeni harfleri öğretmek olarak belirlenmesi kesinleşti. Necdet Sakoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul 1993, s. 48.

Okuma-yazma oranlarına bakıldığında, gerek yazı inkılâbından gerekse büyük törenler ve vaatlerle başlatılan okuma-yazma seferberliğinden beklenen amaca ulaşamadığı görülmektedir. Bu seferberlik başlatılırken Türkiye'de herkesin bir kaç yıl içinde tamamen okuma-yazma öğreneceği umuluyordu.

21. Cumhuriyetin İlk Beş Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri (1923–1928)

Yeni Türk devletinin kuruluşu ile birlikte bütün yurttaki başlatılan eğitim-öğretimde yeniden yapılanma çalışmalarında Trabzon ön sıralarda yer almış, şehirde eğitim-öğretim konusunda ve kültürel alanda önemli hamleler gerçekleştirilmiş ve Trabzon halkının gerek içtimai gerekse kültürel açıdan gelişmesi için yoğun bir çaba içersine girilmiştir.²³⁹

210. 1923–1924 Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri:

2100. 1923–1924 Yılında Trabzon'da Medreselerin Vaziyeti: Cumhuriyetin ilânından bir süre sonra 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edilmiş, böylece hemen her alanda olduğu gibi eğitim alanında da bir dizi reform hareketleri başlamış, bu reformların amacı ise modern bir toplum ve çağdaş bir ülke meydana getirebilmek olmuştur. Bu doğrultuda ülkede idarî, sosyal, kültürel, hukukî ve iktisadî yapı değiştirilerek çağın normlarına göre yeniden şekillendirilmiştir.²⁴⁰

Tevhid-i Tedrisat Kanunu yürürlüğe girdiği tarihte, Trabzon merkezinde çok fazla medrese bulunmamaktaydı. Medreselerin çoğu Of Kazası ile Yomra Nahiyesi merkez ve köylerinde toplanmıştır. Bu dönemde Trabzon merkezinde mevcut dört medreseden Hatuniyye Medresesi'nde 33, İskenderpaşa Medresesi'nde 22, Zeytinlik Medresesi'nde 7 öğrenci bulunmaktaydı. Ortahisar Saraçzade Medresesi'ndeki öğrenci sayısı ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Trabzon Vilayeti kazaları arasında en fazla medrese Of Kazasında bulunmakla birlikte, Maçka Kazasında hiç medrese bulunmuyordu. Bu dönemde Yomra Nahiyesi'nde bulunan ve 273 öğrencinin eğitim gördüğü medreseler ise şunlardır: Kocaba, Dikena-i Bala, Dikena-i Balataş Camii, Kalafaka, Uzkodil, Uzmesahor, Zimplaha, Kuşe, Arsen-i Zir medreseleridir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilan edilmesiyle Trabzon'daki medreseler de birer birer kapatılmaya başlanmış, Trabzon Maarif Müdürü

²³⁹ Komisyon, 1930–1940 Yılları Vilayet Belgelerine Göre Trabzon, Trabzon 1987, s. 45.

²⁴⁰ Hikmet Öksüz, “ Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Laikleşme Sürecinde Trabzon'da Aşiret ve Şeyhlerin Durumu (1925)”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz: Mithat Kerim Arslan-Hikmet Öksüz, C.1, Trabzon 2002, s. 455.

Rıfki Bey, başlangıçta Trabzon merkezinde 4, Yomra Nahiyesinde 10, medresenin kapatılacağını ifade etmiştir. Mart ayının sonuna doğru ise Trabzon ve kazalarındaki tüm medreseler kapatılmıştır. Örneğin bu dönemde Of Kazası'nda 73 medrese kapatılmış Of Kaymakamlığı, kapatılan bu medreselerde okuyan 1000'e yakın öğrenciyi yeni usul İptidai Mektebe yerleştirmek amacıyla Vilayet Maarif Meclisi'ne, yazdığı bir yazıda ilçede İptidai Mektebe ihtiyaç olduğunu bildirmiştir.²⁴¹

2101. 1923–24 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1923 yılında Trabzon Vilayetinde toplam 48 adet ilkokul bulunuyordu. Bu 48 ilkokulda 4 bin civarında öğrenci öğrenim görüyor ve 101 öğretmen ise görev yapıyordu.²⁴² 1923 yılında yani Cumhuriyetin ilan edildiği yıl, bir önceki yıl şehirde mevcut olan okullardan “*Fatimiye İnas*” ve “*Fatih İnas*” okullarının, hizmet dışı kaldıklarını görüyoruz.²⁴³ Bu öğretim yılı başında, Osman Gazi Mektebi'nin ismi değiştirilerek Gazi Paşa Mektebi adını alırken, okulun yeri de değiştirilerek Zağnos'taki Muallim Mektebi'nin olduğu binaya taşınmıştır.²⁴⁴ 1923 yılında Trabzon merkezinde biri kız, ikisi erkek olmak üzere üç ilkokul açılmıştır. Hızırbey Mahallesi'nde açılan Reşadiye Kız Okulu üç sınıf ve üç öğretmenden oluşurken, Boztepe Mahallesi'nde açılan okul üç sınıf ve iki öğretmenden oluşuyordu. Ayrıca şehir merkezinde Orhaniye Erkek Okulu da bu dönemde hizmete açılmış ve Numune-i Edep ve Osman Gazi Okullarının da öğretmen kadrolarına birer öğretmen ilave edilmiştir.²⁴⁵

1924 yılında Tuzlu Çeşme mevkiinde İskenderpaşa Kız Okulu öğretime açılmış, buranın başöğretmenliğine ise Ankara Darülmualimatı mezunlarından Şefika Hanım, ikinci öğretmenliğe de Fatimiye Okulundan naklen Şükriye Hanım tayin olunmuştur. Bu tarihlerde Trabzon ilinde genel ve resmi okullarında toplam 4813 öğrenci mevcut bulunmakla beraber, il dâhilindeki 48 (7'si kız, 41'i erkek) ilkokulda, 4.013 (623 kız, 3390 erkek) öğrenci öğrenim görmekteydi. Darülmualimin'e bağlı Tatbikat Okulu'nda²⁴⁶

²⁴¹ Mesut Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası Trabzon'da Eğitim”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XVI*, İzmir 2001, s.22–23.

²⁴² *Yeniyol Gazetesi*, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

²⁴³ Albayrak, “Eğitim”, ..., s. 20.

²⁴⁴ Albayrak, “Eğitim”, ..., s. 20.

²⁴⁵ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 28.

²⁴⁶ Tatbikat Okulu, 1920'lerde Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Atapark'ta şimdiki Gülbahar Hatun İlkokulu binasında hizmete açılmıştır. Okul, aynı yıllarda Zağnos Köprüsü başındaki tarihi Rüştüye binasında açılan Mekteb-i Muallimi'nin uygulama okulu olarak kullanılmıştır. 1922–1923 öğretim yılında okul, Zağnos Köprüsü başındaki öğretmen okulu binasına, 1923–1924 öğretim yılında ise,

148 erkek öğrenci bulunmakta, şehirdeki yatılı ilkokullarda toplam 156 kız öğrenci eğitim-öğretim görmektedir.²⁴⁷

Bu yıllarda Trabzon'da özellikle ilköğretim alanında öğretmen sıkıntısı görülüyordu. Haziran 1924'te Trabzon Maarif Müdürlüğü'ne başlayan Şemseddin Bey'in karşılaştığı en önemli sorun da, yine öğretmen açığı meselesiydi. Şehirde, Eylül ayında yeni okullar açılması için tahsisat bulunduğu halde, öğretmen bulunamıyordu. Maarif Müdürüne göre bunun başlıca iki sebebi vardı; bunlardan biri öğretmenlerin askerlik problemleri, diğeri de maaşların yetersizliği idi. İlkokul öğretmenlerinin maaşları her yerde 1000 kuruştan başladığı halde, Trabzon'da 600 kuruş olarak veriliyor, bu yüzden Darülmualimin mezunları Trabzon yerine, diğeri bölgeleri tercih ediyorlardı.²⁴⁸

Tablo: 43

1923–1924 Öğretim Yılında Trabzon Merkezdeki İlkokullar

Okulların Adı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci			Mezun Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Zeytinlik	4	230	-	230	28	-	28
Gazi Paşa	5	228	-	228	51	-	51
Selim-i Evvel	2	21	-	21	-	-	-
Numune-i Edep	3	81	-	81	-	-	-
Reşadiye Kız	2	-	32	32	-	-	-
İç Kale Kız	4	-	122	122	-	23	23
Hatuniye Kız	4	-	122	122	-	11	11
Boztepe	2	47	-	47	-	-	-
Toplam	26	607	276	883	79	34	113

Kaynak, Hüseyin Albayrak, Kuruluşunun 100.Yılında Cudibey İlkokulu, Trabzon 1988, s. 54.

Kemer kaya Mahallesi'ndeki (şimdiki Anadolu Lisesi) binasına taşınmıştır. Hüseyin Albayrak, "Trabzon'da Bir Kültür Yuvası Tatbikat İlkokulu", **Trabzon 1987**, s. 82–83.

²⁴⁷ Çapa, "Tevhid-i Tedrisat Sonrası...", s. 28.

²⁴⁸ Çapa, "Tevhid-i Tedrisat Sonrası...", s. 28–29.

Yukarıdaki tabloda gösterilen okulların eğitim yaptıkları binalar, sonraki yıllarda isimleri değiştirilerek tekrar eğitim-öğretim hizmetlerinde kullanılmıştır. Zeytinlik Mektebi²⁴⁹, şimdiki Cudibey İlkokulu'nda,²⁵⁰ Gazi Paşa İlkokulu şimdiki Askerlik Şubesi'nin bulunduğu binada, Selim-i Evvel İlkokulu şimdiki İsmet Paşa İlkokulu'nda, Reşadiye Kız İlkokulu şimdiki Cumhuriyet İlkokulu'nda, İç Kale Kız İlkokulu şimdiki Gazi Paşa İlkokulu'nda, Hatuniyye Kız Mektebi, şimdiki Gülbahar Hatun İlkokulu'nda, Numune-i Edep İlkokulu ise daha sonradan Tefvîkbey İlkokulu olacak binada eğitim-öğretim yapmışlardır.²⁵¹

2102. 1923–24 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: Cumhuriyetin ilân edildiği 1923 yılında Trabzon'da orta dereceli okul olarak, bir erkek lisesi ve bir öğretmen okulu bulunuyordu. Erkek lisesinde 14 öğretmen görev yapmakta ve okulda 486 öğrenci öğrenim görmekteydi.²⁵² 1924 yılında Trabzon'da bir Ticaret Okulu, bir sonraki ders yılında ise bir Kız Ortaokulunun açılışı yapılmıştır. Trabzon'un iktisadî ve ticarî mevkii göz önünde bulundurularak İktisat Vekâleti tarafından, ilk defa 1924 yılında Tuzluçeşme Mahallesi'nde emval-i metrukeye ait küçük bir evde Yüksek Ticaret Mektebi adıyla,²⁵³ bir Ticaret Okulu açılmıştır.²⁵⁴ Bidayette okul; kısmı amelî ve kısmı evvel olarak iki kısımdan teşekkül etmiş, iki yıllık olan malî kısım orta ticaret okulu mahiyetinde olduğundan bu kısma ilkokul mezunları, tahsil müddeti üç yıl olan kısmı evvel bölümüne ise ortaokul mezunları imtihansız olarak kabul edilmiştir.²⁵⁵ Şubat 1924 tarihinde kadrosu belirlenen Ticaret Okulu Müdürlüğüne, İstanbul Ticaret Okulu öğretmenlerinden

²⁴⁹ Kurtuluş Savaşı'nın bittiği, Cumhuriyet'in kurulduğu bu öğretim döneminde Zeytinlik Mektebi'nin müdürlüğünü savaştan dönen Feyzullah Bey yapmıştır. Bu dönemde ikinci sınıfın Eylülde başlayan öğretilimi Nisan ayı sonuna kadar devam etmiş ve bu sürede dört kere ikişer aylık dönemlerde karne alınmıştır. Hüseyin Albayrak, Kuruluşunun 100.Yılında Cudibey İlkokulu, Trabzon 1988, s. 54.

²⁵⁰ Cudibey İlkokulu'na adını veren Cudi Efendi, 20 Temmuz 1863 tarihinde Trabzon'da doğmuştur. Trabzon'da çeşitli okullarda ve eğitim kuruluşlarında öğretmenlik, müdürlük yapan Cudi Efendi, Ticaret Mahkemesi azalığı, Maarif Meclisi azalığı, Trabzon Vilayeti Gazetesi başyazarlığı gibi görevlerde bulunmuş, 1910 yılında Trabzon Sultanisi'nde Arapça öğretmenliği yapmış, Rus işgali sırasında göç etmiş Ünye ve Ankara Sultanilerinde öğretmenlik yapmıştır. Cudi, takma adıyla aynı zamanda iyi bir şair olan Cudi Bey'i ölümsüzleştiren en büyük hizmeti ise kuruluşunda büyük katkıları olduğu ve daha sonra kendi adını alacak olan Zeytinlik Mektebi'nde yaptığı hizmetlerdir. Cumhuriyetten sonra kendisine teklif edilen milletvekilliğini kabul etmeyen Cudi Bey, 12 Nisan 1926 tarihinde vefat etmiştir. Hüseyin Albayrak, “İki Kültür Yuvası”, **Trabzon 1987**, Sayı: 1, s. 53–54.

²⁵¹ Albayrak, Kuruluşunun 100.Yılında Cudibey..., s. 54.

²⁵² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

²⁵³ Ticaret Okulu'nun resmi açılışı, 18 Nisan 1924 Cuma günü Kemer kaya'daki binasında yapılmış, açılışa Ticaret Vekâleti adına müsteşar Zühdü Bey, Vali Cemal Bey, vilayet erkânı, tüccar ve davetliler katılmıştır. Açılışa Zühdü Bey, Vali ve Hamamizade İhsan Bey birer konuşma yapmış, okulun kuruluş amaçları hakkında bilgiler vermişlerdir. Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 24.

²⁵⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3511, 22 Nisan 1948.

²⁵⁵ Komisyon, Trabzon Tedrisat... s. 4.

Hamamizade İhsan Bey atanmış, okulun öğretmen kadrosu, öğrenimlerini Avrupa’da tamamlamış, ticaret müesseselerinde çalışmış ve ticaret okulu mezunu kişilerden oluşmuştur. Okulun matematik öğretmenliğine Almanya’da eğitim görmüş, Bahaeddin Bey, Muhasebe öğretmenliğine Yusuf Ziya Bey, İktisadî Coğrafya Öğretmenliğine Muhtar Bey, Ticaret Bilgisi öğretmenliğine ise Halit Bey atanmış²⁵⁶, okula ilk yılında okula 95 öğrenci kayıt yaptırmıştır.²⁵⁷ Okuldaki eğitim- öğretim 1924 Haziran’ı sonlarında tamamlanmış, okulun öğretmenleri de Temmuz ayında Trabzon’dan ayrılmışlardır.²⁵⁸

1924–25 öğretim yılında 21 öğrenciyle öğretime başlayan Trabzon Kız Ortaokulu daha açılmadan evvel, okul hakkında şehrin yerel basınında bazı haberler çıkmıştır. Bu haberlerde açılması muhtemel okuldan “Kız Lisesi”, “Darülmüallimat” ve nihayet “Kız Orta Mektebi” şeklinde bahsedilmiştir. Maarif Vekâleti, Ağustos 1924 yılında ortaokulun Uzun Sokak’ta Muallimler Cemiyeti binasında açılmasını uygun görerek, ilk etapta okulun masrafları için 500 lira göndermiştir. Bu paranın yeterli olmayacağını anlaşılmaması üzerine Maarif Vekâleti okul sıralarının İstanbul’dan gönderileceğini bildirmiş, bu sırada okulun öğretmen kadrosu kısa sürede tamamlanmış, okul müdürlüğüne atanan Arif Bey, Eylül sonlarında İstanbul’dan Trabzon’a gelmiştir. Eylül ayında başlayan öğrenci kayıtları, Ekim ayında da devam etmiş, 20 Ekim tarihi itibarıyla okula kayıt yaptıran öğrenci sayısı 21’e ulaşmıştır. Yeni açılacak olan Kız Orta Okulunda Fransızca öğretmenliğine Darülfünun Tabiiyat mezunlarından Seniha Hanım tayin edilmiş, Vekâleten Türkçe derslerini Müftü Cudi Efendi, din derslerini ise Hatıpzade Emin Efendi’nin vermesi teklif edilmişse de, bunlar asaleten atandıkları takdirde görev alabileceklerini bildirmişlerdir. Kız Orta Okulunun 15 Ekim 1924 Çarşamba günü yapılan resmi açılışında Vali Sait Bey, Maarif Müdürü Şemseddin Bey, daire müdürleri ve eşraftan kimseler katılmış, okulun müdürü Arif Bey yaptığı konuşmada “ kızlarımızın iyi birer aile reisi olmaları için muktezi tahsil ve terbiyenin teminine çalışılacağını” beyan etmiştir.²⁵⁹

Ülkede yaralar sarıldıkça ve yavaş yavaş nüfus toplandıkça normal eğitim-öğretim düzeyine kavuşan Trabzon Sultani’si, 1923–1924 öğretim yılında iki türlü mezun vermiştir. Bu dönemde on ikinci sınıftan 3 ve on birinci sınıftan da 4 mezun verilmiş bu

²⁵⁶ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 24–25.

²⁵⁷ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

²⁵⁸ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 24–25.

²⁵⁹ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 25–26.

öğrencilere verilen diplomalarda “ Sultani ” ifadesi son kez kullanılmıştır. Zira yeni eğitim politikası gereği Türkiye düzeyinde Sultanilerin bütünü yeni bir plân ve programla liselere dönüştürülmüştür. Böylece kuruluşunun 37 yılında yani 1924 eğitim yılı başında Trabzon Sultani’si (lise)²⁶⁰ isim ve program değişikliğine uğramıştır.²⁶¹

21020. 1923–1924 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu (Darümuallimin):

1924 yılında Trabzon’da, kuruluş tarihleri Cumhuriyet öncesine dayanan iki önemli eğitim kurumu mevcuttu. Bunlardan birisi Darümuallimin (Erkek Öğretmen Okulu), diğeri ise Trabzon Lisesi idi.

1923–1924 öğretim yılında Kemer kaya’daki Rum Koleji binasına taşınan²⁶² Trabzon Darümuallimin Okulu, 1924 yılında öğretmen okullarının programlarında yapılan değişiklik gereği Trabzon Darümuallimin Okulu’nun da öğrenim süresi 5 yıla çıkarılmış ve adı da Muallim Mektebi olarak değiştirilmiştir.²⁶³ 1924 yılında Trabzon Darümuallimin’i ile ilgili gelişmeler şunlardı: Vali Cemal Bey, 26 Mart 1924 Çarşamba günü, Maarif Müdürü Rıfki Bey’le birlikte Trabzon Darümuallimin’ini ziyaret etmiş, okulda ders yılının kapanması dolayısıyla Haziran ayında bir müsamere yapılmış ve okula bağlı Tatbikat Okulu öğrencileri tarafından marşlar söylenmiştir. 1924 yılı sonlarında Maarif Vekâleti’nin, öğretmen okullarını beş yıla çıkarmasını protesto etmek amacıyla, başta İstanbul olmak üzere bütün öğretmen okullarında yapılan boykota Trabzon Darümuallimin Mektebi öğrencileri de katılmış, 22 Kasım 1924 Cumartesi günü, çektikleri telgrafta İstanbul Muallim Mektebi’nin öncülük ettiği boykotu desteklediklerini

²⁶⁰ 1924 yılında M.Kemal Atatürk, Trabzon seyahati sırasında beraberindeki heyetle birlikte Trabzon Lisesi ve Öğretmen Okulu’nu da ziyaret etmiştir. Liseyi ziyareti sırasında, öğretmenlerle sohbet eden Atatürk, okulun din Bilgisi öğretmeni Ahmet Hamdi Efendi’den bazı ayetlerin meali ile ilgili bir dizi açıklamaları dinledikten sonra, Trabzon Lisesi Spor Yurdu’nun hatıra defterini imzalamıştır. Veysel Usta, Arşivlere Yansıyan Belgelerle Trabzon’da Atatürk Sevgisi, Trabzon 2005, s. 25–29.

²⁶¹ Albayrak, Tarih İçinde Trabzon Lisesi, , s.189.

²⁶² Trabzon Öğretmen Okulu’nun yeni binasına taşınma olayını dönemin okul müdürü Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, hatıralarında şöyle anlatmıştır: “*O sıralarda Kemer kaya Rum Mektebi Trabzon’daki askeri alayın karargâhı idi. Bu karargâhta ancak 30–40 asker bulunuyordu. Askerler bu güzel binayı perişan etmişti. Alay Kumandanı Gümüşhaneli Ziya Bey, binayı bize vermek istemiyordu. Bu alayın bağlı bulunduğu Üçüncü Kolorduya, Trabzon Valisi ve Belediye Başkanının ağızıyla bir mektup yazdım. Öğretmen Okulu’nun bina ihtiyacını ve alay karargâhı olarak kullanılmakta olan binanın esasen okul olduğu için maariife verilmesi gerektiğini anlattım. Alay Kumandanı, emrin Milli Müdafaa Vekâletinden gelmemiş olduğunu ileri sürerek okulu bize vermedi. Bir gün geldi, eşyayı alarak binayı cebren işgal ettirdim. Böylece 1923 yılında Öğretmen Okulu, Kemer kaya’daki binaya taşınmış oldu*”. Öksüz- Usta, a.g.e., s. 51.

²⁶³ Komisyon, Trabzon Tedrisat..., s. 3.

bildirmişlerdir. Bu olayla ilgili yapılan soruşturma sonucunda okulun dört öğrencisi okuldan uzaklaştırılmıştır.²⁶⁴

Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında mevcut öğretmen açığını kapatmak amacıyla alınan tedbirlerden birisi de, vilayet merkezlerinde “seyyar muallimler” görevlendirmektir. Bu amaçla Trabzon’da 1924 yılında “İnas Seyyar” (Kız Seyyar) öğretmenliğine Macide Hanım, “Zükür Seyyar” (Erkek Seyyar) Kurân Öğretmenliğine de Hacı Mehmet Efendi getirilmiştir. Bu dönemde kaza merkezlerinde de öğretmen sıkıntısı çekiliyordu. Bunlardan en başta geleni ise Maçka idi. İlçe merkezinde ancak beş-on kadar ev olup, nüfusun büyük kısmı bu küçük merkez etrafında köy tarzında dağılmıştı. Bu dönemde öğrenciler merkezdeki okula çok uzaktan gelmek zorunda kalıyor, merkezde bulunan okulun yaklaşık 150 kadar öğrencisi bulunuyordu.²⁶⁵

211. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

2110. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: 1925–1926 öğretim yılında Trabzon’da özellikle ilköğretim alanında hizmet veren okulların sayısında belli bir azalma vardır. Söz konusu öğretim yılında Trabzon’da daha önce hizmet veren “Selim-i Evvel” ve “Reşadiye Kız” mektepleri kapanmış, ancak Gazi Paşa Caddesi üzerinde bulunan İskender Paşa Mektebi, kurtuluştan sonra ilk defa hizmete açılınca Trabzon’daki okul sayısı 6’ya yükselmiş, merkez ilçe ilkokulu sayısı ise 10’a yükselmiştir.²⁶⁶

1925 yılında Trabzon’da 15 erkek, 2 Kız İlkokulu ve bir de Ana Okulu açılmış, bunlardan üçü devredilen binalarda, biri İl Özel İdaresine ait binalarda, diğerleri ise köylülere yani halka ait binalarda faaliyete geçmiştir.²⁶⁷

²⁶⁴ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 25–26.

²⁶⁵ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası...”, s. 29.

²⁶⁶ Albayrak, “Eğitim”, s. 20.

²⁶⁷ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası ...”, s. 28.

Tablo: 44

1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Merkez İlçedeki İlkokullar, Burada Görev Yapan Öğretmenler ve Bu Okullarda Okuyan ve Mezun Olan Öğrenciler

İlkokullar	Öğretmenler			Öğrenci Sayısı			Mezun Olan Öğrenci		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Zeytinlik	4	-	4	242	-	242	39	-	39
Gazi Paşa	?	?	3	156	-	156	22	-	22
Numune-i Edep	?	?	3	55	-	55	-	-	-
İç Kale Kız	?	?	4	-	125	125	-	17	17
Fatımiyye Kız	?	?	4	-	76	76	-	10	10
İskender Paşa	?	?	3	183	-	183	24	-	24
Toplam			21	636	201	837	85	27	112

Kaynak, Albayrak, “Eğitim”, Trabzon 2006, s. 21.

Tablo: 45

1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Merkez Köylerdeki İlkokullar, Burada Görev Yapan Öğretmenler ve Bu Okullarda Okuyan ve Mezun Olan Öğrenci Sayıları

Merkez Köyler	Öğretmenler			Öğrenci Sayısı			Mezun Olan Öğrenci		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Kilat(İncesu) Köyü	-	-	1	63	-	63	-	-	-
Kisarna	-	-	1	20	-	20	3	-	3
Meserya(Kutlugün)	-	-	1	22	-	22	4	-	4
Holomana(Beşirli)	-	-	1	20	-	20	-	-	-
Kireçhane	-	-	1	25	-	25	-	-	-
Kavala	-	-	1	14	-	14	-	-	-
Kalafka(Kömürcü)	-	-	1	21	-	21	-	-	-
Foşa (Fındıklı)	-	-	1	12	-	12	-	-	-
Samaruksa(İkisu)	-	-	1	51	-	51	-	-	-
Oksu(Gürbulak)	-	-	1	45	-	45	-	-	-
Toplam	-	-	10	293	-	293	7	-	7

Kaynak, Albayrak, “Eğitim”, Trabzon 2006, s. 21.

2111. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon’da 1925 yılında Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapan Celil Bey, 1926 tarihinde görevinden ayrılmış²⁶⁸ ve yerine 1926 yılında Maarif Vekâleti’nin yayınladığı kararname gereği Rasim Arsal Bey tayin edilmiştir.²⁶⁹ 1925–1926 yıllarında Trabzon Vilayetinde 1 adet resmi Kız Orta Okulu, 1 adet Ticaret Lisesi ve 1 adet de resmi Lise mevcut bulunmaktaydı. Bu öğretim yılında ilk mezunlarını veren(ameli) Ticaret Okulu, bu dönemde gerek kredi müesseselerinde ve gerek ticaret evlerindeki memur ve muhasip buhranına kısmen cevap vermiş ve buradan mezun olan öğrenciler ayrıca, halk ve sermayedarlar arasında birçok muhasip de yetiştirmiştir. Fakat aynı yıl içinde Ticaret Vekâletinin, İktisat Vekâletine devri, okulda yeni bir değişmeye sebep olmuştur. Bu değişmeler arasında en önemlisi; Ticaret Okullarının yüksek kısımlarının Türkiye’de yalnız İstanbul Ticaret Mektebi Âlisine inhisar ettirilmesi ve okulun doğrudan doğruya Maarif Vekâletine bağlanması gelmektedir.²⁷⁰ Bu dönemde Maarif Vekâleti, 16.3.1926 tarihinde yayınladığı kararname gereği Trabzon’da terk edilen bazı arsaların Trabzon Ticaret Mektebi’ne devredilmesine karar vermiştir.²⁷¹

1925 yılında Trabzon Lisesi’nin müdürlüğünü 1.9.1924 yılında göreve başlayan ve bu görevini 3.10.1926 tarihine kadar devam ettirecek olan Ahmet Rasim Efendi sürdürmekteydi. Trabzon Lisesi, 1925–1926 öğretim yılında eğitim kalitesini ve öğrenci mevcudunu iyice geliştirmiştir. Söz konusu öğretim yılında Trabzon Lisesi’nde 10 adet öğrenci mezun olmuş, bu rakam Rus işgalinden ve Kurtuluş Savaşı yıllarından sonra yakalanan en yüksek rakam olmuştur.²⁷²

21110. 1925–1926 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu (Darümuallimin) : 1926 yılında Trabzon Öğretmen Okulundaki en önemli gelişme okulun işgal yıllarının ardından tekrar açılmasında önemli hizmetler yapan ve 14.03.1918 tarihinden itibaren okulun müdürlüğünü yapan Mustafa Reşid Tarakçıoğlu’nun, 1926 yılında görevinden ayrılması ve okul müdürlüğüne yine aynı yıl içinde Cemal Gültekin’in atanması olmuştur.²⁷³

²⁶⁸ Albayrak, “Eğitim”..., s. 21.

²⁶⁹ BCA, 23.9.1926, Sayı: 6/3727, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 27.34.7.

²⁷⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 578, 27 Ekim 1936.

²⁷¹ BCA, 16.3.1926 Fon Kodu: 30.18.1.1., Sayı: 3327, Dosya: 187–7. Yer No: 18.19.05.

²⁷² Komisyon, Trabzon Lisesi 100.Yılı ..., s. 3–4.

²⁷³ Albayrak, “Eğitim”..., s. 445.

212. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

2120. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: 1926–1927 öğretim yılında Türkiye genelinde 5.995 ilkokul mevcut bulunuyordu. Söz konusu ilkokullarda 10.864’ü erkek, 3.367’si kız olmak üzere toplam 14.231 öğretmen görev yapmaktaydı. 1926–1927 öğretim yılında tüm Türkiye’de 348.978’i erkek, 86.585’i kız olmak üzere toplam 435.563 öğrenci öğrenim görmekteydi.²⁷⁴

Tablo: 46

1926–1927 Öğretim Yılında Türkiye’deki Öğretim Kurumları ve Bunların Öğrenci Mevcutları

	Okul		Öğrenci		Toplam	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Okul	Öğrenci
Ana Mektebi	85		-	-	85	8.540
İlk Mektep	648	4.932	80.670	265.138	5.671	345.808
İlk Yatılı. Mekt	-	19	-	1.502	19	1.502
Öksüz Yurdu	3	14	973	4.105	17	5.078
Orta Mektep	8	56	1.548	11.429	64	12.977
Lise	4	15	1.242	5.684	19	6.926
Muallim Mekt.	9	15	1.994	3.629	24	5.623
Meslek Mekt.	5	2	870	111	7	981
İmam-Hatip	-	25	-	1.442	25	1.442
Yüksek Mekt.	10		-	2.496	10	2.496
Genel Toplam	677	5.069	87.638	293.536	5.941	381.373

Kaynak, Necdet Sakoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, s. 36.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon’da ilköğretim alanında büyük bir kız-erkek öğrenci dengesizliği mevcuttu. Bu dengesizlik, köy okullarında çok büyük boyutlara varıyordu. 1927 yılında vilayette tüm ilkokul öğrencilerinin %11’i, kırsal kesimdeki

²⁷⁴ Komisyon, Milli Eğitimde 50 Yıl 1923–1973, Ankara 1974, s. 17.

öğrencilerin ise yalnızca %2'si kız öğrencilerden oluşuyordu.²⁷⁵ 1926–1927 öğretim yılında Trabzon Vilayetinde toplam 84 ilkokul bulunmakta ve bu okullarda 127'si erkek, 24'ü bayan olmak üzere 151 adet öğretmen görev yapmaktaydı. Trabzon'da bulunan 84 ilkokulda 5.427'si erkek, 360'ı kız olmak üzere toplam 5.787 öğrenci ilköğrenimini sürdürmekteydi.²⁷⁶ 1926–1927 öğretim yılında Trabzon dâhilinde toplam 2 adet Ana Okulu bulunmakta ve bu okullarda 168 öğrenci öğrenim görmekteydi. Trabzon'daki Ana Okullarında okuyan öğrencilerin 32 tanesinin babası şehirde tüccarlık, 27 tanesinin esnaf ve sanatkârlık, 35 tanesinin babası memurluk, 6 tanesinin babası çiftçilik yapmakta, 20 tanesi ise babadan kalan servet sayesinde evlatlarını okutmakta, 38 tanesinin ise serbest meslek sahibi olduklarını görüyoruz. Trabzon'da bulunan Ana Okullarındaki öğrencilerden 1926–1927 öğretim yılında 25 adet öğrenci çeşitli hastalıklardan dolayı okulu bırakmış 1 öğrenci ise vefat etmiş, bu okullarda toplam 4 öğretmen görev yapmıştır..²⁷⁷ 1926–1927 Öğretim yılında Trabzon merkezindeki ilkokullarda okuyan 754 adet erkek öğrenci, 195 kız öğrenci sene sonu imtihanını başarıyla vermiştir.²⁷⁸

Tablo: 47

1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokullar

	Erkek	Kız	Karma	Toplam
Trabzon Merkez	4	2	14	20
Vakfikebir	1	1	14	16
Akçaabat	1	1	15	17
Sürmene	1	1	6	8
Of	1	1	10	12
Maçka	1	1	8	10
Toplam	9	7	67	83

Kaynak, 1926–1927 Maarif İstatistikleri, C.4, Ankara 1929, s. 104.

1926–1927 Öğretim yılında Maarif Vekâleti, Trabzon merkezde bulunan ilkokullara toplam 49.715 lira tahsisat ayırmış bu tahsisattan 46.144 lirası, Vakfikebir ilçesindeki ilkokullara ise 23.000 lira tahsisat ayırmış bu tahsisatın 18.885 lirası, Sürmene ilçesine

²⁷⁵ Yurt Ansiklopedisi, İstanbul 1982, s. 7240.

²⁷⁶ Komisyon, Milli Eğitimde 50 Yıl 1923–1973, s. 30.

²⁷⁷ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, C.4, Ankara 1929, s. 136–137.

²⁷⁸ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, s. 128.

32.307 lira tahsis edilmiş ve bu paranın 17.506 lirası, Akçaabat ilçesine 20.746 lira tahsis edilmiş ve bu paranın 18.797 lirası, Of ilçesine 13.436 lira tahsis edilmiş ve bu paranın 11.211 lirası kullanılmış, Maçka ilçesine ise 11.968 lira para tahsis edilmiş ve bu paranın 10.546 lirası kullanılarak çeşitli giderlere harcanmıştır.²⁷⁹

2121. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: 1926–1927 öğretim yılında Trabzon Vilayetinde hizmet veren Kız Orta Mektebi’nde okulun birinci sınıfında okuyan 31, ikinci sınıfında okuyan 17, üçüncü ve son sınıfta okuyan 12 öğrenci sene sonu imtihanlarına girmiş ve son sınıfta okuyan 12 öğrenciden 10 tanesi diploma alarak okuldan mezun olan ilk öğrenciler olma şerefini kazanmıştır.²⁸⁰ Trabzon Kız Ortaokulu aynı yıl sonunda okulun birinci sınıfına toplam 30 öğrenci kabul etmiştir.²⁸¹

1926 yılında Maarif Vekâletine devir edilen Ticaret Okulu, 1926–1927 öğretim yılı sonunda Vekâletçe, dört sınıflı Ticaret Ortaokulu haline getirilmiştir.²⁸² Bu öğretim yılında Trabzon Lisesi’nden 22 öğrenci mezun olmuş, okulda öğretmenlerden hariç 7 memur ve 23 öğretmen görev yapmıştır. 1926–1927 öğretim yılında Trabzon Lisesi’nin birinci sınıfında toplam 93, ikinci sınıfında 60, üçüncü sınıfında 39 öğrenci okulun birinci dönem sonunda yapılan genel sınavlarına girmiştir.²⁸³

21210. 1926–1927 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu: 1926–1927 öğretim yılında Trabzon Öğretmen Okulu’nda görev yapan memurlardan 2 tanesi yüksek okul, 1 tanesi Darülfünun, 2 tanesi ortaokul mezunu olmak üzere okulda toplam 5 adet memur görev yapmaktaydı. Okulda görev yapan 7 adet öğretmen Türk Yüksek Mekteplerinden, 1 tanesi Darülfünun’dan, 2 tanesi ortaokul’dan, 5 tanesi ise çeşitli öğretmen okullarından mezun olmuştur. Bu itibarla 1926–1927 öğretim yılında Trabzon Öğretmen Okulu’nda toplam 15 öğretmen görev yapmıştır.²⁸⁴ 1927 yılında Maarif Vekâleti yayınladığı bir kararname ile Trabzon Öğretmen Okulu’na bağlı olarak öğretim yapan Tatbikat Okulu için, mübadele sonucunda şehirdeki Rum asıllı Todori Barikloblide’ye ait binanın, adı

²⁷⁹ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, s. 129.

²⁸⁰ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, s. 27.

²⁸¹ Çapa, “Tevhid-i Tedrisat Sonrası ...”, s. 28.

²⁸² Komisyon, Trabzon Tedrisat ..., s. 3.

²⁸³ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, s. 23.

²⁸⁴ 1926–1927 Maarif İstatistikleri, s.50–51

geçen okul idaresine verilmesine karar vermiştir.²⁸⁵ Böylece şehirde en önemli sıkıntılardan biri olan okul binası sıkıntısının giderilmesi için bazı adımlar atılmıştır. Bu dönemde okulda yaşanan diğer bir gelişme ise; Trabzon Erkek Öğretmen Okulu öğrencisiyken okuldan atılan Ömer Lütfi Bey adlı öğrencinin öğrenim masraflarının tahsili için açtığı davada adı geçen öğrencinin okula dönmesi sebebiyle davanın takibinden vazgeçilmesidir.²⁸⁶

Bu dönemde Trabzon Maarif Tarihi açısından şehirdeki bir diğer gelişme ise Trabzon Maarif Eminliği'nin kurulmasıdır. 22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatı Kanunu'na göre ülkede Maarif Eminlikleri kurulmuş, böylece ülke, bir veya birkaç vilayetten oluşan Maarif Eminliklerince idare edilecek olan mıntikalara ayrılmıştır. Buna göre kurulan Trabzon Maarif Mıntıkası, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Giresun, Ordu, Şebinkarahisar'dan oluşuyordu. Trabzon'un ilk Maarif Emni ise Tefvik Bey'dir. Trabzon mıntikasına atanan Tefvik Bey'in şerefine Kasım 1926 yılında Türk Ocağı binasında bir çay ziyafeti verilmiş verilen ziyafete Trabzon'un idari ve mülki amirleri katılmış ve kendisine yeni görevinde başarılar dilemişler, böylece Tefvik Bey, Trabzon mıntikasındaki görevine başlamıştır.²⁸⁷

213. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

2130. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren en önem verdiği ilke eğitim öğretim reformu olmuştur. Fakat gerek eski alışkanlıklar gerekse de mali güçlükler sebebiyle özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha önceden belirlenen atılımlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Bunun üzerine Hükümet ve Maarif Vekâleti aldığı bir kararla eğitim-öğretimi ıslah etmek için yurt dışına öğrenciler²⁸⁸ ve uzmanlar²⁸⁹ göndermeye karar vermiş ve bu konudaki kararname 1.4.1928 tarihinde yayımlanmış ve yurt dışına gidecek

²⁸⁵ BCA, 23.11.1927, Sayı: 3383, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer: 50.25.16.

²⁸⁶ BCA, 14.11.1926, Sayı: 6/4248, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 28.39.18.

²⁸⁷ Albayrak, "Eğitim", s. 440.

²⁸⁸ Maarif Vekâleti, Türkiye'de eğitim işlerinin daha kaliteli yürütülmesi ve Türk Maarifinin dünyaya uyumlu hale getirilmesi amacıyla 12 öğrenciyi eğitim görmek üzere İtalya'da Monfalkona ve Cenova Fabrikalarına göndermiştir. BCA, 21.06.1930, Sayı: 9594, Dosya No: 142–25, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 12.44.1.

²⁸⁹ Bu konuda verilecek örneklerden biri de; ilkokullarda tatbik edilen toplu eğitim sistemi ile mesleki sahada son yıllarda hâsıl olan yenilikler üzerinde tetkikte bulunması için Manisa Maarif Müdürü Hilmi Bey'in 20.7.1933 tarihinde Viyana'ya gönderilmesidir. BCA, 10.12.1933, Sayı: 15412, Dosya No: 238–138, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 41.87.10.

olan kişilerin kadroları onaylanmıştır.²⁹⁰ Yine de bu dönemi 1923 yılı ile kıyasladığımızda gözle görülür bir iyileşmenin yaşandığını söyleyebiliriz. Bu iki döneme ait elimizdeki istatistikî veriler bu değerlendirmemizi haklı çıkaracak niteliklere sahiptir. Örneğin bu dönemle ilgili Matbuat Müdüriyeti, 1927’de yayınladığı Türkiye Cumhuriyeti Salnamesi’nde Maarif Vekâleti bölümünde bütün illerin okul, öğretmen ve öğrenci durumunu gösterir büyük cetvelin dışında, Vilayetler bölümünde de her ildeki ilk, orta, meslek, lise ve yüksekokullarla bunların öğrenci mevcutlarını göstermiştir.

Tablo: 48

1927 Yılında Türkiye’de İlk-Orta-Lise ve Meslek Okulları İle Bu Okullarda Görev Yapan Öğretmen ve Öğrenci Sayıları ve Bu Sayıların 1923 Yılına Oranları

	Okul	Öğretmen	Öğrenci	1923’e Göre Öğrenci Artışı
İlköğretim	5.812	12,501	425.997	84.056 (%24,5)
Ortaokul	70	747	15.135	9.230 (%160)
Lise	19	597	1.819	578 (%46)
Öğretmen Okulu	23	391	5.022	2.494 (%98)
Mesleki Okullar	18	307	2.232	—1.687 (%41 azalma)
Genel Toplam	5.492	14.543	450.305	94.671 (26,6)

Kaynak, Sakoğlu, a.g.e, s. 36

1928 öğretim yılı başında Trabzon Vilayeti Maarif Müdürlüğü’ne Rasim Arsal’ın yerine Vehbi Bey atanmıştır.²⁹¹ Trabzon dâhilinde bu öğretim yılında, 15 tanesi şehir merkezinde, 66 tanesi ise köylerde olmak üzere toplam 81 adet ilkokulun mevcut bulunduğunu görüyoruz. Söz konusu öğretim yılında Trabzon şehir merkezinde 1677’si erkek 546’sı kız, köylerde ise 3.402’si erkek 63’ü kız olmak üzere 5.688 öğrenci ilköğrenimini sürdürmüştür.²⁹² 1927–1928 öğretim yılında Trabzon şehir merkezindeki ilkokullarda görev yapan 73 öğretmenden 42 tanesi Muallim Mektebi mezunu, 1 tanesi Muallimlik mesleğine haiz olduğuna dair ehliyetnamesi olan, 30 tanesi ise geçici hizmet

²⁹⁰ BCA, 01.04.1928, Sayı: 6372, Dosya No: 243–23, Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 28.19.7.

²⁹¹ BCA, 18.08.1927, Sayı: 279, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 33.20.19.

²⁹² Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 27.

belgesine sahip öğretmenlerden oluşuyordu. Trabzon'un köylerindeki ilkokullarda görev yapan 82 öğretmenin ise 46 tanesi Muallim Mektebi Mezunu, 36 tanesi ise bu mesleği geçici veya vekil olarak sürdüren kişilerden oluştuğunu görüyoruz. Böylece gerek şehir merkezinde gerekse de köylerde görev yapmak üzere Trabzon dâhilindeki ilkokullarda toplam 155 öğretmen görev yapmıştır. Ayrıca Trabzon Vilayeti'nde bulunan Öğretmen Okulu'na bağlı Tatbikat Mektebi, bu öğretim yılında 167 öğrenci mezun vermiştir.²⁹³

2131. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1927–1928 Öğretim yılında Trabzon'da faaliyet gösteren Trabzon Ticaret Okulu'nun daha iyi hizmet verebilmesi amacıyla, daha önceden de yapıldığı gibi okula belli sürelerde yani sözleşmeli olarak memur ve müstahdemler alınmıştır. Örneğin 1927 yılında Trabzon Ticaret Okuluna sözleşmeleri 3 ay olmak üzere müstahdem alımı yapılmış ve alınan müstahdemlerin sözleşmeli kadrolarının onaylandığı Maarif Vekâletince, Vilayet Maarif İdaresine bildirilmiştir.²⁹⁴ Bu dönemde aynı okulda görev yapan öğretmen, idareci ve memurların kadrolarının onayı da 1927 yılı içerisinde Maarif Vekâletince yapılmıştır.²⁹⁵ Söz konusu öğretim yılında Ticaret Okulu'nun öğrenci durumuna bakacak olursak; okulda toplam 117 öğrencinin öğrenim gördüğünü ve bu öğrencilerden son sınıfta okuyup yılsonu sınavlarını veren 6 öğrencinin mezun olduğunu görüyoruz.²⁹⁶

1927–1928 öğretim yılında Trabzon dâhilinde bulunan Kız Ortaokulu'nun²⁹⁷ söz konusu yıl itibarıyla toplam 79 kız öğrenciye hizmet verdiğini görüyoruz. Bu yıl içerisinde okuldan mezun olanların sayısı ise 14 olarak tespit edilmiştir.²⁹⁸ Trabzon dâhilinde bulunan Trabzon Lisesi ise, aynı öğretim yılının ilk döneminde toplam 218 öğrenciye hizmet vermiş, bu dönemde okulda 172 öğrenci gündüzlü, 36 öğrenci ise yatılı (geceli) öğrenim görmüştür.²⁹⁹

²⁹³ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 88–89.

²⁹⁴ BCA, 6.7.1927, Sayı: 5423, Dosya No: 187–12, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 25.42.15.

²⁹⁵ BCA, 11.8.1927, Sayı: 5483, Dosya No: 143–46, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 25.45.14.

²⁹⁶ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 59.

²⁹⁷ 1927–1928 öğretim yılında bütün sınıfları teşekkül ettirilen Trabzon Kız Ortaokulu, bu senenin sonunda, okulun bulunduğu binaya Maarif Eminliği taşınması sonucu okul, Hacıkasım Mahallesi'ndeki ilkokul binasına taşınmıştır. Albayrak, "Eğitim"..., s. 440.

²⁹⁸ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 59.

²⁹⁹ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 59.

21310. 1927–1928 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu: 1927–1928 öğretim döneminde Trabzon Öğretmen Okulu'na, 1926 yılında göreve başlayan Cemal Gültiken'in görevinden ayrılması üzerine, Hamdi Kayalı Bey tayin olunmuştur.³⁰⁰ Bu öğretim döneminde Trabzon Öğretmen Okulu'nda toplam 202 öğrenci öğrenim görmüştür. Burada öğrenim gören 202 öğrenciden 2 tanesi gündüzlü geri kalan 200 öğrenci ise yatılı öğrenim görmüş, okuldan bu öğretim yılında 26 öğrenci mezun olmuştur.³⁰¹

22.1928–1938 Yılları Arasında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

220. 1928–1929 ve 1929–1930 Eğitim-Öğretim Dönemlerinde Trabzon'da Eğitim

Tablo: 49

1928–1929 ve 1929–1930 Öğretim Yıllarında Trabzon'da Eğitim

1928–1929 Öğretim Yılında Trabzon İlinde Eğitim-Öğretimin Durumu						
Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı		Okul Sayısı	
	Kız	Erkek	Bayan	Erkek		
İlkokul	785	4772	32	126	94	
Kız Ortaokulu	91	-	-	-	1	
Ticaret Okulu	-	139	-	-	1	
Lise	-	287	-	-	1	
Öğretmen Okulu	-	236			1	
1929–1930 Öğretim Yılında Trabzon İlinde Eğitim-Öğretimin Durumu						
Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı		Okul Sayısı	
	Kız	Erkek	Bayan	Erkek		
İlkokul	953	4969	27	109	116	
Kız Ortaokulu	81	-	-	-	1	
Ticaret Okulu	-	159	-	-	1	
Lise	-	319	-	-	1	
Öğretmen Okulu	-	219	-	-	1	

Kaynak, Maarif 1923–1932 İstatistikleri, İstanbul 1933.

³⁰⁰ Albayrak, "Eğitim" ..., s. 445.

³⁰¹ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 48.

Bu iki öğretim dönemine ait istatistik verilerden başka Trabzon Vilayetinde görülen diğer eğitim faaliyetleri şunlardır: 1926 yılında kurulan Maarif Eminliği Kurumunun müdürlüğünü yapan Tevfik Bey'in birinci sınıf müfettişliğe atanması sonucu Trabzon Mıntıkasında yer alan Trabzon Maarif Eminliği'ne 1929 Temmuz ayında Hilmi Bey atanmış ve 80 lira maaşla yeni görevine başlamıştır.³⁰² Şehirde bina bulunamadığı için daha önce Trabzon Kız Ortaokulu binasında hizmet veren Trabzon Maarif Eminliği kurumunun daha iyi şartlarda hizmet verebilmesi amacıyla Maarif Vekâleti, 1930 yılında Trabzon Maarif Eminliği için, şehirde bulunan ve Yunan tebaasından Panayot Akrididen metruk bulunan hanenin satın alınmasına karar vermiştir.³⁰³

Maarif Vekâleti 1929–1930 öğretim dönemi içinde Trabzon Vilayeti'ni de ilgilendiren bazı atamalar yapmıştır. Buna göre, Trabzon Maarif Emimi Hilmi Bey'in, Edirne Maarif Eminliğine tayininden sonra aynı göreve Rasim Bey 70 lira maaşla atanmıştır.³⁰⁴ Trabzon'da faaliyet gösteren ortaokullardan biri olan Trabzon Kız Ortaokulu, 1929–1930 öğretim yılında 81 öğrencisi ile Hacıkasım Mahallesi'ndeki okul binasından (sonradan Kurtuluş İlkokulu olan ve Tanjant Yolu sebebiyle yıktırılmış bina) çıkıp Zağnos Mahallesi'ndeki eski okul binasına “Gazipaşa Kız Orta Mektebi” adı ile nakledilmiştir. Trabzon'da kız çocuklarını okutma hevesi artmış, yeni taşınılan bina müsait olduğu için mektepte fotoğraf atölyesi açılmış, Beden Eğitimi dersi yapılabilmesi için bazı düzenlemelere gidilmiştir.³⁰⁵

221. 1930–1931 Öğretim Döneminde Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

2210. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1930–1931 öğretim yılında Trabzon merkezdeki resmi ilkokul sayısında bir önceki yıla göre sadece 2 okulluk bir artış olmuş ve şehirdeki okul sayısı 14'ten 16'ya yükselmiştir. Bu dönemde asıl dikkat çekici rakam köy okullarına aittir. Şehirde, bir önceki yıl yani 1929 yılında 102 olan köy ilkokulu sayısı, bu yıl 77'ye düşmüştür. Böylece bir önceki yıl (1929 yılında) 116 olan okul sayısı bir sonraki yıl 93'e düşmüş, fakat göre okul sayısındaki azalmaya rağmen 1930–1931 yılında Trabzon'daki ilkokullarda okuyan öğrenci sayısında gözle görülür bir

³⁰² BCA, 7.9.1929, Sayı: 3383, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 50.25.16.

³⁰³ BCA, 14.5.1930, Sayı: 9345, Dosya No: 135–140, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No:11.31.12.

³⁰⁴ BCA, 5.12.1930, Sayı: 5997, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 60.36.7.

³⁰⁵ Albayrak, “Eğitim”....., s. 479.

artış meydana gelmiştir. Şehirde bir önceki yıl 5.922 kişi ilkokullarda okurken, 1930–1931 öğretim yılında bu rakam 6.993'e yükselmiştir. Trabzon şehrinde gerek şehir merkezinde gerekse de köylerinde bu dönemde toplam 271 öğrenci ilkokullardan mezun olarak bir üst mektebe geçmeye hak kazanmıştır. Maarif Vekâleti bu dönemde Trabzon'da faaliyet gösteren ilkokullara 151.976 lirası maaş ve ücret giderlerinde kullanılması 53.977 lira ise diğer masraflarda kullanılmak üzere toplam 205.953 lira tahsisat ayırmıştır.³⁰⁶

2211. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da eğitim-öğretim alanında yaşanan en büyük sorun okul binası yetersizliği ve öğretmen maaşları sorunudur.³⁰⁷ Bu yetersizliğin giderilmesi için Maarif Vekâleti ve İl Maarif Müdürlüğü genelde, mübadeleden sonra şehirde kalan ve kullanılmayan binaları kamulaştırarak söz konusu soruna çare bulmaya çalışmıştır. Trabzon Vilayetindeki Okul binası yetersizliğinin giderilmesi amacıyla İcra Vekilleri Heyeti 12.4.1931 tarihinde yaptığı toplantıda, Trabzon'un Muhittin Mahallesinde bulunan Hacıkasım Mektebi'nin işgal etmekte olduğu 90 numaralı Ermenilerden kalan binanın mektep yapılması amacıyla İdare-i Hususiye tarafından satın alınmasına karar vermiştir.³⁰⁸

Bu dönemde Zağnos'taki yeni bir binaya taşınan ve ismini de Gazipaşa Kız Orta Okulu olarak değiştiren, Trabzon Kız Orta Okulu, 1930–1931 öğretim döneminde 86 öğrenciye hizmet vermiş, okulun son sınıfında okuyan 25 öğrenciden 24 tanesi yılsonu sınavlarında başarılı olarak mezun olmuştur.³⁰⁹ Trabzon'daki bir diğer öğretim kurumu olan Trabzon Erkek Ticaret Okulu ise bu öğretim yılında toplam 125 öğrenciye hizmet veriyordu. Okulun son sınıfında okuyan 12 öğrenci de sene sonu sınavlarında başarılı olarak okuldan mezun olmuştur.³¹⁰ Aynı öğretim yılının ilk döneminde Trabzon Lisesi'nde 274 öğrenci öğrenim görmüş, yine bu dönemin ikinci devresinde ise 86 öğrenci öğrenim görmüş, okuldan 53 öğrenci mezun olmuştur.³¹¹

³⁰⁶ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 55.

³⁰⁷ 1930 yılında Trabzon'u ziyaret eden M.Kemal Atatürk, Türkocağı'nı ziyareti sırasında, şehirdeki bazı öğretmenlerin maaşlarını alamadıklarını öğrenmiş ve bu soruna çözüm bulmak amacıyla İsmet İnönü'ye bir telgraf çekmiştir. Usta, a.g.e, s. 55.

³⁰⁸ BCA, 12.4.1931, Sayı: 10964, Dosya No: 145–85, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 19.26.9.

³⁰⁹ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 44.

³¹⁰ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 59.

³¹¹ Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 55.

22110. 1930–1931 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu: 1930–1931 öğretim döneminde Trabzon Erkek Öğretmen Okulu’nda toplam 220 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu dönemde Trabzon Öğretmen Okulu’nun son sınıfında okuyan 42 öğrenciden tamamı yılsonu sınavlarında başarılı olarak öğretmenlik sertifikası almıştır.³¹²

222. 1931–1932 Öğretim Döneminde Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

Tablo: 50

1931–1932 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetlerinin Genel Durumu

1931–1932 Öğretim Yılında Trabzon İlinde Eğitim-Öğretimin Durumu						
Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı		Okul Sayısı	
	Kız	Erkek	Bayan	Erkek		
İlkokul	1269	6845	31	141	93	
Kız Ortaokulu	75	-	-	-	1	
Ticaret Okulu	-	120	-	-	1	
Lise	-	288	-	-	1	
Öğretmen Okulu	-	206			1	

Kaynak, Maarif 1923–1932 İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul 1933, s.59

Trabzon’da ilk ve ortaöğretim kurumlarıyla ilgili verilen tüm bu rakamlara rağmen, ilin bu dönemde en büyük ihtiyacı bir Kız Lisesi’dir. Şehirde bulunan maarif idarecileri, Kız Ortaokulu’nun başlı başına bir irfan merkezi olarak nitelemenin yanlış olduğu, bu okulun ancak yüksek tahsil kurumlarına bir basamak teşkil etmekte olduğunu bildirmiş, tüm dünyada kabul edildiği gibi kadınların toplum hayatına kazandırmanın önemli bir mesele olmasına rağmen, iki yüz elli bin nüfuslu Trabzon şehrinde sadece bir kız okulunun bulunmasının şehre kâfi gelmeyeceğini belirtmişlerdir.³¹³

Trabzon’da 1931–1932 yılı eğitim-öğretim yılının sona ermesiyle birlikte yapılan değerlendirmeler sonucunda, şehirde maarif işlerinin başarılı bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Yapılan tahkikat sonucunda bu yıl lise ve erkek öğretmen okulları öğrencilerinden ikmale kalanlar dışında 33 öğrenci terfii etmeye hak kazanmış, terfii eden

³¹² Maarif 1923–1932 İstatistikleri, s. 48.

³¹³ Akın Mecmuası, Ağustos 1932, Sayı: 10, Trabzon 1932, s. 6.

öğrenciler dikkate alındığında bu okullardaki başarı oranı yaklaşık % 70'i bulmuştur. 1931–1932 öğretim yılında Maarif Vekâleti tarafından gönderilen genelgeye göre Türkiye genelindeki bütün liselerin son sınıf öğrencileri arasında tarih, coğrafya, zümresinden birinci gelen öğrencilerin Balkan seyahatine gönderileceği kararlaştırılmış, bu zümrelerde 237 numaralı İhsan adlı Trabzon Lisesi öğrencisi birinci gelmiştir. Şehirde eğitim-öğretim yılının sona ermesiyle birlikte Lise³¹⁴ ve Öğretmen Okulu öğrencileri yılsonu kamplarını 1 Temmuz 1932 Cuma günü Zefanos'ta kurmuşlar, 15 Temmuz 1932 gününe kadar yapılan kamp çalışmaları havaların da müsait gitmesiyle gayet verimli geçmiştir.³¹⁵ Bu ders yılı sonunda Trabzon Muallimler Birliği, ders yılının bitişi münasebetiyle merasim ve eğlenceler tertip etmiş, bu mealde tertip edilen “*Mersin Tenezzühü*” adlı oyun izleyiciler tarafından gayet başarılı bulunmuş, öğretim döneminin bitimiyle birlikte şehirde görev yapan öğretmenlerin birçoğu tatil münasebetiyle muhtelif memleketlere dağılmış, öğretmenlerin birçoğu tatillerini İstanbul'da geçirmeyi tercih etmiştir.³¹⁶

223. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

2230. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: Bu öğretim yılında Maarif Vekâleti Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğüne Said Nazif Ozansoy'u atamıştır.³¹⁷ Bu dönemde Trabzon dâhilinde hizmet veren bütün resmi İlkokulların³¹⁸ 1932–1933 itibarıyla verdiği mezun sayısı ise 400'tür. Trabzon dâhilindeki ilkokullarda hizmet görev yapan öğretmen sayısı köy okullarında görev yapan öğretmenlerde dâhil olmak üzere 192'dir.³¹⁹

³¹⁴ **Akın Mecmuası**, Ağustos 1932, Sayı: 9, Trabzon 1932, s. 10–11.

³¹⁵ **Akın Mecmuası**, Ağustos 1932, Sayı: 9, Trabzon 1932, s. 10–11.

³¹⁶ **Akın Mecmuası**, Ağustos 1932, Sayı: 9, Trabzon 1932, s. 10–11.

³¹⁷ BCA, Tarih: 16.2.1933, Sayı: 8416, Fon Kodu:30.11.1.0., Yer No: 68.5.19.

³¹⁸ Cumhuriyetin ilan edildiği tarihten 1933 yılına kadar, yani cumhuriyetin ilk on yılında Trabzon'daki eğitim-öğretim faaliyetleri, genelde Osmanlı döneminden veya mübadeleden sonra terk edilen ve hazineye ait binalarda sürdürülmüş, şehirde okullaşma oranı ekonomik zorluklar sebebiyle düşük bir seviyede olmuştur.

³¹⁹ 1932–1933 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No:27, s. 74.

Tablo: 51

1932–1933 Yılı İtibarıyla Trabzon Merkezi ve Kazaları ile Trabzon Merkez Ve Kazalara Bağlı Köylerdeki İlkokul Sayısı:

Okulun Bulunduğu Yer	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	
		Erkek	Kız
Trabzon Merkez	9	1.496	986
Maçka Merkez	1	149	13
Sürmene Merkez	2	292	81
Of Merkez	1	118	19
Akçaabat Merkez	2	242	72
Vakfikebir Merkez	1	202	21
Toplam	16	2.501	1.292
Trabzon Köyleri	15	699	38
Maçka Köyleri	15	540	31
Sürmene Köyleri	13	897	39
Of Köyleri	17	1.027	36
Akçaabat Köyleri	15	868	34
Vakfikebir Köyleri	18	1.484	42
Toplam	93	5.515	220
Genel Toplam	109	8.016	1.512

Kaynak, 1932–1933 Maarif İstatistikleri, s. 74

2231. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: 1929–1930 öğretim yılından itibaren Zağnos Mahallesi’ndeki tarihi binada eğitim-öğretim vermekte olan “Gazipaşa Kız Orta Mektebi”, 1933 yılında Uzun Sokak’ta açılan binaya taşınınca, burada müstakil olarak “ Erkek Orta Mektebi ” açılmıştır³²⁰ Trabzon Kız Orta Okulu, 1932–1933 öğretim yılında bütün sınıflarında toplam 91 öğrenci ile eğitim-öğretime devam etmiş, okulda ayrıca 5’i erkek 3 bayan olmak üzere 8 adet öğretmen görev yapmıştır. Okul bu eğitim-öğretim yılında 16 mezun vererek bir sonraki yılın hazırlıklarına başlamıştır.³²¹ Bu dönemde Trabzon Erkek Ticaret Okulu’nda, 11 öğretmen ve tüm sınıfları da dâhil

³²⁰ Albayrak, “Eğitim”., s. 480.

³²¹ 1932–1933 Maarif İstatistikleri, s. 176.

olmak üzere 90 öğrenci ile eğitim-öğretime devam edilmiş, okul 1932–1933 eğitim-öğretim döneminde 25 adet mezun vermiştir.³²²

1933 yılında Trabzon Lisesi'nin mevcut bulunduğu binada bazı çökmeler ve yıkıntılar meydana gelmiştir. Yer yer yıkılmaya başlayan bina, 1933 yılında Van'da kurulması düşünülen üniversite için tetkiklerden dönen Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın da, okulu ziyareti sırasında dikkatini çekmiştir. Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın ziyaret ettiği lisenin tamirâtı için Vekâlet, 10.000. liralık tahsisat ayırmıştır.³²³ 1932–1933 eğitim-öğretim döneminde Trabzon Lisesi'nde 25 erkek öğretmen görev yapmış, okulun tüm sınıfları dâhil olmak üzere toplam 181 öğrenci öğrenim görmüş, okul bu dönemde 27 mezun vermiştir. Maarif Vekâleti 1932–1933 öğretim yılında Trabzon Lisesi'ne 29.706 lira para ayırmış, bu paranın 27.850 lirası maaş ve ücretlerde kullanılmış, 238 lirası okulun tamir işlerinde, 113 lirası ise diğer masraflarda olmak üzere okulun bu yılki toplam sarfiyatı 28.201 lira olmuştur.³²⁴

22310. 1932–1933 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu: Bu dönemde Trabzon Öğretmen Okulu'nda 19 erkek öğretmen görev yapmış, 114 adet öğrenci okulda eğitim görmüştür.³²⁵ Okulda Tabii İlimler Dersi'nin yılsonu sınavı 15 Haziran 1932 tarihinde, Fiziki İlimler Dersi'nin yılsonu sınavları 21 Haziran Salı 1932 tarihinde yapılmış ve bütün yılsonu sınavları sabah saat 8.30 da başlamıştır.³²⁶ 1933 yılında Trabzon Lisesi'nin çökme tehlikesi göstermesi üzerine Trabzon Öğretmen Okulu ve Trabzon Lisesi'ni bir arada birleştirme zarureti hâsıl olmuş ve lisenin birinci devre sınıfları Zağnos'taki eski binaya taşınmış, bir kısmı ise Boztepe'deki Nemlizadelere ait binaya yerleştirilmiş, ikinci devre sınıfları da Öğretmen Mektebi binasına nakledilmiştir. Bu suretle okul “ lise sınıflarını havi öğretmen okulu” haline gelmiş, Öğretmen Okulu Müdürü, Hamdi Kayalı her iki okulun da müdürü olmuştur.³²⁷

³²² 1932–1933 Maarif İstatistikleri, s. 228.

³²³ Komisyon, Trabzon Tedrisat., s. 3.

³²⁴ 1932–1933 Maarif İstatistikleri, s. 217.

³²⁵ Bu rakama sadece okulun mesleki kısmında eğitim gören öğrenciler dâhildir. Orta kısımlarının öğrenci sayısı dâhil değildir. 1932–1933 Maarif İstatistikleri, s. 220.

³²⁶ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Hatıratları, Haziran 1932.

³²⁷ Komisyon, Trabzon Tedrisat..., s.4.

2232. Trabzon Halkevi'nin Açılışı: Halkın eğitim düzeyini yükseltmek, kültürünü geliştirmek, onu bilinçli ve ortak manevi değerlere bağlı kişilerden meydana gelmiş bir birlik haline getirmek amacıyla kurulan Halkevleri, büyük bir coşkuyla, halktan aldığı destekle hizmet yarışına başlamış ve ilk yirmi yıl içinde 63 ilde 478 şube ve 4322 Halkodası'nın açılışı gerçekleştirilmiştir.³²⁸ Genel merkezde ve birçok bölgede Halkevleri'nin kurulmasının ardından, sıra Trabzon'da bir Halkevi açmaya gelmiş ve nitekim şehirde bir Halkevi açılması fikri kuvvet kazanmasıyla birlikte faaliyete başlayacak olan Halkevi'nin açılış tarihi 17 Haziran 1932 Cuma günü olarak tespit edilmiştir. Halkevi'nin açılışı vesilesiyle şehirde çeşitli el ilânları dağıtılmış, açılışın yapılacağı gün Recep Peker'in radyodan bir konuşma yapacağı halka ilan edilmiştir.³²⁹ Bu dönemde dağıtılan el ilânlarına göre açılışın tam programı şu şekilde olacaktır:

- Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtip-i Umumisi Recep Bey'in Radyo Konuşmaları,
- Muallim Mektebi Ziya Bey İdaresindeki gençler tarafından söylenecek İstiklâl Marşı,
- Cumhuriyet yemini,
- Muallim Mektebi Müdürü Hamdi Bey tarafından Halkevi'nin açılması münasebetiyle nutuk ve talimatnamenin izahı,
- Açılış anından bir erkek ve bir kız öğrenci tarafından Sakarya Yollarında adlı şiirin okunuşu,
- Celalettin Avni Bey tarafından halka hitap,
- Halkevi binasının resmi açılışı.

Böyle bir el ilânı dağıtılmasına karşın, 17 Haziran 1932 tarihinin Gazi Koşulları'nın yapılacağı güne rastlaması nedeniyle yapılan yazışmalar sonucunda, Trabzon Halkevi'nin açılış tarihi bir hafta sonraya 24 Haziran 1932 tarihine bırakılmıştır.³³⁰ Nihayet beklenen gün gelmiş çatmış, şehir sinemasının önü büyük bir halk kitlesiyle dolmuş, fakat Recep Peker'in radyo konuşması, o gün radyo frekanslarında parazit mevcut olması sebebiyle yapılamamış, ardından İstiklal Marşı ve Cumhuriyet yeminleri okunarak açılış merasimine başlanmıştır. Muallim Mektebi Müdürü, Hamdi Bey, Halkevleri'nin programlarını izah

³²⁸ Murat Küçükogurlu-Mehmet Okur, Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri, Trabzon 2007, s.13.

³²⁹ Ahmet Özer-Arslan Pulathaneli, " Halkevleri Hareketinde Bir Örnek Kuruluş: Trabzon Halkevi (1932–1951), **Trabzon** 1987, s. 40.

³³⁰ İbrahim Azcan, Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi, Trabzon 2003, s. 59

eden konuşmalarını yapmış, dinleyenleri çok ilgilendiren bu konuşma sürekli alkışlarla karşılanmış, Hamdi Bey'in konuşmalarının ardından Kız Orta Okulu'nun bu yılki mezunlarından Şerife Hanım ve Mektep mezunlarından bir öğrenci tarafından "Dumlupınar" ve "Açılırken" adlı şiirler okunmuş, bu suretle açılış merasiminin şehir sineması önünde planlanan kısmı sona ermiş ve Halkevi binası önüne gidilmiştir. Halkevi binası önünde Celalettin Avni Bey tarafından bir konuşma yapılmış ve Vali Bey tarafından Halkevi binasının kurdelesini kesilmiştir. Bina içinde limonata ve pasta dağıtılmasının ardından kayıt işlemlerine başlanmıştır.³³¹

Tablo:52

Trabzon Halkevi'nde Oluşturulan Şubeler, Başkanları ve Yönetim Kurulları

Şubenin Adı	Şube Başkanı	Şube Yönetim Kurulları
Dil ve Edebiyat	Mümtaz Bey	Hamdi, Hüsnü ve Baki Bey
Güzel Sanatlar	Fazıl Bey	Sabri Ata, Halim Sıtkı ve İlyas Bey
Temsil	Mehmet Bey	Cemal Rıza, Kemal ve Sıtkı Bey
Spor	Hüseyin Avni Bey	Tahsin, Mustafa, Arslan ve Hamit Bey
Sosyal Yardım	Rafet Bey	Mehmet, Mustafa, Zühtü ve Salim Bey
Halk Dershanesi	Halit Kamil Bey	Şakir ve Mustafa Bey
Köycülük	Kazım Bey	Tayyar, Osman, Cudi, Faik ve Cavit Bey
Tarih ve Müze	Hilmi Bey	Sabahattin, Hami, Kemal ve Hadi Bey

Kaynak, İbrahim Azcan, Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi, Trabzon2003, s. 59.

224. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

2240. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: Cumhuriyetin ilanının 10. yıldönümünde Trabzon Vilayeti'nde eğitim-öğretim faaliyetleri tüm zorluklara rağmen belli bir seviyeye ulaşmış durumdaydı. Trabzon halkı, çocuklarını eğitim-öğretim görmesi için okullara gönderirken, çocuklar da hem yörenin zorlu iklim şartlarıyla uğraşmaya çalışıyor hem de bir yandan eğitim-öğretime devam etmek zorunda kalıyordu. İklimi itibarıyla çokça yağış alan Trabzon kentinde bazen bu sebeple eğitim-

³³¹ Akın Mecmuası, Sayı: 7, Trabzon 1932, s. 25–26.

öğretime ara verilmek zorunda kalınıyordu. Örneğin, Sürmene Kazasında Bifara (Tosunlu) Köyüne bağlı ilkokulda öğrenciler teneffüste olduğu bir anda meydana gelen heyelan sonucunda, öğretmenler odası tahrip olmuş, okul bahçesi toprak ve çamurla dolmuş, o sırada teneffüste bulunan öğrencilerin çoğu kaçmışlarsa da içlerinde Aho (Ayvadere) Köyünden 19 numaralı Hasan isminde 10 yaşındaki çocuk kaçamayarak büyük bir taşın altında kalmış, iki kolu ve başı ezilerek ölmüştür. Bunun üzerine Maarif Vekâleti, bölgede arazinin tehlikeli bir yapıya sahip olması ve okulun tahrip olması sonucu okulda eğitim-öğretime geçici bir süre ile ara verdiğini Trabzon Maarif İdaresine 25.12.1933 tarihli yazıyla bildirmiştir.³³²

Trabzon vilayet merkezinde ilkokullar, 1933–1934 ders yılı kayıtlarını 15.9.1933 günü yapmaya başlamış, okulların açılış tarihi ise 19.9.1933 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde okullarda sınıfların dar ve kapasitesiz oluşundan dolayı ilkokullar, yayımladıkları ilânlarda çocuklarını okullara kayıt ettirmek isteyen velilerin bir an önce bu kayıt işlerini yaptırmaları gerektiğini bildiriyor ve sınıflar için tayin edilen miktarın dolduğu takdirde daha fazla öğrenci alınmayacağını da bildirmişlerdir.³³³ Trabzon ilindeki ilkokullar bir yandan eğitim-öğretim faaliyetlerine devam ederken, diğer yandan da şehirde bazı sosyal etkinliklerde bulunuyorlardı ve bu etkinliklerden biri de şehirde bulunan ilkokulların el işleri sergisidir. Vilayet merkezindeki tüm okul öğrencilerininin iştirak ettiği bu sergi 15 Temmuz 1934 tarihinde İskenderpaşa İlkokulunda açılmıştır.³³⁴

Böylece 1933–1934 öğretim yılında hem Trabzon şehir ve ilçe merkezlerinde ve köylerde dâhil olmak üzere tüm şehir sathında 98 adet ilkokul bulunmaktaydı.³³⁵ 1933–1934 öğretim döneminde Trabzon vilayeti ve kazaları merkezinde toplam 78 öğretmen, bu rakamın içine köylerde görev yapan öğretmenleri de kattığımızda vilayette toplam 207 öğretmenin görev yapmakta olduğunu görüyoruz.³³⁶

³³² BCA, Tarih: 8.1.1934, Dosya No: 99G6, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 121.863.6.

³³³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1960, 23 Ağustos 1934.

³³⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 342, 16 Temmuz 1934.

³³⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

³³⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

Tablo: 53

1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlköğretim Kurumlarının Sayısı

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	3	1	5	9
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	1	2
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	1	-	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	5	1	10	16
Merkez Köyleri	-	-	10	-	1	11
Akçaabat Köyleri	-	-	11	-	-	11
Maçka Köyleri	-	2	9	-	-	11
Of Köyleri	-	5	6	-	2	13
Sürmene Köyleri	-	1	5	-	3	9
Vakfikebir Köyleri	-	2	13	-	2	17
Köyler Toplamı	-	10	54	-	8	72

Kaynak, 1933–1934 Maarif İstatistikleri, Ankara 1935, s.25.

2241. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1933–1934 öğretim yılında Trabzon'da faaliyet gösteren Trabzon Kız Ortaokulu'nda toplam 111 öğrenci öğrenim görmüş,³³⁷ okulda 5'i erkek ve asil, 1 bayan ve asil, olmak üzere toplam 6 öğretmen görev yapmıştır.³³⁸ Söz konusu okulda, bu eğitim öğretim yılında yeni öğrenci kayıtlarına 20 Ağustos günü başlanmış ve 22 Eylül tarihinde geçen yılın bütünleme sınavları icra edilmiş, 1 Eylül tarihinde ise sene sonu mezuniyet imtihanlarını yapılmıştır.³³⁹

³³⁷ 1933–1934 Maarif İstatistikleri, s.30.

³³⁸ Maarif Muallimleri İstatistiği 1933–1934, İstanbul 1935, s. 145.

³³⁹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1958, 16 Ağustos 1934.

Bu okula bağı olarak bir önceki eğitim-öğretim döneminde açılan Trabzon Erkek Orta Okulu'nda toplam 482 öğrenci öğrenim görmekte,³⁴⁰ 14 erkek öğretmen görev yapmaktaydı.³⁴¹ 1933–1934 öğretim yılında Trabzon Erkek Ticaret Lisesi'nde 61 öğrenci öğrenim görmüş,³⁴² okul, 1934 Ağustos'unun 20'sinde yeni öğrenci kayıt işlemlerine başlamıştır. Okulun birinci sınıfına ilk defa kayıt yaptıracaklar için, ilkokul mezuniyet diploması, nüfus cüzdanı, 4 adet resim, iş şahadetnamesi ve yanında velileri ile birlikte okula gelmeleri istenmiş, okulun leyli ve meccani bölümlerine alınacak öğrenciler için yapılacak sınav ise 30 Eylül 1933 Pazar günü yapılmıştır.³⁴³

1933 yılında yıkılma tehlikesi geçiren ve okulun tamiri için 10.000 lira tahsisat ayrılan Trabzon Lisesi'nin lise kısmı Öğretmen Okulu'na, orta kısmının bir bölümü ise Kız Ortaokulu'na bağı olarak müstakil olarak açılan Erkek Orta Okulu'na nakl edilmiştir. Okulun eski binası üzerinde yapılacak tamiratın kâfi gelmeyeceği, okulun mevcut ihtiyacı karşılayamayacağı ileri sürülerek Vekâlete müracaat edilmiş, vekâletin gönderdiği heyet tetkikler neticesinde yeni bir mektebin yapılmasını uygun görmüştür. Yeni yapılacak okul binasının planı uluslararası bir şöhrete sahip mimar Alman Mühendis Taut³⁴⁴ tarafından çizilmiştir.³⁴⁵ Bu öğretim yılında Trabzon Lisesi'nin (lise kısmında) toplam 203 öğrenci öğrenim görmüş, Maarif Vekâleti, 1934–1935 öğretim yılında Ankara'da bulunan Sanat ve İnşaat okulları için yurdun hemen her yerinden olduğu gibi Trabzon'dan da bu okullarda eğitim görmek isteyen öğrenciler için müsabaka ile öğrenci almış ve bu müsabakalara Trabzon ilinden katılmak isteyen öğrenciler için 20.8.1934 günü bir sınav icra etmiştir.³⁴⁶

³⁴⁰ 1933–1934 Maarif İstatistikleri, s.30.

³⁴¹ Maarif Muallimleri İstatistiği 1933–1934, İstanbul 1935, s. 120.

³⁴² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2636, 29 Ekim 1939.

³⁴³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1956, 9 Ağustos 1934.

³⁴⁴ Bruno Taut, 1880 yılında Konisberg'de doğmuş, 1901'de İnşaat Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olmuş, 1904'de Berlin'den ayrılmış, Stuttgart, Karlsruhe ve Münih'te bulunmuş, aralarında İngiltere ve Hollanda'nın da bulunduğu ülkelerde mesleği ile ilgili staj ve gezilere katılmıştır. 1916 yılında İstanbul'a gelen Taut, 1918 yılında Berlin'e dönmüş, 1936–1938 yılları arasında Türkiye'de kalan Taut, bu yıllar arasında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nde profesörlük görevine getirilmiş, Maarif Vekâleti'nin Mimarlık Bürosu'nu yönetmiştir. Yoğun planlama ve yapı çalışmalarında bulunan Taut, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binası ile birlikte, İzmir, Trabzon ve Cebeci'de okul binaları, Boğaziçi'nde konut ve bazı binaları projelendirmiştir. 1938 Aralık ayında Atatürk'ün naşının katafalkını hazırlayan Taut, birkaç gün sonra kendisinde rahatsızlanarak vefat etmiştir. Bekir Gerçek, "Trabzon Lisesi'nin Mimarı Bruno Taut", **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kayaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, İstanbul 1997, s.417.

³⁴⁵ Komisyon, Trabzon Tedrisat., s. 3.

³⁴⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1958, 16 Ağustos 1934.

22410. 1933–1934 Öğretim Yılında Trabzon Öğretmen Okulu: Trabzon’da, Lise binasında meydana gelen arıza yüzünden aynı bina içersinde eğitim-öğretime devam eden Trabzon Lisesi ve Trabzon Öğretmen Okulu’nun öğrencilerinin okula sığmaması ve yapılan eğitim-öğretimden randıman alınamaması yüzünden 1933–1934 öğretim yılında Trabzon Öğretmen Okulu, İstanbul Haydarpaşa Lisesi’ne taşınmıştır.³⁴⁷ Trabzon Öğretmen Okulu, İstanbul’a taşındığı yıl okulda, 23 erkek ve asil, 1 erkek vekil olmak üzere toplam 24 öğretmen görev yapmaktaydı.³⁴⁸ Trabzon Muallim Mektebi, ülkedeki öğretmen açığı da göz önüne alınırsa, bu ders yılında üçüncü ve dördüncü sınıflarına dışarıdan sınavla öğrenci kabul etmiştir. Sınav, 29.9.1934 günü yapılmış ve bu sınava başvuracak olanlardan şu şartlara haiz olmaları istenmiştir; başvuracak olanların 10 ila 19 yaşları arasında olmaları, dördüncü sınıfa gitmek için ortaokul diplomalarının bulunması ve bu diplomaların derecelerinin pekiyi olması, tahsil cüzdanı, çiçek aşısı ilmühaberi, hüviyet ve 4 adet resimle birlikte okula başvurmaları istenmiştir.³⁴⁹

225. 1934–1935 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış: Bu eğitim-öğretim yılında Maarif Vekâleti daha önceden yaptırdığı tetkiklere binaen bazı kararlar almıştır. Buna göre, Maarif Vekâletinin yaptığı tetkiklerde ortaokul müesseselerinin 1933–1934 senesindeki çalışma veriminin yeterli derecede tatmin edici olmadığı, Vekâletin yaptığı tetkiklerde neticenin bu düşüklüğünü icap ettiren amiller arasında en mühimlerinin ekseriya ders müfredatının tanzim ve düzenli bir şekilde takip olunmayarak senenin bazı aylarında tedrisatın pek az, bazı aylarında da fazla hızlı gitmesinden talebenin de muntazam ve düzenli bir surette hazırlanmayarak senenin bir iki ayında sıhhatlerini ve fikri yeteneklerini tessevvüse ve zaafa uğratacak şekilde çalışmakta olmalarından ibaret bulunduğu kani olunmuştur. Bu sebepten 1934–1935 ders yılının başlamak üzere olduğu tedrisatın intizamı ve önümüzdeki okuma yıllarında daha iyi neticenin alınması için vekâlet şu noktaları muallim ve müdürlere bildirmiştir:

- Muallimler her sınıfta okutacakları derslerin müfredatını aylara göre taksim ederek 20 Ekim’e kadar müdürleri vasıtasıyla vekâlete gönderecekler ve Aralık, Mart,

³⁴⁷ Komisyon, Trabzon Lisesi Talebe Birliğinin 1956–1957 Ders Yılı İçersindeki Faaliyetleri Eseri, Trabzon 1958, s. 5.

³⁴⁸ Maarif Muallimleri İstatistiği 1933–1934, s. 145.

³⁴⁹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1970, 23 Eylül 1934.

Mayıs aylarının ilk günlerinde bu programın tamamen tatbik edilip edilmeyeceğini bildirecekler. Ders müfredatının ve programdaki kitapların ikmalinden muallim ve müdürler mesuldür. Müfredatı dersiyesi ve vekâletçe kabul olunan Kitab-ı muntazam ve düzenli bir şekilde takip etmemiş olan muallim ile bunu muntazaman murakabe ederek vekâleti vaziyetten haberdar etmemiş olan müdürler mesul olacaklar ve o sene için muvaffak olmamış sayılacaklardır.

- Talebenin derslere muntazaman devamı ve ders yoklamalarının muttarit bir şekilde icarı lazımdır. Bu yıl ders müddetlerinin bir saate çıkarılması, talebenin müzakeresine daha çok imkân vermek içindir. Bu itibarla talebe sık sık müzakere edilmelidir. Müdürler bilhassa bu cihetleri murakabe edecekler ve Aralık, Mart, Mayıs aylarının ilk günlerinde gönderecekleri raporlarda bu cihetleri bildireceklerdir. Muallimlerin muvaffakiyeti ve talebenin dersleri iyi bir suretle hazmetmeleri şartlarından biri de muallimlerin derslerine muntazam bir suretle devam etmeleridir. Her hangi bir mazeretler ileri gelirse gelsin dersine muntazam bir suretle devam etmemiş olan muallimin muvaffak olmasına imkân yoktur. Hangi sebepten olursa olsun ders senesinde okutmayan, mecbur olduğu ders saatlerinden 8 veya 7 de birini yapmayan muallimler o sene için muvaffak olmuş sayılmazlar.³⁵⁰

Trabzon Vilayeti'nde 1923'ten beri eğitim-öğretim faaliyetlerinin hangi seviyeye geldiği ve şehrin eğitimle ilgili genel ihtiyaçlarının neler olduğu konusunda daha ayrıntılı bilgi sahibi olmak için 1935 yılında Trabzon ilinin ihtiyaçlarının yer aldığı rapora göz gezdirmemiz yeterli olacaktır. Söz konusu raporda verilen bilgiler göre; Trabzon'un 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre 160.464 kadın, 132.109'u erkek olmak üzere toplam 292.573 nüfusa sahip olduğu belirtilmektedir. Raporda şehirdeki eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgili olarak verilen bilgilere göre; vilayette 510 mevcutlu bir Erkek Lisesi, 24 mevcutlu bir Ticaret Okulu, 120 mevcutlu bir Kız ve 273 mevcutlu bir de Erkek Ortaokulu bulunmaktadır. Beş sınıflı 20, Dört Sınıflı 1, Üç sınıflı 66, İki sınıflı 3, bir sınıflı 6 ki hepsi 180 dersane olmak üzere şehirde 96 adet ilkokul bulunmaktadır. Şehirde ilk tahsil çağında olanların sayısı 52.882 olduğuna göre bu miktar yaklaşık %20'ye tekabül etmektedir. 1934-1935 yılında şehirdeki ilkokullar 102'si kız 365'i erkek olmak üzere

³⁵⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1971, 4 Ekim 1934.

toplam 467, Lise 59, Erkek Ortaokulu 38, Kız Ortaokulu 15, Orta Tecim Mektebi ise 8 mezun vermiştir.³⁵¹

Söz konusu raporda, şehirdeki eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgili bu sayısal verilerden sonra vilayette eğitimin daha iyi bir seviyeye getirilmesi ve mevcut ihtiyaçlar hakkında bilgiler ve öneriler sunulmuştur. Raporda verilen bilgiler göre, şehirde toprağın çok girintili ve çıkıntılı oluşu, evlerin ve dolayısıyla köylerinde buna uyarak dağınık ve birbirinden pek uzak bulunuşu, bütün yıl hele kışın mevcut okullara öğrencileri toplamak zorluğunu ortaya çıkarmakta ve birçok yerde bunu büsbütün imkânsız bir hale sokmaktadır. Bu ahval üzerine şehirde yatılı teşkilat yapmaya lüzum görülmüş, bu düşünce ile şehirde üç yıldan beri sayısı sekize varan pansiyonlar açılmış, teşkilatı daha da geliştirerek bunları yatılı mektep haline getirilmesi ve her sene sayılarının arttırılması, kanunen okuma yükümlülüğünde bulunan öğrencilerin bu ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olmuştur. Raporda öne sürülen bir görüşe göre, vilayete bağlı köylerin dağınık halde olması, köylünün sosyal ve ekonomik durumunu zamanın ihtiyaçları çerçevesinde yürütmesine engel olmakla birlikte, bundan ötürü köylerin bir araya toplanmasının, şehir açısından gerek kültür ve gerekse ekonomik ve sosyal bakımdan çok faydalı olacağı ifade edilmiş, vilayetin kültür bütçesini, bütün ihtiyaçları karşılayacak bir şekilde arttırmaya imkân olmadığından yalnız okul ve pansiyon sayısını ve bugünkü 181 muallim kadrosunu genişletmek üzere yıldan yıla tedbirler alınmakta ve böylelikle kültür işlerinin genişlemesine ve yayılmasına savaşılmakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, mektepte bulunmayan ve okuma çağını geçirmiş olan öğrencileri okutmak için mektebi olan köylerde her yıl muallimlerin onursal hizmetlerine yaslanarak Millet Mektepleri açıldığı ve şimdiye kadar bu mekteplerden 1.042'si kadın 11.062'si erkek olmak üzere toplam 12.662 yurttaş mezun olduğu ifade edilmiştir.³⁵²

Adı geçen raporun son kısmında Trabzon'da açılması lazım gelen okulların hangileri olduğu ve neden açılmaları gerektiği hakkında bilgiler verilmiştir. Buna göre; bölgede bir sanat ve endüstri okulunun kurulması için gerekli nedenler sıralanmıştır. Raporda verilen bilgilere göre, şehirde I. Dünya Savaşı'ndan önce bin bir emekle kurulan Sanatlar Mektebi, bir daha diriltilememiş, o okulun yetiştirdiği ve bugün şehirde küçük sanatlar alanında varlık gösteren marangoz-doğramacı, demirci ve ayakkabıcı gibi sanatkarlar

³⁵¹ BCA, Tarih: 24.7.1935, Dosya No: 7265, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 65.433.4, s. 4.

³⁵² BCA, Tarih: 24.7.1935, Dosya No: 7265, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 65.433.4, s.6.

azalmakta ve yaptıkları işler gerilemektedir. Bölgenin bir savaş geçirdiği, halkın muhaceret yaşadığı bu nedenle şehrin, yapı kalfacısı, marangoz, demirci, elektrikçi, gibi küçük sanatkârlara çok muhtaç olduğu gibi savaş ve muhaceret sonucunda şehir nüfusu içinde yetim ve yoksul kişilerin varlığının azımsanmayacak derecede çok olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeplerden dolayı gerek bölgeye ve gerek çevresine kendini her yerde bakan küçük sanatkârlar yetiştirecek ve aynı zamanda bir şefkat yuvası olacak olan modern bir sanatkâr okulunun kurulmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.³⁵³

1935 yılına ait yayınlanan raporun ek kısmında ise Trabzon ilinde bir Kız Lisesi'nin kurulması gerektiğine ait bilgiler verilmiştir. Raporda verilen bilgiler göre, gerek şehirdeki Kız Ortaokulu'ndan ve gerek kıyı ve iç bölgelerdeki karışık ortaokullardan her yıl çıkan yüzlerce kız mezundan belki %2-3 oranındaki kız öğrenci Lise öğrenimini görmek üzere İstanbul'a gidebilmektedir. Kafası henüz işlemeğe başlamadan ortaokuldan çıkacak olan kızlarımızı eskiliğin kötü egemenliğinden kurtaracak lise öğretimine ve yüksek öğretime doğru yürütebilmek için şehirde bir Kız Lisesi'nin varlığı çoktan beri özlenmekte olduğu belirtilmiş, raporda söz konusu ihtiyacın nedeni ise şöyle zikr edilmiştir: Öteden beri Türk yurdunun kültürce uyanık bir köşesi sayılan Trabzon'da Kız Lisesinin açılması gerekir. Çünkü bütün doğu illerinde ve Karadeniz bölgesinde ne bir Kız Lisesi ne de bir Kız Muallim Mektebi vardır. Okul yapısı olarak Trabzon'da eski bir Lise binası mevcuttur, bütün Karadeniz kıyısına elli yıllık bir nur kaynağı olan okulun, eski binası çökme korkusu nedeniyle iki yıldır boşaltılmış ve öylece bırakılmıştır. Bu yapının onarılması, aynı zamanda bakımsızlıktan yıkılmaya doğru eski bir nur yurdunun yapıcı cumhuriyet eliyle ilimizde yeniden diriltilmesi olacak ve yenisinin yapılması büyük masraflara bakan böyle bir yapının, az masrafla, onarılmasıyla Trabzon, esasen muhtaç olduğu büyük bir okul yapısına kavuşacaktır. Raporda Trabzon'da Kız Lisesi'nin niçin açılması gerektiği ile ilgili ortaya konulan nedenlerden diğer birisi de, Türkiye'nin doğusunda yalnızca Trabzon'da bir Kız Ortaokulu'nun mevcut bulunduğu ve yıldan yıla öğrenci sayısı artan bu okulun, bazı sınıflarının Kız Lisesi'ne çevrilebileceği ve bunu yaparken Erkek Lisesi Öğretmenlerinden istifade edilebileceği olarak dile getirilmiştir. Raporun ek kısmının sonunda, tüm bu nedenlerden dolayı Trabzon ilinde bir Kız Lisesi açılması dileği yinelenmiş ve böyle bir yatırımın Cumhuriyet Hükümetinin Başbakanından beklenildiği ifade edilmiştir.³⁵⁴

³⁵³ BCA, Tarih: 24.7.1935, Dosya No: 7265, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 65.433.4, s. 17-18.

³⁵⁴ BCA, Tarih: 24.7.1935, Dosya No: 7265, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 65.433.4, s. 19-20.

226. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

2260. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: Trabzon’da 1935 yılında 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus ve bunların okuma-yazma oranlarına bakacak olursak; Trabzon ilinde 6 yaşın üzerinde 166.514 erkek, 194.165 kadın olmak üzere toplam 360.679 kişi bulunuyordu. Şehirde 6 yaşın üzerinde olan ve okuma-yazma bilen erkek sayısı 33.311 iken aynı rakam kadınlarda 5.552 kişidir. Yani Trabzon ilinde 1935 yılında 6 yaşın üzerinde ve okuma-yazma bilen toplam kişi sayısı 38.863 tür. Bu rakam, şehirdeki toplam nüfusun ancak % 10’na tekabül etmektedir.³⁵⁵

Cumhuriyet Halk Partisi zamanında genel müfettişliklere ayrılan tüm Türkiye sathı içersinde, 3. Umumi Müfettişlik içinde yer alan Trabzon Vilayeti’nde 1935–1936 öğretim yılında toplam 93 ilkokul bulunmaktaydı. Şehirde mevcut bulunan 93 okulda toplam 189 öğretmen görev yaparken, burada okuyan toplam öğrenci sayısı 11.562’dir. Bu öğretim yılında Trabzon ilinde okuma-yazma çağındaki çocuk sayısı 52.882 olmakla birlikte, şehirde bulunan okullarda okuyan öğrencilerin bu rakama oranı ise % 21,9’dur. Trabzon ilindeki okulların toplam bütçesi 149.340 lira olup bu paradan öğrenci başına düşen miktar 12.92 liradır.³⁵⁶

Bu dönemde Trabzon’da eğitim-öğretimin nasıl ve hangi şartlarda verildiği ve hangi aşamada olduğunu tespit etmek amacıyla teftişlerde bulunan dönemin Maarif Mıntıkası Kültür Müdürü Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 1936 yılında şehirdeki Zeytinlik, Boztepe, İskenderpaşa, Sotka (Cumhuriyet Okulu), okullarını teftiş etmiş ve genelde yapılan eğitimi ve gezdiği sınıfların seviyelerini düşük bulmuştur. Tarakçıoğlu, hatıratlarında verdiği bilgiye göre; 1936 yılında gezdiği Zeytinlik Okulu’nun dördüncü sınıfında 57 mevcutlu sınıftan ancak 27 öğrencinin, piyasada ekmeğin kilosunun fiyatını bildiğini yine öğrencilerin bayrak ve millet hakkındaki malumatlarını yetersiz bulduğunu bildirmiştir. Yaptığı teftişler sonucunda halkın okul ihtiyacının nerede ve nasıl giderilebileceğini araştıran Tarakçıoğlu, bu ihtiyacın giderilmesi yollarını araştırmıştır.³⁵⁷

1935–1936 yılında Trabzon’da okullaşma çalışmalarına değinmek gerekirse; bu ders yılında şehir merkezinde, Taksim Mevkii civarında ve Fransızlarca Kız Mektebi olarak

³⁵⁵ Milli Eğitimde 50. Yıl 1923–1973, Ankara 1973, s. 13.

³⁵⁶ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1935 Trabzon.

³⁵⁷ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon

kullanılan bir binanın İl Kültür Müdürlüğü tarafından satın alınarak 5 derslikli bir ilkokul yapıldığını görüyoruz.³⁵⁸ Yine bu dönemde Of'un Hamamdoz köyünde 6 sınıf ve 2 odalı ve bir de müsamere salonu içeren bir okul yapılmasının yolları aranmış aynı ilçenin 15 km. uzağında bulunan bir köye ilkokul yapıldığını bildirmiştir.³⁵⁹

Tablo: 54

1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon'da Yapılmış ve Yapılmakta İlkokul Binaları

Yer	Durum
Of'un İşkinaz(Kirazköy) Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Of'un Fotgene(Taşçılar) Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Of'un Şerah (Uzungöl)Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Of'un Ogene(Karaçam)Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Of'un Hayrat Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Sürmene'nin Mahno	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Vakfikebir Merkez	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Vakfikebir'in Tonya Nahiyesi	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Akcaabat'ın İspendam(Çatalzeytin)Köyü	Yapılmış. İçine talebe girmiş.
Of'un Dernekpazarı Nahiyesi	Yeni yapılmaya başlanmış.
Sürmene'nin Vizera(Aşağı Ovalı) Köyü	Yeni yapılmaya başlanmış.
Sürmene'nin Güneşara(Köprübaşı)Köyü	Yeni yapılmaya başlanmış.
Sürmene'nin Kaşıkçı Köyü	Yeni yapılmaya başlanmış.
Vakfikebir'in Beşikdüzü Köyü	Yeniden yapılmakta. Sonbahara kadar bitecektir.

Kaynak, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon

Bu yıllarda Trabzon'daki köylerde ilkokul binası yetersizliğinin önüne geçilmesi için genelde, köy halkı kendi inisiyatifini kullanarak buldukları bölgelerde okul binası yaptırdıkları görülmüştür. Bunlardan biri de Trabzon Kireçhane İlkokuludur. Trabzon'daki yerel gazetelerin bu faaliyetlerle ilgili verdikleri bilgilere göre burada çok güzel bir ilkokul binasının bulunduğu fakat okulun eksiklerinin köy halkı tarafından giderilemediği takdirde

³⁵⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 462, 16 Eylül 1935.

³⁵⁹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon.

kapanma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bildirilmekte, okulun ve köyün yolunun yapılması için bölgeye giden dönemin Trabzon vali vekili, köylüye okulun her türlü eksiklerinin tamamlanmasını söylemiştir. Köy halkı da Vali vekilinden, okulun 5 sınıfa çıkarılmasını istemiş, sonuçta iki tarafta söz birliği etmiştir. Böylece bu köyde bulunan ilkokul bu şartlar altında eğitim-öğretime devam etmiştir.³⁶⁰ Bu dönemde Trabzon'un köylerinde yaşanan okul binası yetersizliğine rağmen, köy okulları bir araya gelerek özel günlerde ve bayramlarda coşkulu kutlama merasimleri düzenliyorlardı. Örneğin, 1935 yılının Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Akçaabat'ın Visera(Işıklar), Horovi(Aykut) ve Şınık (Şinik) köy okulları 150 öğrencisi ile bir araya gelerek çeşitli gösteriler yapmış ve halktan büyük bir ilgi görmüşlerdi. Geç vakitlere kadar çeşitli marşlara söylenmiş, oyunlar oynanmış ve bu suretle Cumhuriyet Bayramı kutlanmıştır.³⁶¹

Bu dönemde Trabzon'un eğitim-öğretim faaliyetleri içinde görülen bir diğer problem ise, 1935–1936 ders yılının bir türlü sona erememesi olmuştur. Bu konuyla ilgili şehir gazetelerinde çıkan haberlere göre; Haziranın sekizi olduğu halde ilkokulların tatili hakkında henüz bir tedbir alınmadığı, muhitlerin mevsim ve esenlik bakımından özellikleri olduğu, 42. hafta Haziranın otuzuncu günü tamamlanıyor diye 8–9 yaşlarındaki çocukları büyüklerin bile dayanamadığı bu sıcak günlerde dar sınıflar içinde pestil yığına çevirmenin hiç de doğru olmadığı, zaten yapısızlık ve kadrosuzluk yüzünden mevcut sınıfların tıka basa çocuklarla doldurulduğu dile getirilmiş, elli çocuğun oturmasına yetmeyen sınıflara seksen çocuk tıkıldığı ve bu körpe vücutların 42. hafta doldurulmadı diye bu fena şartlar içinde sınıflara bağlanmalarının yurt için fayda değil, aksine zarar olduğu belirtilmiş, Adana ile İstanbul mevsim özellikleri bakımından benzer olmadığı gibi söz gelimi Erzurum ve Trabzon da bir olmadığı, hâlbuki Erzurum da ilk tedrisat meclisi birçok ilde yaptığı gibi Haziranın birinde imtihanlara başladığı ve 5 Haziranda da okulların tatil edilmesine karar verildiği bildirilmiştir.³⁶² Trabzon'da ise ilkokulların sınavları ancak 1 Temmuz tarihi itibarıyla sona ermiş ve okullar tatil devresine girmiştir.³⁶³ Daha önceden şehirde ilkokullar ve ortaokullar farklı tarihlerde eğitim-öğretime başlarken 1935 yılında yayımlanan bir genelge ile bütün öğretim kurumlarının aynı anda eğitim-öğretime başlaması istenmiş ve bu sebeple Trabzon'da ki ilk, orta ve liseler 30 Eylül tarihinde ders

³⁶⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2041, 5 Haziran 1935.

³⁶¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2085, 5 Kasım 1935.

³⁶² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2042, 8 Haziran 1935.

³⁶³ Halk Gazetesi, Sayı: 440, 1 Temmuz 1935.

başı yapmışlardır.³⁶⁴ Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme de Trabzon vilayeti dâhilinde bulunan öğretmenlerin, mesken bedeli alacaklarını Hava Kurumuna terk etmeleri olmuş, toplam 9 bin lira kadar olan para dolayısıyla ilkokul öğretmenleri, bu suretle Hava Tehlikesini Bilenler Cemiyeti Üyeliğine ilk taksit 2 şer lira taahhüt etmek sureti ile yazılmışlardır.³⁶⁵ Bu eğitim öğretim yılında Trabzon ilinde yaşanan ilginç bir gelişme ise Hacıkasım İlkokulunda meydana gelmiştir. Okulda görev yapan Halit adında bir öğretmen tarafından fena halde dövülen bir çocuğun bu durumu, şehirde yayın yapan gazetelerin konusu olmuş ve bu suretle dayak atan öğretmen hakkında Maarif Müdürlüğüne bir soruşturma yapılmıştır.³⁶⁶

2261. 1935–1936 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: 1935–1936 ders yılında Trabzon Kız Orta Okulu kendi bünyesinde mevcut bulunan öğretmen açığını kapatmak için, Mektebin açık bulunan haftada 23 saatlik, Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerini okutmak üzere yüksek tahsilini bitirmiş, lise veya altı ve beş senelik muallim mektebi mezunu veya orta mektep muallimliği ehliyetnamesine haiz olan kişilerin okula alınması için ilânlar vermiştir.³⁶⁷ Kız Orta Okulu³⁶⁸ Müdürü, Ömer Eren tarafından Halkevinde “nasıl evlenmeli ve kimlerle evlenmeli” konulu bir konferans verilerek şehirde, okuyamayan genç kızlara karşı sosyal sorumluluk bilinci çerçevesinde bazı öğütler verilmiştir.³⁶⁹ Bu eğitim-öğretim yılının sonunda 27.6.1935 tarihinde okulun yıl sonu sergisi açılmış ve öğrencilerin el emeği ve göz nuruyla çeşitli el sanatlarından örnekler verdikleri görülmüştür.³⁷⁰

1935–1936 öğretim yılında Trabzon Erkek Ticaret Okulu’nda 278 öğrenci öğrenim görmüş ve bu okulda 1’i kadın 13’ü erkek toplam 14 öğretmen ve ayrıca 2 memur görev yapmıştır.³⁷¹ Bu dönemde okulun idari kadrosunda bazı tayinler yapılmıştır. Buna göre, vekâleten müdürlük vazifesi yapan Şaban Bey terfian asıl müdürlüğe tayin olunmuş, eski müdür Halit Kamil Bey ve muallimlerden Sait Emin Bey İzmir Ticaret Mektebi, Şahap

³⁶⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 466, 30 Eylül 1935.

³⁶⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2042, 8 Haziran 1935.

³⁶⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 486, 12 Aralık 1935.

³⁶⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2004, 31 Ocak 1935.

³⁶⁸ Bu ders yılında Trabzon Kız Orta Okulu’nda 177 öğrenci öğrenim görmüş ve bu okulda 4’ü kadın 3’ü erkek olmak üzere toplam 7 öğretmen ve ayrıca 2 memur görev yapmıştır. Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1935.

³⁶⁹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2035, 20 Mayıs 1935.

³⁷⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2048, 29 Haziran 1935.

³⁷¹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1935 Trabzon

Bey Samsun Ticaret Mektebi muallimliğine tayin edilmiştir.³⁷² Söz konusu dönemde okulun, bazı tamirat ve tadilat işleri için şehirdeki yerel gazetelere çeşitli ilanlar verilerek suretiyle okuldaki tamirat işlerinin ihaleye sunulduğunu görüyoruz. Buna göre, okuldaki 3655 lira keşifli beton merdiven, abdesthane ve muhtelif tamiratlar için mevcut keşifname, şartname ve projeler mucibince 3.3.1935 tarihinden itibaren 20 gün müddetle açık eksiltmeye konmuştur. Taliplerin 275 lira muvakkat teminatla 23.3.1935 cumartesi günü saat 14’de mektepte müteşekkil komisyona ve keşifname, şartname ve projeleri görmek üzere her gün mektep idaresine müracaatları istenmiştir.³⁷³ 1935–1936 öğretim yılında Trabzon Ticaret Lisesi, Tuzluçeşme’de öğretim yaptığı bina yeterli gelmediğinden bu öğretim yılı başında Maarif Vekâletinin emriyle istimlak edilen Maraş Caddesi’ndeki (halen İskenderpaşa İlkokulu olarak kullanılan) binaya nakledilmiştir.³⁷⁴ Trabzon’da 1935 Haziran ayına gelindiğinde ilkokullarda eğitim devam ederken ortaokullarda ise yılsonu sınavlarına başlanmış bulunuyordu.³⁷⁵ Ortaokullarda başlayan yılsonu sınavlarından biri de Erkek Ortaokulu’nda yapılıyordu, şehir gazetelerine yansıyan haberlere göre, 25.6.1935 Salı günü Erkek Ortaokulu birinci sınıf A şubesinde imtihanın yapılmakta ve okul müdürü Mümtaz Bey’in de bulunduğu bir sırada sınav odası taşlanmaya başlamıştır. Atılan taşlardan biri camı kırdıktan sonra imtihan edilen öğrencilerden birinin beline vurmuş, araştırma neticesinde bu taşı sınıfta kalan talebelerden birinin attığı anlaşılmıştır.³⁷⁶

Söz konusu eğitim-öğretim yılında Trabzon Erkek Lisesi’nin orta kısmında 296, lise kısmında ise 29 kız, 246’sı erkek olmak üzere 275 öğrenci öğrenim görmüş, okulda 19 öğretmen ve 4 memur görev yapmıştır.³⁷⁷ Trabzon Lisesi öğrencileri, hemen her yıl olduğu gibi bu eğitim-öğretim dönemi sonunda yine yaz kampı etkinliklerini icra etmiş ve lise talebeleri, Zefanos’ta kurulan kampa çıkmışlardır. Kamp dolayısıyla Zefanos çok kalabalıklaşmış ve burada boş ev ve serander kalmamıştır.³⁷⁸

Ortaöğretim alanında yapılan bu faaliyetlere rağmen Trabzon’a bağlı ilçelerde ortaokul eksikliği göze çarpmaktadır. 1936 yılında Trabzon ilindeki Trabzon Lisesi, Ticaret Okulu ve Kız Ortaokullarını teftiş eden dönemin Maarif Mıntıkası Müdürü Mustafa Reşit

³⁷² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 1959, 20 Ağustos 1934.

³⁷³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2017, 14 Mart 1935.

³⁷⁴ Komisyon, Trabzon Tedrisat ..., s. 10.

³⁷⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2041, 5 Haziran 1935.

³⁷⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2047, 26 Haziran 1935.

³⁷⁷ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1935 Trabzon

³⁷⁸ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2051, 10 Temmuz 1935.

Tarakçıoğlu, bu okulların daha fazla talebe ihtiyacına cevap verecek durumda olmadığını görmüştür.³⁷⁹ Tüm bu sebepler göz önüne alındığında Trabzon'da maarif işlerinden sorumlu kimseler ve Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişleri Ankara'ya gönderdikleri raporlarda şehirde bir ortaokul ihtiyacından söz etmişlerdir. Bu raporlardan biri olan 1.5.1936 tarihinde Ankara'ya gönderilen rapordur, bu raporda ifade edildiğine göre, şehrin her kazasında ilkokullardan yaklaşık 40–80 çocuk mezun olmasına rağmen bu çocuklardan ancak % 1 veya % 2'si bir vilayet merkezine gidip orta tahsil yapabildiği, kaza halklarının şimdiden bir ortaokul yapmaya hazır olduğu, hatta bu kazalardan biri olan Pazar kazası halkının okul binası için gerekli parayı dahi toplamış olduğundan söz edilmiştir. Raporun ilerleyen kısımlarında Trabzon Vilayeti'ndeki hemen her kazanın bir ortaokul istediği, Akçaabat, Of, Pazar, Sürmene kazalarının buna örnek gösterilebileceğinden söz edilmiş, açılacak okulların bütçeye yük olmaması için de, eğer okullar bu yıl içinde açılırsa, bu yıl ilk sınıflara iki veya üç öğretmen atamanın yeterli olacağı, gelecek yıllarda bu rakamın arttırılabileceği ifade edilmiştir.³⁸⁰

1936 yılında Trabzon ilindeki okulları teftiş ederek bu okulların eğitim-öğretim seviyelerini tespit etmeye çalışan dönemin Maarif Mıntıkası Müdürü, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Trabzon Lisesi ve Kız Orta Okulu'nun muhtelif ihtiyaçlarını tespit ederek bu ihtiyaçların temini için bizzat Ankara'ya gitmiş ve Kültür Bakanı Saffet Arıkan Bey ile görüşmüştür. Bu dönemde Trabzon Kız Ortaokulu'nda, okula yapılan alımlarda usulsüzlük olduğu iddiaları karşısında Mustafa Reşit Bey bu olayla ilgili tahkikat açtırmıştır. Şehirde yapılan diğer teftişler sonucunda Trabzon Erkek Ortaokulu'nun ders aletlerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Şehirdeki ortaokul ihtiyacı nedeniyle ve gerekli görülen lüzum üzerine Mustafa Reşit Bey, şehrin muhtelif bölgelerini gezerek nerelerde ortaokul açılabilceğini araştırmıştır. Örneğin Sürmene'nin Zarha (Hisarlı) Köyünde, ortaokul yapılması planlanan bir bina gezilmiş, binanın fiyatı hakkında kazanın kaymakamından rapor istenmiştir.³⁸¹

Bu eğitim öğretim yılında Trabzon dâhilindeki orta öğretim ve liseler şehirde icra edilen okul şenliklerine katılmıştır. 26 Nisan 1935 Cuma günü yapılan etkinlikler, havanın açık olması dolayısıyla bir hayli ilgi görmüş, halk kabile kabile Cumhuriyet Meydanı'na

³⁷⁹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon

³⁸⁰ BCA, Tarih: 1.5.1936, Dosya No: 77B4, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 71.464.1.

³⁸¹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon

gelmeye başlamış, etkinliklere saat 4'te başlanacak olmasına rağmen çoğu kadın birçok izleyici daha saat 3'te yerlerini almıştır. Yaklaşık 4 bin kişinin katıldığı törene, birkaç günden beri Trabzon'da bulunan Ordu Müfettişi Ali Sait ile Vali Bey de gelmiş, İstiklâl Marşı'nın ardından gösteriler ve yürüyüşler başlamış, yaklaşık 5–6 yüz öğrencinin aynı beyaz kıyafetle gösteri yapmıştır. Bundan sonra Lise ve Ortaokul arasında bir maç yapılmış ve maç 2–2 berabere sona ermiştir.³⁸² Trabzon'da 1935–1936 ders yılının sona ermesiyle okullar bir sonraki öğretim yılı için öğrenci kayıtlarına başlamışlardır. Kültür Bakanlığı'ndan gönderilen yazıya göre bir sonraki eğitim-öğretim yılı için kayıt işlemleri şu suretle yapılmıştır:

- 1- Lise ve ortaokullara namzet talebe yazılmasına 20.8.935 Salı sabahı başlanacak 31.8.935 Cumartesi saat 13'de bitirilecektir.
- 2- Lise ve ortaokulların 1–2–3–4 ve 5 sınıflarının bütünleme ve engel yoklamalarına 2.9.935 Pazartesi başlanacak 16.9.935 Pazartesi akşamı bitirilecektir.
- 3- Lise son sınıf bütünleme ve engel yoklamalarına 2.9.935 Pazartesi başlanacak 10.9.935 Salı akşamı bitirilecektir.
- 4- Olgunluk yoklamasıyla eski örneğe göre yapılacak olan lise ve ortaokul mezuniyet imtihanlarına 11.9.935 Çarşamba günü başlanacak 21.9.935 Cumartesi saat 13'de bitirilecektir.
- 5- Parasız talebe kaydı seçim sınavlarına 23.9.935 Pazartesi başlanacak, 23.9.935 Pazartesi, Edebiyat-Türkçe, 24.9.935 Salı günü Riyaziye, 25.9.935 Çarşamba Tarih-Coğrafya sınavları yapılmak şartı ile 25.9.1935 günü bitirilecektir.
- 6- Derslere 30.9.935 Pazartesi başlanacaktır.
- 7- Parasız yatı talebesi seçim sonuçları, mezuniyet imtihanları ve yoklamalar hakkında daha çok bilgi edinmek isteyenler buldukları şehirlerdeki kültür direktörlerine veya lise ortaokul direktörlüklerine başvurmalıdır³⁸³

³⁸² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2028, 29 Nisan 1935.

³⁸³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2061, 20 Temmuz 1935.

1935–1936 öğretim yılı sonunda Maarif Vekâleti, Vilayet Maarif Müdürlüğüne gönderdiği yazıyla aşağıda adları yazılan öğretmenlerin maaşlarına zam yapılmasına karar vermiştir. Buna göre Trabzon’da görev yapan ve maaşlarında ücret arttırılmasına gidilen öğretmenler şunlardır:

1. Sadık, Vakfikebir merkez 2000 – 2200
2. M. Salih, Beşikdüzü 2500- 3000
3. Kebire, Merkez Gazipaşa 1600–1750
4. Zehra, Boztepe 1750–2000
5. Memnune, Kaledibi 1600–1750
6. S. Sırrı, Of Fetgene (Taşçılar) Köyü 2200–2500
7. Lütfi, Of Çalek(Sarıağaç) Köyü 2000–2200
8. Behice, Merkez Dumlupınar 1600–1750
9. İbrahim, Merkez Boztepe, 1750–2000
10. Haşim, Sürmene Merkez 1600–1750
11. Tayyip, Sürmene Kucera(Gültepe) Köyü 1750–2000
12. C. Tayyar, Vakfikebir İskefiye(Çarşıbaşı) 1600–1750
13. Hayri, Vakfikebir Cera(Kavaklı) Köyü 1600–1750
14. Gülsüm, Merkez Gazipaşa 1600–1750
15. Azize, Merkez İskenderpaşa 1600–1750
16. Nimet, Merkez Hacıkasım 1600–1750
17. Yakup, Yomra Kuhla (Kaşüstü) Köyü 1600–1750
18. Orhan, Of Merkez 1600–1750
19. Süleyman, Of Ogene(Kökner) Köyü 1600–1750³⁸⁴

227. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

2270. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: 1936–1937 öğretim yılında Trabzon Vilayetinde 91 adet ilkokul mevcut bulunuyordu. Bu 91 ilkokulda 2107 kız 10740 erkek olmak üzere toplam 12847 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu okullarda 37’si bayan 154’ü erkek olmak üzere toplam 191 öğretmen görev

³⁸⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2075, 6 Ekim 1935.

yapmaktaydı.³⁸⁵ 1937 yılında Trabzon'da İl Jandarma Komutanlığı yapan Binbaşı Tahir Baykal'ın bu dönemde Trabzon ili ile ilgili hazırladığı rapora göre, Trabzon ili merkezinde kültür işleri, vilayet merkezinde kültür direktörlüğü ve kazalarda kültür memurlukları aracılığıyla idare olunuyordu. Raporda verilen bilgilere göre; Trabzon halkının en önemli vasıflarından birisinin de kültür işlerine karşı heyecanlı ve hevesli olmaları olduğu belirtilmiş, vilayet ve kaza merkezlerinde tahsil çağında olupta okullara devam etmeyen çocuk sayısının yok denecek kadar az olmakla birlikte, tahsil çağına gelmesine rağmen köylerinde okul olmadığından dolayı okuyamayan çocuk miktarının ise fazla olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁶

Tablo: 55

1937 Yılında Trabzon ve Kazalarındaki İlkokul ve Öğrenci Sayıları

Okulun Yeri	İlkokul Sayısı	Öğrenci Sayısı
Trabzon Merkez	31	4500
Maçka	14	1118
Sürmene	9	1824
Of	13	1818
Akçaabat	15	1343
Vakfikebir	22	2350
Toplam	104	13953

Kaynak, Tahir Baykal, Bir Jandarma Subayının Kaleminden 1937 Yılında Trabzon, Trabzon 1937, s.81.

Tahir Baykal'ın kaleme aldığı raporda verilen bilgiler göre; Trabzon iline bağlı köylerde köy halkı, buldukları bölgede okul binası yaptırmak için müsabaka derecesinde müracaatlar yapmakta, öne sürülen hemen her şartı kabul etmekte, fakat gerek bütçe darlığı gerekse diğer sebeplerden dolayı köylerde bu ilim ve irfan yuvaları açılmamaktadır. Bu sorun karşısında da Trabzon'un köylü ahali yeni bir çözüm geliştirerek birkaç köy bir araya gelerek mıntika mektepleri açmaya başlamışlardır. Köylerinde okul bulunmayan çocukların yaz ve kış büyük bir tevekkül ve tahammülle ve fakat sönmez ve yılmaz bir

³⁸⁵ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon

³⁸⁶ Tahir Baykal, Bir Jandarma Subayının Kaleminden 1937 Yılında Trabzon, Yayınlanmamış Rapor, s.81.

hevesle her gün sarp arazileri aşarak okula gitmeleri, şehir halkının kültüre ve eğitime ne kadar değer verdiğini göstermesi bakımından ilginç olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁷

Trabzon halkının ilköğretim davasına bağlılığı bir yana, söz konusu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki tüm illerde bir ilköğretim seferberliği mevcuttu. Bu dönemde Trabzon'daki ilköğretim meselesinin önündeki en büyük engeller³⁸⁸ ve yapılması gereken faaliyetler şöyle sıralanabilir:

- İlköğretim okullarının yalnız ve mutlak suretle ortaokullara mahreç olma vaziyetinden çıkarılmalı.
- İlk tahsil altı seneye çıkarılmalı.
- İlkokullarda hiç olmazsa bazı dersler gurup halinde işlenmeli.
- Dağınık olan köyler için mıntıka gündüz ve mıntıka yatı okulları tesis edilmeli.
- İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin maaşları daha iyi bir seviyeye çıkarılmalı.
- Tam devreli şehir okullarıyla tam devreli köy okullarından çıkacak olan öğrencinin ciddi tetkikler sonucu orta tahsil görebilecekler ayırt edilmeli.
- İlkokul öğretmenlerinin terfi meselesine çözüm bulunmalı.
- Her kültür mıntıkasında o mıntıkanın seviyesine göre sinema ve kütüphaneler açılmalı.
- Her köy okulunun işleyeceği bir arazisi olmalı.
- İlkokul öğretmenlerinin bulunduğu muhitin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bilgi ve maharet sahibi olmaları ve vilayetin kültür bütçesi meselesi çözüme kavuşturulmalı.³⁸⁹

³⁸⁷ Aynı Rapor, s. 82.

³⁸⁸ Trabzon'un bu yıllarda en büyük sorunlarından biri de temiz su meselesidir. Şehrin su ihtiyacını gideren Değirmendere suyunun temiz olup olmadığı ile ilgili bu dönemde şehirde tartışmalar sürerken bu suyun okullardaki çeşmeler vasıtasıyla ilkokul öğrencilerine de içirilmesi üzerine şehirde yayın yapan gazetelerden Yeniol Gazetesi, bu suyun küçük öğrencilere içirilmesinin zararlı olduğu ve körpe vücutların bile bile zehirlendiği yönünde haberler vermiş ve bu suyun bir an önce temizlenmesi veya okullardan uzak tutulması için adeta bir kampanya başlatmıştır. Yeniol Gazetesi, Sayı: 2238, 10 Kasım 1936

³⁸⁹ **İnan Mecmuası**, Ekim 1937, Sayı: 7, Trabzon 1937, s. 2-3.

Trabzon'da okul ihtiyacının yanı sıra mevcut okulların daha iyi bir seviyeye getirilmesi çalışmaları 1937 yılında da devam etmiştir. Bu anlamda 1937 yılındaki yaz tatilinden istifade edilerek şehirdeki, İskenderpaşa, Cudibey, Boztepe, Gazipaşa³⁹⁰ ve Ülkü İlkokullarının tamirine başlanmış, ayrıca şehirde yeni okul binaları yapılması için faaliyetlere devam edilmiştir.³⁹¹ Bu anlamda şehrin Taksim Mevkisinde eski Sörlük Mektebi olarak anılan okul, maarifçe satın alınmış ve beş sınıflı bir ilkokul haline getirilmiştir. Yeni Okul, adı altında 21 Mart 1937 tarihinde açılan 11 odalı okul, 2500 lira para harcanmak suretiyle tamir edilerek faaliyete geçmiştir.³⁹² Yeşilyurt mevkisinin arka bölgesinde, ayrıca Sürmene kazasında da yeni bir ilkokul yapılması için çalışmalara bu öğretim yılında da devam edilmiştir.³⁹³

Bu eğitim-öğretim yılında Trabzon'da mevcut bulunan ilkokullarda okuyan fakir talebelere yardım için “ Mektepli Fakir Çocuklara Yardım Cemiyeti” kurulmuştur. 17 Ocak 1936 günü bir toplantı yapan cemiyetin başkanlığına Temel Nücumî Göksel seçilmiş, ikinci başkanlığa Kamil Dedeoğlu, Mutemetliğe Askerî Kaymakam Zühtü, Muhasipliğe Burhan Oğuzlu, Sekreterliğe ise öğretmen Mustafa seçilmiş,³⁹⁴ 20 Ocak 1936 tarihinde itibaren ise şehirde bulunan fakir öğrencilere öğlen yemekleri verilmeye başlanmıştır. Yemek verilen öğrenci sayısı bir önceki yıla göre artarak 380'den 506'ya çıkmış,³⁹⁵ bu öğrenciler arasında ayrıca 15–20 kadar ortaokul talebesi de mevcut bulunmuştur.³⁹⁶ Şehirde yapılan bu hayır faaliyetlerine katılan okullardan biri de Dumlupınar İlkokuludur. Söz konusu okul, hâsılatı tamamen kendi bünyesinde bulunan yetim ve fakir öğrencilere bırakılmak üzere şehirde bir futbol turnuvası düzenlemiş ve şehrin en önemli iki futbol takımı İdman Ocağı ve Necmiati kulüpleri bu turnuvaya iştirak etmiştir.³⁹⁷ Bu öğretim yılında şehirdeki bir diğer sosyal faaliyet de Trabzon'da Taksim Mevkiinde bulunan Yeni

³⁹⁰ Bu dönemde tehlikeli bir durum arz eden ve bir yıldır boş bırakılan Gazipaşa Merkez Okulu'nun da tamirine başlanma kararı alınmıştır. **İnan Mecmuası**, Ağustos 1937, Sayı: 4, Trabzon 1937, s. 32. Okulun yıkılma tehlikesi göstermesi üzerine bazı velilerin okulda okuyan çocuklarını okula göndermedikleri ve 400'e yakın öğrenci barındıran bu okulda acı bir olay yaşanmadan bir an önce bir önlem alınması yönünde, şehirdeki yerel gazeteler tarafından yetkililerden rica olunmuştur. Halk Gazetesi, Sayı: 502, 3 Şubat 1936.

³⁹¹ Bu faaliyetlerden biri de Beşikdüzü nahiye merkezinde Nahiye Müdürünün yardım ve desteğiyle halk tarafından yapımına başlanan ilkokuldur. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2221, 16 Ekim 1936. Beşikdüzü'nde olduğu gibi Yomra Nahiyesinde de yine halk tarafından yaptırılan ve içinde beş derslik bulunan modern bir ilkokul binasının yapımına başlanmıştır. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2264, 19 Aralık 1936.

³⁹² Halk Gazetesi, Sayı: 516, 23 Mart 1936.

³⁹³ **İnan Mecmuası**, Kasım 1937, Sayı: 7, Trabzon 1937, s. 32.

³⁹⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2107, 18 Ocak 1936.

³⁹⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2109, 25 Ocak 1936.

³⁹⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2124, 21 Mart 1936.

³⁹⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2264, 19 Aralık 1936.

İlkokul öğrencilerinin yaptığı sergi olmuş, sergiye bütün vilayet ilkokulları iştirak etmiştir.³⁹⁸

1936–1937 ders yılının sonunda Maarif Vekâleti, bir sonraki ders yılından geçerli olmak üzere bazı kararlar almıştır. Alınan bu kararlara göre; bütün ülke kapsamındaki ilkokullarda öğrencilerin aynı kıyafeti giymelerini temin için bazı tedbirler öngörülmüştür. Buna göre, ilkokullarda okuyan bütün öğrenciler yerli malından gri göğüslük giyecekler, göğüslük yaptıramayacak kadar fakir olan öğrencilere himaye heyetleri yardım edecektir.³⁹⁹ Bu dönemde eğitim-öğretim alanında yapılan bir diğer yenilik de, ilkokullarda okutulan Tarih kitapları içerisinde yapılan müfredat değişikliği olmuş,⁴⁰⁰ bundan başka ayrıca ilkokullarda okutulan Tabiat ve Eşya derslerinin birleştirilerek (Tabiat Bilgisi) ismi altında okutturulmasına karar verilmiş, Hesap ve Hendese derslerinin programı, öğrencilerin seviyesi için ağır görülmüş, ders içindeki bazı konular ortaokullara bırakılmış, Türkçe dersi ile beraber gösterilen yazı dersleri, Türkçe dersinden ayrılmış ve müstakilen gösterilmesine karar verilmiş, ilkokullarda okutulan ev idaresi dersleri artık sadece kız öğrencilere değil, erkek öğrencilere de verilmesine karar verilmiş, her öğretmen okuttuğu dersin hedefi ve aldığı neticeler hakkında senede üç defa Maarif Müdürlüğü'ne bir rapor vermesine karar verilmiştir.⁴⁰¹

2271. 1936–1937 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon'da 1936–37 ders yılında lise ve ortaokullarla geçen yıllardan fazla bir talebe akını olmuş, Lise Müdürlüğü bu talepleri karşılamak amacıyla bazı yatakhaneleri sınıf yapmış ve bu suretle fazla talebenin kabulüne bir imkân bulunmuştur.⁴⁰² Şehirdeki bu fazla öğrenci talebini karşılamak amacıyla Kültür Müdürlüğü, eski Tatbikat Okulu'nun boş kalan kısmının Pansiyon olmasına karar vermiştir.⁴⁰³ Trabzon ilindeki ortaokul eksikliğinin giderilmesi amacıyla 1936 yılına gelindiğinde Trabzon'da bulunan mevcut ortaokulların yanına 3 okul daha yapılması için karar alınmıştır. Alınan bu karar göre Sürmene, Akçaabat, Vakfıkebir ve Of ilçesinde bir ortaokul yapılmasına karar verilmiş, Of ilçesinde yapılacak okul binasının, ders yılı başına kadar yetiştirileceği sözü veren ilçe halkı, bu isteklerini Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'na bildirmiş, Mustafa Reşit Bey de bu isteği, Üçüncü Umum Müfettişi

³⁹⁸ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2153, 2 Temmuz 1936.

³⁹⁹ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2249, 26 Kasım 1936.

⁴⁰⁰ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2234, 5 Kasım 1936.

⁴⁰¹ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2206, 29 Eylül 1936.

⁴⁰² Yenyol Gazetesi, Sayı: 2227, 24 Ekim 1936.

⁴⁰³ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2191, 11 Eylül 1936.

Tahsin Uzer'e iletmiş, Tahsin Uzer'in kabul etmesi durumunda Of'ta bir ortaokul açılacağı ilan edilmiştir.⁴⁰⁴

Trabzon Erkek Ortaokulu'nda,⁴⁰⁵ öğrenci fazlalığından dolayı 26 Ekim 1936 tarihinde itibaren çift tedrisat usulü tatbik edilmeye başlanmış,⁴⁰⁶ 1936–37 ders yılı münasebetiyle yeni öğrenci kayıtlarına Eylülün son haftası başlanan okulda, ikmal ve bitirme sınavları 1.9.1936 tarihinde yapılmıştır.⁴⁰⁷ Bu dönemde okulun idari kadrosunda bazı değişiklikler yapılmış, okulun Müdür Yardımcısı Latif Gökğöl Samsun'a tayin edilmiş, boş bulunan Türkçe ve Coğrafya öğretmenliğine Aydın Sanat Okulu'ndan Şeref tayin edilmiştir.⁴⁰⁸

Bu eğitim öğretim yılının en önemli hadislerinden biri de şehirde bir Kız Sanat Mektebi'nin açılması olmuştur.⁴⁰⁹ Açılması düşünülen okulla ilgili tetkiklerde bulunmak üzere İstanbul Selçuk Kız Sanat Okulu Müdürü Asım Bey, Trabzon'a gelmiş, Kültür Direktörü ile bazı tetkiklerde bulunmuş ve okul binası yapılması tasarlanan arsaları gezmiştir.⁴¹⁰ Trabzon ilinde faaliyet gösteren ve 1937 yılında Enstitü haline getirilen Kız Sanat Okulu,⁴¹¹ ilk defa bu eğitim yılında öğrenci kayıt etmeye başlamış, okulda ilköğretim mezunlarının beş yıl, ortaokul mezunlarının ise iki yıl okumalarına karar verilmiştir.⁴¹² Bu kararlar ışığında eğitime başlayan Kız Sanat Okulu'nda⁴¹³ 1936–1937 öğretim yılında 335 öğrenci öğrenim görmüş, okulda 2 bayan öğretmen görev yapmıştır.⁴¹⁴

1936–1937 öğretim yılında Trabzon Erkek Lisesi'nin orta kısmında 259 erkek, lise kısmında ise 67 kız 333 erkek olmak üzere 400 öğrenci öğrenim görmüş, ayrıca okulda 22 öğretmen görev yapmıştır.⁴¹⁵ Okulun kamp dönemi 28 Temmuz tarihinde sona ermiş,⁴¹⁶

⁴⁰⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 526, 27 Nisan 1936.

⁴⁰⁵ Trabzon'daki bir diğer ortaöğretim kurumu olan Trabzon Kız Ortaokulu'nda bu dönemde 4'ü bayan 4'ü erkek olmak üzere 8 öğretmen görev yapmıştır. Trabzon. Erkek Ortaokulu'nda ise 571 öğrenci öğrenim görmüş okulda 10 öğretmen, 3 memur görev yapmıştır. 1936–1937 Maarif İstatistikleri, s. 194.

⁴⁰⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 575, 27 Ekim 1936.

⁴⁰⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2172, 20 Ağustos 1936.

⁴⁰⁸ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2217, 12 Ekim 1936.

⁴⁰⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 525, 23 Nisan 1936.

⁴¹⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2164, 8 Ağustos 1936.

⁴¹¹ Okul bu dönemde yeni binası olan Kostaki Köşküne taşınmıştır. 1936 yılında vilayetin yeni binasına taşınması üzerine köşk, M.E.B'ye devir edilmiş ve Kız Sanat Enstitüsü olarak hizmet vermeye başlamıştır. Candan Nemlioğlu, Trabzon'un Abidevi Eserlerinden Kostaki Köşkü, İstanbul 2008, s. 14.

⁴¹² **İnan Mecmuası**, Kasım 1937, Sayı: 7, Trabzon 1937, s. 32.

⁴¹³ Şehirde yayınlanan gazetelerin verdiği bilgiye göre, bu okuldan mezun olanlar ortaokulu bitirmiş sayılacak ve biçki, dikiş, ev idaresi, çocuk bakma, büyütme, yatırma, kaldırma hıfzısıhha gibi dersler okutturulacaktır. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2147, 10 Haziran 1936.

⁴¹⁴ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon.

⁴¹⁵ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon.

hemen her yıl Zefanos mevkiinde kamp yapan Lise öğrencileri, bu eğitim-öğretim yılında kamp yeri olarak şehrin diğer güzel bir mevkisi olan Ayasofya mevkisini seçmişlerdir.⁴¹⁷ Yapılan kamp sırasında öğrencilerin gayet başarılı olması memnuniyetle karşılanmıştır.⁴¹⁸ Eski binasının çökme tehlikesi geçirmesi üzerine okulun orta kısmı Zağnos Köprüsü girişindeki binaya, lise kısmı ise Öğretmen Okulu binasına taşınan Trabzon Lisesi'nin,⁴¹⁹ eski binasına yapılan tamiratın yeterli olmamasında dolayı eski bina yıkılarak yeni modern bir okul binası yapılması çalışmalarına başlanmış, Kavakmeydan semtinde yapılacak yeni lise binasının projesi ünlü Alman mimar Taut tarafından çizilerek Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer Bey'e sunulmuş,⁴²⁰ eski lise binasının yıkılması projesi 1600 liraya ihale edilmiş ve yakın tarihte yeni lise inşasına başlanmasına karar verilmiştir.⁴²¹ Bu dönemde Trabzon Lisesi'nin pansiyonu içinde bir kütüphane açılmış ve bu kütüphanede kâtip olarak görev yapmak isteyenler için ilanlar verilmiş⁴²², okulun müdürü Şerif Bey, Maarif Vekâletince İstanbul Erkek Lisesi müdürlüğüne tayin edilmiş, okulda boşalan müdürlük görevine Erkek Ortaokul Müdür Yardımcısı Ömer Faruk atanmıştır.⁴²³

Ayrıca bu dönemde Maarif Vekâleti, ülkede orta öğretimin daha iyi seviyede yapılması amacıyla bazı anketler ve liselerin 12 yıla çıkarılıp çıkarılmaması hakkında tetkikler yapmış,⁴²⁴ şimdiye kadar liselerde ve ortaokullarda derslere girme ve ders verme zorunluluğu olmayan lise ve ortaokul müdürlülerinin de artık bundan sonra derslere girmelerine,⁴²⁵ ortaokullarda veya liselerde iki yıl üst üste sınıfta kalan öğrencilerin talimatname gereğince kayıtlarının silinmesine karar vermiştir.⁴²⁶

⁴¹⁶ **İnan Mecmuası**, Ağustos 1937, Sayı: 4, Trabzon 1937, s. 32.

⁴¹⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 543, 6 Temmuz 1936.

⁴¹⁸ **İnan Mecmuası**, Ağustos 1937, Sayı: 4, Trabzon 1937, s. 32.

⁴¹⁹ Albayrak, Tarih İçinde ..., s. 203.

⁴²⁰ **İnan Mecmuası**, Eylül 1937, Sayı: 5, Trabzon 1937, s. 32.

⁴²¹ **İnan Mecmuası**, Kasım 1937, Sayı: 7, Trabzon 1937, s. 33.

⁴²² Yenyol Gazetesi, Sayı: 2191, 11 Eylül 1936.

⁴²³ Halk Gazetesi, Sayı: 533, 21 Mayıs 1936. Bu dönemde ayrıca, Trabzon Erkek Lisesi'nde Tarih öğretmeni olarak görev yapan Abdullah Günel, Kız Ortaokulu Müdürlüğüne, Erkek Ortaokul Fen Bilgisi Öğretmeni Hüsnü Şarman ise Pazar ilçesi Ortaokul Müdürlüğüne tayin edilmiştir. **İnan Mecmuası**, Eylül 1937, Sayı: 5, Trabzon 1937, s. 32.

⁴²⁴ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2207, 30 Eylül 1936.

⁴²⁵ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2181, 31 Ağustos 1936.

⁴²⁶ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2227, 24 Ekim 1936.

228. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

2280. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri:

Tablo: 56

1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon’daki İlkokul Sayısı

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	4	-	8	12
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	-	1
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	-	1	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	5	1	12	18
Merkez Köyleri	-	-	8	-	2	10
Akçaabat Köyleri	-	-	13	-	-	13
Maçka Köyleri	-	-	11	-	1	12
Of Köyleri	-	-	9	-	3	12
Sürmene Köyleri	-	-	4	-	3	7
Vakfikebir Köyleri	-	-	13	-	4	17
Köyler Toplamı	-	-	58	-	13	71

Kaynak, 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 30.

Bu eğitim-öğretim döneminde Trabzon’da⁴²⁷ ve kazalarında köylerde dâhil olmak üzere toplam 89 adet ilkokul bulunmaktaydı.⁴²⁸ Bu 89 ilkokulda toplam 2.940 öğrenci ilköğrenimlerine devam ediyordu.⁴²⁹ Verilen bu rakamlara rağmen özellikle Trabzon’a bağlı kazalardaki okulların bir kısmının halen daha öğretmensiz bulunduğunu görüyoruz. Bu dönemde görülen öğretmen açığını kapatmak için İl Kültür Müdürlüğü, Sürmene ve Of

⁴²⁷ Bu öğretim yılında Trabzon Maarif Müdürü Bay Sait Nazif, İzmir Lisesi Fransızca Öğretmenliğine atanmış, yerine de Giresun Maarif Müdürü Rifat Necdet tayin olunmuştur. Yenyol Gazetesi, Sayı: 2311, 13 Şubat 1937.

⁴²⁸ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, Yayın No: 145, İstanbul 1939, s. 30.

⁴²⁹ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 88.

kazalarındaki okullarda öğretmen olarak görev yapmak isteyen, Lise ve Ortaokul tahsili görmüş kişileri, gazetelere ilan vermek suretiyle kendi bünyesine katarak bu vilayetlere göndermiş ve buradaki öğretmen açığı bir şekilde giderilmeye çalışılmıştır.⁴³⁰ Şehirde görülen öğretmen açığının yanı sıra eğitim faaliyetlerinde görülen en önemli eksikliklerden biri de yeterli sayıda okul ve bina olmayışıdır. Yeterli sayıda bina olmayışı ve sınıfların kapasitelerinden daha çok öğrenci ile doldurulması, öğretmenlerin sık sık yer değiştirmesi, bazı öğretmenlerin çok fazla ders yükü altında kalması sonucu hem eğitim-öğretim kalitesi düşüyor hem de öğrencilerin başarı oranında gözle görülür bir azalma meydana geliyordu.⁴³¹ Trabzon vilayetinde mevcut olan bu okul eksikliğini gidermek amacıyla dönemin Trabzon Valisi Sezai Uzay, tüm gayreti ile seferber olmuş ve Erdoğdu Mahallesi'nde Soğuksu Caddesi üzerinde geniş bahçeli ve modern bir okul binası yapılması için gerekli talimatları vermiş ve bu okul için yaklaşık 30–40 bin lira paranın harcanacağı belirtilmiştir.⁴³² Şehirde bir yandan yeni okullar yapılırken diğer yandan da mevcut okulların daha iyi şartlar altında eğitim-öğretim yapabilmesi için yaz tatilinden de istifade edilerek çeşitli tamir ve ıslah çalışmalarına gidilmiştir. Bu dönemde vilayet sathındaki okullardan, Boztepe İlkokulu, Gazipaşa İlkokulu, Kaledibi İlkokulu, Sürmene Merkez İlkokulu, Tevfik Bey İlkokulu ve Kız Ortaokulu gibi okullar şehirdeki gazetelere ilanlar vermek suretiyle kendi okullarındaki tamir ve ıslah eksikliklerini gidermeye çalışmışlardır.⁴³³ Bir sonraki eğitim-öğretim sezonu için Trabzon'daki ilkokullar Eylül ayından itibaren kayıtlara başlamışlar ve okullar aldıkları karar üzerine, okula başvuran bütün öğrencilerin kayıtlarını yapmışlar ve böylece şehirde bulunan ilkokul çağındaki çocukların ilk tahsillerini görmeleri sağlanmıştır.⁴³⁴

2281. 1937–1938 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1937–1938 öğretim yılında Trabzon Kız Ortaokulu'nda toplam 284 öğrenci öğrenim görmekteydi.⁴³⁵ Bu dönemde Maarif Vekâletince teftiş edilen Ortaokul, müfettişler tarafından oldukça beğenilmiş ve hiçbir okula nasip olmayan bir takdirname ile ödüllendirilmiştir.⁴³⁶ Takdirname ile ödüllenen Trabzon Kız Orta Okulu Müdürü Ömer Sıtkı Erdi, şehirdeki yerel gazetelere verdiği beyanatta önümüzdeki yıl içinde Trabzon'da bir Kız Lisesi'nin

⁴³⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2348, 15 Nisan 1937.

⁴³¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2339, 2 Nisan 1937.

⁴³² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2404, 6 Ağustos 1937.

⁴³³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2410, 24 Ağustos 1937.

⁴³⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 656, 4 Eylül 1937.

⁴³⁵ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 194.

⁴³⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2335, 26 Mart 1937.

açılacağı müjdesini vermiştir.⁴³⁷ Fakat okulda yapılan başarılı işlere rağmen Maarif Vekâleti, okulun müdürlüğüne Lise tarih öğretmeni Abdullah Günel'i tayin etmiştir.⁴³⁸

Aynı eğitim-öğretim yılında Trabzon Erkek Ortaokulu'nun toplam 579 öğrenci öğrenim görmüş, okulunun Müdürü Ömer Sıtkı, Samsun Lisesi'ne tayin olmuştur.⁴³⁹ Bu dönemde Maarif Vekâletince Trabzon Erkek Ortaokulu'na 21.319 lira para tahsis edilmiş, bu paranın 17.762 lirası öğretmen maaşlarına, 2.082 lirası memur ve müstahdem giderlerine, 349 lirası çeşitli malzeme ihtiyaçlarına, 25 lirası istimplâk ve inşaat giderlerine, 973 lirası ise diğer masraflara ayrılmıştır.⁴⁴⁰ 1937–38 ders yılını başarıyla icra eden Trabzon Erkek Ortaokulu, bir sonraki ders yılı için öğrenci kayıtlarına 20 Ağustos 1937'de başlamış ve 21 Eylül 1937'ye kadar kayıtlara devam edilmiştir.⁴⁴¹

Bu eğitim yılında Maarif Vekâleti, 1937 senesinde memlekette açılacak olan 7 ortaokulun 4 tanesinin Üçüncü Umumi Müfettişlik Mıntıkasında olduğunu belirtmiştir.⁴⁴² Böylece Trabzon'un en büyük sorunlarından biri olan, ilçelerdeki ortaokul eksikliğinin giderilmesi için 1937 yılında Trabzon'un ilçelerinden Akçaabat'ta bir ortaokul açılmasına karar verilmiş ve bu karar Trabzon halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Dönemin Trabzon Belediye Başkanı Münir Serdar, ilçeye Akçaabat'ta okul yapılması düşünülen binayı gezmiş ve ilçedeki tüccarlarla görüşmüş, okul binasındaki eksikliklerin giderilmesi talimatını vermiş ve okulun 1938 ders yılına kesin olarak açılması için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir. 1938 yılı içinde açılması planlanan Akçaabat Ortaokulu'nun açılış töreninin ilçe halkı tarafından sabırsızlıkla beklendiği de ayrıca belirtilerek,⁴⁴³ ilçede yapılması düşünülen okul için Belediye Reisi Münir Beyin başkanlığında, Tüccar Hakkı Başar, Remzi Şener, İsmail Tursun, Hüseyin Kazancı, Osman Piyale'den oluşan bir komisyon teşkil olunmuştur.⁴⁴⁴

⁴³⁷ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2348, 15 Nisan 1937.

⁴³⁸ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2414, 4 Eylül 1937.

⁴³⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 630, 28 Mayıs 1937.

⁴⁴⁰ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 194.

⁴⁴¹ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2432, 19 Ekim 1937.

⁴⁴² Yenyol Gazetesi, Sayı: 2323, 9 Mart 1937.

⁴⁴³ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2432, 19 Ekim 1937.

⁴⁴⁴ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1937 Trabzon. Bu dönemde oluşturulan komisyonlardan biri de Sürmene ilçesindedir. İlçe ileri gelenleri tarafından oluşturulan komisyonun amacı; Sürmene'de bir ortaokul yaptırmaktır. Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1937 Trabzon.

Bu dönemde yeni yapılması düşünülen lise binasının projesini yapmakla mükellef olan Alman Mimar Taut 20 Mayıs 1937 tarihinde Trabzon'a gelmiş ve kendisinin şerefine Soğuksu Köşkünde bir ziyafet verilmiş, ziyafete Kültür Müşaviri, Kültür Direktörü, şehirdeki okulların müdür ve müdür yardımcıları da katılmış, ardından lise binasının yerini ve Trabzon'un iklimini mahallinde gören Mimar Taut okulun projesini yapmak üzere İstanbul'a dönmüştür.⁴⁴⁵ Üçüncü Umumi Müfettişlik yapılacak olan yeni lise binasının temel atma törenine Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ı davet etmiştir.⁴⁴⁶

Bir önceki eğitim-öğretim döneminde eski binasının yıkım projesi hazırlanan Trabzon Lisesi'nin, yeni yapılacak binasının bedelinin bir kısmı 3194 sayılı kanunla alınıp okul inşası işine ayrılan 90.000 liralık tahsisattan 1937 yılında tediye edilmek üzere (ödenmek) 325.472 lira keşif bedelli yeni lise binası için, keşif bedelinden geri kalan kısmı Nafia Bakanlığı'nın bütçesinden karşılanmasına karar verilmiş ve yeni okul binasının masrafları için 1938 mali yılına geçici taahhüt konulmasına karar verilmiştir.⁴⁴⁷

1937–1938 öğretim yılında Trabzon Lisesi'nde toplam 528 öğrenci öğrenim görmüştür.⁴⁴⁸ Aynı öğretim döneminde Trabzon Lisesi bünyesinde vekil öğretmenler de dâhil olmak üzere toplam 21 öğretmen görev yapmıştır.⁴⁴⁹ Lise'de 22 Mayıs 1937 tarihinde 1937–38 eğitim-öğretim dönemi sona ermiş,⁴⁵⁰ ders yılının sona ermesiyle Lise öğretmenlerinden yaklaşık 25 kişilik bir kabile Erzurum'a seyahate çıkmıştır. Seyahate çıkan öğretmenler Aşkale'de Erzurumlu meslektaşları tarafından karşılanmış, ertesi gün Erzurum'a varan öğretmenler, otobüslerle Hasankale'ye gitmişler,⁴⁵¹ kendileri şerefine verilen yemekte, Erzurum Kültür Direktörü Hamdi, Öğretmen Huriye ve Mustafa Reşit Bey bir konuşma yapmış, öğretmenler, şehirdeki müesseseleri ve eski eserleri gezmişlerdir.⁴⁵²

Trabzon'da faaliyet gösteren Kız Sanat Okulu, 15 Mayıs 1937 tarihinde yılsonu sergisini, Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in de hazır bulunduğu bir törenle açmıştır. Trabzon Valisi tarafından açılan sergide, bir hafta süre ile öğrencilerin el emeği ve göz

⁴⁴⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2371, 22 Mayıs 1937.

⁴⁴⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2417, 11 Eylül 1937.

⁴⁴⁷ BCA, Tarih: 7.1.1938, Sayı: 2/8018, Dosya No: 145–118, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 82.3.19.

⁴⁴⁸ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 207.

⁴⁴⁹ 1937–1938 Maarif İstatistikleri, s. 227.

⁴⁵⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2364, 12 Mayıs 1937.

⁴⁵¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2398, 20 Temmuz 1937.

⁴⁵² Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1936 Trabzon.

nuruyla yapmış oldukları eserler sergilenmiş, ⁴⁵³ okulun daha iyi bir eğitim verebilmesi için Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in emriyle okul, Umumi Müfettişlik binasına taşınmış ve 22 Eylül 1937 tarihinde bu binaya yerleşmiştir.⁴⁵⁴ Okulda 1 Ekim 1937 tarihinden itibaren ev idaresi, yemek, pasta, nakış, çamaşır dersleri de verilmeye başlanmıştır.⁴⁵⁵

229. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

2290. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri:

Tablo: 57

1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon'daki İlkokul Sayısı

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	4	-	8	12
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	1	2
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	-	1	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	5	1	13	19
Merkez Köyleri	-	-	8	-	2	10
Akçaabat Köyleri	-	-	13	-	-	13
Maçka Köyleri	-	-	11	-	1	12
Of Köyleri	-	-	9	-	3	12
Sürmene Köyleri	-	-	3	1	3	7
Vakfikebir Köyleri	-	-	13	-	4	17
Köyler Toplamı	-	-	57	1	13	71

Kaynak, 1938–1939 Maarif İstatistiği, Ankara 1940, s. 60.

⁴⁵³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2368, 17 Mayıs 1937.

⁴⁵⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2422, 23 Eylül 1937.

⁴⁵⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2426, 30 Eylül 1937.

Bu eğitim-öğretim yılında Maarif Vekâleti, Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Hamdi Keskin'i tayin etmiş,⁴⁵⁶ ayrıca bu eğitim yılında⁴⁵⁷ şehirdeki fakir çocuklar yararına bir dizi hayır faaliyetlerine de girişilmiştir. Örneğin, 1938 yılının ilk aylarında Cumhuriyet İlkokulu, kendi bünyesinde bulunan fakir öğrenciler için bir tür kupa maçı organize etmiş, bu maça şehrin en güzide iki kulübü olan İdman Ocağı ve İdman Gücü takımları iştirak etmiş ve yapılan maç sonunda fakir öğrenciler için harcanması düşünülen 150 liralık bir varidat temin edilmiştir.⁴⁵⁸

Her yıl olduğu gibi bu eğitim yılında da Trabzon'da okullaşma faaliyetlerine devam ediliyordu. Bu bağlamda, Ticaret Okulu Müdürü Akif Saruhan ve eşi Bayan Saruhan tarafından Trabzon'da bir Anaokulu açılması kararı alınmıştır.⁴⁵⁹ Yeşilyurt Mevkii'nde Karadeniz İlkokulu adı verilecek olan bir ilkokul yapımına başlanmış,⁴⁶⁰ ayrıca Ayasofya Mahallesi'nde Yeni Şehir adı altında 5 sınıflı bir ilkokul yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁶¹ Şehirde bir yandan yeni ilkokullar açılırken, diğer yandan yaz tatilinin gelmesiyle şehirdeki diğer okullar eksikliklerini gidermek amacıyla tamir işlerine ağırlık vermişlerdir. 1938 yılının yaz tatilinde Trabzon'daki ilkokullardan Tevfikbey ve İskenderpaşa İlkokulları şehirdeki gazetelere verdikleri ilânlarla açık artırma yöntemiyle okullarındaki tamir işlerinin yapımını sağlamışlardır.⁴⁶²

2291. 1938–1939 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1938–1939 öğretim yılında Trabzon ilinde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden Trabzon Kız Sanat Enstitüsü'nde bu öğretim yılında toplam 53 öğrenci öğrenim görmekteydi. Okuldan 1937–1938 ders yılında mezun olan öğrencilerin diplomaları Kasım ayı içinde Ankara'dan gelmiştir. Diplomalar, mezun olan öğrencilere üç adet resim ile birlikte Pazartesi ve Perşembe günleri dağıtılmaya başlanmıştır.⁴⁶³

⁴⁵⁶ BCA, Tarih: 17.3.1939, Sayı: 14716, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 129.8.16.

⁴⁵⁷ Bu öğretim yılında Trabzon'un ve kazalarının merkezindeki resmi ilkokullarda 65'i erkek 40 tanesi bayan olmak üzere toplam 105, Trabzon'un ve kazalarının köylerindeki resmi ilkokullarda 100'ü erkek 2'si bayan olmak üzere toplam 102 öğretmen görev yapmaktaydı. Şehirde gerek merkezlerde gerekse de köylerde öğretmenlik yapan toplam kişi sayısı ise 207'dir. 1938–1939 Maarif İstatistiği, s. 161.

⁴⁵⁸ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2463, 10 Şubat 1938.

⁴⁵⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 737, 6 Eylül 1938.

⁴⁶⁰ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2517, 20 Ağustos 1938.

⁴⁶¹ Halk Gazetesi, Sayı: 706, 3 Mayıs 1938.

⁴⁶² Yeniol Gazetesi, Sayı: 2505, 9 Temmuz 1938.

⁴⁶³ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2539, 21 Kasım 1938.

Trabzon Kız Ortaokulu'nda okulun yaz tatiline girmesi dolayısıyla 13 Haziran 1938 Salı günü Yıldız Sineması binasında okul öğrencileri tarafından bir yılsonu müsameresi yapılmış, müsamere ilk önce sadece davetlilere verilmek istense de halkın gösterdiği alâka neticesinde müsamerenin herkese açık olmasına karar verilmiştir.⁴⁶⁴

Trabzon'daki Kız ve Erkek Ortaokullarında bu dönemde yaklaşık 1000'e yakın öğrenci öğrenim görmekteydi.⁴⁶⁵ Bu kurumlarda okuyan öğrencilerle ilgili verilen rakamlardan vilayetteki ortaokullara büyük bir rağbet olduğu anlaşılmaktadır. Okullardaki bu öğrenci fazlalığına ilave olarak talep fazlalığı ile okul artış oranındaki orantısızlık nedeniyle birçok öğrenci bu okullara kayıt bile olamadan geri dönmekteydi. Bu problemlerin yanında, okullara kayıt olarak okuyan öğrenciler için de durum pek parlak sayılmazdı. Zira şehirde pansiyon sıkıntısı mevcut olduğundan dışarıdan veya uzak köylerden gelen öğrencilerin birçoğu, otellerde veya bekâr odalarında kalmaktaydı. Bu durum karşısında dönemin Trabzon Valisi Refik Koraltan'ın da gayretleri ile şehirde 200 yataklı bir pansiyon açılmasına karar verilmiştir. Açılacak olan bu pansiyonun şehirdeki İdare-i Hususiyeye ait binada faaliyete geçmesine ve burada verilecek yemeklerin Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından dağıtılması karar altına alınmıştır.⁴⁶⁶

1938–39 ders yılında Trabzon Vilayetinde ortaöğretim alanında yaşanan en büyük gelişme şehirde yapılması düşünülen ve daha önce plan ve projesi hazırlanarak ihalesi yapılan Trabzon Lisesi'nin⁴⁶⁷ yeni binasının temelini atılması olayıdır. Temel atma töreni 16 Haziran 1938 Perşembe günü, Trabzon Valisi, Üçüncü Umumi Müfettiş, Belediye Başkanı, Kültür Müdürü ve diğer vilayet erkânının hazır olduğu bir halde yapılmıştır. Çeşitli konuşmalar yapılan tören sonunda, okulun temeli Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer tarafından atılmış ve törene katılan davetlilere çeşitli ikramlarda bulunulmuştur.⁴⁶⁸ Yeni lise binasının temelini atılmasından dolayı Başvekâlet Makamına teşekkür yazısı gönderen Trabzon Valisi Sezai Bey, gönderdiği yazıda şu ifadelerle yer vermiştir: “ *Yeni lise binasının temeli atılması münasebetiyle milletimizi muasır medeniyet seviyesine çıkaracak olan kültür abidelerinden birisine kavuşan Trabzon halkının büyük önderimize ve başında zat-ı devletlerinin bulunduğu cumhuriyet hükümetimize karşı olan derin sevgi,*

⁴⁶⁴ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2499, 18 Haziran 1938.

⁴⁶⁵ 1938–1939 Maarif İstatistiği, s. 247.

⁴⁶⁶ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2547, 23 Aralık 1938.

⁴⁶⁷ 1938–1939 öğretim yılında Trabzon Lisesi'nin orta kısmında toplam 247 öğrenci, okulun lise kısmında ise toplam 373 öğrenci öğrenim görmüştür. 1938–1939 Maarif İstatistiği, s. 250.

⁴⁶⁸ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2499, 18 Haziran 1938.

sonsuz saygı ve sarsılmaz bağlılığı bir daha arz etmemize müsaade buyrulmasını aynı duygular içinde rica ve istirham ederim. Derin ve sonsuz saygılarımla sayın ellerinizden öperim ”

Trabzon Valisi, bu sözlerle Trabzon halkının yeni lise binasının yapılması ile ilgili duygularını Ankara’ya bildiriyordu.⁴⁶⁹

Bu yıl içersinde şehirdeki bir diğer faaliyet ise Doğu Vilayetleri Kültür Kongresinin Trabzon’da yapılmasıdır. Doğu Vilayetleri Kültür, Lise ve Ortaokul Direktörleri, İlk Tedrisat Müfettişleri ve ikişer öğretmenden mürekkep Doğu Kültür Kongresi, 8 Ağustos Pazartesi günü, Trabzon Kız Sanat Enstitüsü binasında yapılmış, törende Vali Refik Koraltan yaptığı konuşmada; kültür hareketlerinin önemine değinmiş ve daha sonra kongre, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun riyaseti altında çeşitli encümenlerin toplanmaları suretiyle devam etmiştir.⁴⁷⁰

1938 yılında Trabzon’da bir yandan yeni lise binası hizmete girerken, diğer yandan da mevcut lisede daha iyi eğitim-öğretim yapılabilmesi için Maarif Vekâleti, yurt dışından ders araç-gereçleri satın alıyordu. 1938 yılında okulda fizik dersleri için 6390. bin 49 lira, kimya dersleri için 2.124 bin 56 lira, tıbbiye dersleri için ise 922 bin 55 liralık malzeme Almanya’dan satın alınmıştır.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ BCA, Tarih: 20.06.1938, Dosya No: 14533, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 144.29.3.

⁴⁷⁰ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2514, 10 Ağustos 1938.

⁴⁷¹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, 1938 Trabzon.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1939–1950 YILLARI ARASINDA TRABZON’DA EĞİTİM FAALİYETLERİ

30. 1939–1943 Yılları Arasında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

Cumhuriyetin 16. yılında Trabzon maarif durumu, ilk yıllardakine göre, memleketin her yerinde olduğu gibi göğüs kabartıcı duruma gelmişti. 1923 yılında vilayette 48 olan ilkokul sayısı 1939 yılına gelindiğinde yaklaşık iki katına çıkmış, bu okullarda 15 binin üzerinde öğrenci eğitim-öğretim görmüştür. Okuma yazma bilmeyen şehir halkının bu ihtiyacına cevap vermek için açılan Ulus Okulları sayesinde Trabzon’da yaklaşık 30 bin vatandaşa okuma yazma öğretilmiş ve bu suretle Trabzon halkının eğitim seviyesi yükseltilmiştir.⁴⁷² Araştırmamızın ikinci bölümünde 1923–1938 yılları arasında Trabzon’da eğitim faaliyetleri incelenmiş, cumhuriyetin ilk dönemlerinde Trabzon’daki eğitim hamlelerine değinilmiştir. 1939 yılından sonra da bu eğitim hamlelerine devam edilmiş, dünya ve Türkiye’de görülen ekonomik durgunluk ortamına rağmen Trabzon Maarif hayatında 1940’lı yıllarla birlikte önemli başarılarla imza atılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde 1939–1950 yılları arasında Trabzon’daki eğitim faaliyetleri incelenecektir.

300. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

1939 yılında dönemin Trabzon Valisi Refik Koraltan tarafından, Dâhiliye Vekâletine yazılan bir raporda şehrin maarif durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre, Trabzon Vilayeti’nin, Karadeniz sahilinde mühim bir mevkiye sahip olmasına rağmen maarif işlerinde bu mevkiye paralel bir gelişme sağlayamadığı belirtilmiştir. Maarif sahasında görülen bu durgunluğun nedeni ise, şehirde Osmanlı döneminde birçok medrese açılmasına rağmen bu medreselerin Müslüman halk tarafından, şehirde bulunan Hıristiyan unsurlara karşı kendi dinini müdafaa için kurulan birer kale olarak görülmesi ve dolayısıyla bu medreselerde sadece dini eğitim verilmesi ve buralarda diğer eğitim alanlarının ihmal edilmesi olarak gösterilmiştir. Ancak, cumhuriyetin

⁴⁷² Yeniyo Gazetesi, Sayı:2636, 29 Ekim 1939.

kurulması ile birlikte şehirde maarif ve mektep işlerine büyük ehemmiyet verildiği, açılan mektepler ve Millet Mektepleri sayesinde zeki Trabzon halkının hayati ve medeni inkişafına ehemmiyet verilmeye başlandığı belirtilmiştir. Raporda verilen bilgiler göre, 1939 yılına gelindiğinde Trabzon’da, çevre illere nazaran büyük bir eğitim yuvası durumunda olan bir lise, bir kız ortaokulu, ticaret okulu, erkek ortaokulu, gibi okullar, 5 tanesi tam devreli, 4 tanesi ise üç sınıflı olmak üzere 9 adet ilkokul ve bu okullarda okuyan 2192 adet öğrenci bulunuyordu. Böylece Trabzon merkezinde orta ve ilkokullara devam eden öğrenci sayısının 3116’yı bulduğu ifade edilmiş, yine bu dönemde Trabzon’a bağlı köyler ve kasabalarda bulunan 84 ilkokulda 5910 adet öğrencinin eğitim gördüğü de belirtilmiştir. Şehirdeki bu eğitim seferberliği ve açılan okullar sayesinde vilayet dâhilinde okuma yazma bilen kişi sayısı 23193’ü bulduğu dile getirilmiştir.⁴⁷³

3000. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: Maarif Vekâleti 1939 yılında Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, Erzurum Maarif Müdürü Hamdi Keskin’i tayin etmiş ve yeni maarif müdürü Nisan ayı ortalarında Trabzon’a gelerek görevine başlamıştır.⁴⁷⁴ Vekâlet, yayımladığı genelgede, okullarda kayıt ve kabul muamelesi yapılırken talimatnamenin tespit ettiği yaşta bulunan ve diğer şartlara haiz olan öğrenciler alındıktan sonra yer kalırsa, bir yaş küçük ve iki yaş büyük olan talebenin de kabul edilmesini bildirmiştir.⁴⁷⁵

1939 yılında Trabzon’daki genel olarak eğitim faaliyetleri ve okullaşma çalışmalarına devam edilmekteydi. Bu dönemde,

- Vilayet kazalarından Vakfikebir’in Tonya Nahiyesi Hoşarlı Köyünde beş sınıflı bir ilkokul binasının yapımına başlanmıştır.
- Vakfikebir ilçesinin Yavuz, Resullü ve Adacık köylerinde birer ilkokul yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁷⁶
- Yapımına daha önceden başlanan ve uzunca bir süredir bitirilemeyen Yomra’daki ilkokul binasının bitirilmesi için Vali Refik Koraltan’ın emriyle devam eden büyük

⁴⁷³ Trabzon Valisi Refik Koraltan Tarafından 10.05.1939 Tarihinde Dâhiliye Vekâletine Sunulan“Halkın Umumi Vaziyeti ve Ahval-i Ruhîyesi Hakkında Rapor”, Yayınlanmamış Rapor, Trabzon 1939. s. 57–59.

⁴⁷⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 782, 29 Nisan 1939.

⁴⁷⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2625, 20 Eylül 1939.

⁴⁷⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2558, 31 Ocak 1939.

okul inşaatına vilayet bütçesinden bin lira tahsisat ayrılarak okulun bir sonraki ders yılına yetiştirilmesine karar verilmiştir.⁴⁷⁷

- Sürmene'nin Dağbaşı ve Of'un Balaban köyünde yeniden birer ilkokul açılmıştır.
- Bu yıl içerisinde çeşitli öğretmen okullarından mezun olan 7 öğretmen Trabzon vilayetinin emrine girmiş, diğer şehirlere de Trabzon'dan 8 öğretmen gönderilmiştir.
- Bu dönemde toplam olarak vilayet merkezi, köyler ile kasabalarda 39 adet okul inşasına başlanmıştır.⁴⁷⁸

Görüldüğü gibi 1939 yılı Trabzon için eğitim faaliyetlerinin⁴⁷⁹ hız kazandığı bir yıl olarak göze çarpmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, Beşikdüzü'nde açılan Eğitim Kursu ve bu kurstan mezun olan öğretmenlerin Trabzon'un çeşitli köylerinde öğretmenlik görevlerine başlaması ve dolayısıyla şehirde görülen öğretmen⁴⁸⁰ açığının bir ölçüde giderilmeye başlamasıdır. Zira 1939 yılında Beşikdüzü Eğitim Kursu'ndan 26 eğitimci mezun olmuş bunlardan 20 tanesi Merkez Akçaabat köylerindeki ilkokullarda görev yapmaya başlamıştır.⁴⁸¹

Trabzon'da bu yıllarda eğitim sahasında görülen en büyük problemlerden biri de 1939 yılında Erzincan'da meydana gelen şiddetli deprem sonucunda okul binalarında meydana gelen tahribatların en aza indirilmesi meselesiydi. Bu amaçla Trabzon ilinde teftişler yapan Maarif Mıntıkası Müdürü, Mustafa Reşit Bey, Trabzon'da birçok okulu gezerek zarar ve ziyan tespitleri yapmış ve Ankara ile gerekli yazışmaları yaparak, zarar ve ziyan durumunu merkeze bir rapor halinde bildirmiştir.⁴⁸² Ayrıca diğer rutin teftiş işlerine devam eden Reşit Bey, 5 Kasım 1940 günü yanında 3. Umumi Müfettişi Nazif Bey'i de alarak, Gazipaşa, Boztepe, Cudi Bey İlkokullarını teftiş etmiştir. Reşit Bey, yaptığı teftişler sonucunda

⁴⁷⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 776, 28 Mart 1939.

⁴⁷⁸ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2645, 2 Aralık 1939.

⁴⁷⁹ Bu dönemdeki bir faaliyet ise; şehirde salgın olarak görülmeye başlayan bazı hastalıklar dolayısıyla vilayet merkezindeki okullarda okuyan öğrencilere Tifo aşısı yapılmasıdır. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2555, 21 Ocak 1939.

⁴⁸⁰ Söz konusu ders yılı içerisinde şehirdeki ilkokullarda görev yapan öğretmenler Halkevinde Vali Refik Koraltan'ın başkanlığında toplanarak aldıkları kararda bundan böyle her hafta Halkevi Salonunda mesleki konferanslar vermeyi kararlaştırmışlar ve bu konferansların Halkevindeki hoparlör sayesinde bütün halka duyurulmasına dair aralarında karar almışlardır. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2550, 5 Ocak 1939. Trabzon vilayetinde görev yapan öğretmenler, ders yılının sona ermesiyle birlikte yaz tatilinde İran'a seyahat yapma düşüncesinde oldukları ve bu itibarla bu seyahatin esaslarını tespit etmek için aralarında bir komisyon teşkil ettiklerini görüyoruz. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2566, 4 Mart 1939.

⁴⁸¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2645, 2 Aralık 1939.

⁴⁸² Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1940.

Cudibey ve Boztepe İlkokullarının yeterli derecede temiz olmadığı kanaatine varmıştır. Reşit Bey, ayrıca 9 Kasım 1940 günü valilik binasında Üçüncü Umum Müfettiş Nazif Bey ile şu konuları görüşmüştür; yeni bütçede Tevfik Bey İlkokulu için alınacak yeni binanın istimlâk meselesi, Üstünkaya Mektebi'ne bir muallim daha verilmesi meselesi, yarım gün tedrisat meselesi ve enstitü binası meselesi.⁴⁸³

3001. 1939–1940 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1938–39 ders yılının sona ermesiyle birlikte Trabzon Kız Ortaokulu'nda, yeni öğrenci kayıtlarına başlanmış, okula çok fazla miktarda öğrenci kayıt olmuştur. Okul müdürü Abdullah Günel'in, şehir gazetelerine verdiği beyanata göre, çifte tedrisat yapan bu okulda 1939 yılı itibarıyla toplam 700 öğrencinin bulunduğu ve bunların 350 tanesinin öğleden önce öğrenim gören kızlardan oluştuğu beyan edilmiş, 30 ila 70 mevcutlu 7 dersane içinde zorlukla eğitim-öğretime devam edildiği belirtilmiş, bu vaziyeti ile okulun çift tedrisata yeterli seviyeye haiz olmadığı vurgulanmıştır.⁴⁸⁴ 7'si erkek 12'si bayan olmak üzere toplam 19 öğretmenin görev yaptığı okulun, açıkta bulunan Beden Terbiyesi dersi için Maarif Vekâleti, Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmenlerinden Muaccel'i, Trabzon Kız Ortaokulu'na tayin etmiştir.⁴⁸⁵

Bu dönemde Trabzon Erkek Orta Okulu'nda yaşanan gelişmelere bakacak olursak; okul öğrencileri 1939 depreminde zarar gören depremzedeler için okul içinde bir yardım komitesi teşkil etmiş ve bu komite, depremde zarar gören kişilere yardım etmek üzere harekete geçmiştir.⁴⁸⁶ Okulda okuyan öğrenciler tarafından bir futbol takımı kurularak her Perşembe günü spor sahasında çalışmalar yapılmış ve Lise takımıyla karşılıklı maçlar tertip edilmiş,⁴⁸⁷ okulun müdür muavini Nedim Erkut, Bitlis Ortaokul müdürlüğüne tayin edilmiştir.⁴⁸⁸

Trabzon'da faaliyet gösteren diğer bir eğitim kurumu olan Trabzon Lisesi'nde⁴⁸⁹ bu ders yılında toplam 900'e yakın öğrencinin öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Bu doluluk bir sonraki ders yılının kayıtları yapılırken de devam etmiş bunun üzerine lise yönetimi

⁴⁸³ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1940.

⁴⁸⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2631, 11 Ekim 1939.

⁴⁸⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 817, 20 Eylül 1939.

⁴⁸⁶ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2653, 30 Aralık 1939.

⁴⁸⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2570, 18 Mart 1939.

⁴⁸⁸ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2652, 27 Aralık 1939. Erkek Ortaokulunda bu dönemde okulda toplam 681 öğrenci eğitim görürken, 19 öğretmen görev yapmıştır. 1938–1939 Maarif İstatistikleri, s. 247.

⁴⁸⁹ Bu öğretim yılında okulda toplam 26 öğretmen görev yapmıştır. 1939–1940 Maarif İstatistikleri, s. 385.

fazla talep olduğu ve sınıfların hemen hepsinin dolduğundan⁴⁹⁰ dolayı kayıtları erken bitirmiştir.⁴⁹¹ Ders yılının sona ermesiyle lisede görev yapan öğretmenlerden bazıları çeşitli vilayetlere tayin edilmiştir. Örneğin; okulun Tabiye Öğretmeni Şaban Vehbi Ünsaç Edirne'ye, Felsefe Öğretmeni Besim Savacı İzmir'e, tayin edilmiş,⁴⁹² bu öğretmenlerin yerine 48 lira maaşla Tabiye Öğretmenliğine Turhan Sokullu, 30 Lira maaşla Beden Terbiyesi Öğretmenliğine Hayrettin Gür, atanmış,⁴⁹³ okul müdürü Sami Akyol, Ankara'da toplanacak olan Maarif Şurasına katılmak için Vekâletçe Ankara'ya davet edilmiştir.⁴⁹⁴

1939 yılına gelindiğinde Trabzon'da yeni lise binasının inşaatı da devam etmekteydi. 9 Mart 1940 tarihinde yeni lise müdürü ile okulun taşınma meselesini görüşen Mustafa Reşit Bey, 16 Mart 1940 günü, eski lise binasının 1110 mevcutlu bir ortaokul haline dönüştürülmesi, Kız Enstitüsü'nün Ticaret Okulu'na, Ticaret Okulu'nun da Zağnos Ortaokulu'na nakl edilmesi ile ilgili isteklerini Maarif Vekâleti'ne bildirmiştir. Mustafa Reşit Bey 24 Mart 1940 günü, Nafia Vekâleti'ne yazdığı yazıda, yeni lise binasının hesap işleri ve binanın bir an önce tamamlanması için daha hangi işlerin yapılması gerektiğini yetkili mercilere iletmiştir. 1 Nisan 1940 günü eski lise binasına giderek okulun ambar durumunu tespit eden Reşit Bey, 29 Mayıs 1940 günü ise maarif dairesinde lise ve ortaokul müdürlerini toplayarak yeni lise binasına taşınması için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir. Şehirde yapılan tüm bu hazırlıkların ardından 8 Eylül 1940 günü lisenin idare heyeti, yeni okul binasına taşınmıştır.⁴⁹⁵

Bu dönemde Trabzon'daki diğer okullarda da teftişler yapan Üçüncü Umum Müfettişlik Kültür Müdürü, Mustafa Reşit Bey, 25 Şubat 1939 tarihinde Kız Enstitü'sünde verilen yemeğe katılmış, 11 Mayıs 1939 günü Vakfikebir ilçesine giderek halk ile temas

⁴⁹⁰ Şehirde öğrenim gören ortaokul ve lise öğrenci sayısındaki bu fazlalık, bir yandan eğitim-öğretim faaliyetleri için olumsuzluk teşkil ederken diğer yandan da şehre uzak köylerden gelen veya dışarıdan gelen öğrencilerin barınma sorununu da gündeme getirmiştir. Bu barınma problemine çözüm bulunabilmesi amacıyla 23 Ocak 1939 Pazartesi günü şehirde 200 yataklı bir pansiyon açılmıştır. Halk Gazetesi, Sayı: 766, 26 Ocak 1939. Pansiyonun açılış merasimi yapılmasına rağmen hemen faaliyete sokulamamıştır, zira pansiyon binasındaki eksiklikler ve bir takım tamir işleri sebebiyle pansiyon binası ancak, 1939 yılının Aralık ayında tam kapasiteyle faaliyete geçmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 827, 12 Aralık 1939.

⁴⁹¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2628, 30 Eylül 1939.

⁴⁹² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2624, 16 Eylül 1939.

⁴⁹³ Halk Gazetesi, Sayı: 813, 13 Ekim 1939.

⁴⁹⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2599, 28 Haziran 1939.

⁴⁹⁵ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1940.

etmiş, kurulması düşünülen ortaokul binasının⁴⁹⁶ yeri hakkında halkla görüşmelerde bulunmuştur. 13 Mayıs 1939 günü şehirdeki muallimler tarafından valilikte verilen ziyafete katılan Reşit Bey, Trabzon Lisesi, Trabzon Erkek Ortaokulu ve Kız Ortaokulu'nu teftiş ederek buralarla ilgili verilen yeni talimatnamelerin ne derece uygulandığına bakmış, 7 Aralık 1939'da ortaokul ve lise'de okuyan fakir öğrenciler için oluşturulması düşünülen pansiyon işleri ile meşgul olmuştur.⁴⁹⁷

301. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3010. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişleri tarafından yapılan tetkikler sonucu Trabzon'un maarif durumu hakkında Ankara'ya gönderilen raporlardan anlaşıldığına göre; şehirde bu dönemde bir lise, iki ortaokul, bir kız sanat enstitüsü ve bir de ticaret okulu ile birlikte resmi ilkokullar bulunmaktaydı. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre Trabzon halkı, şehirde maarif işlerini son derece önemsiyor, okulların çoğalmasını ve özellikle ihtiyaç olan yerlerde ortaokulların açılmasını bekliyordu. Bu istekler o kadar ileri gidiyor ki halk, maarif işlerini açlıktan ve yoksulluktan üstün tuttuğu belirtiliyordu. Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişleri, Trabzon halkının maarif alanındaki bu duyarlılığını Ankara'ya, yetkili makamlara iletiyor ayrıca şehir halkının sanata son derece yatkın olduğunu, Trabzon halkının babadan kalma birçok sanat dalında inanılmaz derecede usta olduğunu, halkın bu özelliklerinin değerlendirilmesi için Trabzon'da bir sanat okulu'nun açılmasının faydalı olacağını bildiriyor, ayrıca şehirde halen inşası devam eden lise ve hastanenin şehir için son derece önemli bir anlamı olduğunu belirtiyorlardı.⁴⁹⁸

Maarif Vekâleti, bu dönemde Trabzon Maarif Müdürlüğüne, Bolu Maarif Müdürü İhsan Kalabay'ı tayin etmiş⁴⁹⁹ ve yeni Maarif Müdürü, Nisan 1940 tarihinde görevine başlamıştır.⁵⁰⁰ Şehirde görev yapan öğretmenlerden oluşan Trabzon Muallimler Birliği, 13 Ocak 1940 tarihinde Halkevi binasında Trabzon Valisi Osman Sabri Adal'ın riyasetinde toplanmış ve Vali Bey, burada öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada onlara, eğitim-

⁴⁹⁶ Bu dönemde Trabzon'daki ortaöğrenim faaliyetlerinden bir diğeri ise vilayet kazalarından Vakfikebir'de bir ortaokul açılması fikrinin gündeme gelmiş olmasıdır. Açılacak olan bu mektebin arsası, ilçe halkı tarafından teberru edilmiştir. Yeniol Gazetesi, Sayı: 2565, 1 Mart 1939.

⁴⁹⁷ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1939.

⁴⁹⁸ BCA, Tarih: 30.1.1941, Dosya No: 4. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 715.441.2.

⁴⁹⁹ BCA, Tarih: 23.2.1940, Sayı: 15618, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 137.7.4.

⁵⁰⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 848, 5 Nisan 1940.

öğretim alanında ülkede yapılan faaliyetleri ve bu faaliyetler içinde öğretmenlerin ne gibi görevleri olduğu ile ilgili veciz bir konuşma yapmış, ardından öğretmenler de Vali Adal'a, eğitim davasına gösterdiği ilgiden dolayı teşekkür etmiştir.⁵⁰¹

Tablo: 58

1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon, Kazaları ve Köylerindeki İlkokul Sayıları

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	4	-	8	12
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	1	2
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	-	1	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	5	1	13	19
Merkez Köyleri	-	-	-	3	7	10
Akçaabat Köyleri	-	-	-	-	13	13
Maçka Köyleri	1	-	-	2	10	13
Of Köyleri	1	1	-	2	11	15
Sürmene Köyleri	-	1	-	-	7	8
Vakfikebir Köyleri	-	-	-	5	12	17
Köyler Toplamı	2	2	-	12	60	76

Kaynak, 1940–1941 Maarif İstatistikleri, Yayın No: 199, Ankara 1943, s. 30–31.

Bu dönemde ilköğretim alanında yaşanan gelişmelere değinecek olursak; 1940 yılında⁵⁰² Trabzon Maarif Müdürlüğüne tayin edilen İhsan Kalabay, yeni eğitim-öğretim yılının başlaması dolayısıyla şehirdeki yerel gazetelere verdiği beyanatta, bu ders yılında Trabzon'da, Türkiye'nin hiçbir yerinde olmadığı kadar öğrenci yoğunluğu olduğunu belirtmiş, bu yıl itibarıyla tüm il sathında yaklaşık 9300 kadar öğrencinin okullarda kayıtlı

⁵⁰¹ Halk Gazetesi, Sayı: 834, 19 Ocak 1940.

⁵⁰² Bu öğretim yılında Trabzon ili ve kazalarında köylerde dâhil olmak üzere 14.139'u erkek 2.401'i kız olmak üzere toplam 16.540 öğrenci ilköğrenimini sürdürmüştür. 1940–1941 Maarif İstatistikleri, s. 97.

bulduğunu, bu yoğun ihtiyacı karşılayabilmek için yoğun çaba sarf ettiklerini, örneğin bu yıl itibarıyla İskenderpaşa İlkokulunda bir şube daha açarak sınıf mevcutlarını 60 öğrenciye indirdiklerini ifade etmiş, Trabzon'da öğretmen başına yaklaşık olarak 75 öğrencinin düştüğünü belirtmiştir.⁵⁰³ 1940 yılında Trabzon ilindeki ilkokullardan olan Dumlupınar İlkokulunda zamanla bozulan bazı kısımlarında tamirat yapılmasına lüzum görülmüş, tamiratın keşif bedeli 408 lira 10 kuruş olarak belirlenmiş,⁵⁰⁴ Trabzon'un kazalarından Maçka ilçesinin ilkokul öğretmenleri toplu halde Trabzon'un diğer bir ilçesi olan Of'a bir gezi yapmışlardır.⁵⁰⁵ Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme de, Maarif Vekâletince Trabzon'da bir yayınevini açılmasıdır. Böylece okul ders kitaplarının zamanında şehre gelmesi sağlanmış ayrıca yayınevini elinde fazla kitap bulunmasından dolayı bu kitapların da komşu illerdeki okullara gönderileceği bildirilmiştir.⁵⁰⁶

3011. 1940–1941 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1940–1941 öğretim yılında⁵⁰⁷ öğrenci kayıtlarına 20 Ağustos 1940 tarihinde başlayan Trabzon Ticaret Okulu, birinci sınıfa kaydolmak isteyen öğrencilerden, ilkokul diploması, nüfus cüzdanı, çiçek aşısı ilmhaberleri, sağlık raporu, 6 adet resim, gibi belgeler istemiş ayrıca kayıt olmak isteyen öğrencilerin ortaokulların her hangi bir sınıfında iki yıl üst üste kalmamış olması gerektiğini de ayrıca ilan etmiştir.⁵⁰⁸ Bu ders yılında Trabzon Ticaret Lisesi'nde 91 erkek 4 kız öğrenci öğrenim görmüş, okulda bu öğretim yılında 6 erkek öğretmen görev yapmış, okula bu öğretim yılında toplam 12.492 lira tahsisat ayrılmıştır.

1940 yılında Maarif Vekâleti, Trabzon'daki ortaokul ve liseleri ilgilendiren bazı tayin ve terfiler yapmıştır. Buna göre, Trabzon Kız Orta Okulu Müdürü Abdullah Günel Erkek Ortaokulu Müdürlüğüne, Trabzon Erkek Ortaokulu Müdürü Mahmut Kemal ise Kız Ortaokul Müdürlüğüne tayin olmuş,⁵⁰⁹ Erkek Ortaokulu Tarih Öğretmeni Nahide Kazancı ve Kız Ortaokulu Tarih Öğretmeni Hediye Öncel'in, Lise Riyaziye Öğretmeni Mahmut

⁵⁰³ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2731, 3 Ekim 1940.

⁵⁰⁴ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2673, 13 Mart 1940.

⁵⁰⁵ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2682, 12 Nisan 1940.

⁵⁰⁶ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2731, 3 Ekim 1940.

⁵⁰⁷ Aynı öğretim yılında Trabzon Kız Enstitüsü'nde 10'u erkek 10'u bayan olmak üzere toplam 20 öğretmen görev yapmış, enstitüye bu öğretim yılı içerisinde Maarif Vekâleti'nce toplam 20.715 lira para tahsis edilmiştir. 1940–1941 Maarif İstatistikleri, s. 446.

⁵⁰⁸ Yenyol Gazetesi, Sayı: 2724, 7 Eylül 1940.

⁵⁰⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 832, 9 Ocak 1940.

Çakıroğlu'nun, Lise Coğrafya Öğretmeni Selahattin Dardeniz'in maaşları 25 liradan 30 liraya çıkarılmıştır.⁵¹⁰

Bu dönemde Ortaöğretim alanında bu öğretim yılında yaşanan en büyük gelişme, Trabzon Lisesi'nin⁵¹¹ yeni binasına taşınması olayıdır. 1938 yılında inşaatına başlanan lise binası büyük bir hızla tamamlanmış, 1940–1941 öğretim yılında lisenin, yeni binasında eğitim-öğretime başlanmıştır. Mükemmel bir proje ve inşaat tarzına sahip olan lise, 1930'lu yıllarda yeni yapılan kaloriferli bina sistemine sahipti. Mühendis Taut tarafından Almanya'dan ithal edilen kalorifer kazanlarına, II. Dünya Savaşı nedeniyle Yugoslavya gümrüğünde el konulmuş, ancak Alman Hükümeti nezdinde bazı girişimlerde bulunan Taut, Alman Hükümeti'nin, Yugoslavya'ya protesto notası çekmesi üzerine, kalorifer kazanlarının serbest bırakılması mümkün olabilmıştır. İleri görüşlü ve zevk sahibi bir mimar ve mühendis olan Taut, bugün hâlâ bütün ihtişamı ile ayakta duran manolya ağacı yüzünden binanın temelini kuzeye kaydırması ve böylece ağacı koruyarak lisenin güney yönündeki güzel görünüm sağlanmıştır. Mimar Taut'un ileri görüşlülüğünün diğer bir örneği de; okul binasının etrafında bulunan arsasının alımında gösterdiği titizliktir. Taut, bu arsayı okul adına istimlak ettirebilmek için Maarif Vekâletine defalarca ve ısrarla müracaatlarda bulunmuş, o zamanlarda okulun açık olan çevresinin zamanla binalarla dolup kapanacağını ve okulun denizden manzarasının kesileceğini, aynı zamanda okul bahçesinin denizden rüzgâr ve serin hava alamayacağını gerekçe olarak göstermiş ve arsanın istimlakini gerçekleştirmiştir.⁵¹² Yeni lise binası 129,5 metre uzunluğunda 45 metre arzında üç kat üzerine kurulmuş olup 97 odalıdır. Bu odaların 24 tanesi dersane olarak yapılmıştır. Okulda bir konferans ve jimnastik salonu, iki laboratuvar ve üç yatak odası ve iki yemekhane ile bu kısımlara ek olarak bir de bodrumdan oluşmaktaydı.⁵¹³

⁵¹⁰ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2704, 29 Haziran 1940.

⁵¹¹ 1940 yılına kadar Trabzon Lisesi'nin müdürlüğü görevini yürüten Sami Akyol, Orta Tedrisat Şube Müdürlüğüne atanmış ve görevine başlamak üzere 1940 Ocak ayında Ankara'ya hareket etmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 835, 28 Ocak 1940. Maarif Vekâleti, Trabzon Lisesi müdürlüğü görevine Sivas Lise Müdürü ve Felsefe Öğretmeni Faik Dranaz'ı tayin etmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 841, 1 Mart 1940.

⁵¹² Albayrak, Tarih İçinde..., s.205.

⁵¹³ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2737, 29 Ekim 1940.

Trabzon ilinde 1940 yılında yapılan tüm eğitim faaliyetleri ise şunlardır:

- Merkez ve mülhakatta(merkeze bağlı olan yerlerde) 9 ilkokul binası tamir edilmiştir.
- Mülhakatta 2 köy ilkokul binası ikmal edilmiştir.
- Merkez ve mülhakatta 17 köy ilkokul binası inşasına devam edilmektedir.
- Maçka kazasında bir köy ilkokulu binası tadilen tamir ve ikmal edilmiştir.
- Merkez ve mülhakatta 2 ilkokul binasında helâ inşa edilmiştir.
- Vilayet merkezinde yeniden yapılmış olan lise binası bu ders yılı başında faaliyete geçmiştir.
- Merkez ve mülhakatta yer sarsıntısı dolayısıyla zarar gören 15 ilkokul binası tamir edilmiştir.
- Bu ders yılında Of kazasında iki köy ilkokulu yeniden açılmış ve kadrosuna iki öğretmen ilave edilerek bu suretle vilayetteki öğretmen kadrosu 219 ve mektep adedi ise 95'e çıkmıştır.
- Geçen yıl Beşikdüzü'nde açılan Eğitim Kursuna bu sene köy muallimi yetiştirmek üzere beş sene tahsil müddetli bir köy enstitüsü ilave edilmiş ve enstitüye Trabzon, Rize, Gümüşhane, Ordu, Giresun vilayetlerinden onar kişilik kafilerden oluşan 50 talebe alınmıştır.
- Geçen yıl şehirdeki öğrenci sayısı 15.277 iken bu yıl bu rakam 16.135'e çıkmıştır.⁵¹⁴

3012. Köy Enstitüleri ve Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün Açılışı: Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun hemen ardından eğitimle ilgili birçok yenilik ve reforma imza atmasına rağmen, ülkedeki temel eksiklik olan; okur-yazar eksikliği, kırsal nüfusun eğitim düzeyinin düşüklüğü, köy okullarının ve dolayısıyla burada görev yapan öğretmenlerin sayısının yetersizliği gibi problemler henüz aşılamamıştı. Ülke eğitiminin bu durumu, ülkeyi çağdaşlaştırarak "Avrupa seviyesine" çıkarmak isteyen kesim için önemli sorunların başında geliyordu.⁵¹⁵ Bu arada yıllar ilerledikçe ilkokul öğretmenlerinin sayısında giderek azalma da ortaya çıkıyordu. Nitekim 1931–1932 ders yılında 16.973 olan ilkokul öğretmen sayısı,1935–1936 yılında 14.949'a inmiştir. Mevcut öğretmen okulları her yıl 650–700

⁵¹⁴ Yeniol Gazetesi, Sayı: 2737,29 Ekim 1940.

⁵¹⁵ Ali Arayıcı, Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri, İstanbul 1999, s.171.

öğretmen mezun etmesine rağmen çok sayıda emeklilik, ölüm ve istifa gibi meslekten ayrılmalar yüzünden bu sayı 300-500'e düşmekte ve açık büyümekteydi. 1935 yılına gelinceye kadar yapılan iyileştirmelere ve yoğun çalışmalara karşın Atatürk'ün amaçladığı ilköğretim düzeyine ulaşılmamıştır. Yeni Türk harflerinin kabulü ve Millet Mektepleri'nin açılmasından sonra çeşitli yönleriyle köy eğitim sorununun da çözülmesi gerekiyordu.⁵¹⁶ Bu sorunun çözümü amacıyla 1930'lu yıllarda Türk aydın ve eğitimcileri tarafından yeni bir fikir gündeme getirilmiştir. Yirmili yıllarda, ülkemize gelen yabancı eğitimcilerin görüşlerinden yararlanan eğitimcilerimiz⁵¹⁷, kırsal kesimin eğitimi üzerine durulması gerektiği fikrini ortaya atmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal kesimin eğitimi üzerine arayışlarda yabancı eğitimciler etkin olmasına karşın, özellikle otuzlu yıllardan sonra yerli eğitimcilerin kırsal alanın eğitimine yönelik sistemlerin üretilmesine katkıları büyüktür. Bu dönemde yayımlanan birçok dergide eğitim sorunlarına değinen makaleler yer almaktaydı. Türk eğitim uzmanları, Türkiye'de özellikle kırsal alandaki okuma-yazma sorununun kısa yoldan çözülmesi ve ekonomik gelişmeye paralel olarak üretime yönelik okulların açılması için birçok görüş ve öneri ortaya atıyorlardı. Bu konu ile ilgili ilk çalışma, 1926 yılında Kayseri ve Denizli'de kurulmuş olan "*Köy Öğretmen Okulu*"dur.⁵¹⁸ 1926 çıkarılan 789 sayılı kanun ile kurulan bu Köy Muallim Mekteplerine, ilköğretimi bitirmiş çocuklar alınarak, mesleki ve genel bilgileri içeren üç yıllık eğitimden sonra, köy okullarına öğretmen olarak atanması planlanmıştır. Bu okulda öğrenciler okul doktoru tarafından verilen sağlık, sağlık koruma, aşı, ilk yardım ile ilgili temel bilgiler alacaklardı. 1933 yılına kadar varlığına devam eden bu okullarda "eğitim ve üretimin iç içeliği" olgusu geçerliydi.⁵¹⁹ Köy Öğretmen Okulları projesi başarılı olamayınca ülkede diğer bir öğretmen yetiştirme kurumu olan, İlk Muallim Mektepleri'nin de sayısında gözle görülür bir azalma olmuştur. Öyle ki, 1934 yılına gelindiğinde 25 İlk Muallim Mektebi'nden sadece 12'si ayakta kalabilmiştir. Oysa devlet her köye bir öğretmen göndermeyi hedeflemiş bulunuyordu.⁵²⁰ Ne var ki, mevcut öğretmen okullarının verdiği mezun sayısı

⁵¹⁶ Sevgi Atakul, "Köy Enstitülerinin Kuruluşu", <http://www.egitim.aku.edu.tr/TER2007-13.ppt>, (02.01.2008.)

⁵¹⁷ Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelen John Dewey de köy eğitimi sorununa dikkat çekmiştir. Ali Ata Yiğit, " İnönü Döneminin Köye Özel Öğretmen Yetiştirme Projesi: Köy Enstitüleri", **Türkler**, c.17, Ankara 2002, s. 446.

⁵¹⁸ 1927-1928 yılında Denizli ve Kayseri'de açılan iki okula, mecburi hizmet karşılığı olarak 133 öğrenci alınmıştır. Sonraki yıllar bu öğrenci sayısı artırılmış ancak bu proje ile beklenen başarı elde edilemeyince bu okullar kapatılmıştır. Yiğit, a.g.m., s. 447.

⁵¹⁹ Arayıcı, a.g.m., s.180.

⁵²⁰ Yiğit, a.g.m., s. 447. Her köye bir öğretmen yetiştirme çabasının öncüsü ve bu fikrin en önemli savunucusu dönemim Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'dir. Bakan olduktan üç ay sonra

ile bu hedeflere ulaşmak mümkün görünmüyordu. Zira ülkede, 40 bin civarındaki köyden ancak %10 kadarında okul ve öğretmen bulunuyordu. Bunun için daha pratik bir çözüm yolu olarak Köy Eğitimleri Kanunu çıkarılmıştır. Uygulamada amaç, köye hem öğretmen hem de modern üretim araçları ve tarım yöntemleri sağlayarak eğitimin mali yükünü hafifletmekti. Bu amaçla köylerde geçici öğretmen olarak görevlendirilmek üzere, 1936 yılında 3238 sayılı Köy Eğitimleri Kanunu⁵²¹ ile Eskişehir'in Çifteler Çiftliği'nde dört aylık kurs açılmıştır. Buradan mezun olan ve Ankara köylerinde görevlendirilen ilk 84 öğretmen başarı olmuş, İsmail Hakkı Tonguç'un yönetiminde başlanan bu projenin başarılı olması üzerine, eğitim kursları ülkenin başka yerlerine de açılarak çoğaltılmış, İzmir Kızılçullu ve Edirne Karaağaç'ta birer eğitim kursu açılmıştır. Bunları, 1938 yılında Kastamonu (Gölköy), Adapazarı (Arifiye), Samsun (Akpınar), 1939'da Erzincan ve Isparta (Gönen)'de açılan eğitim kursları izlemiştir.⁵²² Eğitim Kursları adıyla 1936'da başlayan bu kurumlar, ileride Köy Enstitüleri adını alacaklardır. Köyler için kısa sürede öğretmen yetiştirmeye yönelik yürütülen çalışmalar ve sağlanan birikim, 28 Aralık 1938'de Maarif Vekili olan Hasan Ali Yücel ile birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Hasan Ali Yücel, II. Meşrutiyetten beri yoğun olarak tartışılan "köye özel öğretmen yetiştirilmesi" fikrini daha kapsamlı hale getirmiş ve tatbik edilmesini sağlamıştır. İsmail Hakkı Tonguç ile birlikte geliştirdikleri Köy Enstitüleri Projesi, 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı kanun ile hayata geçirilmiştir. 17 Nisan 1940 yılında 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası TBMM'de onaylanmıştır. Köy Enstitüleri projesinin en önemli mimarlarından ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Köy Enstitülerinin kurulma nedenini mecliste yaptığı şu konuşmayla ortaya koymuştur: "*Köylerimizin umumi*

T.B.M.M.'nin 20 Mart 1926 günkü oturumunda Bakanlık Merkez Örgütü Yasa Tasarısı görüşülürken yaptığı konuşmada, köy eğitimi hususu hakkında şunları söylemiştir: "*Köy yatılı okulları doğru değildir diye buyuruyorlar. Eğer köylerin sayısı belli olsaydı ve her köy 300 evli bulunsaydı ve öğretmen sayısı da daha çok olsaydı, buraya hiç böyle bir kayıt koymaya gerek kalmazdı. Ne var ki, bugün köylerin sayısı 42.000'i geçtikten ve ev sayıları belirsiz olduktan sonra bir yatılı okul yapmanın her köyün çocuklarını orada toplayıp okutmanın çok iyi olduğu saptanmıştır... Köy çocuklarını köyden alıp kentte okutmak yanlıştır. ... Köy öğretmenlerini getireceğiz, onların kişisel düşüncelerini de dikkate alacağız. Ona göre okul açacağız*". Rauf İnan, Mustafa Necati (Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları), Ankara 1980, s.79.

⁵²¹ 1936-1939 arasında çıkarılan yasalarla kırsal kesime ilişkin yapılan eğitim uygulamaları Köy enstitüleri için uygun ortamı hazırlamış ve Köy Enstitülerine geçişi kolaylaştırmıştır.

⁵²² Kursu başarı ile bitiren eğitimci, üç yıllık dönemlerde köy okullarında eğitimlerini sürdürürlerdi. Üç yılda bir öğrenci kaydı yapılır, üç yılsonunda başarılı olan öğrencilere dördüncü sınıfta hak kazanmıştır şeklinde diploma verilir, başarısız olanlar yeniden birinci sınıfa dönerdi. Eğitimci sadece köy çocuklarına okuma-yazma, basit matematik kaideleri fen ve tabiat bilgisi okutmaları istenmiştir. İnönü'nün dediği gibi "*Köylere beş yüz mülk lambalar götüremediğimize göre şimdilik eğitimciyle yetineceğiz*". Eğitimci, aynı zamanda köyde tarım faaliyetlerinin öncülüğü yaparlar, fidanlık, koru, meyve bahçelerinin kurulmasına önderlik ederlerdi. Gece kursları ile köylünün yetiştirilmesiyle de vazifeli idiler. Feridun Bayram, Eğitimci, Ankara 1999, s. 22-23.

vaziyetini mütealaya alınca gördük ki, 40 bin köyden ancak 8 bininin nüfusu 400'den yukarıdır ve 32 bin köyümüzün nüfusu 400'den azdır. Bu 32 bin köyün 16 bininin nüfusu da 150'den azdır. Binaaleyh, 16 bini 150'den aşağı, mütebaki 16 bini 150'den yukarı ve 8 bini 400'den yukarı olan köyleri öğretmenlemek ve burada bulunan köylümüzün çocuklarını okutmak üzere tedbir almak zorundayız. Bugün köylerimizde fiili olarak çalışmakta olan okullarımız 4.500'dür. Eğitimli okullarımızda 4 bin ve orada okuttuğumuz çocukların adedi ise 19 bindir. Şu halde köylerimize göndereceğimiz öğretmenleri birinci kademe nasıl hazırlamak zorundayız, evvela bunu düşünmek iktiza ediyordu. Biz bunu halle çalıştık.”⁵²³ 3803 sayılı yasanın çıkmasıyla beraber, birçok enstitünün yeri saptanmış ve kurulmaya başlamıştır. Yer seçiminde Köy Enstitüsü Yasasındaki ölçülere uyulmasına özen gösteriliyor, bölgelerin nüfus yoğunluğu, coğrafyası, sosyo-ekonomik durumu, eğitim ve kalkınma yönünden gereksinimleri göz önüne alınıyordu. Kimi devlet görevlileri, bakımsız, verimsiz yerlerin Enstitülere verilip imar göreceğ olmasına şaşırılmış, kimi vali ve kaymakamlar yardımcı olacakları yerde ilk günlerde sorun bile yaratmışlardı. Bu durumlarda Tonguç, zaman geçirmeden bölgelere giderek onları aydınlatmış, engelleri kırmış ve müdürlerinden aynı yöntemlerle işlerini hızlandırmalarını istemiştir.⁵²⁴

Köy Enstitüleri kentlerden uzak, kırsal kesimde kuruldukları, teknik tarımı, sanatı kapsayan eğitim-öğretim düzenlerinden dolayı öğretmenlerin birçoğu buralarda görev almak istememişlerdir. Bu yüzden Köy Enstitüleri'nde sürekli olarak köye uygun yetenekli rehberleri yetiştirecek, eğitici-öğretici eleman eksikliği duyulmuştur. Bu eksikliği gidermek amacı ile illere İlk Öğretim Müfettişi, Ulusal Eğitim Müdürü, Yatılı Bölge Okulları'na, Köy Enstitüleri'ne öğretmen ve araştırmacı yetiştirmek amacıyla Ankara'nın Hasanoğlan Köy'ünde 3 yıl süreli Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır. Açılan Yüksek Köy Enstitülerinde, Güzel Sanatlar, Yapıcılık, Maden İşleri, Tarım İşletmeciliği, Tarla ve Bahçe Tarımı, Hayvancılık, Ev Sanatları gibi öğrenim alanları bulunuyordu. Ayrıca özel uzmanlık kolları dışında Batı Edebiyatı, Matematik, Ekonomi, Coğrafya, Sosyoloji, Devrim Tarihi, Yabancı Diller, Türkiye Cumhuriyeti Demokrasisi dersleri de veriliyordu.

⁵²³ Komisyon, Hasan Ali Yücel'in TBMM Konuşmaları ve İlgili Görüşmeler, Cilt.1, Der: Canan Yücel Eronat, Ankara 1999, s.113.

⁵²⁴ Pakize Türkoğlu, Tonguç ve Enstitüleri, 2. Baskı, İstanbul 2000, s. 185-187.

Bununla birlikte çeşitli konularda da konferanslar, paneller, toplantılar yapılıyor, okunan kitaplar özetleniyor, müzikli gösteriler düzenleniyor, tiyatro oyunları sergileniyordu.⁵²⁵

Tablo: 59

Köy Enstitüleri'nde Yıllara Göre Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Öğretim Yılı	Öğretmen Sayısı		Toplam	Öğrenci	Enstitü Sayısı
	Kadın	Erkek			
1937–1938	5	21	26	286	2
1938–1939	7	34	41	796	3
1939–1940	10	50	60	1567	4
1940–1941	46	189	235	5663	14
1941–1942	80	214	294	8052	17
1942–1943	101	259	360	10161	18
1943–1944	128	298	426	14166	18
1944–1945	145	360	505	15561	20
1945–1946	119	403	522	15529	20

Kaynak, Mevlüt Kaplan, “Yüksek Köy Enstitüleri” Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri, Ankara 1997, s.80.

Beşikdüzü'nde bir Köy Enstitüsü'nün kuruluşuna vesile olan, Beşikdüzü'nü çok seven ve sık sık türlü sebeplerle ilçeyi ziyaret eden, Üçüncü Umum Müfettişi Tahsin Uzer'dir. Bir keresinde Trabzon Valisi Refik Koraltan ile Beşikdüzü'nü ziyaret eden Tahsin Uzer, Beşikdüzü halkının okumaya ve okula karşı gösterdiği ilgi ve alakaya karşı, ilçe halkına, köy öğretmen okulu sözü vermiştir. Enstitünün Beşikdüzü'nde açılmasının bir diğer önemli nedeni de, bugün ilköğretime tahsis edilmiş olan hükümet konağı karşısındaki binanın 1940'lı yıllarda bitirilmiş olmasıdır. Çünkü asıl enstitü binaları daha sonradan öğrenciler tarafından yapılacak olduğundan ilk yıllarda öğrencilerin kalabileceği, derslerini görebileceği bir bina bulmak bir şanstı. Enstitünün, Beşikdüzü'nde açılma nedenlerinden biri de uygun araziye sahip oluşudur.⁵²⁶ Gerekli arazinin temini, enstitünün açılacağı

⁵²⁵ Mevlüt Kaplan “Yüksek Köy Enstitüleri”, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Ankara 1997, s.79–80.

⁵²⁶ Köy Enstitülerinin genel kuruluş özelliklerinden biri de toprak üretimi olduğundan arazinin genişliği her zaman makbul sayılmıştır. Oysa Trabzon'un diğer ilçesi olan Sürmene'de de bu tipte araziler vardır. Bu sebepten iki yer arasında başlangıçta tereddüde düşülmüştü, ancak Beşikdüzülüler bakanlığa

binanın hazır oluşu, yöre halkının enstitünün kendi bölgelerinde açılmasını canı gönülden istemeleri ve gerekli siyasi desteğin de hazır oluşuyla Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkışına müteakip Beşikdüzü Köy Enstitüsü de açılmıştır.⁵²⁷

17 Nisan 1940 yılında, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu çıkmış, Beşikdüzü Köy Enstitüsü Müdürlüğü'ne Hürrem Arman, Enstitünün Müdür Yardımcılığına da Kadri Dora atanmıştır. 8 Temmuz 1940'da, 25 öğrenci ile eğitime başlanan enstitüde ilerleyen günlerle birlikte öğrenci sayısı 50'ye ulaşmıştır. Enstitüde ayrıca iki hizmetli, bir aşçı, bir aşçı yardımcısı, bir çamaşırıcı bulunmakta, bütün temizlik ve nöbet işleri, nöbetçi öğretmenler ve eğitmenler tarafından yapılmaktaydı.⁵²⁸ Maarif Vekâleti, 1940 yılında Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne 61.507 lira tahsisat ayırmış, bu paranın 8098 lirası öğretmen, 6934 lirası memur ve müstahdemlerin maaşlarına, 8351 lirası eğitim-öğretim malzemeleri, 14613 lirası iâşe teminine, 11352 lirası inşaat ve istimlak işlerine, 12152 lirası ise olası diğer masraflara ayrılmıştır.⁵²⁹

302. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3020. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1941–1942 öğretim döneminde Trabzon ilinin hazineden aldığı toplam bütçe tutarı olan 504.250 liranın 22.5352 lirası yani %44.69'u eğitim işlerine ayrılmıştır. Bu öğretim yılında Trabzon'da bulunan resmi ilkokullarda 166 erkek 53 bayan olmak üzere toplam 219 öğretmen çalışmış, 14.185 öğrenci ilköğrenimini sürdürmüştür.⁵³⁰ 1941 yılında Trabzon'da bir yandan eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edilirken bir yandan da okullaşma çalışmaları da devam ediyordu. Söz konusu yıl içinde Maçka kazasının iki köyünde beşer sınıflı iki ilkokul yapılmış, yine aynı kazada iki yıldan beri kapalı olan iki ilkokulun tamir işleri ikmal edilerek bir sonraki öğretim yılına yetiştirilmiştir.⁵³¹ Bu dönemde şehirde

gönderdikleri telgraflarda ilçede 4,5 dönümlük bir tarlayı, kendi aralarında para toplayarak aldıklarını, bu arazinin okula verileceğini öğretmen okulu'nun kendi köylerinde kurulmasını istediklerini bildirmişlerdir. İlkfer Erdem, " Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitüleri Beşikdüzü Köy Enstitüsü", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, Trabzon 2001, s. 53–54.

⁵²⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2584, 6 Mayıs 1939.

⁵²⁸ Hürrem Arman, " Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün Kuruluşu", **Hatıralarda Trabzon'un Yakın Tarihi (1860–1950)**, Haz: Mehmet Akif Bal, Trabzon 2004, s.365.

⁵²⁹ 1940–1941 Maarif İstatistikleri, Yayın No: 199, Ankara 1943, s. 452.

⁵³⁰ 1941–1942 Maarif İstatistiği, Yayın No: 227, Ankara 1944, s. 96.

⁵³¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2781, 5 Nisan 1941.

görülen salgın hastalıklar (verem ve tifo) dolayısıyla Trabzon Veremle Mücadele Dispanseri Baştabibi Dr. Turgut Turgay, salgın hastalıkların şehirde yayılmasına engel olmak maksadıyla şehir dâhilinde konferanslar vermiş, bu cümleden olmak üzere, dispanser Baştabibi Dr. Turgut Turgay, Aralık ayı içinde Kız Enstitüsünde, Lisede konuşmalarda bulunmuş, Ticaret Lisesi'nde (Verem Salgınından Korunma Şekilleri) hakkında çok istifadeli bir konferans vermiş, ayrıca Verem Dispanseri Ziyaretçi Hemşiresi Sabahat Şarman da, Cumhuriyet, Cudi Bey, Yeni Okul, Boztepe, Tevfik Bey, Dumlupınar İlkokullarında, Tifüs, bağırsak kurtları hakkında ilkokul öğrencilerinin anlayabilecekleri şekilde hasbıhallerde bulunmuştur. Bunlardan başka baştabip tarafından erkek orta ve kız ortaokullarında, Sabahat Şarman da diğer ilkokullarda konferanslar vermiştir.⁵³² Bu dönemde şehirdeki ilkokullardan biri olan Beşikdüzü İlkokulu, eğitim-öğretim yılı sonunda okulun son sınıf öğrencileri bir çay ziyafeti vermişler okul müdürü Ömer Cinel'in konuşmasıyla devam eden ziyafette daha sonra enstitü ve ilkokul öğrencileri hep birlikte eğlenmişlerdir.⁵³³ Şehirde yayın yapan yerel gazetelerden biri olan Halk Gazetesi 1940 Ekim ayında, merkez kaza hudutları dâhilinden gelip lisan tahsillerine devam eden ve bu arada maddi birçok zorluklar çeken öğrencileri içinde barındıran talebe pansiyonu menfaatine kulüpler arasında ve bayram günlerinde icra edilmek üzere “ Halk Gazetesi Kupa Maçları” adı altında bir futbol turnuvası tertip etmiş, bu maçlara şehrimizde bulunan Garnizon, Lise, İdman Gücü, İdman Ocağı, Necmiati, Doğan Gençlik, takımları iştirak etmiştir.⁵³⁴

3021. 1941–1942 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1941–42 ders yılına gelindiğinde Trabzon'daki ortaöğretim kurumlarındaki genel durum aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁵³² Halk Gazetesi, Sayı: 933, 19 Aralık 1941.

⁵³³ Halk Gazetesi, Sayı: 872, 16 Mayıs 1941.

⁵³⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 917, 22 Ekim 1941.

Tablo: 60
1941–1942 Öğretim Döneminde Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumlarının
Genel Vaziyeti

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	Bayan	Erkek	Kız	Erkek
Ticaret Lisesi ⁵³⁵	-	7	6	162
Kız Ortaokulu	7	5	339	-
Erkek Ortaokulu	6	23	-	319
Trabzon Lisesi	7	17	94	986
Kız Enstitüsü	12	2	95	-
Akşam Kız Sanat Ok.	-	-	215	-

Kaynak, 1941–1942 Maarif İstatistiği, Yayın No: 227, Ankara 1944, s. 96

Trabzon Vilayeti’ndeki ortaöğretim kurumları ile verilen bu rakamlara rağmen şehirde teftişlerde bulunan Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişleri, şehir halkının yeni okul istekleri ile karşılaşılıyorlardı. 1942 yılına ait Trabzon Teftiş Raporlarında verilen bilgilere göre; Trabzon kazalarında halk, hükümetten ortaokul isteğinde bulunuyordu. Söz konusu raporlarda ifade edilenlere göre: Trabzon kazalarında ortaokul bulunmaması sebebiyle Trabzon Lisesi’nin orta kısmına yatılı öğrenci kaydı için kazalardan gelenlerin müracaatları kadro yetersizliği yüzünden kabul edilemediği, şehir dışında yatılı öğrenci pansiyonu da bulunmadığından kazalarda bulunan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin tahsillerine devam edemedikleri ifade edilmiştir. Trabzon Erkek Ortaokulu’nun, yatılı öğrenci kaydı için müsait olduğu, eğer okula yatılı öğrenci kabulüne başlanırsa kazalardaki ortaokul ihtiyacının hafifleyebileceği, ayrıca Trabzon’da bir sanat okulunun kurulması gerektiği de belirtilmiştir. Raporla dile getirilen bir diğer istek ise; yapımı yeni bitirilen Trabzon Lisesi’nin bazı noksanları olduğu ve bu noksanlıların giderilebilmesi için hükümetin buraya ayrıca bir tahsisat göndermesi gerektiğidir. ⁵³⁶ Bölgeden gelen raporlar ve halktan gelen bu temenni ve istekler karşısında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, bölgeyi teftiş eden CHP Müfettişlerine yazdığı cevapta; ele geçen imkânlarla bölgedeki mevcut ortaokulların eksiklerinin tamamlanmakta olduğunu, Trabzon kazalarında ortaokul

⁵³⁵ 1940 yılında Maarif Vekâleti aldığı bir kararla Trabzon’da faaliyet gösteren Ticaret Okulu’nun bundan sonra Lise adı altında eğitim-öğretime devam etmesine karar vermiştir. Böylece Türkiye’de sadece Ankara, İstanbul ve İzmir’de bulunan Ticaret Liselerinden başka bir de Trabzon’da Ticaret Lisesi açılmış oluyordu Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2785, 16 Nisan 1941.

⁵³⁶ BCA, Tarih: 14. 10, 1942, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 513.2060.1.

açılmasının bugün için imkân dâhilinde olmadığını, ayrıca lise binasının tamiri ve noksanlılarının giderilmesi için Maarif Vekâletince buraya 500 lira para tahsis edileceğini belirtmiştir. Trabzon'dan merkeze gönderilen raporlarda sıkça adı geçen ve halkın ısrarla şehirde görmek istediği Sanat Okulu ile ilgili olarak Maarif Vekili Hasan Ali Yücel 9 Şubat 1942 tarihinde gönderdiği yazıda Trabzon halkına adeta bir müjde vermektedir. Yücel'in gönderdiği yazıda; bir sonraki yıl Türkiye sathında açılması düşünülen sanat okulları listesinde Trabzon'unda bulunduğu ve sırası gelince yerinde olan bu temenninin yerine getirileceği ifade edilmiştir.⁵³⁷

303. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3030. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: Maarif Vekâleti,⁵³⁸ bu eğitim-öğretim yılında Trabzon Maarif Müdürlüğüne Nabi Taşer'i atamıştır.⁵³⁹ Trabzon Maarif Müdürlüğü görevini yürüten İhsan Kalabay ise Lüleburgaz Kepirtepe Köy Enstitüsü Müdürlüğüne tayin olunmuş ve kendisine şehir kulübünde bir veda yemeği verilmiştir.⁵⁴⁰ 1942–1943 öğretim yılında Trabzon merkezinde bulunan resmi ilkokulların sayısında bir önceki yıllara göre bir değişme olmamıştır. 1939–1940 eğitim-öğretim dönemi ile kıyaslandığında Trabzon şehir merkezindeki ve kaza merkezlerindeki ilkokul sayısı, söz konusu yıllara ait verilen istatistiklerle aynıdır. Okul sayısındaki bu duraksamanın en önemli nedenleri; ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar sebebiyle maarif işlerine yeterince maddi destek sağlanamaması, şehirdeki bina sıkıntısı ve en önemlisi ülkenin genelinde olduğu gibi Trabzon Vilayeti'nde de görülen öğretmen açığı meselesidir. II. Dünya Savaşı yıllarına tüm Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz sebebiyle, bu dönemde öğretmenlerin maaşlarını, yolluklarını ve terfilerle ilgili maaş artışlarını zamanında alamadıkları görülmeye başlanmış, bunun üzerine Maarif Vekâleti, ilkokul öğretmenlerinin alacaklarının Hususi İdarelerce ödenmesine karar vermiştir.⁵⁴¹

⁵³⁷ BCA, Tarih: 14. 10,1942, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 513.2060.1.

⁵³⁸ Maarif Vekâleti, ayrıca Trabzon ilindeki ilkokullardan Dumlupınar İlkokulunun açıkta bulunan okul müdürlüğü görevine Mehmet Lütfü'yü atamıştır. Yeniyo! Gazetesi, Sayı: 2930, 16 Ekim 1942.

⁵³⁹ Yeniyo! Gazetesi, Sayı: 2941, 20 Kasım 1942.

⁵⁴⁰ Yeniyo! Gazetesi, Sayı: 2928, 2 Ekim 1942.

⁵⁴¹ Yeniyo! Gazetesi, Sayı: 2945, 5 Aralık 1942.

Tablo: 61
1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon Merkezinde ve Kazaları Merkezindeki
İlkokul Sayıları

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	4	-	8	12
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	1	2
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	-	1	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	5	1	13	19

Kaynak,1942–1943 Maarif İstatistiği, Yayın No: 238, Ankara 1945, s. 30.

1942–1943 öğretim yılında Trabzon Vilayeti’nde kazalar ve köyler de dâhil olmak üzere 11.646 erkek 1.798 kız olmak üzere toplam 13.444 öğrenci ilköğrenimini sürdürmekteydi. Resmi ilkokullarda görev yapan öğretmen sayısı ise bu eğitim-öğretim yılı itibarıyla 219 olarak tespit edilmiş⁵⁴² ve tüm şehirde 1942 yılının Haziran ayının ilk haftasında ilkokul imtihanları sona ermiş ve okullar tatil devresine girmiştir.⁵⁴³

3031. 1942–1943 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon’da faaliyet gösteren Ticaret Lisesi, bu dönemde lise adı altında ilk mezunlarını vermiş, ders yılı içerisinde okulu ziyaret eden bir gazete muhabirine verilen bilgilere göre okulun, bundan tam 19 yıl önce mütevazı bir binada açıldığı, 1927 yılında kadar Ticaret Vekâletine bağlı olarak çalıştığı, Maarif Vekâletine geçtikten sonra eğitim programlarında bazı değişiklikler yapıldığı, okuldan şimdiye kadar 246 öğrencinin mezun olduğu ve mezun olan öğrencilerin bankalarda, ticaret müesseselerinde en faal görevlerde çalıştığı, 1940 yılında lise haline getirilen okulun bu yıl ilk defa lise kısmından 5 mezun verdiği belirtilmiştir. Okuldaki teşkilatın ve öğrenci sayısının artması sonucu yeni bir binaya ihtiyaç olduğu ve bir engel çıkmazsa okulun yakında Şehir Kulübüne taşınacağı bilgileri verilmiştir.⁵⁴⁴

⁵⁴² 1942–1943 Maarif İstatistiği, Yayın No: 238, Ankara 1945, s.121.

⁵⁴³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2896, 12 Haziran 1942.

⁵⁴⁴ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 6, 8 Haziran 1943.

Tablo:62
1942–1943 Öğretim Döneminde Trabzon'daki Ortaöğretim Kurumlarının
Genel Vaziyeti

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	Bayan	Erkek	Kız	Erkek
Ticaret Lisesi	1	6	-	162
Kız Ortaokulu	7	4	305	-
Erkek Ortaokulu	7	19	-	764
Trabzon Lisesi	10	22	97	990
Kız Enstitüsü	10	-	92	-
Akşam Kız Sanat Ok.	-	-	335	-

Kaynak, 1942–1943 Maarif İstatistikleri, Ankara 1944, s.274.

Bu eğitim-öğretim döneminde Trabzon'da ortaöğretim alanında görülen en büyük gelişme şehirde bir Erkek Sanat Okulu'nun açılmasıdır. Erkek Sanat Okuluna geniş ölçüde ihtiyaç hissedilen Trabzon'da, Okul binası yapılıncaya kadar eğitim-öğretime geçici bir binada başlanması Maarif Vekâletince karara bağlanmış, Trabzon'da Sanat Okuluna elverişli bir bina temin etmek üzere Vekâlet Müfettişlerinden Danyal Akbel Trabzon'a gelmiş ve devlet emrindeki bazı binaları incelemiştir. Şehirde yapılan ilk incelemeler sonucunda Şehir Kulübünün icarında bulunan binanın Ticaret Lisesine, Ticaret Lisesi binasının da Sanat Okuluna tahsis edilmesine karar verilmiş,⁵⁴⁵ şehirde bir sanat okulunun açılması Trabzon halkı tarafından sevinçle karşılanmış, gerek vilayet dâhilinde gerek yakın vilayet ve kazalardan okula giriş şartlarını öğrenmek için Maarif Müdürlüğüne birçok müracaatlar olmuştur.⁵⁴⁶ Temmuz ayına gelindiğinde ise okulda öğrenci kaydetme noktasına gelinmiş, bu eğitim-öğretim yılında sadece birinci sınıfı açılacak olan okulun birinci sınıfına 12–17 yaş arasında ilkokul mezunları ve ortaokul öğrencileri kayıt edilmiştir.⁵⁴⁷ Okulda bir yandan kayıt işlemleri sürerken diğer yandan da okulun taşınacağı bina için şehirde hazırlıklara devam edilmiş, vilayet makamı, Şehir Kulübünün tahliye ve Ticaret Lisesi'nin Şehir Kulübü binasına nakli için Maarif, Nafia, Emniyet ve Hususi Muhasebe müdürleriyle Belediye Riyasetini vazifedar kılmış ve naklin icrasında gerekli

⁵⁴⁵ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 6, 8 Haziran 1943.

⁵⁴⁶ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 11, 25 Haziran 1943.

⁵⁴⁷ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 17, 16 Temmuz 1943.

vesaiti bu heyetin emrine tahsis etmiştir. Yeni bir bina bulununcaya kadar Şehir Kulübü içindeki eşyaların, İskenderpaşa'daki Hususi İdareye ait binaya nakline karar verilmiştir. Kulübün eşyaları nakl edilirken diğer yandan da Ticaret Lisesi'nin eşyaları, kulüp binasına taşınmaya başlanmıştır.⁵⁴⁸ Tüm bu çalışmaların sonunda Trabzon Erkek Sanat Enstitüsü'nün açılması ve faaliyete geçmesi ile ilgili gelinen durum şöyledir:

- Bu eğitim-öğretim yılında yatsız öğrenci alacak okul, gelecek yıl Kavakmeydan'da yapılacak yeni ve modern binasının ikmalinden sonra yatılı ve yatsız öğrenci alınacağını ilan etmiştir.
- Kayıt ve kabul muamelesine 23 Ağustos'ta, eğitim-öğretime de 4 Eylül tarihinde başlanmıştır.
- Okul iki devreden oluşmaktadır. Orta Erkek Sanat Okulu denilen, ilk üç sınıfta ilk yıl sadece birinci sınıf açılacak ve buraya, ilkokul mezunları ile ortaokul öğrencileri alınacaktır.
- Üçüncü sınıftan iyi veya pekiyi derecede mezun olanlardan, isteyenler okulun iki yıllık olan ve Sanat Enstitüsü adını alan kısmına girerek Sanat Enstitüsü diploması alabilir.
- Sanat Enstitüsünden pekiyi veya iyi derecede mezun olanlar, Sanat Okullarında öğretmen olmak isterlerse Ankara'da ki Erkek Meslek Okulu'nda imtihanlara girerek üç yıl daha okuyabilirler.
- Sanat Enstitülerinde yarım gün nazari ders, yarım gün de atölye dersleri yapılacak. Okulda şimdilik Tesviyecilik (torna, freze, planya) , Demircilik (sıcak-soğuk işler) ve marangozluk şubeleri bulunacaktır. Okula ilk giren öğrenciler, birinci sınıfta her atölyede üç ay staj gördükten sonra istidat ve kabiliyetlerine göre sanat şubelerine ayrılacaklar, okulu bitirinceye kadar da aynı şubede çalışacaklardır.⁵⁴⁹

Trabzon'da eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan bu gelişmeler şehirde yayın yapan yerel gazetelerin de ilgisini çekmiştir. 1943 yılında Trabzon'da yayın yapan Yeni Halk Gazetesi'nde yayınlanan makaleye göre, Trabzon Maarifi, cumhuriyet döneminde (özellikle son beş yıl içinde) büyük gelişme göstermekteydi. Trabzon halkının eğitim-öğretime gösterdiği ilgi ve alaka sayesinde köy ve kasabalardaki ilkokul sayısında önemli

⁵⁴⁸ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 23, 6 Ağustos 1943.

⁵⁴⁹ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 28, 24 Haziran 1943.

artışlar meydana gelmiş, Trabzon yepyeni modern bir lise binasına kavuşmuştur. Bu yıl içinde açılan Erkek Sanat Okulu ile daha önceden beri faaliyet gösteren Trabzon Kız Sanat Enstitü'sü, Ticaret Lisesi, Kız ve Erkek Ortaokulları sayesinde şehir, maarif sahasında bölgede bir merkez haline gelmiştir.⁵⁵⁰ Şehirde okuyan ve mezun öğrencilerin sayılarının verildiği gazetede, şehirdeki okul ve öğrenci sayısının artması için Maarif Vekâleti'nin gerekli tedbirleri aldığı, ayrıca şehirde faaliyet gösteren Beşikdüzü Köy Enstitüsü ile Trabzon muhitine ilim ve irfan ışığını saçan cumhuriyetimizin, yakın bir gelecekte daha büyük başarılarla imza atacağına ümit edilmekte olduğu vurgulanmıştır.⁵⁵¹

Bu dönemde Trabzon Lisesi'nde yürütülen faaliyetler ise şunlardır: Ders yılının sonuna gelindiğinde okulda bütünleme imtihanları sona ermiş ve 1942–43 öğretim yılı için kayıtlara 31 Ağustos 1942 tarihinde başlanmış, 28 Eylül 1942 tarihine kadar devam etmiştir. Kayıt olmak isteyen öğrencilere, okul tarafından bir fiş verilmiş ve bu fişte yazılı tarihte gelip kayıt olmayanlar, kayıt olma hakkını kaybetmiş sayılmış,⁵⁵² bu suretle yapılan kayıt işlemleri sonucunda bir sonraki ders yılı için 406 öğrenci liseye kayıt yaptırmıştır.⁵⁵³ Bu dönemde ilk defa yapılmak suretiyle Trabzon Lisesi, kuruluşunun 55 yıldönümünü yeni lise binasının salonunda parlak bir şekilde kutlamıştır.⁵⁵⁴ Trabzon Lisesi tarafından teşekkül eden Lise Spor Yurdu Futbol takımı, 1942 yılında büyük bir başarı göstererek önce Trabzon Şampiyonu olmuş ve ardından Trabzon'u temsil etmek üzere Samsun'da katıldığı Karadeniz Bölge Şampiyonası finallerinde de üstün bir başarı göstererek Karadeniz Bölge Şampiyonluğunu kazanmış ve bu haber Trabzon'da büyük bir sevinçle karşılanmıştır.⁵⁵⁵

31. 1943–1950 Yılları Arasında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

310. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri: 1944 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan raporda, ülke genelindeki maarif işleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre, ülkede bilimsizliğin giderilmesi, mecburi ilköğretimin memleketin her tarafında en kısa zamanda

⁵⁵⁰ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 65, 29 Ekim 1943.

⁵⁵¹ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 65, 29 Ekim 1943.

⁵⁵² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2923, 15 Eylül 1942.

⁵⁵³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2933, 23 Ekim 1942.

⁵⁵⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2888, 12 Mayıs 1942.

⁵⁵⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2923, 15 Eylül 1942.

uygulanabilmesi amacıyla ülkede Köy Enstitüleri kurulduğu, bu tarihe kadar kurulan toplam 18 enstitüde 12.198 öğrencinin öğrenim gördüğü, enstitülerin yakın zamanda mezunlar vermeye başlayacağı ifade edilmiştir. Söz konusu raporda verilen bilgiler göre, 1944 yılı içinde, hemen her vilayette imkân dâhilinde ortaokullar açılmaya çalışıldığı, ortaokul bulunmayan köy ve kaza çocuklarının civar okullarda tahsil görebilmeleri için resmi pansiyonlar açılarak kapasitelerinin genişletildiği, 1938 yılında tüm ülke genelinde lise sayısı toplam 36 iken 1942–43 öğretim yılında bu rakamın 45'i bulunduğu ifade edilmiştir.⁵⁵⁶

Tablo: 63

1939–1940 Öğretim Yılı ile 1942–1943 Öğretim Yılları Arasında Ülke Genelindeki Resmi ve Özel Liselerin Sayısal Olarak Karşılaştırılması

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı		Toplam
		Erkek	Kız	
1939–1940	77	20306	6095	26401
1942–1943	80	23828	6921	30749

Kaynak, BCA, Tarih: 0.0.1944, Dosya: E17, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No: 90.559.5.

Cumhuriyet Halk Partisi Trabzon Teşkilatının yayımladığı faaliyet raporunun Maarif ile ilgili kısmında verilen bilgilere göre 1944 yılında Trabzon'da, Maarif işleri ilgili şu faaliyetler yürütülmüştür:

- Trabzon vilayetindeki 219 öğretmen kadrosu bu yıl genişletilerek 221'e çıkarılmış ve öğretmen maaşları 22,8930 liraya yükseltilmiştir. Şehirde görev yapan vekil öğretmen sayısı 20'ye çıkarılarak şehirde asil öğretmen kadrosu olmayan okulların kapanması önlenmiştir. Bir önce yıl açık bulunan okullara devam eden öğrenci miktarı 6000 kadar artmış ve bu suretle şehirde bir öğretmene 100 öğrenci düşer duruma gelinmiştir.
- Bir yıl önce öğrenci mevcudunun (öğretmenli okullarda) 14.577 iken bu yıl içersinde bu rakamın 19.905'e çıkarılmıştır.

⁵⁵⁶ BCA, Tarih: 0.0.1944, Dosya: E17, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No: 90.559.5.

- Mevcut bütçe darlığına rağmen Sürmene Okulunun inşaatı için 10.000 lira, sanat enstitüsünün arsa istimlâkine 2300 lira para tahsis edilmiş, fakir öğrencilere 300 liralık tahsisat ve kitap yardımı yapılmıştır.
- Vilayetteki pansiyonlara 300 lira yardım yapılmış, bu suretle vilayet içersindeki okullarda 19.905 öğrenciyi okutan öğretmenlere ve maarifin işleyişine 27.200 lira para tahsis edilmiştir.
- 1944 mali yılında maarif hizmetlerinin, en önemli dava olarak ele alınması sonucu Trabzon'da da memnuniyet verici gelişmeler olmuş ve yıl içersinde şehre tayin edilecek 12 Köy Enstitüsü⁵⁵⁷ mezunu öğretmenin yanı sıra 10 köyde yeni köy okulu yapılarak okul sayısında artış sağlanmaya çalışılmıştır.
- Önümüzdeki yıllar içersinde 40 yeni okulun yapılması için teşebbüslere girilmiş ve bu konuya köylünün gösterdiği alaka ve ilgi memnuniyet yaratmıştır.⁵⁵⁸

3100. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1943–1944 eğitim-öğretim yılında Trabzon merkez ve kazaları merkezinde toplam 19 ilkokul, Trabzon'a bağlı köyler ve kazalara bağlı köylerde ise 74 ilkokul bulunuyordu.⁵⁵⁹ Tüm şehir sathında yaklaşık 14 bin öğrenci ilköğrenimine devam ediyordu.⁵⁶⁰ 1943–1944 eğitim-öğretim yılında Bu dönemde Halkevleri tarafından açılan Ulus Okullarının sayısı Trabzon ilinde toplam 2 olmakla birlikte, bu okullarda 330 erkek 14 kız olmak üzere toplam 344 öğrenci öğrenim görmekteydi.⁵⁶¹

Trabzon vilayet merkezinde okuyan ilkokul öğrencileri, bu eğitim-öğretim yılında bir yandan eğitimlerine devam ederken diğer yandan da ders vakitleri dışında kalan zaman içinde başlarında öğretmenleri bulunduğu halde, kendilerine çeşitli sinema filmlerini izleme imkânı tanınıyordu. Haftanın belli bir gününde ve çocukların yaşlarına uygun olmak şartıyla çeşitli filmlerin kendilerine gösterilmesi ile ilgili Maarif Müdürü Nabi Taşer'in, vilayet merkezindeki okullara bu mealde bir tamim gönderdiğini görüyoruz.⁵⁶²

⁵⁵⁷ Trabzon'da teftişler yapan CHP. Müfettişlerinin bu dönemde karşılaştıkları bir diğer istekte, Trabzon ilinde faaliyet gösteren Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde üretilecek elektrikten kaza halkının da istifade etmek istediğidir. BCA, Tarih: 2.8.1944, Dosya: 1. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0. Yer No: 108.433.1.

⁵⁵⁸ Cumhuriyet Halk Partisi Trabzon Vilayeti 1943–1944 Yılları Kongresi Açılış Nutku ve Çalışma Raporları 28.11.1944, Trabzon 1944. s. 26–27.

⁵⁵⁹ 1943–1944 İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 246, Ankara 1946, s. 130.

⁵⁶⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 1177, 9 Ocak 1945.

⁵⁶¹ 1943–1944 İlköğretim İstatistikleri, s. 177.

⁵⁶² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2962, 5 Şubat 1943.

Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme de İlk Tedrisat Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un, beraberinde bir kabile ile Trabzon' a gelerek şehirdeki okulları gezmesi ve buradan da Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne giderek çeşitli incelemelerde bulunmasıdır.⁵⁶³

3101. 1943–1944 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon'da ki ortaöğretim kurumları Eylül 1943 tarihine gelindiğinde, bir sonraki ders yılı için kayıt işlemlerine başlamış, şehirdeki Erkek Lisesi'ne yatılı olarak kayıt olamayanlar, Erkek Ortaokul pansiyonuna girmiştir.⁵⁶⁴ Bu eğitim-öğretim döneminde Trabzon Erkek Ortaokulu'nda toplam 532 öğrenci öğrenim görmüş,⁵⁶⁵ okul, bu ders yılında yatılı öğrenci kaydetmek için hazırlıklara başlamış,⁵⁶⁶ okulda 17'si erkek 6'sı bayan olmak üzere toplam 23 öğretmen görev yapmıştır.⁵⁶⁷

Söz konusu eğitim-öğretim döneminde Trabzon Kız Ortaokulu'nda toplam 284 kız öğrenci eğitim görmüş, okulda 5'i erkek 7'si bayan olmak üzere toplam 12 öğretmen görev yapmıştır.⁵⁶⁸ Trabzon Kız Ortaokulu, bu eğitim-öğretim yılında da bir takım sosyal faaliyetler tertip etmiştir. Şehirdeki yerel gazetelerinden alınan bilgilere göre; 13 Nisan 1943 tarihinde Ortaokul öğrencileri, Halkevi binasında müsamere sahnelemişler ve bu müsamere oldukça kalabalık bir seyirci önünde oynanmıştır.⁵⁶⁹ Şehirde tertip edilen okullar arası voleybol turnuvası ve 1000 metre kır koşuları müsabakalarına katılan Trabzon Kız Ortaokulu, her iki müsabakada da birinci gelmiştir.⁵⁷⁰

Bu eğitim-öğretim yılında Trabzon Lisesi'nin orta kısmında toplam 237, okulun lise kısmında ise 595 erkek 80'kız öğrenci öğrenim görmüştür. Okulda bu eğitim-öğretim döneminde 23 erkek 11 bayan olmak üzere toplam 34 öğretmen görev yapmıştır.⁵⁷¹ 1944 yılı aynı zamanda Trabzon Lisesi'nin 56. kuruluş yıldönümü olduğu için bu yıl içinde Trabzon Lisesi mezunları ve Lise yetkilileri tarafından şehirde bazı organizasyonlar düzenlenmiştir. Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun hatıralarından alınan bilgilere göre, 29

⁵⁶³ Yeniyoil Gazetesi, Sayı: 3014, 18 Ağustos 1943.

⁵⁶⁴ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 37, 24 Eylül 1943.

⁵⁶⁵ 1943–1944 Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri, Yayın No: 247, Ankara 1946, s. 48.

⁵⁶⁶ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 35, 17 Eylül 1943.

⁵⁶⁷ 1943–1944 Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri, s. 48.

⁵⁶⁸ 1943–1944 Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri, s. 48.

⁵⁶⁹ Yeniyoil Gazetesi, Sayı: 2979, 14 Nisan 1943.

⁵⁷⁰ Yeniyoil Gazetesi, Sayı: 2982, 23 Nisan 1943.

⁵⁷¹ 1943–1944 Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri, s. 128.

Şubat 1944 günü Trabzon Lisesi'nin 56. Yılı şerefine okulun mezunları tarafından bir müsamere düzenlenmiş,⁵⁷² müsamerenin ardından Mustafa Reşit Bey, gelen konuklara bir konuşma yapmıştır.⁵⁷³ 30 Mayıs 1944 günü ise yine lisenin kuruluş yıldönümü etkinlikleri kapsamında yapılan müsamereye davet edilen Reşit Bey, sergilenen oyunun bir Yunan klasiği olmasından memnun olmamıştır.⁵⁷⁴

Bu dönemde Trabzon'daki ortaöğretim kurumlarında yaşanan diğer gelişmelere değinecek olursak; Trabzon Ticaret Lisesi, eğitim-öğretim yılı sonunda kendi binasının eksiklikleri ve ihtiyaca cevap verememesi üzerine, Trabzon Şehir Kulübü'nün binasına taşınmış,⁵⁷⁵ okulun boşalttığı binaya ise bu yıl eğitime geçecek olan Erkek Sanat Enstitüsü faaliyete başlamıştır. Yeni binasına taşınıncaya kadar Ticaret Lisesi'nin boşalttığı binada eğitime başlayan Erkek Sanat Enstitüsü'nün birinci sınıfına ilk yıl itibarıyla 200 öğrenci kaydedilmiş,⁵⁷⁶ okul yönetimi, okula kaydedilen bu öğrenciler arasından parasız ve yatılı olarak okula kaydedilmek suretiyle öğrenci alınmasına karar vermiştir.⁵⁷⁷ Alınacak öğrencilerin sayısı 100 olarak tespit edilmiş ve bu öğrencilerin sıhhi muayeneleri için gerekli yazı okula bildirilmiştir.⁵⁷⁸ Bu öğrencilerin iâşe, giyim ve ders malzemeleri gibi eksikliklileri devletçe temin edilmiş, fakat okulun bulunduğu bina yatılı öğrenci bulundurmaya elverişli olmadığından okula ayrıca bir pansiyon binası eklenmesine karar verilmiştir.⁵⁷⁹ Şehirdeki okul binası sıkıntısı sebebiyle Ticaret Lisesi binasında eğitim-öğretime devam eden Erkek Sanat Enstitüsü'nün, daha iyi ve modern şartlarda eğitim verebilmesi için şehirde yeni bir arsa istimlâk edilmiştir.⁵⁸⁰ Trabzon Lisesi, Kız Enstitüsü ve Ortaokul öğretmenlerinden oluşan yaklaşık 30 kişilik bir kabile Beşikdüzü'ne giderek buradaki Köy Enstitüsünün çalışmalarını yerinde incelemişler ve burada bir gün misafir kaldıktan sonra vapur ile tekrar geri dönmüşlerdir. Öğretmen kafilesi, geziden çok memnun kalmış ve enstitünün konukseverliğini takdir etmişlerdir.⁵⁸¹

⁵⁷² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3054, 8 Şubat 1944.

⁵⁷³ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1944.

⁵⁷⁴ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1944. 12 Ağustos 1944 günü Atatürk Köşkü'nde Maarif Vekili Hasan Ali Yücel Bey'in şerefine verilen yemeğe katılan Reşit Bey, 29 Kasım 1944 tarihinde Trabzon Halkevi Müdürlüğü görevine seçilmiştir.

⁵⁷⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2969, 10 Mart 1943.

⁵⁷⁶ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 40, 5 Ekim 1943.

⁵⁷⁷ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 65, 4 Ocak 1944.

⁵⁷⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1120, 17 Haziran 1944.

⁵⁷⁹ Yeni Halk Gazetesi, Sayı: 65, 4 Ocak 1944.

⁵⁸⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 1124, 30 Haziran 1944.

⁵⁸¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 2992, 2 Haziran 1943

311. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

3110. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: Maarif Vekâleti 1944–1945 öğretim yılında Türkiye genelinde ilköğretim, ortaöğretim, lise ve yükseköğretimin hangi seviyede olduğunu gösteren bir rapor yayınlamıştır.⁵⁸² Söz konusu raporda verilen bilgilere göre oluşan tablo şöyledir:

Tablo: 64

1944–1945 Öğretim Yılında Türk Maarifinin Genel Durumu ve Bir Önceki Öğretim Dönemine Göre Sağlanan Gelişme

Öğrenim Çeşitleri	1943-1944’de	1944-1945’de	Sayısal Olarak	Yüzde Nispeti
İlköğretim	1.029.978	1.258.423	228.445	% 22.17
Ortaokullar	81.284	75.754	5.530	% 6.80
Liseler	29.653	28.783	870	% 2.93
Orta Meslek Okulları	38.165	45.519	7.354	%19.26
Fakülte ve Yüksek Okul	18.734	19.983	1.249	%6.66
Toplam	1.197.814	1.428.462	230.648	% 19.25

Kaynak, BCA, Tarih: 14.3.1945, Dosya No: 20139, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 25.142.7.

1944–1945 öğretim yılında Trabzon Vilayetinde ilköğretim kurumu sayısı 169’dur.⁵⁸³ Bu 169 okulda 250’si erkek 55’i bayan olmak üzere toplam 305 öğretmen görev yapmıştır.⁵⁸⁴ Bu dönemde Trabzon’da 18.165’i erkek 5.607’i kız olmak üzere toplam 23.772 öğrenci ilköğrenim görmüş,⁵⁸⁵ aynı yıl içinde 1.632’si erkek 201’i kız olmak üzere 1833 öğrenci ilkokullardan mezun olmuştur.⁵⁸⁶

Söz konusu eğitim-öğretim yılında Trabzon ilinde ilköğretim alanında yapılan faaliyetler ise şunlardır: 1944 Ekim ayı içerisinde Trabzon Valisi ve Maarif Müdürü ve diğer alâkadar kişiler bir araya gelerek yaptıkları toplantıda Trabzon’daki ilköğretim

⁵⁸² Vekâlet ayrıca, 1936 yılından beri tatbik edilmekte olan ilkokullar müfredat programının tatbikatında günlük çekilen noktalarıyla, yeniden ilave edilecek hususlar üzerinde öğretmenlerin görüşlerini almak üzere Maarif Vekilligince bir anket tertip etmiştir. Yenyol Gazetesi, Sayı: 3076, 22 Nisan 1944

⁵⁸³ İlköğretim faaliyeti içine giren bütün kurumlar bu rakamın dâhildir.

⁵⁸⁴ Milli Eğitimde 50. Yıl. 1923–1973, s. 30.

⁵⁸⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1177, 9 Ocak 1945.

⁵⁸⁶ Milli Eğitimde 50. Yıl. 1923–1973, s. 30.

meselesini masaya yatırmışlar ve özellikle köy okullarının problemleri tartışılarak şehirde ilköğretim alanında gelişmenin nasıl gerçekleştirileceğini ele almışlardır.⁵⁸⁷ Vilayetteki ilkokullardan Gazi İlkokulu, kendi bünyesindeki fakir öğrenciler menfaatine bir kupa maçı tertip etmiş ve bu maça şehirdeki spor kulüplerinden İdman Gücü ve Garnizon Gücü takımları iştirak etmiş,⁵⁸⁸ okuldaki fakir öğrenciler yararına 7 Mart 1944 akşamı Halkevinde bir müsamere tertip edilmiş ve bu müsamereyi 600'den fazla izleyici takip etmiştir.⁵⁸⁹ Şehir genelindeki ilkokullarda okuyan fakir ve yardıma muhtaç öğrenciler için, Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 400 kadar öğrenciye çorap ve önlük dağıtılmıştır.⁵⁹⁰

- Bu dönemde girişilen okullaşma faaliyetine değinecek olursak; Vilayete bağlı Of kazasının sekiz köyünde ilkokul inşasına devam edilirken, diğer yandan bu sekiz köyün dışında dört köyde de ilkokul yapılması için hazırlıklara başlanmıştır. Program gereğince inşa edilmekte olan okulların zamanında yetiştirilmesi için İlçe Kaymakamı Rasih Aksu ve İlçe Maarif Memurları, okul inşaatlarını hassasiyetle takip etmişlerdir.⁵⁹¹
- Of ilçesinde yapılan okullardan birini ise kendisi de Ofly olan Tüccar İhsan Karadeniz adlı şahıs üstlenmiş ve kendi köyü olan Mavrant (Fındıkoba) Köyünde beş sınıflı bir ilkokul yapılması için İstanbul'dan gelerek okul yapımı işine eğilmiş ayrıca bu kişi tarafından ilçede bir de ortaokul yapılması fikri gündeme getirilmiştir.⁵⁹²
- Of ilçesine bağlı diğer bir köy olan Anaso Köyünde(Çambaşı), köy muhtarı Hüseyin Genç, köyün en güzel yerinde bir ilkokul binası yaptırmış ve noksansız olarak yapılan bu binada eğitim-öğretime 1945–46 öğretim yılında başlanmıştır.⁵⁹³
- Vilayete bağlı diğer bir kaza olan Sürmene'nin, Humurgan (Çarşı Mahallesi) Köyünde yapılmakta olan ilkokul binasının yarısı tamamlanmış diğer yarısı için

⁵⁸⁷ Yeniol Gazetesi, Sayı: 3125, 18 Ekim 1944.

⁵⁸⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1096, 28 Mart 1944.

⁵⁸⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1090, 7 Mart 1944.

⁵⁹⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 1202, 10 Nisan 1945.

⁵⁹¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1169, 12 Aralık 1944.

⁵⁹² Halk Gazetesi, Sayı: 1201, 6 Nisan 1945.

⁵⁹³ Halk Gazetesi, Sayı: 1207, 27 Nisan 1945.

Hususi Muhasebece 10 bin lira tahsisat ayrılmış, açık artırmaya çıkarılacak okulun ikinci kısmının bir an önce yapılması yönünde köy halkında büyük bir beklenti hâsıl olmuştur.⁵⁹⁴

Bu dönemde yaşanan ilginç bir gelişme ise; İl merkezinde ilköğretim çağında olupta okula devam etmeyen çocukların velilerine, Vilayet İdare Heyetince para cezası verilmesi olayıdır. Verilen cezaya rağmen okula devam etmeyen çocuklar aynı hareketi sürdürdükleri takdirde, bu öğrencilerin velilerine hapis cezası verileceği de ayrıca bildirilmiştir.⁵⁹⁵ 1944–1945 eğitim- öğretim yılının sonuna doğru, İl Maarif Meclisi yaptığı toplantıda ilkokulların yaz tatiline başlayacağı günleri tespit etmiştir. Bu karar göre, vilayetteki köy okulları 12 Mayıs 1945 tarihinde derslere son verecek, 19 Mayıs 1945 tarihinde imtihanlara başlanacak, merkez ve ilçe okulları da 2 Haziran 1945 tarihinde derslere son verecek ve 4 Haziran 1945 tarihinde ise imtihanlara başlanacaktır. Gelecek ders yılında okulların açılma tarihi ise 15 Eylül 1945 olarak tespit edilmiştir.⁵⁹⁶

3111. 1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: 1944–1945 ders yılında Trabzon’da, Erkek Ortaokulu bünyesinde okuyan bir pansiyon hizmete açılmış,⁵⁹⁷ il dışından gelen birçok öğrencinin ihtiyacını karşılayan bu pansiyonda kalan öğrencilere daha ucuz şeker verebilmesi için ilgili makamlar nezdinde girişimler yapılmış ve bu yıl için pansiyona 300 kilo ucuz şeker temini ile ilgili gerekli emir, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi’nce Turhal Şeker Fabrikasına verilmiştir.⁵⁹⁸ Bu eğitim-öğretim yılının sonuna doğru Erkek Ortaokulu öğrencileri Halkevi temsil salonunda, “Vergi Hırsız ve 21. Asır ” adlı piyeslerini sergilemiş ve bu piyesler, izleyiciler tarafından oldukça beğenilmiştir.⁵⁹⁹

⁵⁹⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 1186, 9 Şubat 1945.

⁵⁹⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1197, 23 Mart 1945.

⁵⁹⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1208, 1 Mayıs 1945.

⁵⁹⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3122, Ekim 1944.

⁵⁹⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1108, 9 Mayıs 1944.

⁵⁹⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1114, 30 Mayıs 1944.

Tablo: 65

1944–1945 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumlarının Durumu

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	Bayan	Erkek	Kız	Erkek
Ticaret Lisesi	3	6	-	207
Kız Ortaokulu	8	5	250	-
Erkek Ortaokulu	3	15		478
Trabzon Lisesi	11	24	68	951
Kız Enstitüsü	15	1	72	-
Akşam Kız Sanat Ok.	-	-	159	-
Erkek Sanat Enstitüsü		16	-	302

Kaynak, 1944–1945 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Ankara 1947, s.90

1944 yılı ile birlikte Trabzon Ticaret Lisesi 20. yıldönümünü Halkevi salonunda tertip ettiği bir programla parlak bir şekilde kutlamış, bu programa katılan Ticaret Lisesi mezunları ve vilayet erkânı, bu okulun Trabzon ve havalisindeki önemine değinmişler ve programda yer alan müsamereyi zevkle takip etmişlerdir.⁶⁰⁰

1943 yılında eğitime açılan Trabzon Erkek Sanat Enstitüsü, bu ders yılının sona ermesiyle birlikte, Of’un Kadahor Bölgesinde(Çaykara İlçesi) marangozluk ve demircilik kursları açmış ve ilkokul mezunu 20 kadar öğrenci bu kurslara iştirak etmiştir.⁶⁰¹ Bu öğretim yılında Cumhuriyet Halk Partisi müfettişleri tarafından teftiş edilen Sanat Okulu’nun durumunun gayet iyi olduğu müfettişlerce belirtilmiş, okulun geçen yıla göre öğrenci sayısının arttığı, halktan gösterilen ilgiye karşılık ileriki yıllarda şehirde tam teşekküllü bir sanat enstitüsünün kurulmasının⁶⁰² iyi olacağı ayrıca belirtilmiştir.⁶⁰³ Okula

⁶⁰⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 1106, 2 Mayıs 1944.

⁶⁰¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1216, 29 Mayıs 1945.

⁶⁰² Trabzon Vilayetinde daha teşekküllü bir Sanat Enstitüsü’nün kurulması fikri, sadece bu dönemdeki müfettişlerin değil aynı zamanda şehir halkı ve şehrin ileri gelenlerinin de ortak kanısıdır. Bu anlamda, yerel gazetelerde birçok haber ve makale neşredilmiştir. Bu makalelerden biri de dönemin Beşikdüzü Köy Enstitüsü Tarih Öğretmeni Mustafa Sabri Öcal’a aittir. Mustafa Sabri bu makalesinde, vilayetteki enstitüye ait veya ona ek olarak şehirde bir mobilya fabrikası açılması veya balık ve konserve fabrikası kurulması gibi faaliyetlerin Trabzon’un gelişmesine büyük yararı olacağını ifade etmektedir. Halk Gazetesi, Sayı: 1103, 21 Nisan 1944.

⁶⁰³ BCA, Tarih: 3.5.1945, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 715.443.1.

yeni ve daha modern bir bina yapmak için daha önceden Kavakmeydan Mahallesi'nde istimplâk edilen arazi üzerinde enstitünün demir, tesviye, atölyeleri inşaatı 700 küsur bin lira üzerinde açık artırmaya çıkarılmış ve ihale 19 Şubat Pazartesi günü saat 15'de Ankara'da Mesleki ve Teknik Öğretim Merkez Satın Alma Komisyonu'nda yapılmıştır.⁶⁰⁴ Okul yapılması için daha önceden kamulaştırılan arazinin, hazine adına tapuya bağlanması için Maarif ve Maliye Bakanlıklarından gerekli izinlerle ilgili yazışmalar yapılmış ve izin geldiği takdirde kamulaştırma paraları arazi sahiplerine ödenerek tapu işlerinin yapılmasına karar verilmiştir.⁶⁰⁵ İnşaatı açık artırmaya çıkarılıp ihalesi yapılan binanın müteahhitliğini yapacak olan Ziya Yaşar Alp ve Ortakları Kollektif Şirketi Ortak Mümessili olan, Yüksek Mühendis Ziya Yaşar Alp, 9 Nisan 1945 günü Trabzon'a gelerek okul binası yapılması düşünülen araziye gezmiş ve etütlerde bulunmuş,⁶⁰⁶ okul inşaatının, ihalesi yapılan kısmının inşasına 1945 yılının Mayıs ayı ortalarında başlanmıştır.⁶⁰⁷

Bu eğitim-öğretim yılında⁶⁰⁸ Trabzon Kız Enstitüsü'nde yılsonu sergisi Haziran ayının ortasında açılarak bir yıl boyunca yapılan çalışmalar sergilenmiş,⁶⁰⁹ okulun müdiresi Nevin Ertur, ders yılının bitmesiyle birlikte önce İstanbul'a ardından da Ankara'ya giderek burada okulun ihtiyaçları ile ilgili bazı temaslar yapmış, okulda bir atölye açılması için Ankara'dan müsaade almaya çalışmıştır.⁶¹⁰

1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi müfettişleri tarafından teftiş edilen Trabzon Lisesi hakkında müfettişlerin verdikleri bilgilere göre; okul, diğer illere numune olacak derecede güzel bir binaya sahip olmakla birlikte burada ciddi bir eğitimin yapıldığı, fakat binanın ahşap olan çatısının bazı yerlerinden içeriye su sızdırdığı görülmekte, azami 1000 lira kadar masraflı olan bu tamiratın günü geçmeden yapılması gerektiği belirtilmekteydi.⁶¹¹ Okul ayrıca bu dönemde açıkta bulunan ve 20 lira maaşlı ders aletleri memurluğuna imtihanla bir memur almak için şehirdeki gazetelere ilanlar vermiş ve başvurmak isteyenlerden lise diploması, sağlık raporu, hüsnühal kâğıdı, fotoğraf gibi belgeler istenmiş

⁶⁰⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 1187, 13 Şubat 1945.

⁶⁰⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1197, 23 Mart 1945.

⁶⁰⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1202, 10 Nisan 1945.

⁶⁰⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1215, 25 Mayıs 1945.

⁶⁰⁸ Bu eğitim-öğretim yılı sonunda şehirde yapılan bir diğer etkinlikte, Kız ve Erkek Sanat Enstitülerinin birlikte hazırladıkları defiledir. Bu iki okulun hazırladığı defile 15 Mayıs 1944 günü sergilenmiş ve büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3082, 15 Mayıs 1944.

⁶⁰⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1123, 27 Haziran 1944.

⁶¹⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3100, 16 Temmuz 1944.

⁶¹¹ BCA, Tarih: 3.5.1945, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 715.443.1.

ve başvuran adaylar 9.12.1944 günü bir sınava tabii tutulmuş,⁶¹² bu arada Manisa Ortaokulu Müdürlüğüne tayin edilen lise baş muavini Haşmet Çakıroğlu'nun yerine bu göreve Edebiyat Öğretmeni Sırrı Bilge atanmıştır.⁶¹³ Lise, 57 kuruluş yıldönümü merasimini kendi salonunda kalabalık bir izleyici kitlesiyle birlikte kutlamış ve lise temsil kolu tarafından “Sezar” adlı bir piyes sergilenmiştir.⁶¹⁴

Bu dönemde ortaöğretim sahasında yaşanan diğer gelişmeler şunlardır: 1945 yılında Trabzon'da faaliyet gösteren Halkevi'nin müdürlüğüne getirilen Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun hatıratlarında verdiği bilgilere göre, 3 Mart 1945 günü Trabzon'daki ilk, orta ve lise öğretmenleri Trabzon Halkevi binasında yemek düzenlemiş, 1 Nisan 1945 günü I. İnönü Zaferi münasebetiyle Halkevinde yapılan etkinliklere okullarda okuyan öğrenciler de iştirak etmiştir. 22 Ekim 1945 tarihine CHP Samsun milletvekili Hüsnü Çakır Bey ile Trabzon Lisesi'ni ziyaret eden Mustafa Reşit Bey, 20 Kasım 1945 günü görüştüğü Trabzon Lisesi müdürü Faik Dranaz Bey'e okuldaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin daha iyi bir seviyeye getirilmesi hususunda bazı öneriler sunmuş, fakat Lise Müdürünün bu önerilerden pek memnun olmadığını görmüştür⁶¹⁵.

312.1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3120. 1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1945 yılında Maarif Vekâleti Trabzon Milli Eğitim Müdürü Nabi Taşar'ı Samsun Milli Eğitim Müdürlüğüne atamış, boş kalan Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğüne ise Çankırı İlköğretim Müfettişi İ. Nihat Salgur tayin edilmiştir.⁶¹⁶ Vekâlet ayrıca, 1945 yılı içinde ilköğretim alanında neler yapıldığı ile ilgili “*İlköğretimde Çalışmalarımız*” adlı bir rapor yayınlamıştır. Söz konusu raporda verilen bilgilere göre; 1945 yılında ülke genelinde genel olarak çalışmalar başarılı bir şekilde yürütülmüş, 875 yeni okul yapılmış, 851 okulda da değişiklik ve eklemeler yapılmasıyla yaklaşık 1.700'e yakın okul milli eğitime kazandırılmış, 993 yeni öğretmen evi yapılmış, bu suretle 1945 yılında şehirlerde ve köylerde bulunan ilkokul sayısı 14.981'i bulmuş, bütün ilkokullarda geçen yıla göre öğrenci sayısında 100.000 kişilik bir artış meydana gelmiştir. Söz konusu raporun

⁶¹² Yeniol Gazetesi, Sayı: 3136, 6 Aralık 1944.

⁶¹³ Yeniol Gazetesi, Sayı: 3061, 1 Mart 1944.

⁶¹⁴ Yeniol Gazetesi, Sayı: 3176, 21 Nisan 1945.

⁶¹⁵ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1945.

⁶¹⁶ BCA, Tarih: 3.7.1945, Fon Kodu: 30.11.1, Yer No:176.17.3.

devamında verilen bilgilere göre; 1945 yılı içinde açılan ilkokullardan 578'i, bölge ilkokulu olmakla birlikte, açılan bu okullar bulunduğu muhit içinde çok büyük bir ihtiyaca cevap vermiştir. Türkiye genelinde ilkokul 5. sınıfta okuyup mezun olan öğrenci sayısı 89.600'e ulaşmış, ilkokula devam meselesi üzerinde çalışmalar yapılmış, şehirlerde azalan ilkokul sayısının artırılması için gerekli tedbirler alınmıştır.⁶¹⁷

Tablo: 66
1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon, Kazaları ve Köylerindeki Resmi Gündüz
İlkokullarının Sayısı

Okulun Bulunduğu Yer	1.Dershaneli	2.Dershaneli	3.Dershaneli	4.Dershaneli	5.Dershaneli	Toplam
Trabzon Merkez	-	-	2	2	8	12
Akçaabat Merkez	-	-	1	-	1	2
Maçka Merkez	-	-	-	-	1	1
Of Merkez	-	--	-	-	1	1
Sürmene Merkez	-	-	-	1	1	2
Vakfikebir Merkez	-	-	-	-	1	1
Merkezler Toplamı	-	-	3	3	13	19
Merkez Köyleri	-	-	-	1	9	10
Akçaabat Köyleri	1	1	-	-	12	14
Maçka Köyleri	-	-	1	-	13	14
Of Köyleri	-	1	1	-	16	18
Sürmene Köyleri	-	1	-	-	10	11
Vakfikebir Köyleri	-	-	3	4	25	32
Köyler Toplamı	1	3	5	5	85	99
Vilayet Toplamı	1	3	8	8	98	118

Kaynak, 1945–1946 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 280, Ankara 1947, s.30

⁶¹⁷ BCA, Tarih: 2.4.1946, Dosya: E17, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No:90.559.7.

1945–1946 eğitim-öğretim yılında Trabzon’da faaliyet gösteren resmi köy ilkokullarının⁶¹⁸ (eğitmenli) sayısına bakacak olursak, bu okullardan Trabzon’a bağlı köylerde 22 tane, Akçaabat’ın köylerinde 16 tane, Of’a bağlı köylerde 6 tane, Sürmene’nin köylerinde 10 tane ve Vakfikebir’e bağlı köylerde ise 17 olmak üzere şehirde toplam 71 adet eğitmenli köy ilkokulu bulunuyordu. Bu okullarda, 2470 erkek 814 kız olmak üzere toplam 3284 öğrenci öğrenim görmüştür.⁶¹⁹ Trabzon’da bulunan resmi gündüz ilkokullarında bu eğitim döneminde 162,56 erkek 5156 kız olmak üzere toplam 21412 öğrenci ilköğrenimini sürdürmüştür, bu dönemde şehir ve kaza merkezlerindeki resmi gündüz ilkokullarında 110 öğretmen, şehir merkezine bağlı köyler ve kazalara bağlı köylerdeki resmi gündüz ilkokullarında ise toplam 139 öğretmen görev yapmıştır. 1945 mali yılında Trabzon ilinin 58.177 liralık bütçesinden bu dönemde 214.971 lira yani % 36.98’lik bir rakam eğitim işlerine ayrılmıştır.⁶²⁰

Bu dönemde ilköğretim alanında görülen faaliyetler şunlardır:

- Trabzon’da, eğitim faaliyetlerinin önündeki en büyük problem olan öğrenci fazlalığı ve okul azlığına çare bulabilmek için bu ders yılında şehirdeki ilkokullardan Yeni Okul ve Gazipaşa İlkokulu, kendi bünyelerinde özel sınıflar açmışlar ve bu sınıflara, 7–16 yaşları arasında olupta geçim sıkıntısı vesair sebeplerle ilkokullara devam edemeyen çocuklar alınmış ve okutulmuş,⁶²¹ iş saatleri dışında akşam saatlerinde faaliyete geçirilen bu sınıflarda okumak isteyenler için şehirdeki gazetelere ilanlar verilmiştir.⁶²²
- Ayrıca bu dönemde vilayet kazalarından Sürmene’nin Köprübaşı Köyü’nde görev yapan öğretmenler için köyde öğretmen evleri yapılmış ayrıca ilçeye bağlı Kahura (Yeşilce) ve Mahura (Bereketli) köylerinde birer ilkokul binası yapılmaya başlanmıştır.⁶²³

⁶¹⁸ Köy Okulları ve Enstitüleri teşkilatına ait 4274 sayılı kanun hükümleri, Köy Okullarını, Öğretmenli, Eğitmenli, Eğitmenli-Öğretmenli olmak üzere üç guruba ayırmış bulunduğundan 1944–1945 öğretim yılından itibaren bu tiplerin faaliyetlerine göre istatistik bilgileri toplanmıştır. 1945–1946 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 280, Ankara 1947, s.30

⁶¹⁹ 1945–1946 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, s.30

⁶²⁰ 1945–1946 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, s.227.

⁶²¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1282, 1 Şubat 1946

⁶²² Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3253, 2 Ocak 1946

⁶²³ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3282, 18 Mayıs 1946

- 1945–1946 öğretim yılında Trabzon ilinde okuyan ilkokul öğrencileri menfaatine Kızılay Gençlik Derneği Başkanlığı tarafından Cumhuriyet Bayramının tatil günlerinden istifade edilerek bir futbol turnuvası düzenlemiştir, bu turnuvaya İdman Ocağı, Trabzon Gençlik, Doğan Gençlik ve Lise Spor Yurdu takımları iştirak etmiş ve bu suretle şehirdeki fakir ve yardıma muhtaç ilkokul çocuklarına harcanmak üzere ciddi bir varidat elde edilmiştir.⁶²⁴

3121. 1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler:

Tablo: 67

1945–1946 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaöğretim Kurumlarının Genel Durumu

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	Bayan	Erkek	Kız	Erkek
Ticaret Lisesi	2	13	5	244
Kız Ortaokulu	10	4	218	-
Erkek Ortaokulu	3	12		359
Trabzon Lisesi	13	22	46	768
Kız Enstitüsü	12	1	79	-
Akşam Kız Sanat Ok.	-	-	254	-
Erkek Sanat Enstitüsü	4	23	-	500

Kaynak, 1945–1946 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Ankara 1947, s.93.

1946 yılında Trabzon’da teftişler yapan Cumhuriyet Halk Partisi Trabzon Milletvekili Salise Abanozoğlu, yaptığı teftişler sonucunda yazdığı raporda; 1946 yılında Trabzon iline bağlı ilçelerin hiç birinde ortaokul bulunmadığını dile getirmiş, ortaokul tahsilini görmek üzere kazalardan Trabzon’a gelen öğrenciler ise, yatılı okul kadrolarının darlığından ötürü kaydedilmemekte ve memleketlerinden çok uzaklara gitmek masraf ve külfeti ile karşılaşmakta olduğunu, bunun için Trabzon’daki yatılı okullar kadrolarının genişletilmesi ve ilçelerden gelen öğrenciler için ayrı bir pansiyonun açılmasının, şehir için çok yararlı olacağı bilgilerini vermektedir.⁶²⁵ Bu eğitim-öğretim yılında CHP Müfettişlerinden Ali

⁶²⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3228, 27 Ekim 1945.

⁶²⁵ BCA, Tarih: 30.03.1946, Fon Kodu:0.30.10, Yer No: 217.468.4.

Durakal, Trabzon Kız ve Erkek Sanat Enstitülerini ve Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü, Müfettiş Ali Teoman Trabzon Lisesi'ni, Müfettiş Kamil Su ise Trabzon Ticaret Lisesi, Erkek ve Kız Sanat Enstitülerini, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü ve Trabzon Yayınevi'ni teftiş etmiştir.⁶²⁶

Bu dönemde ortaöğretim alanında yaşanan diğer gelişmelere şunlardır:

- Kız Ortaokulu öğrencileri bu dönemde şehirde tertip edilen okullar arası voleybol turnuvasında Lise öğrencilerine üstünlük sağlayarak şampiyonluğu kazanmıştır.⁶²⁷
- Trabzon'da faaliyet gösteren ve mesleki eğitim veren okullardan Erkek Sanat Enstitüsü ve Kız Sanat Enstitüsü, Haziran ayı içerisinde yılsonu sergilerini icra etmişler ve bir yıl boyunca emek verdikleri eserleri Trabzonluların beğenisine sunmuşlardır.⁶²⁸
- Bu eğitim-öğretim yılında Trabzon Lisesi bünyesinde Hava Modelcilik Kursları açılmış ve model aletlerinin Ankara'dan gönderilmesi için gerekli yazışmalar yapılmıştır.⁶²⁹ Lisenin 58. kuruluş yıldönümü ve ders yılının sona ermesi münasebetiyle 24 Mayıs 1946 tarihinde lisenin konferans salonunda bir kutlama töreni düzenlenmiş ve öğrenciler tarafından "Hamlet" piyesi sahnelenmiştir. Bu törende, okulun kuruluşunda büyük emeği geçen Sırrı Paşa ve lisenin yeni binasına taşınmasına vesile olan Tahsin Uzer Bey, rahmetle anılmıştır.⁶³⁰

Trabzon'da 1945 yılı içinde ortaöğretim alanında yaşanan en büyük ve en sevindirici gelişme ise, yıllardan beri Trabzon halkının dile getirdiği ve CHP müfettişlerinin sık sık karşılaştıkları isteklerinden olan, ilçelerde ortaokul olmadığı ile ilgili yaşanan gelişmedir. Şehirde eğitim alanında yaşanan en büyük sıkıntı olan bu eksikliğe bir derece cevap verebilmek amacıyla Akçaabat halkı ve ilçe tüccarlarının da desteği ile ilçede bir ortaokul binasının yapımına başlanmış ve 17 Aralık 1945 tarihinde Akçaabat Ortaokulunun temeli

⁶²⁶ BCA, Tarih: 22.1.1947, Fon Kodu: 30.10.0, Yer No: 215.457.3M. Milli Eğitim Bakanlığı 1945–1946 ders yılı teftiş çalışmalarını sonbahar ve ilkbahar dönemi olarak ikiye ayırmış, birinci devre 60, ikinci devre 45 gün devam etmiştir. Söz konusu ders yılında sonbahar turnesinde 23, ilkbahar turnesinde ise 21 müfettiş görev almıştır. BCA, Fon Kodu: 30.10., Yer No: 217.468.5.

⁶²⁷ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3158, 21 Şubat 1945.

⁶²⁸ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3188, 6 Haziran 1945.

⁶²⁹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3167, 24 Mart 1945.

⁶³⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3284, 25 Mayıs 1946.

atılmıştır.⁶³¹ Ayrıca şehirdeki yerel gazetelerin verdikleri bilgiye göre bu dönemde Trabzon'da yatılı bir Hemşire Okulu açılması düşünülmüştür. Numune Hastanesi'nde eğitim-öğretim yapacak olan okulun, tahsil müddeti üç yıl olacak ve eğitim devam ettiği süre boyunca okulda okuyan öğrencilere 20 lira aylık dahi verileceği belirtilmiştir.⁶³² Trabzon halkının bu dönemde bir de Teknik Bahçe Okulu açılması yönünde istekleri olmuştur. Şehirdeki yerel gazetelerden öğrenilen bilgilere göre, Ordu'dan, Artvin'e, Gümüşhane illerini ihtiva eden büyük bir hinterlandın meyve ve sebzesini teknik usüllerle bu iller gençlerinin bilgili elleri ile yetiştirip, memlekete milyonlarca lira para akıtacak olan Teknik Bahçe Okullarının, Yomra'nın Kovata (Kavala) Mevkiinde açılması talep edilmiş ve bu konuda Trabzon milletvekillerinden de destek istenmiştir.⁶³³

313. 1946–1947 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3130. 1946–1947 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1946 yılında hükümet programında ilk ve orta öğretim ile ilgili yapılacak olan işler şöyle sıralanmıştır:

- Köy okullarının kereste, kiremit, çivi gibi satın alınması gereken malzemeleri devlet tarafından temin edilecek.
- Yurt sathında bütün köyleri okula kavuşturma işleri toplam 10 yıllık bir süre içinde tamamlanacak.
- Şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımı da köylerde esaslara benzer usüllerle yapılacak,
- İlkokulu bitiren köy çocuklarını, köyde işe yarar bir meslek sahibi yapmak üzere, bölge okullarının yapımına devam edilecek, okulların öğrenim araç, gereç ve laboratuvarları temin edilecek.
- Öğretmen okullarının teşkilat ve programlarının günün ihtiyaçlarına binaen ıslahı temin edilecek, kasaba ve şehirlerin ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verilecek.

⁶³¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1269, 17 Aralık 1945.

⁶³² Yenyol Gazetesi, Sayı: 3272, 13 Nisan 1946.

⁶³³ Trabzon Gazetesi, Sayı: 21, 23 Temmuz 1946.

- Teknik öğretim kurumlarının mevcut plana göre geliştirilmesine devam edilecektir.⁶³⁴

Maarif Vekâleti, hükümet programında yapılması gereken işleri sıraladığı raporun devamında vaat edilen işlerden ne kadarının yapıldığı ile ilgili olarak bilgiler vermiştir. Söz konusu raporun bu kısmında verilen bilgilere göre hükümet, köy eğitimi ile ilgili konuları incelemek üzere Kasım ayında vali, kaymakam gibi idare amirleriyle milli eğitim, köy enstitüleri müdürleri, ilköğretim müfettişleri ve köy muhtarlarından ve ilgili bakanlıklar temsilcilerinden oluşan bir ilköğretim konferansı toplamış ve bu konferansta: köy okulları inşaat işlerinin kolaylaştırılması amacıyla birlikler kurulması, köy okulu binalarının ihtiyaca göre tiplerinin yeniden tespiti, idare amirlerinin köy okullarına ait işlerle daha yakından ilgilenmeleri, on yıllık ilköğretim gelişme planlarının gerçek ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi, öğretmenlerin geçimlerine yarayacak arazilerin ayrılmasını sağlayacak tedbirlerin alınması gibi konuları görüşmüştür.⁶³⁵ Köy okullarının inşasında vatandaşların malzeme tedarikinde karşılaştıkları nakdi ve sair her türlü zorlukları karşılamak üzere 1946 yılı devlet bütçesinden 3.866.600 lira yardım yapılmış, aynı maksatla 1947 yılı bütçesine konulan 4.000.000 lira ödeneğinde ihtiyaca uygun şekilde sarfi için hazırlıklara girişilmiş, şehir ve kasaba ilkokullarıyla orta derecedeki teknik öğretim kurumlarının bugünkü ve gelecek yıllardaki öğretmen ihtiyacını karşılayacak ve kısa zamanda memleketin bütün kasaba ve şehirlerini ortaokulla donatacak surette öğretmen yetiştiren kaynakları düzenleme yolundaki çalışmalar sonuçlanmış ve bu maksatla, öğretmen okullarının eğitim enstitüleri haline getirilmesi için hazırlanan programın tatbikine geçilmiştir.⁶³⁶

Bu eğitim- öğretim yılında Trabzon⁶³⁷ ili, kazaları ve köyleri de dâhil olmak üzere, toplam 142 adet resmi gündüz ilkokulu mevcuttu. Aynı ders yılında Trabzon'da, eğitimli köy okullarından ise toplam 62 adet bulunuyordu.⁶³⁸ 1946–1947 öğretim yılında Trabzon'da resmi gündüz ilkokullarında 16.985 erkek 5.095 kız olmak üzere toplam

⁶³⁴ BCA, Tarih: 11.2.1947, Dosya: 1254, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 14.81.7. s. 3.

⁶³⁵ Aynı Belge, s. 7.

⁶³⁶ Aynı Belge, s.8.

⁶³⁷ Maarif Vekâleti 1946–1947 öğretim yılında açıkta bulunan Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Antakya Lisesi Müdür Yardımcısı ve Tarih-Coğrafya Öğretmeni Naci Berköz'ü atamıştır. BCA, Tarih: 27.02.1947, Sayı: 20891, Fon Kodu: 30.11.1., Yer No: 189.5.12.

⁶³⁸ 1946–1947 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 305, Ankara 1949. s. 18.

22.080 öğrenci ilköğrenimlerini sürdürmüş, eğitimli köy okullarında ise 2.000 erkek 627 kız olmak üzere toplam 2.627 öğrenci öğrenim görmüştür.⁶³⁹ Söz konusu eğitim-öğretim yılında Trabzon'daki resmi gündüz ilkokullarında 213'ü erkek 63'ü bayan olmak üzere toplam 276 öğretmen görev yapmış, Trabzon vilayet bütçesinden bu dönemde toplam bütçe olan 108.6706 liranın 48.0105 lirası yani %44.17'lik bir dilimi eğitim işlerine ayrılmıştır. Bu dönemde Trabzon'da 41 adet A dershanesi olan Ulus Okulu ile 24 tane B dershanesi olan Ulus Okulu faaliyet göstermiş, bu okullarda toplam 54 öğretmen görev yapmıştır.⁶⁴⁰

1946–1947 eğitim yılında⁶⁴¹ Trabzon'da ki ilköğretim faaliyetleri ise şunlardır: Bu dönemde -Maarif Şurasında alınan karar gereği- tüm Türkiye sathında olduğu gibi Trabzon'da ki okullarda da Okul Aile Birlikleri kurulmaya başlanmış, şehirdeki ilkokullardan Boztepe, İsmet Paşa, Ülkü, Yeni Okul ve Cumhuriyet, Kaledibi, Kurtuluş ve Dumlupınar ilkokullarında, Okul Aile Birlikleri kurulmuştur.⁶⁴² Bu dönemde şehirde görev yapan ilkokul öğretmenleri, Trabzon Yapı Sandığı Kurulu tarafından şehrin doğu ve batısında alınan 3,5 dekarlık arsalar üzerinde 14 adet öğretmen evi yapılması için gerekli muameleler yapmışlardır.⁶⁴³ Şehirdeki öğretmenler kendi aralarında “Trabzon Öğretmenler Birliği” adı altında bir dernek kurmuş,⁶⁴⁴ kurulan bu dernek, belediyenin nakil vasıtalarından daha ucuz bir şekilde faydalanmak ve yakacak temini meseleleri için belediyeye başvurmayı kararlaştırmıştır.⁶⁴⁵ Öğretmenler bu gibi faaliyetler içinde yer alırken şehirdeki okullarda da bir dizi sosyal faaliyetler yürütülmüş, vilayetteki en eski okullardan biri olan Cudibey İlkokulu (Okul Aile Birliği) tarafından 23 Nisan tarihinde okulda okuyan fakir öğrenciler sünnet ettirilmiş, ayrıca bu eğitim-öğretim yılı sonunda başarılı olan öğrencilere okul aile birliği tarafından birer altın rozet hediye edilmesine karar verilmiştir.⁶⁴⁶ Cudibey Okul Aile Birliği, ayrıca hâsılatı fakir ve yoksul çocuklara sarf

⁶³⁹ 1946–1947 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, s. 172.

⁶⁴⁰ 1946–1947 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, s. 231.

⁶⁴¹ Bu eğitim-öğretim yılında da şehirdeki okul sayısındaki yetersizliğin önüne geçmek için Trabzon'da ve kazalarında yeni okul yapımı çalışmalarına devam edilmiştir. Örneğin bu dönemde vilayete bağlı kazalardan Of'un Mimdoz (Soğanlı) Köyünde bir ilkokul yapılmıştır. Halk Gazetesi, Sayı: 1300, 5 Nisan 1946.

⁶⁴² Trabzon Gazetesi, Sayı: 159, 18 Şubat 1947.

⁶⁴³ Halk Gazetesi, Sayı: 1297, 26 Mart 1946.

⁶⁴⁴ Trabzon Gazetesi, Sayı: 178, 3 Nisan 1947.

⁶⁴⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1683, 5 Eylül 1947.

⁶⁴⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1556, 8 Nisan 1947.

edilmek üzere bir sinema günü tertip etmiştir.⁶⁴⁷ Bu yardım ve hayır faaliyetleri sadece şehir merkezindeki okullarda değil ilçe ve nahiye okullarında da organize edilmiş, şehrin Yomra bucağında, Bucak Müdürü ve okul müdürünün teşebbüsleri ile kurulan himaye heyeti, 53 fakir ve kimsesiz öğrencinin giydirilmesine yetecek kadar para toplanmış ve bir miktar öğrenci giydirilmiş,⁶⁴⁸ buna benzer bir diğer faaliyette Of kazasında organize edilmiştir.⁶⁴⁹

3131. 1946–1947 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: 1946 yılında Trabzon’da faaliyet gösteren ortaöğretim kurumlarından Trabzon Ticaret Lisesi 13.4.1946 günü Cumhuriyet Halk Partisi müfettişlerince, 12.4.1946 tarihinde ise Trabzon Kız Enstitüsü, 10.6.1946 tarihinde Trabzon Erkek Sanat Okulu, 27.4.1946 tarihinde Trabzon Erkek Ortaokulu, 25.4.1946 tarihinde ise Trabzon Kız Ortaokulu teftiş edilmiş, yapılan teftişler sonucunda Trabzon Kız Enstitüsü Müdürü Nadire Yentür’ün öğrencilere karşı uygunsuz hareketlerde bulunduğundan, Trabzon Lisesi Pansiyon Müdürü Hamdi Üstündağ hakkında ise zimmetine para geçirme suçlamasıyla soruşturma açılmasına karar verilmiştir.⁶⁵⁰

1946–1947 ders yılında Trabzon Erkek Ortaokulu’nda toplam 305 öğrenci öğrenim görmüş, okulda 13’ü erkek 3 bayan olmak üzere 16 öğretmen görev yapmıştır.⁶⁵¹ okulun kendi bünyesinde oluşturduğu okul aile birliği tarafından, ders yılının sona ermesiyle birlikte 15 Temmuz’dan 15 Ağustos’a kadar devam etmek üzere ikmale kalan öğrenciler için kurslar açılmıştır.⁶⁵² Okulda 31 Ağustos 1947 tarihinde bir tören tertip edilerek sene sonu imtihanlarını başarıyla bitiren öğrencilere notları bildirilmiş, bu arada üç yıl üst üste iftihar listesine giren ve devlet ortaokulu imtihanlarında üstün bir başarı göstererek mezun olan 107 numaralı Ruşen Keleş’e, okul aile birliği tarafından hazırlanan bir madalya verilmiştir.⁶⁵³ Okul Aile Birliği almış olduğu bir kararla 19 Mayıs bayramına iştirak edecek yoksul öğrencilere gerekli eşyaların sağlanmasına, 5 yoksul öğrenciye elbise yaptırılmasına karar vermiştir.⁶⁵⁴

⁶⁴⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1527, 5 Mart 1947.

⁶⁴⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1303, 16 Nisan 1946.

⁶⁴⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1298, 9 Mart 1946.

⁶⁵⁰ BCA, Tarih: 8.3.1947, Fon Kodu: 0.30.10. Yer No:217.464.1.

⁶⁵¹ 1946–1947 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 296, Ankara 1948, s.86.

⁶⁵² Halk Gazetesi, Sayı: 1634, 8 Temmuz 1947.

⁶⁵³ Halk Gazetesi, Sayı: 1628, 1 Temmuz 1947.

⁶⁵⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 1557, 9 Nisan 1947.

Bu dönemde Trabzon Kız Ortaokulu'nda toplam 182 öğrenci öğrenim görmüş, okulda 4'ü erkek 10'u bayan olmak üzere toplam 14 öğretmen görev yapmıştır.⁶⁵⁵ Okul Müdürü Osman Kurtuluş, Afyon Lisesi Müdürlüğüne tayin edilmiş,⁶⁵⁶ bunun üzerine okulun boş kalan müdürlük görevine Tarih-Coğrafya öğretmeni Enver Kartekin getirilmiştir. Türkçe Öğretmeni Nesip Yağmurdereli, Matematik Öğretmeni Sabiha Şimşek, Biçki-Dikiş Öğretmeni Semiha Erenel, birer derece terfi etmiş,⁶⁵⁷ Tabiiye öğretmenliğine Bayan Memduha Tuğrul tayin edilmiştir.⁶⁵⁸ Okul öğrencileri tarafından 23 Mart 1947 tarihinde Trabzon Lisesi binasında bir müsamere tertip edilmiştir.⁶⁵⁹ 19 Şubat 1947 tarihinde okulda yapılan bir toplantıyla okulun, himaye heyeti teşkil olunmuş ve daha sonra öğretmenler, okuldaki muhtelif talebe teşekkülleri hakkında velilere izahatlarda bulunmuştur.⁶⁶⁰

Söz konusu öğretim yılında Trabzon Ticaret Lisesi'nin orta kısmında 134, okulun lise kısmında ise toplam 150 öğrenci öğrenim görmüş, okulun orta kısmında 3, lise kısmında 10'erkek 3'ü bayan olmak üzere 13 öğretmen görev yapmıştır.⁶⁶¹ 1 Şubat 1947 tarihinde Ticaret Lisesinde okulun Okul Aile Birliği, teşekkülü oluşturulmuş ve birlik yönetim kuruluna, Halit Kami, Yakup Başaran, Rıza Egemen, Sabri Akpir ve Celal Prinççi seçilmiştir.⁶⁶² Ticaret Lisesi, her yıl gittikçe artan öğrenci sayısı sebebiyle daha büyük bir binaya ihtiyaç duymuş, bu sebeple Boztepe'de Bay Kaptan Nemli veresesine ait binanın satın alınması için okul idaresi tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ile gerekli yazışmaların yapılmasına karar verilmiştir.⁶⁶³ Okulda, 1946-47 ders yılı Haziran ayında son bulmuş, Haziran devresi imtihanlarına 38 öğrenci girme hakkını kazanmış ve bunlardan 20 tanesi engelsiz şekilde muvaffak olmuştur.⁶⁶⁴

Bu ders yılında Trabzon Kız Enstitüsü'nün öğrenci sayısı ise 149 olarak tespit edilmiş, okulda 16 bayan öğretmen görev yapmıştır.⁶⁶⁵ Kız Sanat Enstitü'sünün her yıl açmakta olduğu Köy Kadınları Gezici Kursları, bu eğitim-öğretim yılında da faaliyete geçmiş,

⁶⁵⁵ 1946-1947 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, s.86.

⁶⁵⁶ Yenyol Gazetesi, Sayı:3387, 18 Haziran 1947

⁶⁵⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1616, 17 Haziran 1947.

⁶⁵⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1565, 18 Nisan 1947.

⁶⁵⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1542, 22 Mart 1947.

⁶⁶⁰ Trabzon Gazetesi, Sayı: 159, 18 Şubat 1947.

⁶⁶¹ 1946-1947 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, Yayın No: 297, Ankara 1948, s.103.

⁶⁶² Yenyol Gazetesi, Sayı: 3354, 5 Şubat 1947.

⁶⁶³ Halk Gazetesi, Sayı: 1279, 22 Ocak 1946.

⁶⁶⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 1631, 4 Temmuz 1947.

⁶⁶⁵ 1946-1947 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, s.142.

Yomra'da 103 numaralı Köy Kadınları Gezici Kursunun açılışı 24 Haziran 1947 tarihinde Trabzon Valisi Salim Özdemir, Üçüncü Umum Müfettişlik Kültür Müşavirliğinden Kadri Günay, Maarif Müdürü ve şehirdeki bazı okulların müdürlerinin hazır olduğu bir törenle yapılmıştır. Köy Kursunda 22 öğretmen görev yapmış Kurs, Yomra'nın Merkez İlkokulu binasında faaliyet göstermiştir.⁶⁶⁶ Kız Enstitüsü, yıllık müsamesini şehirdeki Lale Sineması'nda yapmış ve bu müsamere izleyiciler tarafından büyük beğeni toplamıştır.⁶⁶⁷ Enstitüsü'nün Türkçe Öğretmeni Türkan Peteci, Ev İdaresi ve Yemek Pişirme Öğretmeni Mahmure Tarakçıoğlu, Gezici Köy Kursu Öğretmeni Refika Çalışkan, okulun Kâtip ve Hesap Memuru Kemal Günbaş vazifelerinde gösterdikleri üstün başarılarından dolayı Maarif Vekâletince birer takdirname kazanmış,⁶⁶⁸ okulun müdürü Nadire Yentürk, Samsun Kız Sanat Enstitüsü'ne tayin edilmiştir.⁶⁶⁹

Trabzon Erkek Sanat Enstitüsü'nde bu eğitim-öğretim yılında toplam 565 öğrenci öğrenim görmüş,⁶⁷⁰ 1946 yılında Trabzon Milletvekili olarak meclise giren Üçüncü Umum Müfettişlik Kültür Eski Müdürü Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 1946 yılında Trabzon'da yazdığı hatıralarında verdiği bilgilere göre, Trabzon Erkek Sanat Enstitü'sünün bulunduğu bölgenin ve okul binasının yolunun son derece çamurlu ve pis olduğunu belirtmiştir.⁶⁷¹ Reşit Bey, öğrencileri bu zahmetli yoldan kurtarmak amacıyla Trabzon Valisi ve Belediye Başkanını yanına alarak okul yolunun ıslahı meselesini görüşmüş ve gerekli tedbirleri almıştır.⁶⁷² Okulda bu eğitim-öğretim yılında öğrenciler tarafından izci teşkilatı kurulmuş, kurulan bu teşkilat 15 Ocak 1946 tarihinde yemin töreni düzenlemiş ve Trabzon Valisinin ve İl Jandarma Komutanının da hazır bulunduğu törende izciler bir geçiş merasimi yapmışlar,⁶⁷³ burada okuyan yoksul öğrenciler yararına şehirde bir futbol turnuvası organize edilmiştir. Bu turnuvaya İdman Gücü, Trabzon Gençlik, İdman Ocağı ve Enstitü takımları iştirak etmiş,⁶⁷⁴ neticede Erkek Sanat Enstitüsü futbol takımı bu turnuvada birinciliği kazanmıştır.⁶⁷⁵ Okulun eğitim kadrosunda bazı tayin ve nakiller yapılmış, Demir İşleri Atölye Ustalığına Mustafa Günaydın, Ağaç İşleri Ustalığına Hüseyin

⁶⁶⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1627, 25 Haziran 1947.

⁶⁶⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1555, 7 Nisan 1947.

⁶⁶⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1650, 26 Temmuz 1947.

⁶⁶⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1662, 9 Ağustos 1947.

⁶⁷⁰ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1946.

⁶⁷¹ Trabzon Gazetesi, Sayı:157, 13 Şubat 1947.

⁶⁷² Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıratları, Trabzon 1946.

⁶⁷³ Halk Gazetesi, Sayı: 1276, 15 Ocak 1946.

⁶⁷⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3381, 28 Mayıs 1947.

⁶⁷⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3383, 4 Haziran 1947.

Palabıyık, Yönetim Memurluğuna Kemal Dönmez, Okul Doktorluğuna Bekir Kantarcıoğlu getirilmiş,⁶⁷⁶ okul, her yıl olduğu gibi bu yılda yıllık sergisini Haziran ayının son günlerinde sergilemiştir.⁶⁷⁷

1946–1947 öğretim yılında Trabzon Lisesi'nin orta kısmında toplam 185, lise kısmında ise toplam 479 erkek 49 kız öğrenci öğrenim görmüş, okulda bu öğretim yılında 22 erkek 16 bayan olmak üzere toplam 38 öğretmen görev yapmıştır.⁶⁷⁸ Bu eğitim-öğretim döneminde Trabzon Erkek Lisesi'nde görülen faaliyetler şunlardır:

- 1946 yılı içinde Trabzon Lisesi öğrencileri tarafından ayda bir neşredilmek üzere “Boztepe” adında bir dergi çıkarılmıştır.⁶⁷⁹
- Okulun birinci dönemini derece ile bitiren öğrencilerin listesi şehirdeki gazetelerde yayınlanmıştır.⁶⁸⁰
- Okulun kuruluşunun 59. yıldönümü münasebetiyle lise konferans salonunda gayet başarılı bir program tertip edilmiş, gecede okulun temsil kolu tarafından Venedik Taciri adlı piyes sahnelenmiştir.⁶⁸¹
- Lisede müdürlük görevini yürüten Faik Dranaz'ın maaşı 100 liraya çıkarılmak suretiyle terfi etmiştir.⁶⁸²
- Bu dönemde okulu bitiren öğrencilerin diplomaları Maarif Vekâleti'ne gönderilmiş vekâletçe onaylanan diplomalar Ağustos ayından itibaren öğrencilere dağıtılmaya başlanmıştır.⁶⁸³
- Lise yönetimi bir sinema makinesi satın almış, satın alınan bu sinema makinesinin denemesi yapılmış, fırsat bulunması halinde öğrencilere ve velilerine bu makine vasıtasıyla filmler gösterilmesi planlanmıştır.⁶⁸⁴

⁶⁷⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1505, 7 Şubat 1947.

⁶⁷⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1628, 1 Temmuz 1947.

⁶⁷⁸ 1946–1947 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 296, Ankara 1948, s.181.

⁶⁷⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1295, 19 Mart 1946.

⁶⁸⁰ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3349, 18 Ocak 1947.

⁶⁸¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3380, 24 Mayıs 1947.

⁶⁸² Halk Gazetesi, Sayı: 1356, 8 Ağustos 1946.

⁶⁸³ Halk Gazetesi, Sayı: 1655, 1 Ağustos 1947.

⁶⁸⁴ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3340, 18 Aralık 1946.

Trabzon'da ortaöğretim alanında bu dönem itibarıyla yapılan diğer faaliyetler ise şunlardır: 1947 Temmuz ayı içerisinde Trabzon'a gelen Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer, şehir okullarından Sanat Enstitüsünü, Ticaret Lisesi'ni gezmiş⁶⁸⁵ ve burada bazı incelemeler yaptıktan sonra Beşikdüzü'ne geçmiş, şehirde bulunduğu süre içinde yerel gazetelere verdiği beyanatlarda Trabzon ilinin maarif açısından ne durumda olduğunu ve şehirde eğitim alanında neler yapılması gerektiği hakkında izahatlar vermiştir. Bakan, vermiş olduğu izahatlarda, Trabzon halkının kendisine gösterdiği ilgiden çok memnun olduğunu bildirmiş, bütün yurt köyleri arasında Trabzon köylerinin de önümüzdeki on yıl içinde okula ve öğretime kavuşması hakkında çalışmaların ne durumda olduğunu tetkik ettiğini söylemiş ve Trabzon'daki köylü halkın okul binasına kavuşmak için sarf ettiği enerji ve fedakârlığı övmüştür. Milli Eğitim Bakanı ayrıca, yapılan okul inşaatlarında köylü halkın üzerindeki yükü hafifletmek için bazı tedbirlerin alınmasına karar verildiğini bildirmiş, gezdiği okullardan Ticaret Lisesi ve Erkek Sanat Enstitüsünün durumunu çok iç açıcı bulduğunu beyan etmiştir.⁶⁸⁶ Trabzon halkı da Milli Eğitim Bakanından, şehirde bir Kız Lisesi kurulmasını talep etmiştir.⁶⁸⁷ Şehirde yaşanan bir diğer sevindirici haber de Akçaabat'ta, Kültür Sevenler Cemiyeti tarafından yeniden inşa edilen Erkek Ortaokulu'nun 1947–1948 ders yılında açılmasının bakanlıkça kararlaştırılmış olması ve okula öğretmen kadrosunun tahsis edilmesidir.⁶⁸⁸

314. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3140. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1947–1948 yılı eğitim-öğretim döneminde Trabzon'da şehir merkezindeki resmi gündüz ilkokullarında 80'i erkek 46'sı bayan olmak üzere toplam 126 öğretmen, Trabzon'a bağlı köylerde ve kazalara bağlı köylerdeki resmi gündüz ilkokullarında 148'i erkek 14'ü bayan olmak üzere toplam 162 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretim yılında ilköğretim faaliyeti içine giren tüm okulların köyler ve kazalarda dâhil olmak üzere (resmi gündüz ilkokulları- eğitimli ve öğretmenli ilkokullar da dâhil) toplamı tüm vilayet bazında 213 olarak tespit edilmiştir.⁶⁸⁹ Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi Trabzon'da özellikle ilköğretim faaliyetlerinin belli bir seviyeye geldiğini görüyoruz. Ancak Trabzon'da teftişler yapan

⁶⁸⁵ Yeniol Gazetesi, Sayı:3394, 16 Temmuz 1947.

⁶⁸⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1640, 15 Temmuz 1947.

⁶⁸⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1638, 12 Temmuz 1947.

⁶⁸⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1683, 5 Eylül 1947.

⁶⁸⁹ 1947–1948 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 306, Ankara 1949, s. 200.

CHP Milletvekillerinin genel merkeze yazdıkları raporlara göz atacak olduğumuzda Trabzon'da hâlâ bazı köylerde ilkokul bulunmadığı da bir gerçektir. Örneğin 1948 yılında CHP Genel Sekreterliğine yazılan raporda verilen bilgilere göre, Vakfikebir'de,⁶⁹⁰ Of'da, Çaykara'da kısmen veya tamamen Rumca konuşan köylerin olduğu ve bu köylerin bazılarında okul mevcutken, bazılarında ise okul bulunmadığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın bu konu üzerinde gerekli çalışmaları yapmasının gerekli olduğu bildirilmiştir.⁶⁹¹

Şehirdeki okullaşma ve mevcut ilkokulların tamir edilip daha iyi şartlarda eğitime devam etmesi yönünde çeşitli gayretlere rağmen, vilayette bulunan bazı köy okullarının durumları hiçte iyi durumda değildi. Bu durum şehirdeki yerel basınında dikkatini çekmiş ve bu yönde bazı haberler neşr edilmiştir. Örneğin, 15 Kasım 1947 tarihli Yenyol Gazetesi'nde verilen haberde, Sürmene ilçesine bağlı olan Aksu Köyü İlkokulunun acıklı durumu anlatılmış, bundan birkaç yıl öncesine kadar bir başöğretmen, beş öğretmenle hummalı ve verimli bir şekilde tedrisat yapan okulda, 1947 yılının Kasım ayına gelindiğinde hemen hiç öğretmen kalmadığı, dört-beş köyün çocuklarına eğitim veren bu okulun bir yıldan beri sadece bir tek vekil öğretmenle eğitime devam ettiği vurgulanmış, okulda tek öğretmen bulunmasından dolayı sınıfların bir araya getirilerek eğitim yapıldığı böylece bir sınıfta normalden fazla öğrencinin ders görmek zorunda kaldığına değinilmiştir.⁶⁹² Tüm ülkede yaşanan bu öğretmen darlığı sorununa çare bulunabilmesi için açılan Köy Enstitüleri, her yıl verdikleri mezunları öğretmensiz köylere yollayarak bu okulların faaliyete geçmesini sağlıyordu. Bu anlamda 1947–48 ders yılı sonunda Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden mezun olacak 23 öğretmenin gönderileceği 23 köy okulunun yapımı ve tamiri için Milli Eğitim Bakanlığı, Trabzon'a 150 bin lira tahsisat göndermiş, tamiri yapılan okulların, bir sonraki ders yılında faaliyete geçirilmesi bakanlıkça

⁶⁹⁰ Tüm şehir ilçelerinde olduğu gibi Vakfikebir İlçesinde de bu dönemde okul yapım çalışmalarına devam edilmiştir. İlçede 1946–47 yıllarında Vakfikebir ilçesine bağlı köylerde inşa edilecek okullar için “ Köy Okulları Onarma Birliği” namı altında bir birlik kurulmuş, kurulan bu birlikte ilçedeki müteahhitler arasında bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşmaya göre birlik, müteahhitlere okul inşası için gerekli malzemeleri verme konusunda anlaşmış ve müteahhitlerde bunun üzerine ilçe köylerindeki okul yapımı çalışmalarına başlamışlardır. Fakat daha sonra bu birliğin fesih edilmesi üzerine müteahhitler zor durumda kalmışlar ve bu olay Trabzon Valisine intikal ettirilmiştir. 1948 yılında ilçedeki köy okulları için ilçeye 19 bin lira tahsisat gelmiştir. Yenyol Gazetesi, Sayı:3431, 26 Kasım 1947.

⁶⁹¹ BCA, Tarih: 10.11.1948, Fon Kodu: 490.0.1. Yer No: 716.446.1.

⁶⁹² Yenyol Gazetesi, Sayı: 3428, 15 Kasım 1947.

istenmiştir.⁶⁹³ İlçelerde ve köylerde bu faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla, halk tarafından komisyonlar teşekkül ettirilmiş ve böylece okul yapımı çalışmalarına hız verilmiştir.⁶⁹⁴

Şehirde yeni ders yılının başlamasıyla birlikte vilayet kazalarından Maçka'da, bir Milli Eğitim toplantısı yapılmış, bu toplantıya ilçe Milli Eğitim Müdürü ve ilçede görev yapan öğretmenler katılmış, toplantıda ilçelerde görev yapan öğretmenlerin problemlerine çözüm getirilmesi için bazı kararlar alınmıştır.⁶⁹⁵ Ayrıca şehirdeki öğretmenler tarafından daha önce kurulan “Öğretmenler Yardımlaşma Birliği” 9 Mart 1948 tarihinde Halkevinde toplanarak, aralarında bir tanışma yemeği vermişler,⁶⁹⁶ kurulan bu cemiyet, Öğretmen Okullarının kuruluşunun 100. yılı münasebetiyle 16 Mart 1948 tarihinde Lale Sinemasında bir araya gelerek bir tören yapmışlardır.⁶⁹⁷ Ders yılının sona ermesiyle birlikte İskenderpaşa İlkokulu öğrencileri tarafından Lale Sinemasında iki piyes sahnelenmiş ve oldukça beğeni toplamıştır.⁶⁹⁸

3141. 1947–1948 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon'da faaliyet gösteren ortaöğretim ve mesleki öğretim kurumlarının genel vaziyetine bakacak olursak Trabzon'da:

- 1. Erkek Ortaokulu
- 1. Kız Ortaokulu
- 1. Kız Sanat Enstitüsü
- 1. Erkek Sanat Enstitüsü
- 1. Ticaret Lisesi
- 1. Akşam Kız Sanat Okulu
- 1. Resmi Lise olmak üzere toplam 7 adet resmi orta ve mesleki öğretim bulunmaktaydı.

⁶⁹³ Trabzon Gazetesi, Sayı: 519, 1 Temmuz 1948.

⁶⁹⁴ Trabzon Gazetesi, Sayı: 525, 7 Temmuz 1948. Bu dönemde teşkil ettirilen komisyonlardan biri de Trabzon'un Çaykara ilçesinde oluşturulmuştur. İlçede yapılması düşünülen 4 köy ilkokulu için ilçede “Emanet İnşaat Komisyonu” kurulmuş ve faaliyete geçirilmiş böylece, ilçede yapılması düşünülen okulların bir sonraki ders yılına yetiştirilmesi için gerekli çalışmalar daha organize bir şekilde yürütülmüştür. Trabzon Gazetesi, Sayı: 564, 18 Ağustos 1948.

⁶⁹⁵ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3345, 8 Ekim 1947.

⁶⁹⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1860, 9 Mart 1948.

⁶⁹⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1867, 16 Mart 1948.

⁶⁹⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 1944, 2 Haziran 1948.

Fakat bu okulların tümü Trabzon merkezinde hizmet verdiğinden Trabzon İlçelerinde okuyan öğrencilerin ortaokula gitmeleri zor oluyordu. Kazalarda okuyan öğrenciler, şehir merkezinde bulunan ortaokullara gitmek için şehir merkezinde bulunan pansiyonlarda kalmak zorunda kalıyor, fakat bu pansiyonların mevcut öğrenci kapasiteleri kazalardan gelen öğrencilerin tümünü kaydetmeye yeterli seviyede bulunmuyordu.⁶⁹⁹ Bu sebeple Trabzon halkı, hükümetten bir an önce bu soruna çare bulması istiyor, Trabzon'da teftişler yapan Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişleri de sık sık aynı sorunla karşılaşılıyorlardı.⁷⁰⁰ Bu dönemde söz konusu probleminin çözümü amacıyla 1948 yılında Akçaabat'ta bir Ortaokul açılmış ve okulun kadrosu Milli Eğitim Bakanlığı'na tasdik edilmiştir.⁷⁰¹ Bu ders yılında yeni eğitim-öğretime açılan Akçaabat Ortaokulu'nun birinci sınıfında 60 öğrenci öğrenim görmüş, okulun ilk yılında 5'i erkek 2'si bayan olmak üzere toplam 7 öğretmen görev yapmıştır.⁷⁰² Akçaabat'ta açılan ortaokulun bitirilmesi için ilçedeki tütün tüccarları, tütün satış bedellerinin %1'ini okula bağışlamışlar ve bu suretle okul eğitim-öğretime hazır hale getirilmiştir. Maarif Vekâleti Akçaabat Ortaokulu'nun Müdürlüğüne, Trabzon Ortaokul Müdür Yardımcılarından Nurettin Bekiroğlu'nu, Tabiye öğretmenliğine, Gazi Terbiye Enstitüsü'nden Sevim Gökçe'yi, Beden Eğitimi ve Müzik Öğretmenliğine Hasan Ulaş'ı tayin etmiş, Okul Müdürü Nurettin Bekiroğlu, okulun derhal faaliyete geçmesi için çalışmalara başlamış ve okulda şimdilik birinci ve ikinci sınıflar açılmış, okulda derslere 21 Ekim 1947 tarihinde başlanmıştır.⁷⁰³ Okulun, Okul Aile Birliği Teşkilatı ise 18 Kasım 1947 tarihinde teşekkül ettirilirken, okul binasındaki eksikliklerin giderilmesi için yapılan bazı tamirat ve ıslah çalışmalarına ilçedeki tüccarlardan Mustafa Armutçu, boru, soba ve diğer levazım malzemelerini okula ücretsiz bağışlarken, okulun ihtiyacı olan bazı spor malzemelerini de ilçedeki spor kulüplerinden Sebat Kulübü üstlenmiştir.⁷⁰⁴ Okulun geri kalan eksikleri için Maarif Vekâleti, 5 bin lira tahsisat göndermiş, bu para ile okulun bazı sınıfları ve tavanlarının tamiri yapılmıştır.⁷⁰⁵ Okulun tiyatro gurubu tarafından 9 Nisan 1948 günü akşamı Halkevi salonunda bir müsamere sahnelenmiş, Halkevi Caz Takımının da iştirak ettiği müsamere, izleyiciler tarafından büyük beğeni toplamıştır.⁷⁰⁶

⁶⁹⁹ BCA, Tarih: 22.1.1947, Fon Kodu: 30.10.0, Yer No: 215.457.3M.

⁷⁰⁰ BCA, Tarih: 1.5.1936, Dosya: 77B44, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 71.464.1.

⁷⁰¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1702, 26 Eylül 1947.

⁷⁰² 1947-1948 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 307, Ankara 1949, s. 80.

⁷⁰³ Halk Gazetesi, Sayı: 1726, 21 Ekim 1947.

⁷⁰⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 1750, 18 Kasım 1947.

⁷⁰⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1884, 4 Nisan 1948.

⁷⁰⁶ Yeniol Gazetesi, Sayı: 3499, 10 Nisan 1948.

Bu dönemde Vakfikebir ilçesinde de halk tarafından bir ortaokul yapılmış, fakat faaliyete geçmemiş,⁷⁰⁷ ilçe halkı ve ilçenin ileri gelenleri okulun inşaatının bitmesi ve bir sonraki ders yılına yetişmesi için olanca gücüyle çalışmışlardır.⁷⁰⁸ Trabzon'un ilçelerindeki bu ortaokul yapımı faaliyetlerinden biri de Of ilçesinde görülmüştür. İlçenin ileri gelenleri tarafından amacı ilçede bir ortaokul açılması olan “Yardım Sevenler Cemiyeti” kurulmuştur. Kurumun başkanlığına Yakup Akyüz, Veznedarlığına Şahmeran Taka, Muhasipliğine Kazım Üstündağ seçilmiş, cemiyetin teşekkülünü müteakip 23 gün içinde üye aidatından üç bin lira toplanarak bankaya yatırılmıştır.⁷⁰⁹ Okulun inşa edilmesi için satın alınan 2000 metre karelik Jandarma binası ile ilkokul binası arasındaki arsa, 2000 lira bedelle istimlak edilmiş ve cemiyet namına tapu dairesinde tescil ettirilmiştir. Bankada biriktirilen miktardan başka, satılmak üzere köy muhtarlarına ve hayırsever bazı memurlara 10 bin lira kıymetinde değerli makbuzlar dağıtılmış, bu makbuzların bedelleri de peyderpey cemiyet hesabına bankaya yatırılmıştır. Burada kurulacak ortaokul inşaatı ve arazinin tespiti için ilçeye giden Trabzon Valisi Necmettin Ergin, Trabzon Milletvekili Ali Saral ve Bayındırlık Müdürü Naşit Erman, okul yapılması düşünülen araziye gezmiş ve araziye ilk kazıkları dikmişlerdir.⁷¹⁰

Bu eğitim öğretim yılında Maarif Vekâleti almış olduğu bir kararla, ilkokul mezunları ile ortaokullarda üst üste iki sene kalarak belge almış ve kültür derslerinde kabiliyetleri az olanları yetiştirmek maksadıyla Erkek Sanat Enstitülerinde birer pratik sınıflar açılmasına karar vermiştir. Açılan bu sınıflarda sadece pratik dersler yapılacak, kültür derslerinden ayrıca imtihan yapılmayacağı beyan edilmiştir.⁷¹¹ Alınan bu karar uyarınca tüm yurttaki Erkek Sanat Enstitülerinde olduğu gibi Trabzon Erkek Sanat Enstitüsü'nde bu eğitim-öğretim yılı için okul yönetimi tarafından tesviyecilik alanında bir sınıf açılmasına karar verilmiştir.⁷¹² 1947–48 ders yılının sonuna doğru, Enstitüye bağlı olarak faaliyet gösteren Mersin ve İskefiye Marangozluk ve Demircilik Kurslarının kapanış törenleri yapılmış,⁷¹³ yapılan törene vilayet erkânı ve enstitü öğrencilerinden bir grup üç otobüsle katılmış,

⁷⁰⁷ BCA, Tarih: 10.11.1948, Fon Kodu: 490.0.1. Yer No: 716.446.1.

⁷⁰⁸ Yeniyo Gazetesi, Sayı:3618, 11 Ağustos 1948.

⁷⁰⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1790, 29 Aralık 1947.

⁷¹⁰ Trabzon Gazetesi, Sayı: 566, 20 Ağustos 1948.

⁷¹¹ Halk Gazetesi, Sayı: 1701, 25 Eylül 1947.

⁷¹² Halk Gazetesi, Sayı: 1702, 26 Eylül 1947.

⁷¹³ Kurstan bu dönemde 16 tanesi marangozluk dalında, 9 tanesi demircilik dalında olmak üzere 25 öğrenci mezun olmuştur. Yeniyo Gazetesi, Sayı:3520, 1 Mayıs 1948.

yapılan törenden sonra kurs öğrencileri ile Akçaabat Ortaokulu öğrencileri arasında maçlar tertip edilmiştir.⁷¹⁴

Trabzon Kız Enstitüsü'nde ise bu eğitim-öğretim yılında toplam 170 öğrenci öğrenim görmüş,⁷¹⁵ eğitim-öğretim sezonunun sonuna doğru okul öğrencileri, Halkevi temsil salonunda “Ayşe” adlı bir piyes sahnelemişler ve bu piyes, izleyicilerden büyük beğeni toplamıştır.⁷¹⁶ Okulun yılsonu sergisi 28 Mayıs tarihinde açılmış ve 2 Haziran gününe kadar açık kalmış ve şehir halkının beğenisine sunulmuştur.⁷¹⁷ Enstitüde ders yılının sona ermesiyle, bir sonraki ders yılı için kayıt işlemlerine başlanmış, 20 Ağustos günü başlayan kayıtlar 30 Eylül akşamına kadar devam etmiş ve kayıt olmak isteyen öğrencilerin sahip olması gereken şartlar, şehirdeki gazeteler aracılığıyla ilan edilmiştir.⁷¹⁸

1947–1948 ders yılında⁷¹⁹ Trabzon Ticaret Lisesi'nde 13'ü erkek 22 si bayan olmak üzere toplam 15 öğretmen görev yapmıştır.⁷²⁰ Okulun 24. kuruluş yıldönümü münasebetiyle Halkevi salonunda, okul öğrencileri tarafından bir müsamere tertip edilmiş ve büyük beğeni toplamıştır.⁷²¹ Bu ders yılı içinde Ticaret Lisesi'ni ziyaret eden Trabzon Valisi Necmettin Ergin, okulun yeni bir binaya taşınması hususunda okul müdürü ve öğretmenleri ile görüşmüş, okulun 20 yıla yakın bir zamanda ödediği kira parasıyla yepyeni bir okul inşaatının yapılabileceğini beyan etmiştir. Vali Ergin, okula yeni bir bina yapılacağı sözü vererek okuldan ayrılmıştır.⁷²²

Trabzon'un en köklü eğitim kurumlarından olan Trabzon Lisesi'nin orta kısmında toplam 166 , lise kısmında ise toplam 333 erkek 44 kız öğrenci öğrenim görmüş, okulda 22'si erkek 15'i bayan olmak üzere toplam 37 öğretmen görev yapmıştır.⁷²³ Trabzon Lisesi Okul Aile Birliği, birçok öğrenci velisinin hazır bulunduğu bir toplantı düzenleyerek

⁷¹⁴ Trabzon Gazetesi, Sayı: 453, 26 Nisan 1948.

⁷¹⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 1901, 20 Nisan 1948.

⁷¹⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1916,5 Mayıs 1948.

⁷¹⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 1939, 28 Mayıs 1948.

⁷¹⁸ Trabzon Gazetesi, Sayı: 554, 5 Ağustos 1948.

⁷¹⁹ Bu eğitim-öğretim yılında Trabzon Erkek Ortaokulu okul yönetimi, bahar ayının gelmesiyle birlikte başta okul müdürü, öğretmenler ve öğrenciler olduğu halde, şehrin Kisarna mevkiine öğrencilerin müşahede kabiliyetini artırmak amacıyla bir tetkik gezisi düzenlemişlerdir. Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3523, 4 Mayıs 1948.

⁷²⁰ 1947–1948 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara 1949, s.134.

⁷²¹ Yeni Yol Gazetesi, Sayı: 3510, 21 Nisan 1948.

⁷²² Trabzon Gazetesi, Sayı: 439, 21 Nisan 1948.

⁷²³ 1947–1948 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 307, Ankara 1949, s. 205.

öğrencilerin okul içinde ve dışındaki durumlarının ıslahı ile ilgili hususlarda gereken tedbirlerin nelerden ibaret olacağına dair bazı kararlar almıştır. Bu toplantıda alınan kararlar şunlardır:

1. Her öğrenci okul haricinde, okulun resmi kasketini takmaya mecburdur.
2. Her öğrenci okul dâhilinde ve haricinde yakası kapalı, kravatlı ve palto yakaları kalkık olmayarak öğrenciye yakışır şekilde mazbut bir kıyafet taşıyacak, saçlarını uzatmayacak, kız öğrenciler ise okulun istediği vasıfta önlük ve çorap kullanacaklardır.
3. Bütün öğrenciler ancak haftanın Cumartesi ve Pazar günlerinde sinemaya gidecekler, bunun haricinde hiçbir surette eğlence mahallerinde bulunmayacaklardır. Her öğrenci için gazino ve kahveler katiyen yasaktır. Bu hususun temini için okulca çok ağır müeyyideler konulduğu gibi emniyet teşkilatının da desteği alınmıştır.
4. Sinema önlerinde, umumi mahallerde birikmek, kalabalık etmek kesinlikle yasaktır.
5. Öğleden sonraki müteala saatlerinde, evlerinde çalışmak üzere serbest sayılan öğrencilerin bu saatlerde -bir defalık dahi olsa- sokakta buldukları okul idaresi tarafından tespit edilirse, evde çalışma serbestliği iptal edilerek okula gelmeye mecbur edileceklerdir.⁷²⁴

Trabzon Lisesi'nin⁷²⁵ bu eğitim-öğretim yılı içerisinde çok önemli bir misafiri olmuş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve beraberindeki heyet doğu gezisine çıktıkları 1947 sonbaharında Trabzon'a da uğramış ve Trabzon'da buldukları sırada Trabzon Lisesi'ni de gezerek 21 Eylül 1947 tarihinde Lisede yapılan çay ziyafetine katılmışlardır.⁷²⁶

⁷²⁴ Yeniyo! Gazetesi, Sayı:3489, 30 Mart 1948.

⁷²⁵ Okulun müdürlüğünü birkaç yıldan beri başarıyla yürüten ve aynı zamanda lise felsefe öğretmeni olan Faik Dranaz, Milli Eğitim Bakanlığınca Felsefe tahsili yapmak üzere Amerika'ya gönderilmesi için bakanlıkça bir tebliğ okula gönderilmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 1730, 29 Ekim 1947. okulun müdürlüğüne ise Samsun Milli Eğitim Müdürü Sırrı Bilge tayin edilmiş ve Mart 1948 tarihinde vazifesine başlamıştır. Halk Gazetesi, Sayı: 1860, 9 Mart 1948.

⁷²⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 1697, 21 Eylül 1947.

315. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da Eğitim Faaliyetleri

3150. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da İlköğretim Faaliyetleri: 1948–1949 ders yılında Trabzon’da, bir önceki ders yılında mevcut bulunan ilkokullara 22 tane daha ilave edilerek, bu eğitim-öğretim yılına başlanmıştır. Şehir merkezinde 3, Akçaabat’ta 2 ilkokulun inşaatı ise, ders yılının başladığı günlerde devam etmekteydi.⁷²⁷ Bir önceki yıl 213 olarak tespit edilen ilkokul miktarı, bu eğitim-öğretim yılında 22 okulun ilavesiyle 235’e çıkmış, bu 235 ilkokula ilaveten şehir sathında ilkokul inşa faaliyetleri devam etmiştir.

Trabzon’da bu dönemde görülen okul yapımı faaliyetleri şunlardır:

- Hayrat Bucağı’nın Yeniköy, Yiğa ve Nefsiköndü Köylerinde hayata geçirilmiştir. Bir sonraki ders yılına yetiştirilmesi düşünülen bu okullar sayesinde bucağın okul sorununa bir nebze çözüm getirilmeye çalışılmıştır.⁷²⁸
- Buna benzer bir diğer faaliyette Derecik Bucağına bağlı Koloyna ve Suva (Akyazı) Köylerinde yapılan okullardır. Bu okulların da diğerleri gibi bir an önce açılması için bucağın halkı büyük bir özveri ile çalışmıştır.⁷²⁹
- Vilayetin diğer bir ilçesi olan Çaykara’da, daha önceden Kolenli (Kıyıboyu) Köyünde yapılması düşünülen ilkokul binasının bu köyde yapımından vazgeçilerek ilçeye bağlı diğer bir köy olan Fotgene (Taşçılar) Köyünde okul inşasına başlanmıştır.⁷³⁰

Bu eğitim-öğretim yılının sonlarına doğru, Trabzon köylerini ve köylerde yapılan köy okullarını gezen ve 1950 seçimleri için seçim çalışmaları yapan CHP Trabzon Milletvekili ve Üçüncü Umum Müfettişlik Eski Kültür Direktörü Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, köylerde görülen bu ilkokul yapımı seferberliğini, köylerde yapılması düşünülen okullar için ihtiyaç duyulan paraların hükümet tarafından ödenmesine bağlamış ve bu sayede köy halkının

⁷²⁷ Trabzon Gazetesi, Sayı: 668, 9 Aralık 1948.

⁷²⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 2211, 2 Mart 1949.

⁷²⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 2260, 3 Mayıs 1949.

⁷³⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 2315, 29 Haziran 1949.

büyük bir sıkıntıdan kurtulduğunu ve köylerinde yapılan okullara artık seve seve ve kendi isteğiyle destek olduğunu belirtmiştir.⁷³¹

1948–1949 Öğretim yılında⁷³² Trabzon’da ilköğretim alanında yaşanan diğer gelişmeler şunlardır: Şehirde bu dönemde görülen Çiçek hastalığının, okullarda eğitim gören çocuklara bulaşmaması için vilayet sıhhat müdürlüğü, şehirdeki okullarda öğrencilere çiçek aşısı yapmış,⁷³³ şehir sathındaki öğretmenler tarafından kurulan Öğretmenler Yardımlaşma Birliği Cemiyeti, bir önceki ders yılının sona ermesinden hemen sonra aralarında toplanarak, yeni ders yalına ait bütçe görüşmelerini yapmış, gizli oyla yapılan seçimler sonucunda da başkanlığa İdris Çakır seçilmiş, ikinci reisliğe Ömer Akbulut, Kâtipliğe Cemal Parker, Muhasipliğe ise Zihni Turan seçilmişlerdir.⁷³⁴ Söz konusu eğitim-öğretim yılının ortalarında Trabzon ve Doğu Karadeniz Bölgesinde görülen şiddetli soğuklar ve kış şartları sebebiyle öğrencilerin okula gitmeleri hayli zorlaşmış, bunun üzerine Vali Necmettin Ergin beraberinde Milli Eğitim Müdürü, İlköğretim Müfettişleri ve Hükümet Tabibi ile okulları gezmiş ve yaptıkları tetkikler sonucunda kar ve soğuk yüzünden okullara devam azlığı meydana geldiğini görmüş ve soğuk dolayısıyla henüz okullarda baş göstermemiş olan gribe karşı bir tedbir olmak üzere şehirdeki ilkokul, lise ve enstitülerin 10 gün tatil edilmesine karar vermiştir.⁷³⁵

3151. 1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon’da Ortaöğretim ve Liseler: Trabzon’un ilçelerinde mevcut bulunan ortaokul ihtiyacının önüne geçilmesi için bir önceki öğretim yılında Akçaabat’ta bir ortaokul açılmış, bu öğretim yılında da Vakfikebir ilçesinde de bir ortaokul açılarak⁷³⁶ Trabzon’da ortaöğretim alanında yaşanan en büyük sorun olan ilçelerdeki ortaokul ihtiyacı bir nebze olsun giderilmeye çalışılmıştır.⁷³⁷ Milli Eğitim Bakanlığı’nın müsaadesiyle 1948–49 ders yılı içinde hizmete giren ve bu ders yılında 147 öğrenciyle faaliyete başlayan⁷³⁸ Vakfikebir Ortaokulu, bakanlıkça vaat edilen öğretmen kadrosu gönderilmediği için ilk eğitim-öğretim yılında faaliyetine özel statüde devam

⁷³¹ Halk Gazetesi, Sayı: 2380, 16 Eylül 1949.

⁷³² 1948–1949 yılında Trabzon’daki resmi gündüz ilkokullarında 259’u erkek 66’sı bayan olmak üzere toplam 325 öğretmen görev yapmıştır. 1948–1949 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 325, Ankara 1950. s.297.

⁷³³ Trabzon Gazetesi, Sayı: 637, 7 Kasım 1948.

⁷³⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2002, 30 Temmuz 1948.

⁷³⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 2190, 9 Şubat 1949.

⁷³⁶ Trabzon Gazetesi, Sayı: 639, 9 Kasım 1948.

⁷³⁷ Yenyol Gazetesi, Sayı: 3704, 9 Kasım 1948.

⁷³⁸ Trabzon Gazetesi, Sayı: 642, 12 Kasım 1948.

etmiş, okulun öğretmen sıkıntısını önlemek amacıyla ilçede bulunan Jandarma Komutanı, Yargıçlar ve diğer memurlar okulda fahri olarak ders vermişlerdir.⁷³⁹ Vakfikebir’de de bir ortaokul açılmasıyla Trabzon’da mevcut bulunan resmi ortaokul sayısı 4’e yükselmiş, ayrıca Maarif Vekâleti yayımladığı bildiri ile Trabzon’un Sürmene ilçesinde de bir sonraki ders yılında ortaokul açılacağını ilân etmiştir.⁷⁴⁰ Diğer bir ilçe olan Of’ta ortaokul yapılması için ilçe ileri gelenleri, bir arsa satın almış ve okul inşaatına başlanmış,⁷⁴¹ fakat parasal sorunlar sebebiyle Şubat ayı ortalarında okul inşaatı durma noktasına gelmiştir. Bunun üzerine Ortaokul İnşaat Derneği bu hayırlı eseri meydana getirmek için bütün ilçe halkından nüfus başına bir lira vermelerini muhtarlar vasıtasıyla halka bildirmiş ve müspet bir netice almışlardır.⁷⁴² Of Kaymakamı, şehirdeki yerel gazetelere verdiği beyanatta okul inşaatının 1949–1950 ders yılına yetişeceğini tahmin ettiğini söylemiştir.⁷⁴³ Okulun inşa faaliyetinin tekrar başlaması için Trabzon Milletvekillerinin desteğiyle 8 ton demir okul inşaatına gönderilmiş ve bu suretle okulda inşaat faaliyetleri tekrar hızlanmıştır.⁷⁴⁴

1948–1949 ders yılında Trabzon’da faaliyet gösteren Trabzon Erkek Ortaokulu’nda toplam 228 öğrenci öğrenim görmüş,⁷⁴⁵ okul, bu eğitim-öğretim yılında komşu Rize ili öğrencilerini ağırlamış, okulu gezen Rize öğrencileri, okulun misafirhanesinde iki gün misafir olmuş ve şehri gezmişlerdir.⁷⁴⁶

Bu dönemde Trabzon Kız Ortaokulu’nda toplam 144 öğrenci öğrenim görmüş,⁷⁴⁷ okulda ders yılının sona ermesiyle okul öğrencileri ile Kız Enstitüsü son sınıf öğrencileri kendi aralarında bir veda çayı düzenlemişlerdir.⁷⁴⁸ Kız Ortaokulu, tiyatro grubu 15 Nisan 1949 günü Lise konferans salonunda bir müsamere tertip etmiş,⁷⁴⁹ okulda okuyan fakir öğrenciler için Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu Aile Birlikleri bir araya gelerek toplantılar yapmışlar ve okul aile birlikleri için nakdi yardım kampanyası başlatmışlardır. Bu amaçla başlatılan kampanyaya yardım amacıyla şehirdeki tüccarlardan Temel Aras 200

⁷³⁹ Yenyol Gazetesi, Sayı: 3728, 3 Aralık 1948.

⁷⁴⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 2002, 30 Temmuz 1948.

⁷⁴¹ Halk Gazetesi, Sayı: 2009, 6 Ağustos 1948.

⁷⁴² Halk Gazetesi, Sayı: 2192, 11 Şubat 1949.

⁷⁴³ Halk Gazetesi, Sayı: 2195, 14 Şubat 1949.

⁷⁴⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2298, 9 Haziran 1949.

⁷⁴⁵ 1948–1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 326, Ankara 1950, s. 56.

⁷⁴⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 2154, 4 Ocak 1949.

⁷⁴⁷ 1948–1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, s. 56.

⁷⁴⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 2286, 26 Mayıs 1949.

⁷⁴⁹ Trabzon Gazetesi, Sayı: 794, 18 Nisan 1949.

lira, Okul Aile Birliği Başkanı General Naci Altuğ 50 lira, Tüccar Emin Hasan Sağlam 50 lira ve diğer öğrenci velileri ise 20 ila 30'ar lira arasında yardımda bulunmuşlardır.⁷⁵⁰

Bir önceki yıl eğitim-öğretime başlayan Akçaabat Ortaokulu'nda bu ders yılında toplam 77 erkek 5 kız öğrenci öğrenim görmüş,⁷⁵¹ okulun yaz tatiline girmesiyle birlikte okulda bazı inşa ve tamir faaliyetleri yürütölmüş ve bu faaliyetler için bakanlıktan 10 bin lira tahsisat gönderilmiştir. Bu para ile okulun, elektrik tesisatı, laboratuvarı, sıva ve mozaik işleri halledilmiş ve alt katına 6 kapı yapılmıştır.⁷⁵²

1943 yılında eğitim-öğretime başlayan Trabzon Erkek Sanat Enstitüsü'nün orta kısmında toplam 197, lise kısmında ise toplam 152 öğrenci öğrenim görmüş, okuldan bu öğretim yılında 115 öğrenci mezun olmuştur.⁷⁵³ Enstitünün İzci Oymağı öğrencileri, 23.1.1949 tarihinde Akçaabat'a gitmiş, Sebat idarecileri ve ortaokul öğrencilerince karşılanmış ve ayrıca Akçaabat Ortaokulu ve Erkek Sanat Enstitüsü öğrencileri arasında futbol ve voleybol maçları oynanmış,⁷⁵⁴ okulun futbol takımı, 1948-49 eğitim yılında Trabzon'da tertip edilen okullar arası futbol turnuvasında birinci olmuştur.⁷⁵⁵ Erkek Sanat Enstitüsüne bağlı olarak şehrin Kireçhane Mevkisinde ve bir sanat kursu açılmış ve Mayıs ayı başına kadar faaliyette bulunmuş,⁷⁵⁶ bu kursların haricinde yine enstitüye bağlı olarak Çaykara ilçesinde marangozluk ve demircilik alanında kurslar açılmış, 7 ay süren bu kursların neticesinde 15 öğrenci mezun olmuştur.⁷⁵⁷ Erkek Sanat Enstitüsü'nün tiyatro grubu, ders yılının sonlarına doğru şehirdeki İpek Sinemasında "Emek Atölyesi" adlı bir piyes sergilemiş ve bu piyes izleyicilerce büyük beğeni toplanmıştır.⁷⁵⁸

⁷⁵⁰ Yenyol Gazetesi, Sayı:3747, 23 Aralık 1948.

⁷⁵¹ 1948-1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, s. 56.

⁷⁵² Halk Gazetesi, Sayı: 2298, 4 Haziran 1949.

⁷⁵³ 1948-1949 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, s.225.

⁷⁵⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2179, 29 Ocak 1949.

⁷⁵⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 2183, 2 şubat 1949.

⁷⁵⁶ Trabzon Gazetesi, Sayı: 806, 2 Mayıs 1949.

⁷⁵⁷ Trabzon Gazetesi, Sayı: 800, 25 Nisan 1949.

⁷⁵⁸ Trabzon Gazetesi, Sayı: 790, 13 Nisan 1949.

Tablo: 68
1948–1949 Öğretim Yılında Trabzon İlinde Bulunan Resmi Ortaokullarda
Görev Yapan Öğretmen Sayısı

Okulun Adı	Erkek	Bayan	Toplam
Trabzon Erkek Ortaokulu	11	3	14
Trabzon Kız Ortaokulu	2	8	10
Akçaabat Ortaokulu	5	3	8
Vakfikebir Ortaokulu	8	2	10
Genel Toplam	26	16	42

Kaynak, 1948–1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Yayın No: 326, s.90.

Aynı eğitim-öğretim yılında Trabzon Kız Sanat Enstitüsü'nde ise toplam 142 öğrenci öğrenim görmüş, okulun bu yılki toplam bütçesi ise 44.0072 lira olarak tespit edilmiştir. 1948–49 eğitim yılının başlamasına yakın bir zamanda Kız Sanat Enstitüsü'nde bazı hırsızlık vakaları görülmüş, öğretmenlerin dolaplarının açılması ve değerli eşyalarının çalınması suretiyle gerçekleşen bu hırsızlık olaylarının bir türlü önüne geçilememiş ve hırsızlar yakalanamamıştır.⁷⁵⁹

1948–1949 öğretim yılında Trabzon Lisesi'nin orta kısmında toplam 147, lise kısmında toplam 274 erkek 23 kız öğrenci öğrenim görmüş, okulda 23'si erkek 13'i bayan olmak üzere toplam 36 öğretmen görev yapmıştır.⁷⁶⁰ Bu ders yılı ortalarına doğru şehirdeki yerel gazetelere yansıyan haberlere göre, Trabzon Lisesi'nin yeni binasının önündeki asırlık çınar ağaçları kesilmeye başlanmış ve bu ağaçların kesilmesi ile ilgili kimin emir verdiği bir türlü tespit edilememiştir.⁷⁶¹ Trabzon'da hemen her okulda olduğu gibi Trabzon Lisesi'nde de oluşturulan ve başkanlığını Tümgeneral Naci Altuğ'un yaptığı Lise Aile Birliği Teşekkülü, ilk hayırlı teşebbüs olarak, öğrenciler arasında sıcak yemekten mahrum 18 öğrenciyi okul tabilotuna dâhil etmek işini ele almış ve bu öğrencilere Aralık ayından itibaren sıcak yemek verilmeye başlanmış, bundan başka ayrıca 20 kadar öğrenciye ayakkabı, kitap, defter gibi eksikleri okul reviri için gerekli acil ilaçlar, heyetçe temin edilmiştir.⁷⁶² Merkezi İstanbul'da bulunan Trabzon Lisesi'nden Yetişenler Cemiyeti

⁷⁵⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 1943, 2 Mayıs 1949.

⁷⁶⁰ 1948–1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, s. 229.

⁷⁶¹ Halk Gazetesi, Sayı: 2158, 8 Ocak 1949.

⁷⁶² Halk Gazetesi, Sayı: 2169, 19 Ocak 1949.

üyeleri, sömestri tatili münasebetiyle Trabzon'a gelmiş cemiyetlerinin bastıracağı takvimlerden bir kısmını okullara dağıtmışlar, vilayete temasa geçen cemiyet üyelerine, Vali Necmettin Ergin'in gayreti ile 500 lira yardım yapılmıştır.⁷⁶³

1948–1949 yıllarında daha önceden yurdun birçok yerlerinde açılan İmam ve Hatip Kurslarına ilaveten bu yıl birkaç vilayette yeniden İmam ve Hatip Kursu açılması ve açılacak olan bu kurslardan bir tanesinin de Trabzon'da faaliyete geçmesi hakkında Milli Eğitim Bakanlığından, Vilayet Maarif Müdürlüğüne emir verilmiştir. Vilayet Maarif Müdürlüğü de bu kursun açılabilmesi için uygun bina bulunması için çalışmalara başlamıştır.⁷⁶⁴ Yapılan çalışmalar sonucunda kursun, Ortahisar Mahallesi'ndeki mescit binasında açılmasına karar verilmiş, tamire muhtaç olan bu mescidin tamir edilip bir an evvel faaliyete geçmesi için tamir karşılığı olarak halk tarafından, 1000 lira kadar bir yardımda bulunulmuştur. 1949 Şubat ayı sonunda açılması planlanan kurs, daha faaliyete geçmeden çoğu lise mezunu 15 kişi burada okumak için başvurmuş, yetkililer kurs mevcudunun 30–35 kişiyi bulabileceğini beyan etmiştir.⁷⁶⁵ Bir yandan açılması düşünülen kursun inşa ve tamir faaliyetleri devam ederken diğer yandan da kursta okutulacak dersler için Milli Eğitim Bakanlığı, kursa bazı tayinler yapmıştır. Kursun, Ahlak, Hadis, Tefsir, Akait, İbadet, Hutbe gibi derslerinin hocalığına eski Yargıtay Muamelat Şefi Kemal Güngördü tayin edilmiş,⁷⁶⁶ kurs, 25 Mart 1949 tarihinde Ortahisar Mahallesindeki mescitte açılmış ve ilk ders, Kuran Öğretmeni Kemal Parlak tarafından verilmiştir.⁷⁶⁷

316. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri

3160. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon'da İlköğretim Faaliyetleri: 1923 yılından yani Cumhuriyetin ilan edildiği tarihten, 1950 yılına, Türkiye'de yani Demokrat Parti'nin iktidara geldiği tarihe kadar Trabzon'da ilköğretim alanında çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1950 yılına gelindiğinde Trabzon'daki ilköğretim kurumları ve bu kurumlarda görev yapan öğretmen ve okuyan öğrenci sayısı şöyledir:

⁷⁶³ Halk Gazetesi, Sayı: 2199, 18 Şubat 1949.

⁷⁶⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2188, 7 Şubat 1949.

⁷⁶⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 2203, 22 Şubat 1949. Şehir merkezinde açılması düşünülen İmam ve Hatip Kursuna ilaveten ayrıca Of ilçesinde de bir Kuran Okuma Kursu açılmış ve kursun müdürlüğüne ilçe hafızlarından Mustafa Bilge getirilmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 2220, 11 Mart 1949.

⁷⁶⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 2224, 15 Mart 1949.

⁷⁶⁷ Halk Gazetesi, Sayı: 2234, 26 Mart 1949.

Tablo: 69

1950 Yılında Trabzon'da İlköğretim Okulları, Öğretmen Ve Öğrenci Sayıları

Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
242	343	75	418	19.368	5.020	24.388	1.823	273	2.096

Kaynak, Milli Eğitimde 50. Yıl 1923–1973, s.30.

1949–1950 öğretim yılına 7 Ekim 1949 günü başlanan,⁷⁶⁸ Trabzon'daki ilkokulların durumuna daha ayrıntılı bir şekilde bakacak okursak ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır.

Tablo: 70

1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon İline Bağlı İlçelerdeki İlköğretim Kurumları

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Akçaabat						
Merkez Okulları					2	2
Öğretmenli Köy Okulları			2	4	16	22
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.				1	1	2
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.	3	6	2			11
İlçe Toplamı	3	6	4	5	19	37

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Çaykara						
Merkez Okulları					1	1
Öğretmenli Köy Okulları		4	2	2	7	15
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.			1	1	1	3
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.		1	1			2
İlçe Toplamı	-	5	4	3	9	21

⁷⁶⁸ Halk Gazetesi, Sayı: 2398, 7 Ekim 1949.

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Maçka						
Merkez Okulları					1	1
Öğretmenli Köy Okulları			1		21	22
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.	-	-	-	-	-	-
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.	3	-	4	-	-	7
İlçe Toplamı	3	5	5	-	22	30

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Of						
Merkez Okulları					1	1
Öğretmenli Köy Okulları		2	2	1	12	16
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.		-	-	-	-	-
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.	3	-	1	-	-	4
İlçe Toplamı	3	2	3	1	13	21

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Sürmene						
Merkez Okulları				1	1	2
Öğretmenli Köy Okulları	1	3	-	-	14	18
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.	-	-	-	-	2	2
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.	3	1	2	-	-	6
İlçe Toplamı	4	4	2	1	17	28

Okulun Bulunduğu Yer	1. Sınıflı	2. Sınıflı	3. Sınıflı	4. Sınıflı	5. sınıflı	Toplam
Vakfıkebir						
Merkez Okulları					1	1
Öğretmenli Köy Okulları		2	-	8	36	46
Öğretmenli -Eğitmenli Köy Ok.	-	-	-	2	3	5
Bağımsız Eğitmenli Köy. Ok.	5	-	1	-	-	6
İlçe Toplamı	5	2	1	10	40	58

Kaynak,1949–1950 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Yayın No: 325, Ankara 1950. s. 200.

Trabzon'un ilçelerinde toplam 222 olarak tespit edilen ilkokul sayısı, şehir merkezinde bulunan 20 okulun da eklenmesiyle 242'ye ulaşmıştır. Şehirde bu eğitim-öğretim yılında ilköğretim alanında yaşanan bazı gelişmeler ise şunlardır: Trabzon ilindeki ilkokullar, şehirde yaşanan zorlu kış şartları sebebiyle büyük zarar görmüş, senelerden beri tamir görmemiş ilkokul binalarından İskenderpaşa ve Dumlupınar ilkokullarının çatıları, yağın karlar sebebiyle çatlamış bunun üzerine söz konusu okullarda eğitim-öğretime ara verilmiş,⁷⁶⁹ şehirde yaklaşık 10 gün süre eğitim-öğretime ara verilmiş fakat birkaç hafta sonra tekrar başlayan şiddetli soğuklar ve fırtına sebebiyle İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Şubat ayının ilk haftasında aldığı bir kararla okulların tekrar bir hafta daha tatil edilmesini istemiştir.⁷⁷⁰ Trabzon'un ilçelerinden biri olan Maçka'da, bir ilkokul binası yapılmış ve bu eğitim-öğretim yılında hizmete açılmıştır.⁷⁷¹

3161. 1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon'da Ortaöğretim ve Liseler: 1949–1950 eğitim öğretim yılına gelindiğinde Trabzon'un ilçelerinde bulunan ortaokul ihtiyacının giderilmesi amacıyla Of⁷⁷² ve Sürmene ilçesinde de birer ortaokul açılmış, böylece şehirdeki resmi ortaokul sayısı bu dönem itibarıyla 5'e yükselmiştir. Trabzon Valisi Necmettin Ergin'in bu dönemde yerel gazetelere verdiği beyanatlara bakılırsa şehirde, eğitim alanında büyük bir yükseliş görülmekte, ilçelerde açılan ortaokullara ilave olarak önümüzdeki ders yılında diğer bir ilçe olan Çaykara'da da bir ortaokul açılması düşünülmüştür.⁷⁷³ Şehirde bir yandan yeni ortaöğretim kurumları açılırken diğer yandan da bu yeni açılan bu okullarda öğretmen sıkıntısı baş gösteriyordu. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, ortaokullarda öğretmen bulunmadığı için açık bulunan dersleri okutmak üzere yardımcı öğretmen seçilmesi yetkisini, İl Milli Eğitim Müdürlüğüne vermiştir.⁷⁷⁴

⁷⁶⁹ Halk Gazetesi, Sayı: 2503, 21 Ocak 1950.

⁷⁷⁰ Halk Gazetesi, Sayı: 2520, 7 Şubat 1950.

⁷⁷¹ Halk Gazetesi, Sayı: 2448, 26 Kasım 1949.

⁷⁷² 1949–1950 ders yılında açılan Of Ortaokulu, yeni binası tamamlanana kadar ilçedeki merkez İlkokulunda faaliyette bulunmuştur. Halk Gazetesi, Sayı: 2391, 27 Eylül 1949.

⁷⁷³ Halk Gazetesi, Sayı: 2595, 25 Nisan 1950.

⁷⁷⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2490, 7 Ocak 1950.

Tablo: 71

1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon’daki Ortaokulların Genel Durumu

Okulun Adı	1.Sınıftaki Öğrenci Sayısı		2. Sınıftaki Öğrenci Sayısı		3.Sınıftaki Öğrenci Sayısı	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Trabzon Kız Ortaokulu	-	62		47	-	37
Akçaabat Ortaokulu	26	3	33	1	15	-
Of Ortaokulu	34	-	-	-	-	-
Sürmene Ortaokulu	62	9	56	-	11	-
Vakfikebir Ortaokulu	98	-	75	-	-	-
Toplam	220	74	164	48	26	37

Kaynak, 1949–1950 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Ankara 1952, s. 83.

Tablo: 72

1949–1950 Öğretim Yılında Trabzon İlinde Bulunan Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Genel Durumu

Okulun Adı	Erkek	Bayan	Toplam
Trabzon Kız Ortaokulu	5	9	14
Akçaabat Ortaokulu	5	4	9
Sürmene Ortaokulu	8	1	9
Vakfikebir Ortaokulu	6	1	7
Of Ortaokulu	3	-	3

Kaynak, 1949–1950 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Ankara 1952, s.120.

Bu eğitim-öğretim yılında orta ve mesleki eğitim alanında yaşanan en büyük gelişme 1933–1934 öğretim yılında İstanbul Haydarpaşa Lisesi’ne taşınan Trabzon Öğretmen Okulu’nun, 16 yıl aradan sonra eski binasında tekrar açılmasıdır.⁷⁷⁵ Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gelen bir emirle şehirdeki Erkek Ortaokulu, öğretmen ve öğrenci kadrosuyla birlikte tamamen Trabzon Lisesi’ne devir edilmiş⁷⁷⁶, Kemer kaya’daki Erkek

⁷⁷⁵ Trabzon Gazetesi, Sayı: 965, 8 Kasım 1949.

⁷⁷⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 2386, 22 Eylül 1949

Ortaokulu binası⁷⁷⁷ yeni açılacak olan Öğretmen Okuluna⁷⁷⁸ tahsis edilmiştir.⁷⁷⁹ Milli Eğitim Bakanlığı'nın tahsis ettiği 12.876 lira ile Trabzon'da tekrar faaliyete başlayan Trabzon Öğretmen Okulu'nun daha ilk açıldığı gün bünyesinde 231 öğrenci olduğu halde eğitim-öğretime başlamış,⁷⁸⁰ okulda 9 erkek öğretmen görev yapmıştır.⁷⁸¹ Söz konusu eğitim-öğretim yılında Trabzon'da tekrar faaliyete başlayan Öğretmen Okulu öğrencileri, bu dönemde bir genel bir sağlık taramasına tabii tutulmuşlardır. Şehirdeki Kız Ortaokulu ve Öğretmen Okulu doktoru İbrahim Ustaömeroğlu, bu iki okul öğrencilerini de muayeneden geçirmiş, yapılan taramada toplam 463 öğrenci muayene edilmiş ve bunlardan, 109 öğrencide Asgarit (Solucan), 22 öğrencide Nekator (Kancalı Kurt), 10 öğrencide Oksiur (İplik Kurdu), 7 öğrencide de bağırsak kurdu tespit edilmiş ve öğrencilere gerekli reçeteler verilerek tedavilerine başlanmıştır.⁷⁸² Öğretmen Okullarının 102. kuruluş yıldönümü münasebetiyle 16 Mart 1950 tarihinde Trabzon Öğretmen Okulu'nda bir kutlama programı tertip edilmiş ve bu programa merkez ve ilçelerde bulunan birçok öğretmen davet edilmiş,⁷⁸³ programın açılış konuşmasını okulun müdürü yapmış ve ardından okulun eski öğretmenlerinden Ahmet Sarım Doğru, okulun eski günleri ve yaşadığı bazı hatıralarını anlatmış, bu konuşmalardan sonra çeşitli gösteriler ve oyunlarla geç vakte kadar doyusya eğlenilmiştir.⁷⁸⁴ Yeniden açılıp faaliyete başlamasıyla Trabzon'un eğitim hayatına renk veren Trabzon Öğretmen Okulu'nun tam olarak randımanlı bir eğitim vermesi ve daha iyi bir surette faaliyette bulunması için bu dönemde şehirdeki yerel gazetelerde okulun ihtiyaçları ile ilgili bazı yazılar neşr edilmiştir. Bu yazılardan anlaşıldığına göre tüm yurttaki öğretmen okulları ve dolayısıyla Trabzon Öğretmen Okulu'nun en önemli noksanları şunlardır:

- Öğretmen Okullarının kadroları, bina, laboratuvar, ders araçları, spor yurtları faaliyetleri, öğrencilerin iase ve ibate hususlarına, ilgili bakanlıkça daha fazla önem verilmesi gerekir.

⁷⁷⁷ Bu dönemde Erkek Ortaokuluna hizmet veren bina, şehirde belki de öğretmen okulu açılacak en uygun bina durumundaydı. Şehirdeki yerel gazeteler de yatılı bir okul için gerekli bütün şartlara sahip olan bu binayı, yeni açılacak olan öğretmen okulu için en müsait bina olarak göstermişlerdir. Halk Gazetesi, Sayı: 2370, 5 Eylül 1949

⁷⁷⁸ Trabzon Öğretmen Okulunun Müdürlüğünü, Sivas Öğretmen Okulu Müdürü Muhittin Demiray üstlenmiştir. Halk Gazetesi, Sayı: 2427, 5 Kasım 1949

⁷⁷⁹ Trabzon Gazetesi, Sayı: 925, 22 Eylül 1949.

⁷⁸⁰ Trabzon Gazetesi, Sayı: 965, 8 Kasım 1949.

⁷⁸¹ 1949–1950 Milli Eğitim İstatistikleri, Yayın No: 336, Ankara 1952, s. 4.

⁷⁸² Halk Gazetesi, Sayı: 2512, 30 Ocak 1950

⁷⁸³ Halk Gazetesi, Sayı: 2549, 9 Mart 1950

⁷⁸⁴ Halk Gazetesi, Sayı: 2557, 17 Mart 1950

- Öğrencilerin kayıt ve kabulünde daha iyi bilgi ve karakter vasfı gevşetilmemeli, bu okul ancak karakter ve bilgi şartları bakımından müsait olanların yuvası olarak kalmalıdır.
- Bilhassa pedagoji ve öğretim usullerine dair, daha geniş ve faydalı yayınlar yapılmalı, öğretmen okullarını ve öğrencilerini ilgilendiren her türlü yayın. Kitap, mecmua ve broşürler, bakanlıkça öğretmen okullarına gönderilmeli ve temin edilmelidir.
- Bu meslek mensupları arasında meslek tesanütü, sevgi ve saygı daha çok arttırılmalıdır.⁷⁸⁵

Trabzon'da faaliyet gösteren Trabzon Ticaret Lisesi'nde bu dönemde 12 erkek 4 bayan olmak üzere toplam 16 öğretmen görev yapmış, şehirde çok şiddetli yaşanan kış şartları sebebiyle okulun çatısı, yığılan karlar sebebiyle çökmüş, bunun üzerine okulda eğitim-öğretime bir süre ara verilmiştir.⁷⁸⁶

Tablo: 73

1949–1950 Ders Yılında Trabzon Ticaret Lisesi'nin Öğrenci Durumu

	1.Sınıftaki Öğrenci Sayısı		2. Sınıftaki Öğrenci Sayısı		3.Sınıftaki Öğrenci Sayısı	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Orta Kısım	46	-	31	-	29	1
Lise Kısmı	31	-	26	-	29	-
Genel Toplam	77	-	57	-	55	1

Kaynak, 1949–1950 Milli Eğitim İstatistikleri, Yayın No: 336, Ankara 1952, s. 142.

1949–1950 eğitim-öğretim yılında Trabzon'da faaliyet gösteren diğer bir eğitim-öğretim kurumu olan Trabzon Akşam Kız Sanat Okulu'nda 177 kız öğrenci öğrenim görmüş, okulda bu dönemde toplam 3 öğretmen görev yapmıştır. Bu dönemde Trabzon'un Çaykara ilçesinde, enstitüye bağlı olarak Marangozluk ve Denizcilik Kursları faaliyette bulunmuş ve 7 ay süren kurs sonunda 16 öğrenci bu kurslardan mezun olmuştur.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ Halk Gazetesi, Sayı: 2556, 16 Mart 1950.

⁷⁸⁶ Halk Gazetesi, Sayı: 2502, 20 Ocak 1950.

⁷⁸⁷ Trabzon Gazetesi, Sayı: 806, 25 Nisan 1949.

Doğu Karadeniz'in ve Trabzon'un en eski eğitim kurumlarından biri olan Trabzon Lisesi'nin bu dönemdeki durumuna değinecek olursak; okulda bu eğitim-öğretim yılında 21'i erkek 22'si bayan olmak üzere toplam 41 öğretmen görev yapmıştır. Okulda öğrenim gören öğrenci sayısı ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo: 74

1949–1950 Ders yılında Trabzon Lisesi'nin Öğrenci Durumu

	1.Sınıftaki		2. Sınıftaki		3.Sınıftaki	
	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Orta Kısım	185	-	134	-	73	-
Lise Kısmı	53	9	34	3	34	7
Genel Toplam	238	9	168	3	107	8

Kaynak, 1949–1950 Milli Eğitim İstatistikleri, Ankara 1951, s. 130.

Trabzon Lisesi'nin 1949–1950 yılı mezunları, 1950 yılının Nisan ayında *Cyrano de Bergerac* adlı bir tiyatro oyununu sahneye koymuşlardır. Lise Müdürü Sırrı Bilge'nin de yakın desteğiyle, öğrencilerden 15–20 kişilik bir grup, ders yılı sonuna kadar yetiştirilmek üzere, bu tiyatro oyununun temsilini hazırlamaya başlamışlar, yapılan hazırlıklar sonucunda *Cyrano de Bergerac* adlı oyun, 21.22.23 ve 24 Nisan 1950 gecelerinde arka arkaya dört kez Trabzon Lisesi Konferans Salonunda sahnelenmiştir.⁷⁸⁸

⁷⁸⁸ Ruşen Keleş, “Trabzon Lisesi ve *Cyrano de Bergerac*”, **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kayaoğlu, Öner Cıravoğlu, Cüneyt Akalın, İstanbul 1997, s.418.

4.Sonuç

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, Türkiye için 27 yıl sürecek olan tek parti iktidarı da başlamış bulunuyordu. Bu 27 yıllık süre içinde ülkeyi yöneten Cumhuriyet Halk Partisi kadrolarının, ülke içinde giriştikleri modernleşme ve çağdaşlaşma projesi içinde belki de en fazla önem verdikleri nokta; eğitim meselesidir. Büyük savaşlardan çıkan, Türk milleti, yeni kurulan cumhuriyetle birlikte eski yaralarını sarmaya ve dünya ulusları içinde hak ettiği noktaya gelmek için bir şans yakalamış bulunuyordu. Bu bilinçle hareket eden ve Türk halkının eğitim davasını her şeyin üstünde tutan cumhuriyet hükümetleri, eğitim davasına sıkı sıkı sarılarak, diğer birçok alanda olduğu gibi bu alanda da bir dizi yenilik ve reform hareketlerine girişmiştir. Gerek çıkarılan kanunlar gerekse de yapılan bütün atılımların ana hedefi, Türk milletinin en temel haklarından olan eğitim-öğretim görme hakkının iyi bir seviyede karşılanması için gerekli ortam ve şartları yaratmak ülküsüne dayanıyordu. Bu 27 yıllık dönem içinde ülkede başlatılan eğitim seferberliğiyle birlikte Trabzon ilinde de bu atılımın izlerini ve örneklerini görmek mümkündür. Tek Parti döneminde Trabzon'daki eğitim faaliyetlerinin incelenmeye çalışıldığı bu çalışma sayesinde aynı zamanda bu zaman zarfında ülkeyi yöneten kadroların halk eğitimine ve aydınlanmaya verdikleri önemi de anlıyoruz.

Trabzon şehrinde gerçekleştirilen eğitim seferberliği, gücünü ve kaynağını aydın, çağdaş ve modern bir toplum yaratma gayesi güden Mustafa Kemal Atatürk'ten ve onun çizdiği ülküden alıyordu. Bu düşünce ile hareket eden Trabzon halkı, diğer şehirlerde görülemeyecek kadar büyük bir nispette bu davaya katılmış, destek vermiş ve çalışmıştır. Trabzon halkı, zor coğrafi şartlar içinde bin bir güçlükle okuyan ve okumak isteyen memleket evlatlarına, bu çabalarında ortak olmuş ve bunların en iyi şekilde eğitim görmeleri için maddi manevi birçok fedakârlıklarda bulunmuştur. Bu dönem içinde girişilen eğitim ve aydınlanma hamlesi içinde Trabzon şehrinde bu hareketin önünde en büyük engel teşkil edecek nokta; şehrin fiziki yapısı olmuştur. Anadolu'nun birçok şehrinde görülen düz arazi yapısı beraberinde köylerinde bir arada bulunduğu bir düzen getirmektedir. Oysa Trabzon şehrinin dağlık ve engebeli fiziki yapısı sonucunda kurulan köyler de birbirinden ayrı ve uzak noktalara ulaşıyor böylece bu uzak ve engebeli yerlere hemen her türlü hizmetin zor getirildiği gibi eğitim ve okul hizmetlerini getirmek ve

yürütmek de hayli zorlaşıyordu. Bu durumun sonucu olarak birbirinden uzak olarak kurulan köylerde okuyamayan çocuklar, ya buldukları köylerden uzak yerlere gitmek zorunda kalıyor ya da hiç okuyamıyorlardı. Vilayet sathındaki köylerde bu sorunun önüne geçmek isteyen, şehrin maarif sahasını işgal eden kimseler bu duruma çare olarak, birkaç köyün bir araya gelerek ortak hizmet verecek ilkokul açılması fikrini gündeme getirmişler ve böylece bu soruna bir nebze çare bulmaya çalışmışlardır. Eğitim sahasında şehirde görülen bir diğer problem de öğretmen azlığı idi. Aslında tüm ülkede görülen bu sıkıntının ana sebebi, memleketin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar dolayısıyla öğretmen maaşlarının düşük seviyede olması ve yetmişmiş, cumhuriyetin temel felsefelerini iyi kavramış eleman eksikliğidir. Bu durumun önüne geçmek için 1940'lı yıllarda köye özel öğretmen yetiştirme gayesiyle Köy Enstitüleri kurulmuş, kurulan bu enstitülerden çıkan eğitimciler, ülkenin çeşitli yerlerine ve daha çok uzak köylere gönderilerek bu meseleye çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet dönemi Trabzon eğitim faaliyetleri içinde görülen bir diğer problem ise şehirdeki bina sıkıntısıdır. Zira bu dönemde, şehir merkezindeki okulların birçoğu, eski ve harabe haldeydi. Eğitim-öğretim yapılan binaların bu durumda olmasının altında yatan sebep ise ülkenin ekonomik durumunun kötü olması ve eğitim-öğretim faaliyetlerine istenildiği kadar bütçe ayrılamamasıdır. Trabzon halkı, bu kötü vaziyet içinde her şeyi devletten beklemek yerine kendi arasında birlikler ve cemiyetler kurarak şehirde okul yapımı kampanyası başlatmış ve bu suretle vilayet içinde birçok okul yapımı projesine imza atmıştır. 27 yıllık tek parti döneminde Trabzon'da eğitim sahasında görülen bu problemlerden dışında söz edebileceğimiz diğer problemler ise şunlardır:

- Şehir okullarındaki sıhhi yetersizlik
- Kaza ve ilçelerde ortaöğretim kurumu eksikliği
- Sık sık yapılan tayinler sonucu başlanan hamlelerin yarıda kalması.
- II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik kriz ve bu durum sonucunda, şehirde başlanılan okul projelerinin ağırlaşması
- Vilayette bir Kız lisesinin olmaması
- Uzak yerlerden veya şehir dışından gelerek okumak isteyen öğrenciler için barınma problemi
- Şehir çocuklarının yetenek ve el işlerini gösterebilecekleri mesleki eğitim kurumunun eksikliği

- Okul sayısındaki yetersizlik sonucu, okulların öğrenci kapasitelerindeki doluluk sebebiyle kayıt olamayan öğrencilerin okullara alınmaması ve yine okul sayısındaki yetersizlik nedeniyle kalabalık sınıflarda eğitim-öğretim yapılması ve bu sebeple verilen eğitimin kalitesinin düşmesi.

27 yıllık dönem içinde görülen tüm bu zorluklara rağmen 1923 yılında şehirde 48 adet olan ilkokul sayısı 1950 yılında gelindiğinde 250'lere yaklaşmış, 1923 yılında ilkokula giden öğrenci sayısı 3500–3600 civarında iken 1950 yılında ise bu rakam 24 bini bulmuş, 1923 yılında şehirdeki ilkokullarda sadece 100 küsur öğretmen bulunurken 1950 yılında bu sayı 400'ü aşmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda bulunduğu bu 27 yıllık dönem içinde eğitim sahasında Trabzon'da asıl ve en büyük atılım ortaöğretim alanında yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilan edildiği yıl şehirde sadece bir erkek lisesi ve öğretmen okulu bulunurken; 1950 yılında şehirde bir erkek lisesi, bir ticaret lisesi, bir akşam kız sanat okulu, bir erkek sanat enstitüsü, bir kız ortaokulu, bir öğretmen okulu, bir de kız enstitüsü Akçaabat, Sürmene, Vakfikebir, Of kazalarında ise birer ortaokul olmak suretiyle şehirde 10'un üzerinde ortaöğretim kurumu oluşturulmuştu.

Tüm bu rakamlar ve verilen istatistikî veriler ışığında, tek parti döneminde Trabzon vilayetindeki eğitim çalışmalarının, o günlerin zor şartları içinde elden geldiğince başarılı bir şekilde yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Bu dönem içinde Doğu Karadeniz bölgesinde sadece Trabzon'da bu denli fazla sayıda okul (özellikle Ortaöğretim sahasında hizmet veren) bulunuyordu. Bu durumun en açık örneği, temelleri Osmanlı dönemine dayanan Ticaret Lisesi'dir. Zira 1950 yılına gelindiğinde Türkiye'de büyük birkaç kent dışında sadece Trabzon'da bir ticaret lisesi mevcut bulunuyordu. Bu duruma verilebilecek bir diğer örnek ise Trabzon Lisesi'dir. Ticaret Lisesi, gibi kuruluşu cumhuriyet öncesine dayanan lise, 1940 yılında yeni binasında eğitime başladığı dönemde, belki de tüm Türkiye genelinde en modern ve en çağdaş okul konumundaydı. 1940'lı yılların en modern teçhizatları ile donatılan lise binası, sadece bulunduğu ilin evlatlarına değil, komşu vilayetlerin çocuklarına da hizmet veriyordu.

Trabzon ilindeki eğitim faaliyetlerinin bu denli yoğun ve başarılı bir şekilde yürütülmesinin ana sebebi, şehir halkının eğitim davasına sahip çıkması ve yönetici konumunda olan kimselere verdikleri güven duygusu ile hemen her alanda olduğu gibi

eğitim sahasında da gösterdikleri fedakrlıktan ileri gelmekteydi. Trabzon’da bu zor Şartlar içinde eğitim-ğretim davasının ilerleyebilmesi ve cumhuriyet ıŐıđının vicdanlarda yer edinebilmesi için yoğun gayret sarf eden Őahsiyetlerden bir olan Mustafa Reşit Tarakçioğlu’nun kendi el yazısıyla yazdığı hatıratlarında da belirttiği gibi; Trabzon ili ve Şehir halkı, eğitim davasına ve bu davaya hizmet uğruna hemen her zorluğu göze almış ve bu suretle Trabzon ili, bulunduğu bölgede bir irfan merkezi durumuna gelmiştir. Trabzon’daki bu irfan yuvaları sayesinde Şehir, bulunduğu hinterlant içinde özel bir konuma ulaşmıştır. İlerleyen yıllarda yapılan atılımlar sayesinde, Trabzon ili doğu illeri arasında ilk niversiteye kavuşan Şehirlerden biri olmuştur.

Gerek Cumhuriyet ncesi gerekse de cumhuriyet döneminde Türk milleti ve dolayısıyla Trabzon halkı için eğitim davasına hizmet eden ve zor Şartlar altında köy köy, kasaba kasaba dolaŐarak eğitim-ğretim faaliyetlerine katkıda bulunan bütün eğitimcileri Őkranla yd etmek, cumhuriyetin onurunu yaşayan bütün vatandaşların bir vicdan borcudur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a) Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.10.1925/Dosya No: 1419, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 142.19.9.

BCA,19.3.1923, Dosya No: 1423, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 143.2.1.3.

BCA, 30.04.1941, Dosya No: 14435, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer: 143.26.9.

BCA, 25.10.1928/ fon Kodu: 030.10.00, yer: 83.547.16.

BCA,23.02.1939/ fon Kodu: 030.10.00, dosya: 85254, yer: 85.558.12.

BCA, 23.9.1926, Sayı: 6/3727, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 27.34.7.

BCA,16.3.1926 Fon Kodu: 30.18.1.1., Sayı: 3327, Dosya: 187–7. Yer No: 18.19.05.,

BCA, 14.11.1926, Sayı: 6/4248, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 28.39.18.

BCA, 23.11.1927, Sayı: 3383, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer: 50.25.16.

BCA, 21.06.1930, Sayı: 9594, Dosya No: 142–25, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 12.44.1

BCA, 10.12.1933, Sayı: 15412, Dosya No: 238–138, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 41.87.10.

BCA, 01.04.1928, Sayı: 6372, Dosya No: 243–23, Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 28.19.7.

BCA, 18.08.1927, Sayı: 279, Fon Kodu: 30.11.1.0., Yer No: 33.20.19.

BCA, 6.7.1927, Sayı: 5423, Dosya No: 187–12, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 25.42.15.

BCA, 11.8.1927, Sayı: 5483, Dosya No: 143–46, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 25.45.14.

BCA, 7.9.1929, Sayı: 3383, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 50.25.16

BCA, 14.5.1930, Sayı: 9345, dosya No: 135–140, Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No:11.31.12.

BCA, 5.12.1930, Sayı: 5997, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 60.36.7.

BCA, 12.4.1931, Sayı: 10964, Dosya No: 145–85, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 19.26.9.

BCA, Tarih: 16.2.1933, Sayı: 8416, Fon Kodu:30.11.1.0., Yer No: 68.5.19.

BCA, Tarih: 8.1.1934, Dosya No: 99G6, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 121.863.6.

BCA, Tarih: 24.7.1935, Dosya No: 7265, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 65.433.4, s. 4.

BCA, Tarih: 1.5.1936, Dosya No: 77B4, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 71.464.1.

BCA, Tarih: 7.1.1938, Sayı: 2/8018, Dosya No: 145–118, Fon Kodu: 30.18.1.2

BCA, Tarih: 17.3.1939, Sayı: 14716, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 129.8.16.

BCA, Tarih: 20.06.1938, Dosya No: 14533, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 144.29.3.

BCA, Tarih: 30.1.1941, Dosya No: 4. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 715.441.2

BCA, Tarih: 23.2.1940, Sayı: 15618, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 137.7.4.

BCA, Tarih: 14. 10,1942, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 513.2060.1.

BCA, Tarih: 0.0.1944, Dosya: E17, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No: 90.559.5.

BCA, Tarih: 2.8.1944, Dosya: 1. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0. Yer No: 108.433.1

BCA, Tarih: 14.3.1945, Dosya No: 20139, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 25.142.7.

BCA, Tarih: 3.5.1945, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 715.443.1

BCA, Tarih: 3.5.1945, Fon Kodu: 490.0.1., Yer No: 715.443.1.

BCA, Tarih: 3.7.1945, Fon Kodu: 30.11.1, Yer No:176.17.3.

BCA, Tarih: 2.4.1946, Dosya: E17, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No:90.559.7.

BCA, Tarih: 30.03.1946, Fon Kodu:30.1.00., Yer No: 176.15.3.

BCA, Tarih: 22.1.1947, Fon Kodu: 30.10.0, Yer No: 215.457.3M

BCA, Fon Kodu: 30.10., Yer No: 217.468.5.

BCA, Tarih: 11.2.1947, Dosya: 1254, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 14.81.7.

BCA, Tarih: 11.2.1947, Dosya: 1254, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 14.81.7.

BCA, Tarih: 27.02.1947, Sayı: 20891, Fon Kodu: 30.11.1., Yer No: 189.5.12

BCA, Tarih: 8.3.1947, Fon Kodu: 0.30.10. Yer No:217.464.1.

BCA, Tarih: 10.11.1948, Fon Kodu: 490.0.1. Yer No: 716.446.1.

BCA, Tarih: 22.1.1947, Fon Kodu: 30.10.0, Yer No: 215.457.3

BCA, Tarih: 1.5.1936, Dosya: 77B44, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 71.464

BCA, Tarih: 10.11.1948, Fon Kodu: 490.0.1. Yer No: 716.446.1.

b) Hatıratlar

- Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1935)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1936)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1937)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1939)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1940)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1944)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1945)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1946)
Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hatıratları (1947)

c) Yayınlanmamış Raporlar

- Tahir Baykal, Bir Jandarma Subayının Kaleminden 1937 Yılında Trabzon, Trabzon 1937.
Trabzon Valisi Refik Koraltan Tarafından 10.05.1939 Tarihinde Dâhiliye Vekâletine Sunulan“Halkın Umumi Vaziyeti ve Ahval-i Ruhîyesi”, Trabzon 1939.

d) Gazete ve Mecmualar

- Yeniyol Gazetesi (1925) (1934–1950)
Halk Gazetesi (1936–1950)
Yeni Halk Gazetesi (1943–1944)
Trabzon Gazetesi (1946–1949)
Akın Mecmuası (1932)
İnan Mecmuası (1937)

e) Kitaplar

- AKYÜZ, Yahya :Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000- M.S. 2004), 9 Baskı, Ankara 2005.
- ALBAYRAK, Haşim :Tarih Boyunca Doğu Karadeniz’de Etnik Yapılanmalar ve Pontus, 2 Baskı. Babıâli Kitapevi, İstanbul 2003
- ALBAYRAK, Hüseyin :Tarih İçinde Trabzon Lisesi, Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği Yayınları, Trabzon 1987.
- _____ :Kuruluşunun 100. Yılında Cudibey İlkokulu, Erol Ofset, Trabzon 1988.
- ARAYICI, Ali :Kemalist Dönem Türkiye’sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri, Ceylan Yayınları, İstanbul 1999.
- ARMAOĞLU, Fahir :20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1995, 15 Baskı. Alkım Yayınevi, İstanbul 2005.
- ATEŞ, Toktamış :Türk Devrim Tarihi, 10 Baskı. D.R. Yayınları, İstanbul 2003.
- AZCAN, İbrahim :Türk Modernleşme Sürecinde Trabzon Halkevi, Serander Yayınları, Trabzon 2003.
- BAYDAR, Mustafa :Atatürk ve Devrimlerimiz, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1973.

- BAYRAM, Feridun :Eğitmenler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- BERKES, Niyazi :Türkiye’de ağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1973.
- BİNGÖL, Vasfi :Atatürk’n Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve İstekleri, Cem Yayınevi, İstanbul 2004
- BOSTAN, M. Hanefi :XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s.4.
- CEVAD, Mahmud İbnü-ř Şeyh :Maarif-i Umumiye Nezaret-i Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, Ankara 2002.
- ÇAPA, Mesut, Rahmi iek :Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon’da Yaşam, Serander Yayınları, Trabzon 2004
- EKİNCİ, Yusuf :Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920–1994), Tekişik A.Ő. Web Ofset Tesisleri, Ankara 1994
- ERGÜN, Mustafa :İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri, Ocak Yayınları, Ankara 1996.
- GÜNEŐ, İhsan :Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı, İş Bankası Yayınları, Eskişehir 1997.
- GÜVENÇ, Bozkurt :Cumhuriyet Devrinde Eğitim, Reform Matbaacılık, Ankara 2005.

- HEİD, Uriel :Türkiye’de Dil Devrimi, I.Q. Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2001.
- İNAN, Rauf :Mustafa Necati (Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları), İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No:19, Ankara 1980, s.79
- KAZICI, Ziya :Osmanlı’da Eğitim-Öğretim, Bilge Yayınları, İstanbul 2001.
- KILIÇ, Selami :II. Meşrutiyetten Cumhuriyet’e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.
- Kili, Suna- GÖZÜBÜYÜK, Şeref :Türk Anayasa Metinleri(Sened-i İttifaktan Günümüze), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000.
- KOÇER, Hasan Ali :Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773–1923), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.
- KODAMAN, Bayram :Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- KOMİSYON :1930–1940 Vilayet Belgelerine Göre Trabzon, Trabzon Valiliği Yayınları, Eser Ofset Trabzon 1997
- _____ :Cumhuriyetin 50. Yılında Trabzon (1973 Yılı), Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon 1974.

- _____ :Trabzon Lisesi'nin 100. Yılı Albümü, Trabzon 1987.
- _____ : Trabzon Tedrisat Yıllığı, Trabzon 1958.
- _____ :Trabzon Lisesi Talebe Birliği'nin 1956–57 Ders Yılı İçindeki Faaliyetleri Eseri, Trabzon 1958.
- _____ :Milli Eğitim'de 50. Yıl(1923–1973),Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1974.
- _____ :Hasan Ali Yücel'in TBMM Konuşmaları ve İlgili Görüşmeleri, C. 1, Der: Candan Eronat, TBMM Yayınları, No. 87, Ankara 1999.
- _____ :Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- KÜÇÜKUĞURLU,Murat,OKUR, Mehmet :Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri, Derya Kitapevi Yayınları, Trabzon 2007.
- LEWIS, Bernard :Modern Türkiye'nin Doğuşu ve Gelişimi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- MUMCU, Ahmet :Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, 5 Baskı, İnkılâp Kitapevi Yayınları, İstanbul 1979.
- NEMLİOĞLU, Candan :Trabzon'un Abidevi Eserlerinde Kostaki Köşkü, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul 2008
- OKAN, Kenan :Türkiye'de Yabancı Okullar Üzerine Bir İnceleme, İstanbul 1971.
- ORTAYLI, İlber :İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Alkım Yayınları, İstanbul 2005.

- ÖKSÜZ, Melek :Onsekizinci Yüzyılım İkinci Yarısında Trabzon(Tarih-Toplum-Ekonomi),Serander Yayınları, Trabzon 2006.
- ÖKSÜZ, Hikmet, USTA Veysel :Mustafa Reşit Tarakçıoğlu(Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi), Serander Yayınları, Trabzon 2008.
- SAKAOĞLU, Necdet :Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul 1993.
- SEZER, Ayten :Atatürk Döneminde Yabancı Okullar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- TOZLU, Necmettin :Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Akçağ Yayınları, Ankara 1991
- TÜRKOĞLU, Pakize : Tonguç ve Enstitüleri, 2 Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.
- USTA, Veysel :Arşivlere Yansıyan Belgelerle Trabzon'da Atatürk Sevgisi, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları,Seçil Ofset, Trabzon 2005.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı :Osmanlı Tarihi, C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998
- YAVUZ, Ünsal :Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- YÜCEL, Hasan Ali :Türkiye'de Ortaöğretim, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

YÜKSEL, Murat

:Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 2000.

f) Makale-Bildiri ve Tezler

AKYÜZ, Yahya

:“Türkiye’de Çağdaş Anlamda Öğretmenlik Mesleğinin Doğuşu”, **Türkler**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000.

AKTEPE, Münir

:“19. Yüzyılda Trabzon Vilayeti ve Giresun Üzerine Gözlemler”, **Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim**, Turhan Kitapevi, Ankara 2000.

ALBAYRAK, Hüseyin

:“Eğitim”, **Trabzon 2006**, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Seçil Ofset, İstanbul 2006.

:“Trabzon’da Asırlık Bir Eğitim Kurumu: Mektep- i Dar-ül Muallimin ve Asırlık Eğitimciler (1870–1978)”, **Karadeniz Tarihi Sempozyumu 25–26 Mayıs 2005, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, C. 2, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon 2007.

: “19. Yüzyılda Trabzon’da Azınlık ve Yabancı Okullar”, **Trabzon ve Çevresi Uluslar arası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001**, Yay. Haz. Mithat Kerim Arslan- Hikmet Öksüz, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, C.1, Trabzon 2002.

-
- ALTINAY, Refik :“Trabzon’da Bir Kùltür Yuvası Tatbikat İlkokulu”, **Trabzon 1987**, Trabzon Belediyesi Yayınları, Trabzon 1987.
- ALTINAY, Refik :“Ahmet Refik’in Gözlemleriyle İşgal Sonrası Trabzon”, **Hatıralarda Trabzon’un Yakın Tarihi (1860–1950)**, Yay. Haz: Mehmet Akif Bal, Abp Yayınları, Trabzon 2004.
- ARICI, Hayrettin :“XIX. Yüzyılda Trabzon Vilayeti’nde Eğitim (Vilayet Salnamelerine Göre)”,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Erzurum 2006.
- ARMAN, Hürrem :“Beşikdüzü Köy Enstitüsü’nün Kuruluşu”, **Hatıralarda Trabzon’un Yakın Tarihi (1860–1950)**, Yay. Haz: Mehmet Akif Bal, Abp Yayınları, Trabzon 2004.
- AŞAN, Muhammet Beşir :“Bazı Anadolu Türk Beyliklerinin Trabzon İle Olan İlişkileri ”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, 2. Baskı. Yay. Haz. Kemal Çiçek- Kenan İnan- Hikmet Öksüz- Abdullah Saydam, Trabzon Belediyesi Yayınları, Yayın No: 18, Trabzon 2000
- ATA, Bahri :“John Dewey ve Türkiye’de İlköğretimde Tarih Öğretimi(1923–1950)”, **Atatürk’ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, İzmit 1998.

AYGÜN, Necmettin

:“XVIII. Yüzyılda Trabzon’un Ticari Yapısı”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001**, , Yay. Haz. Mithat Kerim Arslan- Hikmet Öksüz, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, C.1, Trabzon 2002.

BAYRAM, Mikail

:“Fatih Sultan Mehmed’in Trabzon’u Feth Edişinin Gerekçeleri ”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, 2. Baskı. Yay. Haz. Kemal Çiçek- Kenan İnan- Hikmet Öksüz- Abdullah Saydam, Trabzon Belediyesi Yayınları, Yayın No: 18, Trabzon 2000.

BOSTAN, İdris

:“Karadeniz’in Dış Ticarete Kapalı Olduğu Dönemde Trabzon Limanı”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998**, Yay. Haz. Kemal Çiçek, Kenan İnan- Hikmet Öksüz-Abdullah Saydam Trabzon Belediyesi Yayınları, , Trabzon 2000.

ÇAPA, Mesut

:“Eğitim”, **Trabzon 2000**, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2000.

:“Tevhid-i Tedrisat Sonrası Trabzon’da Eğitim”, **Tarih İncelemeleri Dergisi XVI**, Ege Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2001.

DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı

:“1881–1908 Döneminde Trabzon Sancağı”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Programı, Trabzon 1996.

DEMİREL, Muammer

:“Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüştüye Mektepleri”, **Türkler**, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000.

:“Belgelerin Diliyle İngiliz Konsolos Raporlarına Göre Trabzon ve Çevresi(1899–1907)”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz. Mithat Kerim Arslan- Hikmet Öksüz, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, C.1, Trabzon 2002.

DEVELİOĞLU, Ferit

:“Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat”, Ankara 2006.

ERDEM, İlkfer

:“Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitüleri Beşikdüzü Köy Enstitüsü”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Trabzon 2001.

ERTAN, Timuçin F

:“Türk Hukuk Sisteminde Çağdaşlaşma” **Türkler**, C.17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

GEDİKLİ, Ahmet

:“İkinci Meşrutiyet (1909–1918) Döneminde Trabzon”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Trabzon 2002.

GERÇEK, Bekir

:“Trabzon Lisesi'nin Mimarı Bruno Taut”, **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kahyaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

- GÖKBİLGİN, Tayyip :“XVI. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, **Bellekten**, Sayı:102, C. XXVI. Ankara 1962,
- GÜRSES, Hilmi :“Atatürk ve Milli Eğitim”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu 21–23 Eylül 1987**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1994.
- GÜRSOY, Ahmet :“Tek Parti Döneminde Giresun’da Eğitim(1923–1950)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı, Erzurum 2003.
- HAYTA, Sibel :“1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitimine Katkıları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.
- İNANÇ, Mehmet Bahadır :“Millet Mektepleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bilim Anabilim Dalı, Bursa 2002.
- İNAN, Kenan :Trabzon’un Fethi”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998, Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz. Kemal Çiçek, Kenan İnan-Hikmet Öksüz-Abdullah Saydam Trabzon Belediyesi Yayınları, , Trabzon 2000.

İNAN, M. Rauf

:“Cumhuriyetin İlk On Yılında Eğitimimizin Durumu ve Belirgin Özellikleri”, **Atatürk ve Eğitim, Türk Eğitim Derneği V. Eğitim Toplantısı 4-5-6 Kasım 1981**, Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, Yayın No: 5, Yay. Haz: Nizamettin Koç, Ankara 1981.

KAPLAN, Mevlüt

:“Yüksek Köy Enstitüleri”, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

KARAGÖZLÜ, Galip

:“Atatürk’ün Eğitim Savaşı”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu 21-23 Eylül 1987**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1994.

KELEŞ, Ruşen

:“Trabzon Lisesi ve Cyrano de Bergerac”, **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kahyaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

KILIÇ, Sezen

:“Cumhuriyet Devrinde Yabancı Okullar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XXI, Mart 2005, Sayı: 61, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

KOÇER, Mehmet

:“Tanzimat Devri Osmanlı Eğitimi ve Eğitim Kurumları”, **Türk Eğitim Tarihi**, Edit: Sabahattin Arıbaş- Mehmet Koçer, Arı Matbaacılık, İstanbul 2008.

KODAMAN, Bayram

:“II. Abdülhamit Devrinde Eğitim Öğretim”,
Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi, Edit: Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.

KOMİSYON

:“Milli Eğitim Meselelerimiz ve Milli Eğitim Şuraları”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Özel Sayısı**, Sayı: 38–39–40, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1988.

:“TBMM’de Yazı İnkılâbının Fikri Hazırlıkları”,
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı:9–10,
Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1985.

:“Dil Encümeninin Çalışmaları ve Türk Harfleri Komisyonunun Modifications’u”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:9–10, Kasım-Aralık 1985, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1985.

:“Türk Harfleri Kanununun Kabulü”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 9–10, Kasım- Aralık 1985, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1985.

: “Trabzon Tarihinin Dönüm Noktaları”, **Bir Tutkudur Trabzon**, İstanbul 1997, Haz: İ. Günday Kahyaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

-
- :“Millet Mektepleri-Köy Yatı Dershaneleri”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:9–10, Kasım-Aralık 1985, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1985.
- LEVENT, Ağâh Sırrı :“Latin Harfleri Meselesi”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:9–10, Kasım-Aralık1985, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, Ankara 1985.
- MUTLU, Şamil :“II. Meşrutiyet Devrinde İstatistik Bilgileriyle Eğitim”, **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Sayı: 21, C. XVII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- ODABAŞIOĞLU, Cumhur :“Fatih Sultan Mehmet’in Trabzon’u Fetih Tarihi”, **Akademik Yorum**, Sayı: 2, Trabzon 1992.
- OKUYAN, Abdurrahman :“XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde(1875–1900) Trabzon”, Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun 2003.
- OZANKAYA, Özer :“Atatürkçü Düşüncede Eğitimin Yeri”, **Ankara Üniversitesi 60. Kuruluş Yıldönümü Armağanı**, Edit: Doğan Atılgan, Ankara 2006.
- ÖZCAN, Abdülkadir :“II. Abdülhamid Dönemi Eğitim ve Kültür Hayatı”, **II. Abdülhamit Dönemi Paneli 6 Şubat 2000**, İstanbul 2000.

ÖKSÜZ, Hikmet

:“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Laikleşme Sürecinde Trabzon’da Aşiret ve Şeyhlerin Durumu(1925)”, **Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3–5 Mayıs 2001 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, C.1, Yay. Haz: Mithat Kerim Arslan – Hikmet Öksüz, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları: 12, Trabzon 2002.

ÖKSÜZ, MELEK

:“Trabzon Tarihine Kısa Bir Bakış (I)”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri)**, Sayı:5, Karam Yayınları, Çorum 2005.

ÖZER,Ahmet-PULATHANELİ
Arslan

:“Halkevleri Hareketinde Bir Örnek Kuruluş: Trabzon Halkevi(1932–1951), **Trabzon 1987**, Trabzon Belediyesi yayınları, Trabzon 1987.

SELÇUK, Gökhan

:“Trabzon Gazetesi’ne Göre Trabzon Vilayeti (1906–1907)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, Trabzon 2002.

ŞAHİN, İlhan

:Osmanlı – Akkoyunlu Nüfuz Mücadelesinde Trabzon ”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu 6–8 Kasım 1998 Sempozyuma Sunulan Bildiriler**, Yay. Haz. Kemal Çiçek, Kenan İnan- Hikmet Öksüz-Abdullah Saydam Trabzon Belediyesi Yayınları, , Trabzon 2000.

- TENGER, Süleyman :“Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı(Din Eğitimi), Ankara 2005.
- TEZCAN, Mahmut :“Sosyoloji Açısından Atatürk”, **Atatürk ve Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu 9–10 Nisan 1981**, Ankara 1982.
- URAZ, Murat :“Trabzon’da Kültür Hayatı”, **Hamsi Dergisi**, Yıl:5, Sayı: 5. , Trabzon 1952.
- YILMAZ, Hasan :“Heyet-i İlmîyeler 1923–24–26”,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü 1988.
- YİĞİT, Ali Ata :“İnönü Döneminin Köye Özel Öğretmen Yetiştirme Projesi: Köy Enstitüleri”, Türkler, C.17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
:“Maarif Salnamelerine Göre;
- YOLALICI, M.Emin, Trabzon Vilayeti’nde Eğitim-Öğretim Kurumları”,**Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Ankara 1994.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ : Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982.
- YÜCEL, Hasan Ali :“Trabzon Lisesi”, **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz: İ. Günday Kahyaoğlu, Öner Ciravoğlu, Cüneyt Akalın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

WINTER, Michael

:“Kemalist Türkiye’de Eğitimin Modernleşmesi”,
Atatürk ve Türkiye’nin Modernleşmesi, Yay.
Haz: M. Jacop Landau, Çev: Meral Alakuş,
Sarmal Yayınları, İstanbul 1999.

h) Vilayet Salnameleri

1286 (1869) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1287 (1870) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1288 (1871) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1291 (1874) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1292 (1875)Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1293 (1876) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1294 (1877) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1295 (1878) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1296 (1879) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1298 (1881) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1305 (1888) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1309 (1892) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1311 (1894) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1313 (1896) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

1315 (1898) Yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi

i) İnternet Adresleri

- HALAÇOĞLU, Ahmet, “İngiliz Konsolosu Longwroth’a Göre Trabzon Vilayeti (1892–1898)”<http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/fulltext/BelletenMakale/bel250-881909pdf>.
- ERGÜN, Mustafa, “Atatürk Devri Türk Eğitimi”, Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi Afyon Kocatepe Üniversitesi, www.aku.edu.tr/ata1.html,s.5. Alınış Tarihi: 19.11.2007.
- ATAKUL, Sevgi, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu”, <http://www.egitim.aku.edu.tr/TER2007-13.ppt>. Alınış Tarihi: 02.01.2008.

i) Milli Eğitim İstatistikleri

Maarif 1923–1932 İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 26, İstanbul 1933.

1926–1927 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, C.4, Ankara 1929.

1932–1933 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:27, Ankara 1934.

1933–1934 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:68, Ankara 1935.

Maarif Muallimleri İstatistiği 1933–1934, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼
Yayınları İstanbul 1935.

Milli Eğitimde 50 Yıl 1923–1973, Devlet İstatistik Enstit¼s¼ Yayınları, Yayın No: 691,
Ankara 1973.

1936–1937 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼ Yayınları, Ankara
1938.

1937–1938 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼ Yayınları Yayın
No: 145, İstanbul 1939.

1938–1939 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼ Yayınları, Ankara
1940.

1940–1941 Maarif İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼ Yayınları Yayın
No: 199, Ankara 1943.

1941–1942 Maarif İstatistiği, Başvekâlet İstatistik Umum M¼d¼rl¼đ¼ Yayınları Yayın No:
227, Ankara 1944.

1942–1943 Maarif İstatistiği, Devlet İstatistik Enstit¼s¼ Yayınları, Yayın No: 238, Ankara
1945.

1943–1944 İlköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları Yayın No: 246, Ankara 1946.

1943–1944 Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 247, Ankara 1946.

1944–1945 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1947.

1945–1946 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 280, Ankara 1947.

1945–1946 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1947.

1946–1947 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 305, Ankara 1949.

1946–1947 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 296, Ankara 1948.

1946–1947 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 297, Ankara 1948.

1947–1948 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları,
Yayın No: 306, Ankara 1949.

1947–1948 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları,
Yayın No: 307, Ankara 1949.

1947–1948 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik
Enstitüsü Yayınları, Yayın No:307, Ankara 1949.

1948–1949 Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları,
Yayın No: 325, Ankara 1950.

1948–1949 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları,
Yayın No: 326, Ankara 1950.

1948–1949 Milli Eğitim Meslek Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik
Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 327, Ankara 1950

1949–1950 Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları,
Ankara 1952.

1949–1950 Milli Eğitim İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 336,
Ankara 1952.

ÖZGEÇMİŞ

Muzaffer BAŞKAYA, Trabzon İli, Merkez İlçesi'nin Toklu Köyü 24.07.1980 tarihinde doğdu. İlköğretimini Trabzon Fatih İlkokulunda, orta öğrenimini Trabzon Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulunda, lise öğrenimini ise Trabzon Fatih Lisesinde tamamladı.

2000 yılında, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Giresun Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü kazandı. Bu bölümde birinci sınıfı başarıyla tamamlayarak, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne 2001 yılında yatay geçiş yaptı. KTÜ, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümündeki eğitim-öğretimini 2004 yılında dereceyle tamamlayarak Tarihçi unvanını aldı.

2005 yılında, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2005-2006 Eğitim-Öğretim Yılında KTÜ Milli Piyango Yabancı Diller Bölümü'nde İngilizce hazırlık okudu. 2006-2007 Eğitim-Öğretim Yılında yüksek lisans derslerini almaya başladı. 2006-2007 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında yüksek lisans tez çalışmasını yapmaya başladı.

Muzaffer BAŞKAYA, halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tarih Anabilim Dalı alanında yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Muzaffer Başkaya'nın yabancı dili İngilizcedir.